STRATEJİ

HİLELER KİTABI

Arap Kültüründe Siyasi Stratejiler

Derleyen: RENÉ R. KHAWAM

Çeviren: Menekşe Tokyay

Derleyen: René R. Khawam

Hileler Kitabı

Arap Kültüründe Siyasi Stratejiler

Çeviren: Menekşe Tokyay

STRATEJİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 93
Strateji: 8

Özgün adı: *Le Livre des Ruses; La stratégie politique des Arabes*

Hileler Kitabı; Arap Kültüründe Siyasi Stratejiler
Derleyen: René R. Khawam
Fransızca aslından çeviren: Menekşe Tokyay

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir
Editör: İ. Utku Kavasoğlu
Düzelti: Aslı Akkoç
Grafik ve Kapak Tasarımı: Yeşim Ercan Aydın

Baskı: Pasifik Ofset 0212 412 17 77

Birinci Basım: Ekim 2011
ISBN: 978-9944-756-98-3
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252
Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com / kirmizikedi@kirmizikedikitap.com

Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

René Rizqallah Khawam

1917 yılında dönemin Osmanlı İmparatorluğu sınırlarındaki Halep'te doğdu. Kafkasya kökenli Hıristiyan bir ailenin oğlu olan Khawam Fransa'nın önde gelen Arapça çevirmenlerindendir. Çevirileri arasında *Kuran*, *Binbir Gece Masalları* ve Şeyh Muhammed el Nefzavi'den *Itırlı Bahçe* bulunmaktadır. 1996 yılında Fransa Kültür Bakanlığınca verilen *Grand Prix National des Lettres* ödülünü alan Khawam 2004'te Paris'te öldü.

Menekşe Tokyay

1982 İzmir doğumludur. Lise eğitimini İzmir Özel Tevfik Fikret Lisesi'nde, üniversite eğitimini de Galatasaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde dereceyle tamamladıktan sonra, Jean Monnet bursundan yararlanarak Belçika Katolik Louvain Üniversitesi'nde yüksek lisans çalışmasını gerçekleştirmiştir. Halihazırda Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü'nde doktora adayı olan Tokyay, aynı zamanda aylık dergilere ekoloji ve AB konulu makaleler de hazırlamaktadır. Nedim Gürsel, Michel Onfray, Nine Moati, Anne Courtillé, Wanda Bannour, İsmail Kadare gibi yazarların eserlerini ve Maram al Masri'nin şiir kitabını Türkçeye kazandırmıştır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş

Çağdaş tarihin en büyük sürprizlerinden biri, Arap ülkelerinin hiç beklenmeyen bir anda, hızlıca sahnedeki yerlerini almalarıdır. Arap ülkelerinin, Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşadığı hızlı gelişim, onları ekonomik ve siyasi ilişkiler alanında giderek daha önemli bir konuma taşımıştır; elde ettikleri sonuçlarla kullandıkları kaynaklar ve gösterdikleri özveri kıyaslandığında, yöntemlerinin ne kadar etkili olduğu görülür, öyle ki, onlardan daha zengin, daha kalabalık ve teknik açıdan daha iyi koşullara sahip ülkelerin seferber ettikleri kaynaklar ve sonuçta elde ettikleri kazanımlarla kıyas kabul etmez. Tek başına bu verimlilik bile akla şu soruları getiriyor; burada hangi idari mekanizmalar rol oynamış, böylesi sonuçlar elde edilmesinde, ne tür bir psikolojik tutum etkili olmuştur?

Politikacıların ve işadamlarının, böylesine hızlı gelişen bu hüner karşısında zaman zaman korkuya kapıldıkları oluyor. Ancak, öyle veya böyle, onlar da, Arapları, salt ev işlerinde sömürülmeye veya ikincil önemdeki işlerde kullanılmaya yarayan, heterojen ve kemikleşmiş bir sosyal grup olarak görmelerine neden olan eski bakış açılarını hızla terk etme yoluna gidiyorlar.

Bununla birlikte, Arapların siyasi dehası, doğaçlama bir tertip olmaktan çok uzaktır. İslam tarihi, bunu sayısız örnekle ortaya koyar. Ortaçağda, Alman hükümdar II. Frederik'e hükümet sanatını öğretenlerin Arap politikacılar olduğunu unutmamak gerekir. Machiavelli bile (Venedikliler aracılığıyla), Doğulu düşünürler ve strateji uzmanlarının öğretisinden yararlanmıştır. Bu konuya biraz daha yakından bakarsak, bu öğretinin hiçbir zaman yok olmadığı-

nı, ilginç bir şekilde günümüze dek Doğu'nun tamamında varlığını sürdürdüğünü göreceğiz. Eğer bugün onu (Batı'da demek istiyoruz) "yeniden keşfediyorsak", bunu içinde bulunduğumuz belirli bir duruma borçluyuz: Batı'yı yüzyıllar boyu süregelen (az veya çok bilinçli) siyasi ve entelektüel körlüğünden kurtardığı ölçüde mutluluk verici ve aslında bir o kadar da raslantısal bir durumdur bu.

Bu noktada, şöyle bir sorgulamada bulunabiliriz: Peki, böylesine özenle devam ettirilmiş bu cehaletin nedeni nedir? Ve ayrıca bu "ani uyanışı" neye borçluyuz?

Bugünlerde tüm dünyanın "Arap sorunu" karşısında gösterdiği yoğun (ve çıkar gözeten) ilginin tetiklediği benzeri sorulara yanıt vermek üzere, aşağıdaki metni kaleme aldık. Metin, temelde siyasi ilişkileri, Arap insanının dün olduğu gibi bugün de kavradığı şekilde tüm zenginliği ve karmaşıklığıyla ele alıyor. Şunu görüyoruz ki, yeri gelince (bazen de aynı anda) hem en gururlu savaşçılara hem de en kurnaz diplomatlara dönüşebilen bu çöl insanlarının ruhunda hiçbir şey (veya neredeyse hiçbir şey) değişmemiş. Çünkü Müslüman düşüncesi ve zihin yapısı, yüzyıllar öncesinden bu yana pek büyük bir farklılık göstermiyor. Zaten, değerleri günbegün biraz daha belirsiz bir hâl alan dünyanın geri kalanı karşısında, İslam'ın gerçek gücünü oluşturan da bu. Burada ayrıca, Batı'nın uzun süre bunları görmezden gelmeyi tercih etmesinin nedeninin, bu zihniyetin modern medeniyetimizin sırtını dönmüş olduğu bir insanlık durumuna alttan alta göndermede bulunması olduğu (satır aralarında) keşfedilebilir; öyle ki bu tavrın her zaman Batı'nın kendi çıkarına olmadığını söylemek gerek.

Neticede bu sayfalar, çoğu okurun nezdinde, fotoğrafçılıkta "aydınlığa kavuşturma" adı verilen işlevi görecek. Bazılarına, kendisini inceleme görevini üstlenmiş kişilerin sıklıkla ihanet ettiği bir kültürün gerçek yüzünü gösterecek. Başkalarının gözlerinin önüne ise bu kültürün hâlâ var olduğu gerçeğini serecektir; esasen bu gerçeklik zaten gözler önünde olmakla birlikte siyasi, sosyal ve ırkçı önyargıların oluşturduğu engeller tarafından çoğunlukla görünmez kılınmıştır.

Her iki durumda da bu sayfalar, kelimenin tam anlamıyla, *gerçekleri ortaya çıkaran* bir rol üstlenecekler. Son olarak ve en önemlisi, artık birbirini görmezden gelmeyi daha fazla sürdüremeyecek olan iki dünya arasında gerekli alışverişleri kolaylaştırmaya katkıda bulunabileceklerini düşünebiliriz.

Arapların siyaset evreniyle doğal yollardan tanışan Batılı okur ise, burada geçerli mekanizmaları ve verilen tepkileri, bizzat içeriden öğrenecektir. Söz konusu evrenle içli dışlı olmaya mecbur olan siyasetçi veya işadamı, "Doğulu muhatapları"yla (kültürel, siyasi, ekonomik) görüşmelerinde çoğu zaman eksikliğini çektiği yararlı sözleri ve elverişli düşünce şekillerini burada bulabilir. Böylece, Arap insanının da, kendi dünyasında yolunu kolayca bulabilen kişilerin karşısında daha rahat hareket edeceği, kendi düşüncesini karşısındakine yansıtma endişesi içinde, karmaşık zihinsel denklemler kurmak zorunda kalmayacağı umulabilir.

Yapılacak ilk iş, "hile" sözcüğünün doğru şekilde tanımlanmasıdır. Arapça bir sözcüğün yanlış çevirisinden ne kadar çok yanlış anlaşılma ve haksızlıklar doğmuştur! Örneğin, bugün "sabır" sözcüğü, Araplar için "belli bir hedef doğrultusunda davranışlarda ve tutumlarda sebat etme" anlamına gelen genel bir kavramı ifade etmekte; "uzun bir tevekkül süreci boyunca zorluklara katlanmak"olarak görülmemektedir. Aynı şekilde "hile" de, Araplar açısından, sinsice yöntemlere başvurarak rakibini aldatmaya yönelik bir yol olarak görülmez. "Hile" (*hila*) sözcüğü, kökeninde fizik yasalarına hâkim, kurnaz bir mucit, bilimadamı veya zanaatkâr tarafından, insan gücünden tasarruf etmek için kullanılan makine anlamına gelir. Yazarımız, söz konusu kavramın Kuran'da yer aldığını bize özellikle anımsatmaya özen gösteriyor: "Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır." (Âl-i İmrân Sûresi, 54. ayet). Kuran'da hile hakkındaki daha net ifadeler ise, Allah'ın insanlara karşı eylemlerini tanımlamak için kullanılır. *Berem* sözcüğü, "dolambaç", "kurnazlık" (Zuhruf Sûresi, 79. ayet); *keyd* sözcüğü, "oyun", "strateji" (A'râf Sûresi 182. ayet; Enfâl Sûresi,

17. ayet; Kalem Sûresi, 45. ayet; İnsan Sûresi, 16. ayet); *hud'a* sözcüğü, "kandırma", "göz boyama" (Nisâ Sûresi, 141. ayet); *mekr* sözcüğü, "numara yapmak", "aldatmak" (Âl-i İmrân Sûresi, 473. ayet; A'râf Sûresi, 97. ayet; Enfâl Sûresi, 30. ayet; Ra'd Sûresi, 42. ayet; Neml Sûresi 51. ayet) anlamındadır. Peki, bu terminolojiyi hangi anlamda düşünmek gerekir? Eserin yazarı, bunu açıklığa kavuşturmak için, şu vurguyu yapıyor: "Hile, amaca ulaşmak için kullanılan en incelikli yöntemdir." Zaten Allah'ın bayağı yöntemlere başvurduğu görülmüş müdür? O, insanın özgür olmasını istemişti. İnsana doğru yolu göstermek, ancak özgürlüğünü de korumasını sağlamak istemişti. Zorlama yoluna başvurabilirdi. Ama O, ikna yolunu seçti; örneğin bilgi verdi. Bir diğer deyişle, burada hile derken, yoldan sapmış bir isteği hedefinden döndürmek amacıyla başvurulan en uygun (etkili olmakla birlikte zorlayıcılık içermeyen) araç kastediliyor. Böylelikle Allah, sonsuzluğun adayı olan peygamberlerini, birer insan olarak ölmeye; yani böylesi bir ölüm şeklini kabul etmeye ve hatta talep etmeye ikna etmek için kurnazlıklara başvurmaktan sakınmayacaktır.

Müslüman ilahiyatçı ve din adamlarının İbrahim'den söz ederken kullandıkları deyişle "Allah'ın Dostları'na" gelince, onlar da benzer yöntemleri kullanmaktan çekinmezler.

Örneğin, Allah'ın gönderdiği Azrail, Musa'nın canını almak istediğinde:

"Canımı hangi taraftan alacaksın?" diye sorar Musa.

"Ağzından," diye yanıt verir Azrail.

"Ağzımla, Rabbimle konuştum."

"O zaman gözlerinden alırım."

"Gözlerimle, Rabbimin ışığını gördüm."

"O zaman kulaklarından alırım."

"Kulaklarımla, Rabbimin sözlerini işittim."

"Ellerinden alırım."

"Ellerimle, Taş Tabletler'e dokundum."

Nitekim hile, İbrahim'den Muhammed'e dek tüm peygamberlerin ve dolayısıyla bu konuda göz önünde bulundurulmayan ko-

numlarının sözümona determinizmiyle bağdaşmaz gibi görünen bir serbestiyle hareket eden insanoğlunun davranışlarına esin kaynağı olmuştur.

Tüm bunlardan bir telkin, ikna ve yönlendirme felsefesi doğuyor. Bu kitabın iskeletini oluşturan "öyküler"den her birinin üzerinde "Her şey hiledir," ibaresi okunabilir. Gerek iyilik, gerekse kötülük için hile...

Tabii bu alanda, Allah'ın karşısında Şeytan gibi ciddi bir rakip olduğu gibi, melekler de, olağan rakipleri iblisler ve cinler karşısında üzerilerine düşeni yapmak durumundadırlar. Başlangıçta, Allah yarattığı insanlara, ne kötülüğe başvurmayı, ne de alet kullanmayı öğretmiştir (bu iki kavram, yazarın gözünde, birbirine sımsıkı bağlıdır). Mancınık ve testere kullanımını onlara gösteren, öldürme sanatını (Habil ile Kabil), homoseksüel aşkı (Sodom), "masaj" sanatını (yani seviciliği) ve zinayı öğreten Şeytan'dır.

Bu eserin ilk bölümünün, dini kaynaklı anekdotlara ayrılmış olması okuru şaşırtmasın. Bunun sebebi, Arap insanının, dün olduğu gibi bugün de, siyasette ya da başka bir alanda olsun, peygamberlere ve elçileri aracılığıyla Allah'a dek uzanan bir geleneğe başvurmaksızın tek bir adım atmamasıdır. Mitolojik anlatıların ve halk efsanelerinin taklit edilemez üslubuna sahip, mesel şeklindeki anlatıları da buna borçluyuz. Örneğin, Kitab-ı Mukaddes'te geçen meşhur anlatıya hem hoş, hem de dokunaklı bir yorum katan Yusuf Peygamber ve erkek kardeşlerinin o güzel öyküsü, okura ister istemez anımsattığı Hıristiyan ortaçağının en iyi meselleri kadar değerlidir. Ya da, Yakup'un Melek ile mücadelesine dair o görülmemiş betimleme (ki Hıristiyan sansürcülerin, bu betimlemeyi edeplice yumuşatacaklarına şüphe yok)... Aynı şekilde, Yehuda'nın kendi tuzağına düşüp İsa'nın yerine çarmıha gerildiği, İsa'nın çilesinin o hayranlık uyandıran versiyonu...

Allah'ın kurnazlığından (yazar, saygıda kusur etmemek adına, Allah'ın "bilgeliği" şeklinde ifade ediyor), meleklerin, cinlerin, peygamberlerin hilelerinden sonra, ölümlülerin evrenine buyur

ediliriz; halifeler, krallar, vezirler, eyalet valileri, vergi memurları, hâkimler, sofular... Hepsi, zekâ yoluyla üstün gelmeye kararlıdır; en ufak bir fırsat doğduğunda kılıcını çeken kaba insanlara küçümsemeyle yaklaşırlar. Halife el Muhtedi bile (ki yazarımız, bu kişinin soğukkanlı zalimliğini açığa vuran davranışlarından da söz eder), "sorgulamaya" aldıkları şüphelilere karşı şiddet kullanmakta tereddüt etmeyen askerlere isyan eder: "Bu adamların, şerefli insanların adına yaraşır kurnazlıkları nerede peki?" Demek ki, kurnazlık şereflidir. Kan akıtmak işin kolayına kaçmaktır, kolay bir yol olmasına karşın saygınlıktan yoksundur. Daha da kötüsü, etkin bir yöntem değildir. Buna karşın, hile iki açıdan değerlidir; zordur (tıpkı sanat gibi), dolayısıyla onurludur (ve yine sanat gibi hoşa gider); ama her şeyden önemlisi kazançlıdır. Hilenin, hiçbir zaman soyut bir teknik olarak görülmeyecek, aksine derin, incelikli, zarif bir iş olarak kabul edilen siyaseti bütünüyle kapsadığını söylemek yanlış olmaz. Böylelikle, ideal Prens (ki Machiavelli de tersini iddia etmez), hilebaz prenstir; buradaki örneği de ileride göreceğimiz gibi son derece kurnaz, işini bilir bir prens olan İskender'dir.

Ama, o da bu konuda yalnız değildir. İşte, Bizanslı bir kilise âliminin gözüne girmek isteyen Acem casusun kullandığı ilginç yöntem: "Vezir, piskoposun huyunu dikkatlice gözlemlemeye, tepkilerini incelemeye başladı, böylelikle, kendisini ona eşlikçi olarak kabul ettirmek için hoşuna gitme olasılığı yüksek önerilerde bulunarak onun nezdinde saygınlığını artırmayı amaçlıyordu. Piskoposun eğlenceli öykülerden hoşlandığını, tarihi hikâyeler dinlemek istediğini fark etti. Ona armağan olarak, türlü sıra dışı macera öyküleri ve şaşırtıcı ruhani meseller anlatmaya başladı. Uzun zaman geçmeden piskoposun gözünde ve gönlünde bir mücevher gibi değerlendi; ona neredeyse kendi burnu kadar bağlı bir parçası oldu. Vezir, aynı zamanda, karşılık beklemeden yaralıları iyileştiriyordu. Böylelikle, ünü arttı ve otoritesi güçlendi."

Görüldüğü gibi, bu anlatılar kısa da olsalar, uygulamalı psikoloji dersleri olarak okunabilir; hem de eğlenceli dersler. Ayrıca bizi Arap

diplomasisinin sırlarıyla tanıştırdıkları ölçüde tarihsel açıdan da önemlidirler. Aynı zamanda yazar, siyasal tarihe ait, bugüne dek anlayamadığımız çok sayıda olayın kaynağını açıklamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Basralı siyahi kölelerin (Zenciler) ve Karmatilerin başlattıkları halk ayaklanmalarını başka bir ışık altında görmek mümkün olacaktır. Niçin? Çünkü yazar, bugün kayıplara karışmış birçok eserden yararlanmış; çeşitli resmi makamlar tarafından kelimenin tam anlamıyla isimlerinin "üzeri çizilen" yazarların tanıklıklarını ortaya çıkarmıştır. "Sahte belge" yapan adamın öyküsü, bu anlamda simgeseldir: Bu kişi, hayranlık uyandıran bir yöntemle suretini hazırladığı eski bir elyazmasının içine, sözümona Alevi birinin fiziksel tasvirini, ustaca yerleştirir. Amacı, tüm dikkatleri bu kişinin üzerine çekerken, Halife'nin kendisine imparatorluk yönetiminde önemli bir pozisyon vermesini sağlamaktır. Ve tüm bunları, herhangi bir kanlı devrim, silahlı çatışma, aşırı harcama olmaksızın, bir hanedanlığın yerine bir başkasının getirilmesi adına yapar. İşte, sanat budur.

Tarihsel açıdan önemi çok büyük olan başka ayrıntılar da vardır. Örneğin, Şii sözcüğü, Abbasi Hanedanlığı'ndan gelenler için kullanılırken, aynı sözcük, Peygamber'in kızının ve Muhammed'in kuzeni ve damadı olan Ali'nin soyundan gelenlere bağlı olan, Müslüman topluluğu içindeki bir mezhebi de ifade eder. Ayrıca *"el Şî'a el Abbassiyya"* yani "Abbasi Şiiliği" sözü İslam içindeki bölünmelerin kökeni konusunu ciddiyetle düşünmeyi gerektirir.

Ancak, en büyük sürprizleri karşımıza, yine siyasi geleneklerin incelenmesi çıkaracaktır. Devlet başkanları, eyalet valileri, birbirlerine zalim bir mizah anlayışıyla kötü şakalar yaparlar. Örneğin, Suriye hükümdarı Muaviye, düşmanı olan Mısır yöneticisini kendi yandaşlarından birine krallara yaraşır bir armağan vermeye zorlar. Tıpkı bugün muhalefette olan bir siyasetçinin, kendi partisinin tüm üyelerinin, rakip partinin başkanı tarafından ödüllendirilmesini sağlaması gibi... Aynı şekilde, rakibini ayağına kadar getirip yalvartan ve sözde iyi yürekli olduğu için iktidarı kabul eden bir sultanın,

aslında ülkenin yok oluşu için gizliden gizliye bizzat çalışmış olmasına (hane vergilerini tüm tebaasına iade ederek devletin kasalarını bir anda boşaltmasına) ne demeli?

Buna benzer daha birçok olaya, okurun hem aydınlanması hem de hoşça vakit geçirmesi adına, bu kitapta bolca yer verilmiştir. Ama, siyasal öğreti de üstü kapalı olarak kitapta yer bulmuştur. Kendini açık etmez, her okuyucunun keşfetme zevkini tatmasına olanak verir. Böylelikle metin, iki düzeyde okunabilir (ve okunmalıdır da). Aslında, temelde mesellerden, veya başka bir ifadeyle sembolik öykülerden oluşmaktadır ve bu meseller, görünürdeki hikâyenin ötesinde, son derece siyasi dersler içerirler.

Yazarın kendisi bile, görünüşte önemsiz bir olaydan, hurmayı yemeyip saklamak gerekliliğinden söz ederken bunu açıkça ifade eder ve bu olayı, mükemmel bir çıkarım mantığıyla (ya da saçmalığıyla) çözümler: Hurmanın bir bölümü yenir, kalanı ise atılır. Yazar şunu da eklemekten geri kalmaz; "böylesi kurnazlıklardan çıkarılacak ders son derece önemlidir. Öğrendiklerini aklında tutan kişi, günün birinde benzer bir durumla karşılaştığında, onları uygulayabilir."

Bu eser, yazarın önsöze ekleme inceliğini gösterdiği olağanüstü kaynakçadan dolayı da dikkatimizi hak ediyor. İsmi anılan kitaplar (ki önemli bir bölümü yok olmuştur), konu hakkındaki Arap külliyatına dair eksik bilgilerimizi, değerli katkılarıyla tamamlıyorlar. Bazı yazarların ismini bilmesek de (ki günün birinde, yayımlanmamış birkaç elyazmasında, onlara dair bilgileri ortaya çıkaracağımız umudunu halen taşıyoruz), diğerlerinin çok sayıda eseri arasında günümüze kadar ulaşmış olanlar bulunmaktadır. Bu eserler, öncelikli öneme sahip edebi ve tarihsel bir akımı temsil etmektedirler. Örneğin, Medâinî (doğumu 135/752, ölümü 225/840)[1], en az iki yüz otuz dokuz eser kaleme almıştır; ancak bunların sadece bir bölümü korunabilmiştir. Ebû Mihnef Lût ise (ölümü 156/774), geriye sadece birkaç bölümü kalmış olan otuz üç eser vermiştir... El Kelbî

1 Tarihler sırasıyla önce hicri takvime, ardından miladi takvime göre verilmiştir.

(ölümlü 204/819), içlerinden sadece beşinin korunabildiği yüz kırk esere imzasını atmıştır, vb. Bu metinde alıntılanan, bu şekilde kayıp kitapların içeriklerine dair bilgilerimizi düzelten ve farklı yazarlara ve dönemlerine dair önemli tanıklıkları yeniden ortaya çıkaran bölümlerin önemi bundan kaynaklanıyor. Eski Pers İmparatorluğu'na veya Kitab-ı Mukaddes'deki kişiliklere dair anlatılar da, bu açıdan son derece aydınlatıcıdır. İslam'ın İran'da ortaya çıkmasından önceki dönem iyi bilinmemektedir. Burada, yazarımızın, konunun ehli İran asıllı bir yazara, İbnü'l Mukaffa'ya (ölümü 139/757) dayanarak ortaya çıkardığı çok değerli bilgiler edineceğiz. Öte yandan Kitab-ı Mukaddes'deki hikâyeler, sürekli olarak Kuran'daki hikâyelerle, son derece eski veriler ışığında ilişkilendirilmiştir. Bu hikâyeler şaşırtıcı şekilde canlıdırlar; halk ozanlarının tadı damakta kalan sanatının özgün damgasını taşırlar. Önemleri göz ardı edilemez; ruh durumunu klasik metinlerden bile daha gerçekçi bir biçimde yansıttıkları için kadim Sami dünyasının renklerine ve zihniyetine ışık tutarlar.

Elbette, bu metne dair her şey henüz çözümlenmiş değildir: Ne yazık ki söyleyeni halen bilinmeyen başlığı, şiirsellikten nasibini almamış sayılmaz: *Narin Bir Kumaştan İnce Hilelerle Kalın Bir Palto Dikmek* (*Rakâ'ik el-hilal fî Dakâik el-Hiyel*). Bu elyazması, çözülmesi zor bir yazın biçimine sahipti; birçok sayfanın ve paragrafın yeri değiştirilmişti. Paris Ulusal Kütüphanesi'nin eski arşivlerinde bulunuyordu (*Mss.* No: 3548, 152 sahife, 1061/1651 tarihli nüsha) ve bu zamana dek basılmayıp yazarının da tespit edilememiş olması bizden önceki Doğu bilimcilerin bu konuyu çalışmamış, araştırmamış olmalarından ileri gelmiyor. Tüm çabalarımıza rağmen, yazar ismini bize de henüz bahşetmemiştir. Belki de, metnin sonlarında bir yerde ismi açıklanıyordur. Şanssızlık o ki, halihazırda erişilebilir olan tek elyazması da eksik bir nüshadır; yirmi bölümden sadece ilk onunu, yani büyük olasılıkla eserin yalnızca yarısını içermektedir.

Yazarın yaşadığı döneme gelince, kaynakçada ismini verdiği yazarların en yakın tarihte yaşamış olanının bile 1283 yılında; yazarın en son bahsettiği halifenin 1225 yılında öldüğü düşünüldüğünde,

kendisinin 13. yüzyıl sonu veya bir sonraki yüzyılın başında yaşadığı ileri sürülebilir. Yazar, ondan önce hazırlanmış eserlerin hepsini merak ediyor; her türlü düşünce akımına, siyasal eğilime açık görünüyor; hem kişilere hem de kitaplara eski saygınlıklarını kazandırma endişesi taşıyor. Kuşkusuz elinin altında önemli bir kütüphane de bulunuyor: Ya Kahire'deki Fatımilerden, ya da İsfahan veya daha doğuda Gazne'den... Belki de, hızlı bir dönüşümün yaşandığı o dönemlerde sayıları son derece fazla olan, kitap ve hakikat tutkularını doyurmak için farklı Müslüman eyaletlerini dolaşarak medreselerde düşük ücretler karşılığında konaklamaktan mutlu, gezgin bilginlerden birisi de olabilir. Kesinlikle, en karmaşık entrikaları çözmek konusunda yetenekli biri olduğu ve otoritenin zayıflamasıyla oluşan özel koşullara Müslüman halkların uyum sağlama gücü karşısında sevinmek için hiçbir fırsatı kaçırmadığı anlaşılmaktadır.

Ne olursa olsun, Avrupa'ya o kadar yakın ama bir o kadar da uzak olan dünyası zorluklarla dolu olduğu halde, ona göre, bu dünyadaki hiçbir şey umutsuz veya umutsuzluk verici değildir. Kaldı ki gerçek siyasetçiler, kendi meziyetlerinin hep en zor zamanlarda ortaya çıktığını bilirler. İşte bunun için, en ciddi konulara güldürünün ve kinayenin karıştığı bu kitaptan alınacak diğer derslere lezzet veren, onları inandırıcı kılan en önemli ders budur.

René R. Khawam
Suresnes, 31 Ocak 1976

Buradan özellikle Alexandre Koyré Merkezi (*École des Hautes Études en Sciences Sociales*) yetkililerine, Profesör René Taton ve Pierre Costabel'e, daha önce yayımlanmamış olan bu Arapça metnin incelenmesine dair bizde uyandırdıkları ilgi ve bu çalışmalar boyunca Arap dünyasının ilmini ve yöntemlerini tanımamız için sağladıkları olanaklardan ötürü teşekkür etmek istiyoruz.

Yazarın Önsözü

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla...

Allah'a, o Yüce Varlığa, Uluların Ulusuna, Esirgeyici ve Bağışlayıcı, Kadir-i Mutlak olana, hamdolsun! O ki, hiç kimseden emir almadan insanı yarattı; yarattığı varlığı, kendi çizdiği doğru yola yönlendirdi ve Ebedi Kitabı'nda şöyle dedi: "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık."[1] Erkiyle etkisi altına alan, her şeye dair bilgisiyle ölçülülüğü elden bırakmayan, cezalandırılmayı hak edenleri bile affeden En Yüce Varlık'a hamdolsun. Ondan başka ilah yoktur. Biricik, Tek, Mücerret, Ebedidir, kimse O'na benzemez, O'nun dediği olur. Taş Tabletler'i o yarattı, Asa'yı da; insanoğlunun bilmediği her şeyi, ona O öğretti. Her gün O'na daha fazla şükredelim; Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'tan başka, günlerin getirdiği her şey boşuna...

Allah'ın selameti, halkın içinden gelen Peygamber Hazreti Muhammed'imizin üzerinde olsun. Yıldızlar ortaya çıkıp kayboluncaya, şafak sökünceye kadar sürsün... Allah'ın selameti, Peygamber'in Ocağı'nda yaşamış iyi kalpli, saf insanlardan oluşan ailesinin de üzerinde olsun.

Hayatımın bir döneminde, kendilerini Abdullah, el Malikî, el Bedri'nin oğlu Ulu Emir Es'ad el Dîn Sümbül'e hizmet etmeye adayanlar arasında bulunuyordum. Kendisi ölçülü bir adamdı; hastaların ziyaretine gitmeyi severdi; bir hukuk bilginiydi: Allah'tan destek alırdı ve kendisini tüm gayretiyle Allah'a hizmet etmeye adamıştı. İktidar sahiplerinin güvenini hak ederdi; sultanların ya-

1 Tîn Sûresi 4. ayet.

nında mevki sahibiydi; emirlerin onurunu ve devlet hükümdarlığını temsil ederdi; cemaatin sağ koluydu. Ataların savunucusu, baskı gören yaratıkların sığındığı, atasözlerine hâkim, açıksözlülüğün dizginlerini elinde tutan biricik üstat, yüzyılın aydın gözü, farklı bilimler arasındaki aracı olarak kabul edilirdi.

Ona daha yürekten bir hizmette bulunmak için, bu eseri hazırladım ve başlığını da *Narin Bir Kumaştan İnce Hilelerle Kalın Bir Palto Dikmek* (*Rakâ'ik el-hilal fî Dakâik el-Hiyel*) koydum. Bunu yaparken biliyordum ki Allah, Emir'i, ona en büyük zekâyı, en ince sağduyuyu ve en keskin muhakemeyi bahşederek ödüllendirmiştir.

Sanki zorlu bir meselede,
gizli olan, gözlerden ırak ne varsa
onu açık seçik görme vergisine sahipti.

Olabilecek en dindar kişilik de, en tatmin edici doğal yetenekler de ona aitti.

Allah'ın cömertliğinden nasiplendiği
ve tüm erdemlerden
kendi payına düşeni aldığı belli oluyordu.

Ondan yalvar yakar yardım dilediğinde
tehditkâr bir kılıca,
Ona yanaşıp senin yerine hareket etmesini rica ettiğinde,
bir cömertlik denizine dönüşürdü.

En güzel ibadet, en sabırlı merhamet, en övülesi edep, en geniş öngörü, en eksiksiz meziyet, hayranlık uyandıran övgüler ondaydı.

Sa'd el Din'e yakıştırılan tüm itibarı,
onun hakkıyla taşıdığını biliyorduk.
Ayağa kalktı ve Hamileri ve Samileri himayesine aldı.
Hiçbir koruyucu, hiçbir savunucu ona benzemez.

Yüce gönüllüydü, en uzak hedeflere ulaşacak kadar azimliydi.

Azmi kıyas kabul etmezdi,
Sınırları öylesine genişti ki,
Rakipleri onu gözden kaybediverirdi.

Yiğitliği apaçık ortadaydı; belagati ise mükemmel. İkna gücü eksiksizdi, çok iyi yürekliydi. Çok hoş bir üslubu vardı. İktidarı sarsılmaz, gücü sınır tanımazdı. En üst sırada o bulunurdu; en cömert kişi de yine kendisiydi. En yüksek görevlere getirilmişti; en bol zenginlikler ona bahşedilmişti; ganimetten en iyi payı o alırdı. En büyük şerefe de o layık görülürdü. En önemli emirler ona verilmişti; siyaset hayatında en büyük sorumlulukları da o üstlenmişti.

Sa'd el Din'in niteliklerinin aynısına sahip olmak isteyen sen:
Sus! Yapılması gerekeni dinle.

Samimi, kanaatkâr ve dindar ol.
Sabırlı ve dayanıklı ol. İyi bir yargıç ol.
Ve başkalarına haksızlık yapmaktan imtina et.
İlerle, en önde yürü ve cesurca hareket et.

O, kaderin ayrıcalık tanıdığı bir Devlet'te
kendini kanıtladı.
Elini güçlendirip nüfuzunu artırdı.

Haklı öfkesinin uyandırdığı büyük korku, insanların saçlarına ansızın ak düşürür; musibetleri de hemen uzaklaştırırdı. Allah ona, bir büyük adamın neredeyse gök kubbeyi genişleten endamını bahşetmişti. Yıldızı, Şans'ın burcuydu ve etrafındaki yüce insanları daha da yüceltirdi. En hayırlı olayların ardından, onun için sıra sıra övgüler dizilir; bununla birlikte, iltifatlar ve itibar, ancak onun

nitelikleri söz konusuysa anlam kazanırdı. Böylelikle, günler boyu, İkizler takımyıldızının kapsamına girerdi.

Güç, Zafer,
araçların sağlama alınması,
üstünlüğün elde tutulması,
Sa'd el Din'in iktidarına hizmet etmekten hiç vazgeçmediler.

Ah Sa'd el Din! Dört bekçi
kapından hiç ayrılmıyor;
insanın kendini güvende hissettiği o yerden:
Şans, Zafer, Yardım ve Zaman.

Zaman içinde, dört bekçi
seni kendi güçlerinin vekili yapmışlar:
Sebat, Cesaret, Allah'ın itibarı,
Tasarıların Doğrulanması.

Terk edilmiş düşmanına yapışmış
diğer dördü:
Alçalma, Zorluk,
Yenilgi, Istırap.

Yıldızlar nasıl yollarından şaşmazsa,
Sen de aynı kalmışsın.
İtibarın her daim yüksekte.
Sana sıkıntı verenler ise,
Paramparça oluveriyor.

Eserimde ele aldığım konuyu bölümlerine ayıran ilk ben oldum. Bu konuda birçok kitaba başvurdum; ancak pek işime yaramadılar; fazlasıyla kısaydılar ve içlerinde fazla bilgi bulunmuyordu.[1] Örneğin:

1 Bu kitapta adı geçen yazarlar ve eserleri Diyanet Vakfı Yayınları ve MEB Yayınları'ndan çıkan İslam Ansiklopedileri'nde geçtiği şekliyle verilmiştir. Kayıp olduğu belirtilen eserler özgün Fransızca metinde yer aldığı haliyle bırakılmıştır. (yay. n.)

– Medâinî'nin kitabı (başlığı: *El-Makâyid ve'l-Hiyel* idi; yani *Savaş Oyunları ve Hileler*);[1]

– El Esmaî'nin kitabı (başlığı: *El-Hafavât ve'l-Nâdire* idi; yani *Hatalar ve Nadir Olaylar*)[2];

– İbnü'l Hatîb'in kitabı (*Lütf el-tedbîr* olarak bilinir; yani *İşlerin İdaresinde Kurnazlık*)[3]

Ele alınan konuyu, biraz daha derinleştirmek isteyen tek bir yazar dahi bulamadım. Konuya yapabileceğim katkıların uzunluğunun okur nezdinde sıkıntı yaratmasından endişe ederek, daha kısa ve öz yazmaya çabalamakla beraber, konuyu derinlemesine ele almaya çalıştım. Öte yandan, birbirine benzeyenler arasından birer hileyi ve yalnızca en iyilerini seçip, onlardan söz etmekle yetindim. Bunun dışında, söz ettiğim her hileyi hangi kitaptan aldığımı belirttim, böylelikle kitabıma başvuranların, konu üzerinde çalışırken birçok cildi incelediğimi, tarihsel yıllıklardan, çeşitli makale derlemelerinden, Kuran tefsirlerinden yararlandığımı görmesini istedim. Bunlar arasında:

– Vahb bin Munabbih, *El-Mübtedâ* (*Başlangıç*) adlı kitabı[4],

– Ebû Mihnef Lût'un, *Tarîh El Hüseyn,'aleyhisselâm* (*El Hüseyin'in Tarihi, Allah'ın hayır duaları üzerinde olsun*) adlı kitabı[5];

---

1 Medâinî (Ali bin Muhammed): Doğumu 135/752 Basra, ölümü 215/830 (veya 225/840) Bağdat. Arap edebiyat eleştirmenidir. 239 eserinden, sadece birkaç tanesi kaybolmamıştır. Burada ismi geçen eser ise (*el-Makâyid ve'l-Hiyel*) kayıptır. (Aktaran: Ibn al Nadîm, *Fihrist*, Flügel Yayınları, Leipzig, 1871, s. 104).

2 El Esmaî (Abdü'l Malik bin Kurayb): Doğumu 123/741, ölümü 213/828 Merv, Arap dilbilimci. Burada ismi geçen eser (*el-Hafavât va'l-Nâdira*), kayıptır. (Aktaran: Ibn al Nadîm, *Fihrist, a.g.e.*, s. 55)

3 İbnü'l Hatîb (Muhammed bin Abdullah el İskâfî). Arap edebiyatçı, ölümü 421/1030.

4 Vahb ibn Munabbih: Arap yazar, doğumu 34/654, ölümü 110/728 (veya 114/732). Hz. Muhammed'den sonra ilk Müslüman kuşağına mensuptur. Yazdıkları kaybolmuştur; geriye sadece onu eleştirmek üzere ondan sonraki yazarların kaleme aldığı birkaç sözü kalmıştır.

5 Ebû Mihnef Lût (İbn Tahya el Azdî): Arap yazar, ölümü 156/774. *Fihrist*'te (a.g.e., s. 93) sözü geçen 33 eserinden geriye sadece birkaç bölüm kalmıştır. Burada ismi geçen eser (*Tarîh el-Hüseyn,'aleyhisselâm*), daha kısa bir isimle, Fihrist'te yer almaktadır. Ebû Mihnef, Hz. Muhammed'in bile ağzından derlenen bazı rivayetleri aktarmıştır.

– El Vâkidi'nin *El-Magâzi* (Askeri Seferler) adlı kitabı[1];
– El Kelbî'nin *Tarîh* adlı kitabı[2];
– Ebû Ubeyde'nin *Eyyâm El-'Arab* (Arapların Günleri) adlı kitabı[3];
– İbn Abbâd'ın (veya İbni Abbâs'ın) *Tarîh* adlı kitabı[4];
– El Heysem bin Adî'nin *Tarîh* adlı kitabı[5];
– El Nizâmi'nin *El-Müşrifi* (Gözlemci) adlı kitabı[6];

Şu yazarları okudum:
– Hammâd el Râviya[7];
– El Esmaî;
– Sehl bin Hârûn[8];
– İbnü'l Mukaffa[9];
– El Utbî el Umavi[10];

---

1 El Vâkidi (Muhammed bin Ömer): Arap tarihçi; doğumu 130/747 Medine, ölümü 207/823 el Rusâfa.

2 El Kelbî (Hişâm bin Muhammed): Arap tarihçi; ölümü 204/819 Kûfe. Yazdığı 140 eserden geriye sadece 5 tanesi kalmıştır. Burada ismi geçen eser de (*Fihrist*'in listesinde yer alır; *a.g.e.*, s. 97) (*el-Tarîh*) kayıptır.

3 Ebû Ubeyde (Ma'mer bin el Müsenna): Arap filolog ve tarihçi; doğumu 110/728 Basra, ölümü 209/824-5. Burada sözü edilen eser (*Eyyâm el'Arab*) (bkz. *Fihrist, a.g.e.*, s. 54), ondan sonra gelenler tarafından kullanılan kesitler dışında korunamamıştır.

4 İbn Abbâd (Ebû'l Kâsım İsmâîl, el Tâlakânî): Bakan oğlu, ayrıca kendisi de Bakan'dır. Ölümü 384/995. Burada ismi geçen kitabı ise (*Tarîh)* kayıptır.

5 El Heysem bin Adî: Arap tarihçi, ölümü 413/1022. Eserlerinden geriye, sadece diğer yazarların aktardığı alıntılar kalmıştır.

6 El Nizâmi (Cemâl el Dîn, Ebû Muhammed Yusuf bin Muayyid el Kancâvi). Bilge yazar, ölümü 593/1200.

7 Hammâd el Râviya (Râvi): Doğumu 75/694-5 Kûfe, ölümü 155/772. İslam öncesi klasik Arap Şiirine dair derlemeler yapmıştır.

8 Sehl bin Hârûn: Arapça yazan İranlı yazar, 9. yüzyıl başında ölmüştür. Halife el Memûn (813-833) tarafından Bağdat'ta kurulan Daru'l Hikmet Kütüphanesi'nde çalışmaktaydı.

9 İbnü'l Mukaffa: İran asıllı Arap yazar. Halife el Mansûr'un emriyle, siyasi gerekçelerden dolayı 139/757'de ölüm cezası almıştır. İbnü'l Mukaffa, La Fontaine'in kaynaklarından biri olan *Kelile ve Dimne*'nin Pehlevi dilinden Arapça'ya uyarlamasını da yapmıştır. Doğrudan Arapça yazdığı metinleri de bulunmaktadır. İbnü'l Mukaffa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Adil Hükümdar*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009, s. 28. (yay. n.)

10 El Utbî (Muhammed bin Abdü'l Cabbâr): Arap tarihçi, ölümü 413/1022.

– Ebû Zeyd Saîd bin Avs el Ensâri[1];
– El Nadr bin Şümeyl[2];
– Abdullah bin Ayşe[3];
– Ebû Ubeyd el Kâsım bin Sellâm[4];
– İbn Sellâm el Cumahî[5];
– Ebû Osman bin Bahr el Câhiz[6];
– Ebû Zeyd, bin Şebbe[7];
– Ebû'l Sâib el Mahzûmî[8];
– Ali bin Muhammed el Nefzî[9];
– El Zübeyir bin Bekkâr[10];
– El İclî[11];
– El Rukâşi[12];
– Umâra el Misri[13];
– İsa bin Lüheyf[14];
– Abdülhakim bin Abdullah, bin Abdül Rahmân[15];
– İbn Abî Hasan el Ziyâdî[16];

---

1 Ebû Zeyd Saîd, bin Avs, el Ensâri: Arap dilbilimci, Ebû Ubeyde ve el Esmaî'nin yoldaşı. 215/825 yılında Basra'da ölmüştür.

2 El Nadr, bin Şümeyl el Tamîmî, el Basri: Arap filolog, Basra doğumlu; ölümü 203/81.

3 İslam'ın ilk yüzyılında yaşamış Arap yazar. (8. yüzyıl)

4 El Kâsım bin Sellâm (Ebû Ubeyd): Grek asıllı Arap dilbilimci, Esmaî'nin öğrencisidir. Doğumu 154/773 Herat, ölümü 221/837 Mekke (veya Medine).

5 İbn Sellâm el Cumahî (Ebû Abdullah Muhammed): Edebiyat tarihçisi, ölümü 232/847.

6 El Câhiz Ebû Osmân Amr bin Bahr: Ünlü Arap yazar, doğumu 156/776 Basra; ölümü 253/868. El Câhiz hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Adil Hükümdar*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009, s. 29. (yay. n.)

7 İbn Şebbe (Ebû Zeyd Ömer): Arap yazar, doğumu 173/789; ölümü 262/876.

8 Ebû'l Sâîb el Mahzûmî: İlk Müslüman şairlerdendir.

9 Hicret'in 6. yüzyılına dair yazan bir yazar. (10. yüzyıl)

10 El Zübeyir bin Bekkâr (Ebû Abdullah): Arap tarihçi, ölümü 255/870 Mekke.

11 Hicret'in 5. yüzyılına dair yazar. (10. yüzyıl)

12 El Rukâşi (el Fadi, bin Abdü'l Samed): Arap şair, 200/816 yılında ölmüştür.

13 Umâra el Misri: Arap tarihçi ve şair, Yemen asıllıdır. Mısır'da yaşamıştır; bir komplonun ardından, 569/1174 yılında ölüme mahkûm edilmiştir.

14 Bilinmeyen yazar.

15 257/871 yılında ölmüş Arap tarihçi.

16 Hicret'in 3. yüzyılına dair yazan bir yazar (9. yüzyıl)

– Muhammed bin Musa el Havarizmî[1];

– Ebû Cafer bin el Sarî[2];

– Muhammed bin el Heysem Bin Şebâna[3];

– Ishâk bin İbrahim el Mavsilî[4];

– El Halîl bin el Haytam[5];

– *El Hiyel va'l-Makâyid fi'l-hurûb* (*Savaş Hileleri ve Düzenleri*) adlı kitabın yazarı[6];

– Muhammed bin Zekeriya[7];

– İbn Ebi'd-Dünya[8];

– Ahmed bin Muhammed el Cumânî[9];

– El Müberred[10];

– Muhammed bin Süleyman el Mukri[11];

– Muhammed bin Mahlût el Sukûni[12];

– Ahmed bin Ebû Tâhir, *Bağdat Kitabı*'nın yazarı[13];

– İbnü'l Veşşâ[14];

– Ali bin Mücahit, *Emeviler Kitabı*'nın yazarı[15];

---

1 Muhammed bin Musa el Havarizmî: El Memûn'un hilafetinde görevlendirilen tarihçi ve bilimadamı, ölümü 235/850.

2 Bilinmeyen yazar.

3 Bilinmeyen yazar.

4 İshâk bin İbrahim el Mavsilî: Müzisyen, yazar, şair, ölümü 244/849 Bağdat. Eserlerinden hiçbiri günümüze ulaşmadı.

5 Bilinmeyen yazar.

6 Kitabı kaybolmuştur. Yazar bilinmemektedir.

7 Muhammed bin Zekeriya el Râzî.

8 İbn Ebi'd-Dünya (Ebû Bekir, bin Abdullah): Arap yazar, ileride 289/902 yılından 295/908 yılına dek hüküm sürecek olan halife El Muktafî'nin öğretmeni. Doğumu 207/823; ölümü 275/894. Eserleri kayıptır.

9 Bilinmeyen yazar.

10 El Müberred (Muhammed bin Yezîd): Arap dilbilimci, El Basra Medresesi'nin yöneticisi, doğumu 210/825; ölümü 285/898 Bağdat.

11 Bilinmeyen yazar.

12 Bilinmeyen yazar.

13 Ahmed bin Ebû Tâhir el Bağdâdî: Hicret'in 4. yüzyılı başında (10. yüzyıl) yazarlık yapmıştır.

14 İbnü'l Veşşâ (Muhammed bin Ahmed): Ölümü 326/936 Bağdat.

15 Yazar tanınmamaktadır. Kitabından, *Hadjî Khalîfa*'de (Flügel Yayınları, 1837, I, .185; II, .121) söz edilmektedir.

– Muhammed bin Sâlih, *El-Messâlik ve'l-Memâlik* (*Yollar ve Krallıklar*) adlı kitabın yazarı[1];

– Ali bin Yahya el Müneccim, *Waq'at el-Adham* (*El Adham Muharebesi*) adlı kitabın yazarı[2];

– Ebû Beşîr el Dûlabî[3];

– Hâkim İbn Vakî[4];

– Muhammed bin Halid el Haşimî[5];

– İshak bin Süleyman el Haşimî[6];

– Ebû Bekir el Râzi; *El-Mansûri* adlı kitabın yazarı[7];

– İbni Kuteybe[8];

– Yektîn[9];

Özellikle, şunları okudum:

– El Cahşiyâri'den *Tarîh el-Halk* (*Yaradılış Tarihi*)[10];

– El Cürcâni'den *Tahdîb el-Tarîh* (*Tarih Reformu*)[11];

– İbn Şabîb'den *Tarîh*[12];

– *El-Muktebes fî anbâ' el-Endülüs* (*Endülüs Hakkındaki Bilgilerin Derlemesi*)[13];

– İbni Kuteybe'den *Fadl el-'Arab 'ela'l-'Acem* (*Arapların Acemler*

1 Bilinmeyen yazar.
2 İran asıllı yazar. Bağdat halifelerinin sarayında yaşamış; ölümü 275/888.
3 Ebû Beşir el Dûlabî: Arap tarihçi; ölümü 320/932.
4 Tarihçi ve hukukçu; ölümü 306/918 Bağdat.
5 Bilinmeyen yazar.
6 İshak bin Süleyman el Haşimî, Hicret'in 2. yüzyılının sonunda (8. yüzyıl) yaşamış yazar ve siyaset adamı.
7 El Râzi (Ebû Bekir, Muhammed, bin Zekeriya), büyük Arap hekimlerden biridir (Batı'nın "Rhazès"i olarak bilinir). Doğumu 249/864 Kûfe; ölümü 312/925. *El-Mansûrî*, hekimlik alanında yazdığı eserlerden biridir.
8 İbni Kuteybe (Ebû Muhammed, Abdullah, bin Müslim): Arap yazar, hâkim ve öğretmen, doğumu 213/828 Kûfe; ölümü 276/889 Bağdat. İbni Kuteybe hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Adil Hükümdar*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009, s. 31. (yay. n.)
9 Yazar ve siyaset adamı, ölümü 184/801.
10 El Cahşiyâri (Ebû Abdullah, Muhammed bin 'Abdûs): Siyasi bir rol oynamış olan yazar, ölümü 331/942. Kitabı kayıptır.
11 Hicret'ten sonra 4. yüzyılda (10. yüzyıl) yazarlık yapmıştır.
12 Hicret'ten sonra 3. yüzyılda (9. yüzyıl) tarihçilik yapmıştır.
13 İspanyol yazar İbn-Hayyân'ın eseri. Ölümü 469/1076.

Üzerindeki Üstünlüğü);

– *Ahbâr vülât Horassân* (*Horasan Yöneticilerine Dair Olaylar*)[1];

– *Ahbâr Ebî-Hanîfâ* (*Ebû-Hanîfa'ya Dair Olaylar*)[2];

– İbn Beşir el Kuraşi'den *Fütûh el-Şâm* (*Suriye'nin Fethi*)[3];

– Medâini'den *Haber el Muhtâr* (*El Muhtâr Davası*);

– *Tarîh el Kut el-'Irâk* (*Kut'ül Amara'nın Tarihi*)[4];

– *Tarîh el-Hallâc (Hallâc-ı Mansur Tarihi)*[5];

– Hâkim el Kazvînî'den *El-Mussayyabûn* (*Musayyab'lar*)[6];

– İbn Abdûs'tan *Ahbâr el-vezîr (Vezirin Tarihi)*[7];

– *Ahbâr el-Mülûk minn el-anbiyâ (Peygamberler Arasındaki Krallara Dair Olaylar)*[8];

– İbn Habîb'den *El-muvaffak (Başarılı Olan)*[9];

– İbnü'l Mukaffa'dan *Fedâ'il el-Fürs (Perslerin Meziyetleri)*[10];

– İbn Hâcib el Numan'dan *Cevâmi' el-Gabar ve levâmi' el-Bassar (Göze Parlak Görünen Geçmişe Dair Yaşananların Derlemesi)*[11];

– Ebû-Hanîfe'den *el Ahbâr el-tivâl (Uzun Tarihler)*[12];

– Merzubâni'den *Ahbâr el-Mutayyamîne (Taym Ahalisine Dair Olaylar)*[13];

– Abdü'l Muhsin Sibt el Sâbî'den *El-Siyâssa (Siyaset)*[14];

– Ebû'l Hasan el Ma'arrî'den *Müzakerat el-Nedîm (Can Yoldaşının Sohbeti)*[15];

---

1 Bu kayıp eserin yazarı da bilinmemektedir.
2 Bilinmeyen yazar.
3 Bilinmeyen yazar.
4 637/1239 yılında ölen El Dubeytî (Muhammed bin Sa'îd) tarafından aktarılmıştır.
5 Bilinmeyen yazar (Bkz. Louis Massignon, *Akhbâr el Hallâdj*, 3. baskı, s. 158, Paris, 1957).
6 El Kazvînî (Zekeriya bin Ahmed): Arap yazar, coğrafyacı, hâkim, doğa bilimlerine ilgili kişi. Doğumu 598/1203 Azerbaycan-Kazvîne; ölümü 682/1283 Irak.
7 El Cahşiyârî'den söz ediliyor.
8 Bilinmeyen yazar.
9 İbn-Habîb (Muhammed): Edebiyat tarihçisi ve şair, ölümü 244/859-60 Sâmarrâ.
10 Bkz. s. 22 dipnot no. 9.
11 Edebiyat tarihçisi ve yazar; doğumu 340/951, ölümü 423/1031.
12 Ebû Hanîfe el Dînavarî (Ahmed bin Dâvûd): Pers asıllı Arap yazar, ölümü 281/895.
13 Hicret'ten sonra 4. yüzyılda (10. yüzyıl), Bağdat'ta yaşamış, Horasan asıllı yazar.
14 Bilinmeyen yazar.
15 Bilinmeyen yazar.

– Şânâk el Hindî'den *Tedbîr el-memleke (Kraliyetin Tedbirli Yönetimi)*[1];

– El Kâğidî'den *El-Dakâ'ik ve Ahbâr el-'acâ'ib (İnce İşler ve Mükemmel Olaylar)*[2];

– El Damîri'den *El-'Aşık ve'l-ma'şûk*[3];

– El Buhâri'den *Sıfât el-ümem (Ümmetlerin Nitelikleri)*[4];

– Kâtib Umm-Cafer'dan *el-Zirâf (Zarif Şeyler)*[5];

– *Ferec el-Muhac (Ruhların Teskini)*[6];

– İbn Sadân'dan *Fütûh Horassan (Horasan'ın Fethi)*[7];

– Aynı yazardan *Tarîh el-Da'va (Davanın Tarihi)*;

– El Hâlidi'den *Zehrat el-efkâr (Fikirlerin Çiçeği)*[8];

– *Fütûh Misr ve'l-İskenderiyye (Mısır ve İskenderiye'nin Fethi)*[9];

– Medâini'den *Fütûh el-Sinnd ve'l-Hinnd (Sind ve Hindistan'ın Fethi)*[10];

– *Feth Azerbaycâne ve Armîniya (Azerbaycan ve Ermenistan'ın Fethi)*[11];

– El Talabî'den *Tefsîr el-Kur'ân (Kuran Tefsiri)*[12];

Diğer yazarların Kuran tefsirlerini de okudum:

– El Mâverdî'den *Ahbâr el Kudât (Kadılara Dair Olaylar)*[13];

---

1 Hindistan kökenli bilimadamı ve hekim; 198/813 ila 218/833 yılları arasında hilafetini sürdürmüş olan Halife el Memûn döneminde yaşamıştır.

2 Bilinmeyen yazar.

3 Bilinmeyen yazar. Doğa tarihiyle ilgilenen kişi el Damîrî değildir.

4 El Buhâri (Muhammed bin İsmail): Meşhur bir rivayet derlemesinin yazarıdır. 265/870 yılında ölmüştür.

5 Bilinmeyen yazar.

6 Bilinmeyen yazar.

7 Bilinmeyen yazar.

8 Bilinmeyen yazar.

9 El Vâkidî.

10 Bkz. s. 21 dipnot no. 1.

11 Bilinmeyen yazar.

12 El Talabî (Ahmed bin Muhammed): Arap teolog ve tefsirci, ölümü 427/1035.

13 El Mâverdî (Ali bin Muhammed): Hukukçu, profesör ve hâkim, ölümü 450/1058. El Mâverdî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Adil Hükümdar*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009, s. 34. (yay. n.)

– El Tabarî'den *Tarîh*[1];

– İbn-Sinân el Sâbî'den *Tarîh* [2];

– El Bâderâî'den *Tarîh* [3];

– *Tecârib-ül-Ümem (Ümmetlerin Deneyimleri)*[4];

– El Hatîb'den *Tarîh*[5];

– *Enîs el-celîs (Hoş Yoldaş)*[6];

– İbn-'Assâkir'den *Tarîh Dımaşk-ı Şâm (Şam Tarihi)*[7];

– *Kitabu'l-A'lâku'n-Nefîse (Değerli Süslemeler)*[8];

– *Sülvânü'l-muta fi 'udvâni'l-etba (Uyrukların Düşmanlığı Hakkında Yöneticiye Öğütler)*[9];

– El Hamedânî'den *Tarîh*[10];

– Ebû'l Kâsım Abdullah bin Yahya Bin Cafer'den *Lakâh el-havâtır ve calâ' el-bassâ'ir (Fikirlerin Döllenmesi ve Akılların Parlatılması)*[11];

– Es Sûli'den *el-Evrâk (Evraklar)*[12];

– İbn Hamdûn'dan *Tezkire*[13];

– İbn Abd Rabbihi'den *el-Ikd el-Farid (Gerdanlık)*[14];

---

1 El Tabarî (Muhammed bin Carîr): Arap tarihçi, doğumu 225/839 Amul, ölümü 316/923 Bağdat.

2 Bilinmeyen yazar.

3 Bilinmeyen yazar.

4 421/1030 yılında ölen İbn-i Miskeveyh'e (Ahmed bin Muhammed) aittir. Bu konuda, M. Arkûn'un *Miskeveyh, tarihçi ve filozof* (Vrin, 1970) adlı eserine başvurabilirsiniz.

5 El Hatîb (Ahmed bin Ali, el Bağdâdî): Arap tarihçi, ölümü 463/1071 Bağdat.

6 Eser, el Abdûsî tarafından 669/1279 yılında yazılmış olabilir.

7 İbn-Assâkir (Ali bin Hasan): Tarihçi ve profesör, ölümü 571/1176 Şam.

8 289/903 yılında ölen İbn-Rüsteh'e aittir.

9 565/1169 yılında ölen İbn-Zafer'e (Muhammed bin Abdullah) aittir. Bu kitap yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır. *Adil Hükümdar*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009. (yay. n.)

10 Bilinmeyen yazar.

11 Bilinmeyen yazar.

12 El Sûlî (Muhammed bin Yahya): Arap tarihçi, ölümü 336/946.

13 İbn Hamdûn (Muhammed bin Hasan): Arap filolog, doğumu 495/1101 Bağdat; ölümü 562/1167 Bağdat.

14 İbn Abd Rabbihi (Ahmed bin Muhammed): İspanya'da yaşayan Arap yazar. Doğumu 246/860 Kurtuba; ölümü 328/940. İbn Abd Rabbihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Adil Hükümdar*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009, s. 33. (yay. n.)

– El Mesûdî'den *Muruc ez-zeheb (Altın Çayırlar)*[1];
– El İsfahânî'den *el-Agânî (Şarkılar)*[2];
– El Tenûhi'den *Nişvâr el-Müzakerat (Derinleştirilmiş Sohbetler)*[3];
– El Râgıb'dan *el-Müfredât (Sohbetler)*[4];
– *el-Ferec ba'd el-Şiddet (Tedirginliğin Ardından Ferahlık)*[5];
– *Nesr el-dürer (Etrafa Saçılmış İnci Taneleri)*[6];
– Cürâbbüddevle'nin aynı eseri[7];
– *Rizk el-küttâb (Kâtiplerin İhtiyatları)*[8];
– El Askerî'den *el-Evâ'il (Eskiler)*[9];
– *Mekâtil el-fürsân (İranlıların Katli)*[10];
– El Hatîb Ebû Zekeriya tarafından *el-Hamâssa* derlemesinin tefsiri[11];
– *Messâri' el-'Uşâk (Âşıkların Mücadele Verdikleri Sahalar)*[12];
– *İ'tilâl el-kulûb (Kalplerin Hastalıkları)*[13];
– *Ahbâr Mekke (Mekke'nin Tarihi)*[14];
– İbnü'l Hebbâriyye'den *Mülk el-me'âni (Anlatma Gücü)*[15];
– İbni Kuteybe'den *Uyûnu'l-Ahbâr (Tarihin Kaynakları)*[16];

---

1 El Mesûdî (Ali bin el Hüseyin): Arap edebiyatçı ve tarihçi, ölümü 346/956.
2 El İsfahânî (Ebû'l Ferec, Ali bin el Hüseyin): Arap tarihçi, doğumu 284/897 İsfahan; ölümü 356/967.
3 El Tenûhî (Ebû Ali el Muhassin, veya Hasan): Arap edebiyatçı ve kadı; doğumu 326/939 Basra, ölümü 384/995 Bağdat.
4 El Râgıb el İsfahânî (Ebû'l Kâsım el Hüseyin): Tefsirci ve düşünür, ölümü 501/1108.
5 Bu kitap, yukarıda bahsi geçen kadı el Tenûhî'ye aittir. Aynı başlıklı eserler, ondan önce Medâinî, İbn Ebi'd-Dünya ve diğerleri tarafından yazılmıştır. Alıntı, bu kitaplardan birinden yapılmıştır.
6 El Abî'ye (Mansûr bin el Hüseyin) aittir. Doğumu 387/997; ölümü 420/1029.
7 Bilinmeyen yazar.
8 Bilinmeyen yazar.
9 El Askerî (Ebû Hilâl, Hasan bin Abdullah): Arap edebiyatçı, ölümü 395/1006.
10 El Kâsım bin Sellâm'a aittir. Ölümü 221/837.
11 Bilinmeyen yazar.
12 El Serrâc'a (Cafer bin Ahmed) aittir. Ölümü 500/1106.
13 El Karâitî'ye (Muhammed bin Cafer) aittir. Ölümü 327/938.
14 İbnü'l Azrak'a (Ahmed bin Muhammed) aittir. Ölümü 212/827.
15 İbnü'l Hebbâriyye (Ebû Yala Muhammed bin Muhammed): Hicivli şair ve Arap filolog, ölümü 504/1110 Kirman.
16 Bkz. s. 25 dipnot no. 8.

– İbnü'l Cevzî'den *el-Ezkiyâ (Zekiler)*[1];

– İbn Hâcib el Numân'dan *el-Nissâ (Kadınlar)*[2];

– *Cevâmi' el-lezâte (Zevk Harmanları)*[3];

– Ebû Hayyân el Tevhîdî'den -Allah'ın merhameti üzerinde olsun- *El Bassâ'ir (İçerden Görüş)*[4];

– Es Sûlî'den *el-Müna'amun (Müreffeh İnsanlar)*[5];

– İbnü'l Cevzî'den *Tarîh*;

– El İmâdü'l Kâtib'den *el-Bark el-Şâmî* ve *el-Fayh el-kusiyi fi'l-feth el-kudsiyi* (*Suriye'nin Aydınlığı* ve *Kudüs'ün Fethi Sırasında Geçilemeyen Çayırlık*)[6];

– İbn A'sem *Tarîh*[7];

– İbnü'l Cevzî'den *Telbîs-i İblîs (İblis'in Muğlaklığı);*

– İbnü'l Kirriyye'den *Tarîh el-'Acem (Acemlerin Tarihi)*[8];

– İbnü'l Kütübî'den *Sekt el-Cevher (Değerli Taşın Parıltısı)*[9]; ve bunun dışında daha birçok kitap okudum; ancak burada hepsinden söz etmem çok geniş bir yer tutabilir.

İşte, eserimin bölümleri şu şekilde:

1. Aklın nitelikleri ve bu konuda söylenenler
2. Hileye başvurmaya teşvik ve hile yapma yöntemleri
3. Allah'ın hikmeti, inayeti ve kullarının iyiliği için her şeyi kusursuzca düzene koyması

---

1 İbnü'l Cevzî (Ebû'l Ferec Abdü'l Rahmân bin Ali): Arap edebiyatçı, hukukçu, vaiz, tarihçi. Doğumu 510/1116 Bağdat; ölümü 597/1200.

2 Bkz. s. 26 dipnot no. 11.

3 Bilinmeyen yazar.

4 Ebû Hayyân el Tevhîdî (Muhammed bin Muhammed, 'Imâd el Din). Ölümü 597/1201.

5 Bkz. s. 28 dipnot no. 12.

6 İmâdü'l Kâtib (Muhammed bin Muhammed, 'Imâdü'l Dîn). Ölümü 597/1201.

7 İbn Asem el Kûfi, ölümü 320/932.

8 Bilinmeyen yazar.

9 Bilinmeyen yazar.

4. Meleklerin ve cinlerin hileleri
5. Peygamberlerin hileleri
6. Halifelerin, kralların ve sultanların hileleri
7. Vezirlerin, valilerin ve idari memurların hileleri
8. Hâkimlerin, saygın tanıkların ve savcıların hileleri
9. Hukukçuların hileleri
10. Çilecilerin ve dindarların hileleri
11. Komutanların, emirlerin ve polis gücünün hileleri[1]
12. Hekimlerin hileleri
13. Şairlerin hileleri
14. Tüccarların ve satıcıların hileleri
15. Yollarda başıboş dolaşan Banu Sasan çingenelerinin hileleri
16. Hırsızların ve serserilerin hileleri
17. Kadınların ve delikanlıların hileleri
18. Hayvanların hileleri
19. Kendi hilesinin kurbanı olanlar
20. Diğer bölümlerde sözü edilmeyen özel vakalar

1 Kitabın ikinci bölümü (yani 11. bölüm ile 20. bölüm arası) kayıptır.

Birinci Bölüm

Aklın Nitelikleri ve Bu Konuda Söylenenler

Ey okur! Bil ki Yüce Allah, insanoğluna, onu hayvanların geri kalanından üstün kılıp aydınlatan bazı yetenekler bahşetmiş, herkese kendi payına düşen aklı vermiştir. Bu sayede, O'nun varlığını anlayıp, O'na şükrederiz; doğru ile yanlışı, güzel ile çirkini, haklı ile haksızı ayırt ederiz; her şeyi yerli yerine koyar, hakkında makul fikirlere sahip olur, gerçek değerlerini bilerek kullanırız. Övülesi işler yapar; ayıplanacak davranışlardan kaçınırız. Aklı sayesinde insan bu hayatta itibar kazanır, öte dünyadaki hayatında cennetliklerin arasında yer edinir. "Akıl, sözlerde ve davranışlarda şeyleri kararlılıkla ele almakta yatar," demişti Pisagor. Başka bir düşünür ise, "Aklından yararlanmayan kişi, onu cehalete sürükleyecek zararlara açık hale gelir," şeklinde bildirmişti görüşünü. Akil'in oğlu Müslim ise konuya şöyle yaklaşmıştı: "Akıllı olmak, diğer insanların varlığını göz önünde bulundurmakla başlar."

Başka birisi ise, şu ifadeleri kullanmıştı: "Akıl sağlığı, insanı mutlu eden unsurlardan biridir." Platon'a kulak verirsek: "Akıl, karşımıza çıkan şeylerin içindeki gizli nihai amaçların ayrımına varmaktır." Bir başka bilge ise şöyle der: "Akıl ve edep, birbirinden hiç ayrılmayan iki kız kardeş gibidir. İçlerinden birisi ortadan kaybolduğunda, diğerinin de izine rastlanmaz." Sokrates der ki: "Aklı gözle görülür biçimde betimlemek gerekirse; gece onunla aydınlanır. Cehaleti betimlemek gerekirse; gün onunla karanlığa gömülür." Simak ise şöyle buyurur: "Bir şeyden elimizde fazla miktarda olursa, o şeyin değeri azalır. Bunun tek istisnası zekâdır. Zekâ arttıkça, değeri de artar."

Ardaşîr[1] der ki: "Aklı olan için, diğer şeylerden mahrum kalmış olmanın zerre kadar önemi yoktur. Akılsız birinin, diğer her şeye sahip olmasının ne önemi var!" Başka biri de şu ifadeyi kullanır: "Tüm yöneticilerin dostu akılları, düşmanı ise cehaletleridir." Bir bilgenin söylediğine göre, aklın da tıpkı vücudumuzdaki uzuvlar gibi parçaları vardır: Başı ve gözleri, her türlü arzuya giden yolu kapar. Kulakları ise, her şeyi yavaş yavaş anlama isteğini ifade eder. Dili, içtenliği, kalbi ise iyi niyetidir. Elleri merhamet simgesi iken ayakları barışı simgeler; otoritesi adalet, arabası ve silahları ise tatlı dilli oluşudur. Güler yüzü, elinde tuttuğu kılıçtır. Savaş atı, uzlaşmacılığıdır, selamı elinde bir ok gibidir. Önsezisi mızrağıdır. Sadağı ise başkalarına karşı anlayış göstermesi. Bilge kişileri düzenli olarak ziyaret etmesi zırhıdır. Hazinesi, edindiği kültürdür. Savaş onun için, düşmanlarına tuzaklar kurmak demektir. Cephaneliği, hata yapmaktan kaçınmaktır; erzağı ise yaptığı iyiliklerdir. Ona yol gösteren kılavuz, "Allah'ın emrine amade olmak" yani "İslam"dır.

Zeki insanın, on özelliği olduğu söylenir: Hoşgörülü olmak, dindarlık, ölçülü olmak, mütevazılık, edepli olmak, sebat etmek, iyilikseverlik ve sürekli iyiliklerde bulunmak, kötülükten nefret etmek ve kötücül kişilerden uzak durmak, iyi nasihatlere uyup onları kabul etmek.

Hoşgörülü olmak, şu özelliklere zemin hazırlar: Kişinin, her türlü anlaşmazlığın mutlu sonla bitmesini arzulaması; kendini, başkasının öfkesine kaptırmaktan sakınması; sosyal konumunu onurlu bir biçimde koruması; aklı başında olmayanların olası saldırılarına karşı kendini güvenceye alması; her zaman hayırlı hareketlerde bulunmaya dikkat etmesi; adil kişilerle bir arada bulunması; kendi cimriliğini ve açgözlülüğünü yenme çabası; doğru yolda ilerleyerek

---

1 Sasani Hanedanlığı'ndan gelen üç Acem kralı da, aynı isme (Ardaşîr) sahiptir. I. Ardaşîr (226 yılından, takriben 241 yılına dek), II. Ardaşîr (379 yılından 383 yılına dek), III. Ardaşîr (628 yılından 630 yılına dek). II. Ardaşîr, ardında bir adet de hatırat bırakmıştır. Söz konusu hatırat hakkında daha fazla bilgi için, bkz. *Propos des Arabes sur la vie en société* (Toplum Yaşantısı Hakkında Arapların Söylemleri), Albin Michel, s. 172-174.

doğruluğa adım adım yaklaşma gayreti.

Dindarlık, şu özelliklere zemin hazırlar: Kişinin, mütevazı bir konumda olsa bile şerefli olması; başkaları tarafından küçümsense bile nüfuzlu olması; yoksul olsa bile zengin olması; zayıf olsa bile güçlü olabilmesi; kötü bir soydan gelse de şahsen soylu olması; zafer; alçakgönüllülük; cömertlik ve açıksözlülük.

Ölçülü olmak, şu özelliklere zemin hazırlar: Kişinin gereksinimlerinin sadece yaşamını sürdürmesine yetecek şeylerle sınırlanması; sadece bu hakkı olan asgariyi araması; kararlı olması; başkalarıyla dost olması; sabırlı olması; kuşkuya yer bırakmayan bir inanca sahip olması; yapılan işlerde titizliliği elden bırakmaması; iyi huylu, merhametli oluşu; doğru yoldan sapmaması.

Alçakgönüllülük, şu özelliklere zemin hazırlar: Kişinin açıksözlü olması; gayrimeşru şeylerden uzak durması; bir yargıya varırken insanların niteliklerini göz önünde bulundurması; iyi niyetli olması; şefkatli olması; hareket serbestisi; erdemli olması; iyiliğe sıkı sıkıya bağlı olması; yaptığı işlerde mükemmeliyet; derin düşünme yetisine sahip olması.

Edepli olmak, şu özelliklere zemin hazırlar: Kişinin yumuşak başlı olması; acıma hissi; ümitli olması; tehlikelere karşı dikkatli olması; hayırsever olması; kabul gören bir konumda olması ve konumunu koruması; siyasi beceri sergilemesi; ahlak kurallarına bağlı olması; tensel istekleri denetim altına alma gücü.

Sebat etmek, şu özelliklere zemin hazırlar: Kişinin iç huzuruna ermesi; tatmin bulması; zamanı lehinde kullanabilmesi; aşamalı olarak ilerlemesi, üzerinde baskı kuran güçleri yok etmesi; yeni alanları keşfetmesi; cömertlikte yetkinleşmesi; başkalarından saygı görmesi; doğru yargılarda bulunması; kötülükten sakınması; dürüstçe sadık olması.

Bu sözcükler, bizzat Peygamber'in ağzından –Allah'ın rahmeti ve inayeti üzerinde olsun!– aktarılmıştır: "Yüce Allah, –O'na hamdolsun– aklı yarattığında, onu bir sınavdan geçirdi; ilerlemesini emretti. Akıl ilerledi. Allah, daha sonra, geri gitmesini emretti. Akıl geri gitti. Bunun üzerine, Allah şöyle buyurdu: 'Kudretim ve ihti-

şamımla yarattıklarım içinde en sevdiğim sensin. Sana yalnızca hoşuma giden özellikleri vererek mükemmeliyet bahşettim. Ve, şimdi de, izleyeceğin emirleri ve uyacağın yasakları bildireceğim. Şayet bu emirlerime uymaz isen, sadece seni cezalandıracağım. Uyduğun zamanlarda da, ödüllendireceğim yine sen olacaksın.' Allah, akılsızlığı yarattığında, ona da ilerle emrini verdi. Akılsızlık geri çekildi. Allah ona geri çekil emrini verdiğinde ise ilerledi. Bunun üzerine, Yüce Allah –O'na hamdolsun– şöyle buyurdu: 'Kudretim ve ihtişamımla, yarattıklarım içinde bana en sevimsiz gelen sensin. Sana barınak olarak en nefret ettiğim yaratığı vereceğim.'"

Ardaşîr ise, şöyle der: "Yüce Allah, ona inananlardan birine bahşettiği lütufları geri almak istediğinde, işe ilk önce o kişiyi aklından mahrum etmekle başlar." Ebû Tâlib'in oğlu Ali'nin (s.a.v)[1] şu sözleri aktarılır: "Cebrail (s.a.v) göklerden inip Âdem Aleyhisselam'ın yanına geldi ve ona şöyle dedi:

"Ey Âdem, üç vergiden seçtiğin biri sana bahşedilecek; ama diğer ikisinden vazgeçmek zorunda kalacaksın."

"Ey Cebrail, peki o üç yetenek nedir, söyler misin bana?"

"Akıl, edep ve dindarlık."

"Bu durumda, aklı seçiyorum," der Âdem.

Bunun üzerine Cebrail, edep ve dindarlığa doğru dönerek, şöyle der:

"Âdem'i bırakın ve gidin."

Onlar ise, şöyle karşılık verir:

"Ama Ey Cebrail, aklın bulunduğu yerde olmamız emredilmişti bize."

Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselam, "Peki, ne yaparsanız yapın," der ve gökyüzüne yükselir.

Er Rıza[2] Aleyhisselam ise, şöyle demiştir: "Akıllı insan, din bilinci-

1 Peygamber'in kuzeni ve damadı. 35/656 ila 40/661 arasında halife olmuştur. Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e., s. 125-129.

2 Ali er Rıza: Hüseyin'in beşinci kuşaktan akrabası. İmam Ali. Peygamber'in torunu. Oniki İmamlar'ın sekizincisi olarak kabul edilir. 214/819 yılında ölmüştür.

ne sahiptir. Din bilincine sahip olan kişi de, cennete gider." Ebû Cafer Aleyhisselam ise şöyle bir ifadede bulunur: "Yüce Allah –O'na hamdolsun–, Kıyamet gününde, kullarından, onlara bahşetmiş olduğu akıl temelinde hesap soracaktır." Bu sözler ise, bizzat Peygamber'e (s.a.v) aittir: "Size, birinin iyi durumda olduğu söyleniyorsa, o kişinin aklının da ne denli iyi olduğunu gözlemleyin. Çünkü Allah, emeklerinin karşılığını aklı oranında bahşedecektir ona..."

Şu özlü sözler de söylenegelir: Bir mülke daha sahip olmaktansa, keskin bir zekâya sahip olunuz. Başka hiçbir şey bilmese de dinini bilen kişi erdemlidir. Akılsız birinin yönettiği ülke, zeki insan için bir gözyaşı vadisidir. Zekânın mucizesi, idrakın hızlı olmasıdır. Davranışlarda doğru yolu seçmek zekânın ürünüdür. Akıl en iyi vergi; aptallık en büyük talihsizliktir... Akıl sahibi olan, gücün mührünü de elinde bulundurur. Akıl, en sağlam temeldir; dindarlık ise olabilecek en iyi giysi... Akıl kadar güvenilir bir rehber, hakkaniyet kadar sadık bir bekçi yoktur. Akıllı, yapıp ettiklerine güvenir; aptal, umutlarına bel bağlar. Akıllı olanın bakışı yüreğinden ve iradesinden gelir, aptalın bakışı ise sadece gözünden ve görebilmek için kullandığı araçtan geçer. Akıl, hiçbir zaman bozulmayıp ilk günkü gibi yeni kalan bir giysidir. Akıllı kişi yaptığı işi en iyi şekilde yapan, çabalarını uygun bir işe harcayandır. Akıllı bir düşman, aptal bir dosta yeğdir.

Platon der ki: "Kendini aklın dışında bir şeye, kimseye adama; yoksa kendine olan hâkimiyetini yitirirsin. Yararsız bir yaşam sürer; en sonunda değerini düşürecek kötü alışkanlıkların pençesine düşersin." Başka bir bilge ise, şöyle buyurur: "Tüm canlılar arasında özellikle insana ilişkin durumların dört tane olduğunu ve yeryüzündeki her şeyin bunların altında toplandığını anladım; akıl, bilgelik, ölçülülük, hakkaniyet. Hoşgörü, sebatkârlık, iyi huyluluk ve sözüne sadık olmak, aklın alanına aittir. Mantıklı olmak, terbiye, sağduyu ve dindarlık, bilgeliğin alanına girer. Edep, cömertlik, alçakgönüllülük ve dürüstlük ise, ölçülülükle ilintilidir. İçtenlik, ihtiyatlılık, iyi kalplilik ve iyi bir mizaca sahip olmak da, hakkaniye-

te dair özelliklerdir. Platon'a kulak verirsek: "Akıl yoluyla edinilen nitelikler yirmi üç tanedir; bilim, hakkaniyet, aşk, merhamet, dürüstlük, sebatkârlık, edep, metanet, terbiye, alçakgönüllülük, doğruluktan ayrılmamak, azla yetinmek, affedici olmak, dengeli bir ruh haline sahip olmak, ihtiyatlılık, sözüne sadık olmak, cesaret, saflık, doğallık, ölçülülük, cömertlik, yiğitlik..."

Yüce Allah'a şükrediyoruz, O'nun sayesinde tüm bu özelliklerin, efendimiz Büyük Emir Sa'd el Din'de, İslam'ın hayırlısında bir araya geldiğini görebildik. Kimse, Allah'ın tüm dünyayı tek bir insanda bir araya getirebilecek kudrete sahip olduğunu inkâra cüret edemez.

İkinci Bölüm

Hileye Başvurmaya Teşvik ve Hile Yapma Yöntemi

Bil ki talihli efendi, akıl yasalarına uygun olarak, yani aklın ürünü olarak ortaya çıktığında, hilenin, (ki icadında kullanılan yöntemler, ne bilim, ne de çeşitli kullanım alanlarına ve çalışma prensiplerine sahip fen buluşları yoluyla açıklanabilmiştir) hayvanlar âlemindeki tüm canlıların içinde yalnızca insana ait olduğunu kabul etmek gerekir. Birisi bize şöyle bir itirazda bulunabilir; çeşitli üstünlükler elde etmek üzere hileye başvuran pek çok hayvan var; örneğin ilkbaharda deliklerinden çıktıklarında, gözlerini perdeleyen zardan kurtulmak üzere, rezene çalısına yüzünü sürterek yeniden görmeye başlayan yılan; yine ilkbaharda, arıların peteklerine yönelip bal yalayan, üzerine de, müshil içen insanlar gibi bünyesindeki artıklardan kurtulmak için su içen ayı; gagasına aldığı suyu hazımsızlık durumunda kolay boşaltım sağlamak için geri tarafına püskürten kuş; yavrularında sarılık hastalığının işareti olan lekeleri fark eden, bunun üzerine bulup getirdiği özel bir otu –bazıları, bunun bir taş olduğunu iddia eder– yuvasına bırakarak hastalığın belirtilerini yok eden kırlangıç; kışın soğuğu hissedip, ısınmak için gür çalılıkların ortasına yerleşen köpek; uykuya dalmaktan korktuğu zamanlarda bir pençesinin üzerinde durup uyumamaya çalışan turna kuşu; evlerin köşelerine uğrayan, buralara ördüğü ağa sinekleri düşürüp yiyen örümcek gibi örnekler çoğaltılabilir.

Bu itiraz karşısında, şöyle bir yanıt verebiliriz: Hileler daha fazla zekâ gerektirdikleri için bu tür davranışlar hileden sayılmaz. Bu eylemler söz konusu hayvanların sağlığını korumak üzere Yüce Allah'ın yol göstermesiyle gerçekleşir: Allah'ın bu hayvanlara kar-

şı iyi niyetinin göstergesidir. Hile, aklın kullandığı bir yöntem veya araç olduğu için kendisine akıl bahşedilmiş varlıkların, hileye giden yolları bilmesi ve bunları kullanması gerektiğinden şüphe edilemez. Kişi aynı zamanda kendisine yapılan hileyi de anlamalı ve işin içinden nasıl çıkılacağını da bilmelidir.

Yüce Allah, Eyyûb'e, yeminini bozmamayı nasıl başaracağını bizzat öğretmiştir: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma." (Sâd Sûresi, 44. ayet) Bu, hilenin meşru olduğunu gösteriyor. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle demiştir: "Savaş, düşmanı yanıltmak için yapılan bir dizi eylemden ibarettir." Şöyle denir: "Silahla yenemeyeceğini, tırnaklarınla parçala."

El Muhallab'ın[1] vasiyetinde oğluna verdiği öğütler arasında şuna rastlıyoruz: "Savaşta kurnazlık etme cesaretini gösterin; çünkü bu, kanlı bir çarpışmadan çok daha kesin bir şekilde hedefinize varmanızı sağlayacaktır." Abdülmalik bin Sâlih[2], savaşa gönderdiği birliğinden bir adama şunu öğütler: "Düşmanın sana karşı hile yaparsa, hilelerinde ondan daha kurnaz ol." Başka bir rivayette ise şu sözlere rastlanır: "Cesaretinden fazla kurnazlığına güven; ve mücadele sırasında kahramanca davranmaktan çok ihtiyatlı olmaya önem ver; çünkü savaş, düşmanı yanıltmak için yapılan bir dizi eylemden ibarettir. Bir çatışmaya körlemesine koşan kişi için olup biten gerçekten savaştır; sakınımlı davranan kişi için ise, sadece gelip geçici bir bulut." Şöyle denir: "Aldatmaca, savaşta kahramanlıktan çok daha iyi sonuçlar verir."

Yezid bin Ebû-Sufyân'a[3], ihtiyatlı olmasını öğütlemek ve gerek-

---

1 Horasan valisi, general ve politikacı, ölümü 82/702. (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e., s. 214-216)

2 Abdü'l Malik, bin Sâlih, el Hâşimî, Abdullah bin 'Abbâs'ın (Peygamber'ın kuzeni) torunu. Halife el Reşid'in yoldaşı olmuştur ve Menbiç'de (eski Hierapolis) çok fazla mülk edinmiştir. 199/815'te ölmüştür.

3 Arap komutan, Suriye'nin fethine katılmıştır. Ardından Şam valisi olmuştur. 18/639 yılında vebadan ölmüş ve yerine erkek kardeşi Muaviye (Ebû Sufyân'ın oğlu) getirilmiştir. Muaviye daha sonra, 40/661 yılından 60/680 yılına dek Şam'da (Emevi Hanedanlığı) halifelik yapacaktır.

li tüm koruma önlemlerini almasını emretmek için hükümet yetkililerinden biri tarafından yazılan bir mektupta, şu sözlere rastlanır: "Düşman saflarında bir düzensizlik olduğunu öğrenirsen, onun gibi yapma. Sen, kendi ordunun içinde dolaşmak için gecenin çökmesini bekle, böylece neler döndüğünü kolaylıkla öğrenirsin. Askerlerini bizzat kendin denetle. Nöbet sırasında nöbetçilere yaptığın habersiz ziyaretlerin sayısını artır; ama senin varlığını hissetmesinler. Bir hatalarını tespit edersen onları cezalandır; ama kimseye haksızlık yapma ve gecenin geç saatlerinde nöbet yerlerini değiştir. İlk nöbet, ikincisinden daha uzun olsun; ama gece nöbetlerinin süresini nöbetçiyi bitkin düşürecek kadar uzatma. İnsanların sırlarını ele verme. Görüşmelerinde samimi ol; çekingen davranma." Aynı kişi, bu sözcükleri, Halid bin Velid'e de yazar[1]: "Halid, deneyimli insanlardan yararlanmak için tüm gücünü ve gayretini ortaya koy; çünkü Allah'ın hükümdarlığını genişletmek üzere yapılan fetih, bir keşfin gerektirdiği çabalardan dolayı bu şekilde adlandırılmıştır. Gözün her yerde olsun ve her şeyden önemlisi, temkinli ol. Düşmanına yakın olduğunda, ona güpegündüz saldırma; çünkü seni gördüğünde, içinde bulunduğun durumu kendisininkiyle karşılaştırabilecektir. Gün ağarırken halen uyuyan düşman askerlerinin cephaneliğine saldır. O anda, develerinizin üzerinde haykırıp, var gücünüzle gürültü çıkarın. Onlarla ilgili her şeyi öğrenmeden, düşmana ne gece ne de gündüz vakti saldırılmasına izin verin. Ordunu korumaya özen göster ve bir saldırı durumunda, benzer vakalarda alınan tedbirleri al. Güvenli olduğun yerde sancağını ilerlet; tehlikeli bölgelerde geri çekil. Sen, her zaman hücum çizgisinin gerisinde dur; çünkü savaşın tüm cephelerini durmadan kolaçan eden bir kumandanın yöntemine hiçbir zaman güvenmemişimdir."

Muaviye, Halife Osman'ın[2] ölüm haberini aldığında, Mer-

---

1 Arap komutan. 11/633 yılında Irak'ı fethetmiş; 12/634 yılında Bizanslıları Ecnadeyn Muharebesi'nde yenmek üzere Suriye birliklerine katılma emri almıştır.

2 Osman, bin Affân 23/644 yılından 35/656 yılına dek Medine'de halife olmuştur. Onu insanları kayırmakla suçlayan ve yönetiminden memnun olmayan kişilerce, evinde öldürülmüştür.

van'a[1] şunları yazmıştır: "Mektubumu okuduğun anda, kurnazca avını elinden kaçırmış gibi yaptığı halde, onu dolambaçlı yollardan takip eden çita gibi olacaksın; zafere ulaşmak için hileden başka yola başvurmayan tilkiye benzeyeceksin. Düşmanlarının bakışlarından kendini gizle; tıpkı çiftleşmesini gizleyen karga, okşandığı anda başını saklayan kirpi gibi. Düşmanına, yaptığı gürültü patırtıyla çevresine rahatsızlık veren birine güvendiğin kadar güven. Tıpkı bir buğday tanesi bulabilmek için her yeri eşeleyen tavuk gibi onlarla ilgili bütün bilgileri araştır."

Antara bin Şaddâd'a[2] günün birinde sormuşlar:

"Sen insanların en cesuru ve en saldırganı mısın?"

"Hayır," diye karşılık vermiş.

"Peki, niçin böyle tanınıyorsun?"

"Böyle davranmayı uygun gördüğüm an saldırırım; geri çekilmenin gerekli olduğunu gördüğüm anda da geri çekilirim. İçinden çıkamayacağım hiçbir yere girmem. Önce, zayıf ve korkak olana yönelirim ve ona, cesur adamın bile yüreğini ağzına getirecek korkunç bir darbe indiririm. İşte, bu andan sonradır ki cesur olana yaklaşıp, onu öldürürüm."

Derler ki: "Bir savaşta, azimli bir adam, bin atlıya yeğdir; çünkü atlı, bir –veya yirmi ya da otuz– düşmanı öldürür; ama azimli adam, tüm düşman ordusunu ortadan kaldırır." Şanlı Türkler arasında şöyle denir: "Ordunun başındaki kişi, sekiz farklı hayvanın doğuştan gelen niteliklerini almış olmalıdır: Horozun yiğitliği, aslanın atılganlığı, yabandomuzunun saldırı gücü, turna kuşunun dikkati, karganın tedbirliliği, kurdun ataklığı, tilkinin kurnazlığı ve devenin dayanıklılığı."

Kabissa bin Mesud, Dhi Qar Savaşı'nın olduğu gün, Bekir bin

---

1 Mervan bin el Hakam, Halife Osman'ın küçük yeğeni. Sağ koluydu. Emeviler ailesine mensup olmasından dolayı, 64/684 yılından 65/685 yılına dek, Şam'da halife olmuştur.

2 İslam'ın ortaya çıkmasından önce (6. yüzyılın sonundan 7. yüzyılın başına dek) yaşamış şair ve savaşçı. (Bkz. *La Poésie Arabe*, Seghers, s. 50-52)

Va'il'i şu şekilde yüreklendirir: "Sabırsızlık, iktidar araçları tarafından alt edilemez; sebat, zaferin şartları tarafından alt edilemez; ölüm, kötülükleri ortadan kaldırmaz; ölüme koşmak, sırtından hançerlenmekten daha iyidir. Ama, az sayıda savaşçıyı yenmektense, mücadeleye girmeksizin geri dönmek yeğdir. Yere atılıp, ayaklar altında çiğnenen hurma artığı olacağına, gökteki hilal gibi ol ve böyle olanlara güven."

Aristo'nun İskender'e yazmış olduğu vasiyette, şu cümlelere rastlanır: "Ey Kral, düşmanının gücü ve zayıflığı ne olursa olsun, kendi rızanla bir savaşa başlama. Hedeflerine erişmek için savaş oyunlarına başvur; başka hiçbir fetih bu yolla yapılan kadar rahat ve tatminkâr olmaz." İskender ise, şöyle derdi hep: "Eğer savaştaysan, güneş ile rüzgârı karşına değil arkana al." Türklerin önderinin sözleri ise, şöyledir: "Krallar, eninde sonunda iktidarı akla uygun şekilde kullanma gereksinimi duyarlar; kapılarını çalan olaylara dair hüküm vermek için, düşüncenin hilelerine başvurma konusunda kendilerini geliştirirler. Bu yeti, başka insanlarda bulunmaz; çünkü kralların aklı, gündelik hayatın, başkaları için cesaret kırıcı olan gailesinden bağımsızdır. Onun yerine, ya krallığın çıkarlarını ve vergi toplamayı düşünürler; ya da ruhlarını eğleyen arzularla uğraşırlar. İktidarı ele geçirmeye gelince, her biri iktidarlarını ya sadece kendinin bildiği bir sır ve tercih edilmelerine, ilerlemelerine el veren bir kişilik yapısı, ya da çıkarına hizmet eden bir şans ve doğuştan getirdikleri bir meziyet sayesinde kazanmışlardır." Bir atasözü şöyle der: "Kurnazlığa çalışmayan kafadansa balkabağı yeğdir."

Üçüncü Bölüm

Allah'ın Hikmeti, İnayeti ve Kullarının İyiliği İçin Her Şeyi Kusursuzca Düzene Koyması

İbrahim'in ölümü

Yüce Allah'ın, Hz. İbrahim'in –Allah'ın selamı ve takdisi, onun ve halkın arasından çıkan Peygamberimiz Hz. Muhammed'in üzerinde olsun– canını alırken gösterdiği hikmetten söz edeceğiz. Bu anlatıyı, El Talabî'nin, *El Keşf ve'l-Beyân fî tefsîr El-Kur'ân* başlıklı Kuran tefsirinde, Hz. İbrahim sûresini (Sûre 14) yorumlayarak anlattıklarından alıntılıyoruz.

Yüce Allah, İbrahim'in canını ancak kendisi ölmek isteyip bunu ondan talep ederse alacağına dair söz vermiştir. İbrahim'in ölüm vakti yaklaştığında, Yüce Allah onun canını almak ister ve artık uzuvlarının çoğunu kullanamaz hale gelmiş, hırpani bir ihtiyar kılığında bir meleğini gönderir ona. Bu ihtiyar, İbrahim'in kapısının önünde durup ona der ki:

"Ey İbrahim, bana yiyecek bir şey ver."

İbrahim, onun bu şekilde konuşmasına şaşırmıştır.

"Ölmelisin," diye haykırır İbrahim. "Bu durumda yaşamaya devam etmektense ölmen çok daha iyi olacak."

İbrahim'in evinde her zaman davetsiz misafirlere ayırdığı bir miktar yemek bulunmaktadır. Et ve et suyunda ufalanmış ekmek içeren büyük bir çanak sunar ihtiyara. İhtiyar, yemek için oturduğu yere ekmek kırıntıları döker. Lokmaları güçlükle, acı çekerek yutabilmekte ve aldığı lokmaları elinden düşürmektedir.

"Ey İbrahim," der. "Yemek yememe yardım et."

İbrahim, her lokmayı, ihtiyarın dudaklarına kadar kendi eliyle götürmesine rağmen, lokmalar ihtiyarın sakalına ve göğsüne dökülür.

"İhtiyar, senin yaşın kaç?" diye sorar İbrahim.

Adam, İbrahim'in yaşından çok az büyük bir yaş söyler. Hz. İbrahim (s.a.v) haykırır:

"Ey Allah'ım, bu adamın yaşına varıp bu hale düşmeden beni yanına al."

İbrahim, Yüce Allah'a bu şekilde yakarır yakarmaz, Allah da onun canını alır.

Yakup'un dileği

İşte, Allah, Yakup'a (s.a.v) hikmetini bu şekilde gösterdi. Mukatil'e[1] dek uzanan tanıklar tarafından aktarılan söylenceye göre, İshak'ın oğlu Yakup (s.a.v) şöyle bir adak adamıştır: Allah, ona, on iki erkek evlat verir ve Kudüs'e sağ salim varmasını sağlarsa, bu evlatlardan birini ona kurban edecektir. Allah, Yakup'un adağını kabul eder. Yakup, oğulları büyüdüğünde, Kudüs'e doğru yola çıkar. Melekler arasından gönderilen bir melek, çoban kılığında onun karşısında belirir ve şöyle der:

"İnsanlar senin güçlü olduğunu söylüyorlar. Benimle güreşmek ister misin?"

"Evet," diye karşılık verir Yakup.

Güreşe tutuşurlar, ama yenişemezler. Daha sonra melek, rakibine baskı yapıp onu yere serer. Bunun üzerine şöyle der:

"İsteseydim seni daha önce de yenerdim. Üzerinde böyle bir baskı yaptım çünkü Kudüs'e sağ salim vardığında, kendi soyundan gelen birini Allah'a kurban etmeyi adamıştın. Şimdi yenildiğin için adağını gerçekleştirmekten kurtuldun ve Allah, seni affetti."

Yakup (s.a.v) Kudüs'e vardığında, meleğin kendisine söylediklerini unutmuşçasına, oğullarından birini kurban etmeye kalkışır.

1 Mukatil bin Süleymân: Râvi, Kuran tefsiri de yazmıştır. Afganistan'ın Belh şehrinde doğmuş; 150/767'de Basra'da ölmüştür.

Ama melek yeniden karşısına çıkıp ona şöyle der:

"Senin bedeninin üzerinde bir baskı uyguladım ki, adağından muaf tutulabilesin. Oğullarından birini kurban etmene gerek yok, çünkü Allah, senin adağını yerine getirdiğini düşünüyor."

Musa'nın kurtuluşu

Allah'ın hikmeti, Musa (s.a.v) için de açığa vuruldu. Musa'yı saflarına kabul edip altı yüz bin yeni doğmuş bebeği onun yüzünden öldüren Firavun'un şerrinden kurtardı. Tüm bunlar, Allah, Musa'nın dünyaya gelmesini istediği için gerçekleşti. Bu vesile ile, Firavun, rüyasında Kudüs'ten gelip Mısır'a giren, sarayının içine yayılan ve içeride bulunan herkesi yakıp kül eden bir ateş görür. Firavun uyanır; korkuya kapılmış, kaygılanmıştır; yanına rahipleri, yıldız falcılarını ve rüya yorumcularını çağırır. Gördüklerini onlara anlatır. Bunun üzerine şöyle derler: "Yakup'un soyundan bir oğlan doğacak ve bu oğlan, senin mahfına ve iktidarının yok olmasına neden olacak." Firavun korkar ve İsrail kabilesindeki kadınlardan doğacak erkek çocukların hepsini öldürmeleri için ebelere emir verir. Böylelikle, altı yüz bin yeni doğmuş bebek katledilir.

Musa'nın (s.a.v) annesi çocuğunu doğurma vakti geldiğinde, erkek olursa ebenin çocuğu öldürmesinden çekinir. Bunun üzerine şehirden uzaklaşıp köye iner; bölgedeki bir mağaraya girer. Doğum sancıları giderek artmaktadır; Musa'yı dünyaya getirir. Musa, ışık saçan bir bedenden kopmuş bir parça gibidir. Tüm mağarayı aydınlatmıştır. Annesi, onu gördüğünde büyük bir sevinç duyar; ama yine de bu konudaki endişelerinden kurtulamamıştır. Ardından, benzer durumdaki kadınların yaptıklarını yapar; onu kundağa sımsıkı sarar; gözlerine damla damlatır ve ona süt verir. Daha sonra, başını göğe doğru kaldırıp şöyle der:

"İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Allah'ı, bu çocuğu sana emanet ediyorum."

Çocuğu oracıkta terk ederek mağaradan çıkar ve yola koyulur.

Ardından, sabahın ilk ışıklarından gece bastırana dek onu görmek ve emzirmek için buraya gelir. Ta ki bebek kırk günlük olana dek... Kırk birinci gününde, Yüce Allah, Musa'nın (s.a.v) annesine şu vahiyi gönderir:

"Onun için tahta bir sandık yap ve çocuğu onun içine koyup, sandığı nehrin sularına bırak. Onu sana geri vereceğim."

Kadın, kendi ailesinden bir marangoz bulur.

"Bana, doğru düzgün bir sandık yapmanı istiyorum; içine su giremesin."

"Ne için kullanacaksın?" diye sorar beriki.

"İçine oğlumu koyup, nehrin sularına bırakacağım."

Marangoz, olabilecek en mükemmel sandığı yapar ve bir gece vakti kadına teslim eder. Kadın, sandığı gördüğünde çok mutlu olur. Musa kırk günlük olduğunda, İmran da ölmüştür. Annesi sandığı marangozdan alır ve ona emeğinin bedelini verir. Marangoz ise parayı almayı reddedip şöyle der:

"Senden hiçbir ücret istemiyorum; tek istediğim o çocuğu bir kere görmek..."

Adamın böyle bir şey istemesinin ardında şu neden yatmaktadır: Başlangıçta, kadın ona, bu sandığın içine çocuğu koyup nehir sularına bırakmak istediğini söylediğinde, söz konusu olanın Musa'dan iki yıl önce doğan Harun olduğunu sanmıştır.

"Harun'u mu atacaksın?" diye sorar.

"Hayır," diye yanıt verir kadın. "Musa adlı başka bir çocuk dünyaya getirdim."

Aynı aileden oldukları için, hikâyesini de ondan gizlemez.

Kadın, marangozun yanından ayrılır ayrılmaz, adam yeni doğan erkeklerin öldürülmesinden sorumlu Hâmân'ın yanına varıp Musa'nın doğduğunu haber vermek üzere dükkânından çıkar. Ama yer yarılır ve marangozu ayak bileklerine kadar yutar. Bunun üzerine, şu sözlerin söylendiğini işitir marangoz:

"Tek ve eşsiz olan Allah'ın izniyle, bu konudan kimseye söz etmeyeceksin; yoksa seni tamamen yutarım."

Marangoz şaşkınlık içinde kalakalmıştır; ne yapacağını bilemez. Ardından şöyle der:

"Allah'ın izniyle... Bundan dünyadaki hiçbir canlıya söz etmeyeceğim."

Bunun üzerine yer aralanır; o da ayaklarını kurtarır. Adam, dükkanını yeniden açıp, olabilecek en mükemmel sandığı imal eder; ardından da Musa'nın annesinin evine gelip, çocuğu görmeyi talep eder.

Annesi Musa'yı getirdiğinde, marangoz, çocuğun ışık saçtığını görür. Elini öper ve böylelikle de, Musa aracılığıyla, "İslam'ı kabul eden ve kendini Allah'a adayan ilk kişi" olur. Ardından, Musa'nın annesi, bu iş için hazırladığı elbiseleri sandığın dibine yerleştirir; çocuğun gözlerine damla zerk edip onu emzirir; ardından sandığa yerleştirir. Gece olduğunda, sandığı alıp nehrin kıyısına varır, ağlamaya başlar. Cebrail (s.a.v), ona seslenip şöyle der:

"Üzülme, Allah sana onu geri verecek."

"Allah'a güveniyorum," diye yanıt verir kadın.

Ardından, sandığı suyun üzerine koyup iter. Bunun üzerine, Allah da, meleklerine sandığı korumalarını, nehre de sandığa nazik davranmasını tembihler. O gece boyunca, Firavun sayısız rüya görmüş ve bütün bu rüyalar, onun korkusunu ve dehşetini artırmıştır. Bunun üzerine, sarayı korumaları amacıyla daha fazla muhafız bulunmasını emreder. Sabah olduğunda, nehre bakan yüksek bir taraçaya oturur. İşte, o anda gözü tahta sandığa ilişir. Sandığı kıyıya, Firavun'un taraçasının tam karşısına taşıyıp bırakana kadar, rüzgâr türlü oyunlar oynamıştır.

Ka'ab el Ahbâr, şu ayrıntıları verir: Firavun'un, her biri ayrı hastalıktan muzdarip yedi kızı vardır. Danışılan hekimler ise, hep bir ağızdan aynı şeyi salık verirler: Bu hastalığın tek çözümü Nil sularında yüzmektir. Firavun, bunun üzerine konutunda büyük bir havuz yaptırır ve kızlarının yüzebilmesi için, nehrin sularını bir kanal aracılığıyla buraya doldurur. Yüce Allah, Musa'nın sandığının Firavun'a ulaşmasını istediğinde, sandığı kanal boyunca itmesini emreder rüzgâra. Rüzgâr, söyleneni yapar. Sandık, akıntı-

yı izleyerek, kanalın ortasına dek gelir. Firavun'un kızları sandığı fark ettiklerinde, en büyük olanı yanına yaklaşır, eline alıp kapağını kaldırır. Sandığın içinde, nur saçan Musa'yı görür. Onu sandıktan çıkarır. Bebeğe eliyle dokunduğu anda hastalığı yok olur. Kız kardeşleri de bebeği kollarına alırlar ve birbirlerine aktarırlar. Her biri, Musa Aleyhisselam'a ihsan edilen rahmetle iyileşir. Bunun üzerine, bir araya gelip Musa'yı ve tahta sandığını Âsiye'ye götürürler ve başlarına gelenleri anlatırlar. Âsiye, gördükleri karşısında şaşırmıştır; bebeğin gerçek kimliğinden, yani aslında amcası İmran'ın oğlu olduğundan habersizdir. Bebeği taşıması için bir hizmetçiye verir ve onu Firavun'a göstermek için, kızların peşi sıra gider. Firavun'un huzuruna çıktıklarında şöyle der:

"Ey Kral; birazdan göreceklerin karşısında sakın korkma ve dehşete kapılma."

Ardından, tahta sandık hikâyesini ve kızların başına gelenleri anlatır; kızların hastalıklarının, tahta sandığın rahmeti sayesinde yok olduğundan söz eder.

Daha sonra, sandığı açıp içinden Musa'yı çıkararak, Firavun'un kucağına verir. Firavun, çocuğun fiziksel mükemmelliğini, güzelliğini, duruluğunu ve aydınlığını inceler.

"Ey Âsiye," der. "Bu oğlanın, kehanetteki düşmanım olmasından korkuyorum. Onu mutlaka öldürmek gerekir."

"Hayır," diye karşılık verir ona karısı. "Onu öldürme. Belki günün birinde bize yararı dokunur veya onu evlat ediniriz."

Bir anlığına susar, ardından devam eder:

"Ey Kral, eğer sana düşmanlık ederse, istediğin anda onu öldürme gücüne sahipsin. Ama, eğer etmezse, onu öldürmek için acele etme; çünkü bizim oğlumuz yok."

Kadın, bu şekilde o kadar çok konuşur ki, en sonunda düşüncesini kabul ettirir.

Ardından, Yüce Allah, söz verdiği gibi Musa'yı annesine teslim etmek ister. Allah, verdiği vaatleri her zaman yerine getirir; sözüne sadıktır. Bunun üzerine, Musa'yı emzirebilecek tüm ebelerin sütü-

nü keser. Çocuk sürekli ağlar, kendisine getirilen hiçbir sütannenin memesini emmek istemez. Bu durumdan tüm Mısır haberdardır. Firavun da büyük üzüntü çektiğinden; ülke çapında çocuğu emzirebilecek bütün kadınlara çağrıda bulunur. Ey okur! Çocuk Musa'yı Firavun'un kucağına oturtarak, zamanında hayatını ve iktidarını, Musa'nın yarattığı tehdide karşı güvence altına alabilmek için yeni doğan altı yüz bin bebeği öldüren Firavun'un bu çocuk için endişelenmesini sağlayarak amacına ulaşan tanrısal bilgeliğin izlerini görmüyor musun? Çocuğu emzirebilecek bütün sütannelerin sütlerini kesip, çocukla annesini kavuşturmak isteyen Allah'ın neler yaptığının farkında mısın?

Anne, olan biteni öğrendiğinde ve Musa'nın Firavun'un kucağında olduğunu, bütün sütannelerin göğüslerini reddettiğini işittiğinde, kızına şöyle der:

"Bu hikâyenin altında ne yattığını öğren ve bak bakalım sözü edilen çocuk senin kardeşin mi, değil mi?"

Kız dışarı çıkar ve Firavun'un sarayının yolunu tutar. Firavun, Musa'nın durumundan dolayı, bütün kadınların saraya girebileceğine dair bir emir vermiştir. Kız, bu yüzden saraya rahatlıkla girip Firavun'un kucağındaki çocuğa bakar. Ardından Âsiye'ye doğru ilerler ve Kuran'da Yüce Allah'ın ağzından aktarıldığına göre, şöyle konuşur: "Size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?"[1] Âsiye, paçavralar içindeki bu kızın Musa'nın kız kardeşi ve kendisinin amcası tarafından kuzeni olduğunu bilmemektedir. Bunun üzerine Firavun kıza döner ve sorar:

"Bu çocuğa bakıcı olmak isteyenler kim?"

"İbrahim'in soyundan gelen kişiler," diye karşılık verir Musa'nın kız kardeşi.

"Git getir bana onları."

Kız, annesinin yanına dönüp Firavun'un emrini aktarır. Anne, hemen kalkıp doğruca Firavun'un huzuruna çıkar. Musa, o sırada

1 Tâhâ Sûresi, 40. ayet.

Firavun'un yanında ağlamaktadır. Kendisinin, İmran'ın eşi olduğunu söyler söylemez, Âsiye onu tanır.

"Al bu çocuğu," der ona, "ve iki memenle emzir onu."

Annesi yaklaştığında, Musa tanıdığı soluğu hisseder. Gülmeye başlar, annenin önce memesini ağzına alır, ardından diğer memesini emmeye başlar. Firavun, anneye der ki:

"Bolca sütün olduğunu görüyorum. Yakın zamanda çocuk mu doğurdun?"

"Kral, hiçbir yenidoğanı annesine bağışladı mı ki?" diye karşılık verir.

"Yeni doğmuş bebeğini kim öldürdü?" diye sorar Firavun.

"Kral, benden daha iyi bilir."

Bunun üzerine Âsiye söze karışır:

"Ey kadın, bu çocuk sütten kesilene kadar benim yanımda kalmanı istiyorum."

"Bunu sana olan sevgimden ve saygımdan dolayı yapacağım," diye karşılık verir Musa'nın annesi.

Kadın, tam iki sene boyunca Âsiye'nin yanında kalır. Evine geri dönmek istediğinde ise, Âsiye, kendisine, bu gibi durumlarda ödenenden çok daha fazla miktarda altın, gümüş ve giysi verir. Anne evine vardığında sevinçli ve gelecekten ümitlidir.

Musa ve Firavun'un sakalı

Yüce Allah, hikmetini bebek Musa'yı kurtarırken açığa vurdu. Bunu gerektiren başka bir olay daha: Musa, henüz küçücükken ve halen Firavun'un kucağında otururken, aniden sakalını kavrayıp var gücüyle öyle bir çeker ki, Firavun'un boynundaki omurlar yerinden çıkacak gibi olur. Firavun, bunun üzerine Âsiye'ye şöyle der:

"Bu çocuk benim düşmanımdır; artık bu konuda hiçbir şüphe kalmadı."

"Bu kadar hızlı sonuca varma," diye karşılık verir karısı. "Bunun henüz aklı başında olmayan, küçük bir çocuk olduğunu sana kanıt-

layacağım. Hiçbir şeyin ayrımına varacak veya işlevini bilecek yaşta değil henüz..."

Bunun üzerine, kadın, oğlanın önüne bir küvet getirir. Küvetin içinde ise, akkor halinde bir parça kömür ve parlak bir değerli taş bulunmaktadır. Tüm bunları getirip Musa'nın önüne koyar. Musa değerli taşa uzanır; ama melek Cebrail, onun elini kavrayıp akkor halindeki kömürü tutmasını sağlar. Çocuk, kor kömürü ağzına götürür; bunun sonucunda dili yanar; ağzında da bir yara açılır. Bunu gören Firavun da, onu öldürmekten vazgeçer.

Musa'nın görevi

Allah, Musa'yı (s.a.v) Firavun'a gönderdiğinde, hikmetinin bir kanıtı daha ortaya konmuş olur. Şuayip'ten, annesi ve erkek kardeşi eşliğinde İttifak Anlaşması'nı yenilemek üzere onların yanına dönme izni isteyen Musa, izni alır ve ailesini alıp çöle doğu yola çıkar. Hava soğuktur. Farkına varmadan doğru yoldan ayrılır. Gece olduğunda, eşi doğum sancıları çekmeye başlar. Kar yağmaktadır. Musa bir kibrit yakar; ama kibrit alev almaz. Bu durumdan kurtulma yollarını düşünürken, aniden ileride bir ateş görür. Ailesine şöyle der:

"Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm. Umarım ondan size bir parça kor getiririm, yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum."

Ateşe yaklaştığında, tepeden tırnağa yemyeşil yapraklı bir ağaç ve yaprakların içinde yanan ateşin beyaz ışığını görür. Meleklerin, Allah'ı öven sözleri yinelediklerini işitir. Ateşin ışığı çok güçlüdür.

Musa'yı bir korku sarar; şaşırmıştır. Bunun üzerine, kendisine tanrısal dinginlik ihsan edilir. Ardından şu vahiy indirilir:

"Şüphe yok ki, ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın."

Ardından, Allah ona sorar:

"Şu sağ elindeki nedir, ey Musa?"

"Değneğimdir," diye karşılık verir Musa. "Ona dayanırım,

onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm."

Yüce Allah, ona emreder:

"Onu yere at, ey Musa."

Musa değneği yere bırakır ve değnek, bir anda yerde sürünen bir yılana dönüşür. Piton yılanı olana dek büyür. Bunu gören Musa, sırtını döndüğü gibi kaçar. Allah, ardından seslenir:

"Tut onu. Korkma! Biz, onu yine eski durumuna döndüreceğiz."

Yılanı, önceki gibi değneğe dönüştüreceğini kasteder. Musa geri dönüp eliyle yılanı kavrar, hayvan, ilk şekli olan değneğe dönüşür. Allah, Musa'ya, Firavun'u bulmasını ve din değiştirmesi için uyarmasını emreder.

Ey okur, şunu bil ki, Allah'ın hikmeti –ki o derecede bir hikmet, kimsede yoktur–, hakkaniyetten nasibini almamış kimseler tarafından kabul gören düzeyden bile çok yüceltilmeli, göklere çıkarılmalıdır! Allah bütün bunları, Musa'yı mucizelere alıştırmak için, Musa daha önceden değneğin marifetini görmezse, ilk anda dehşete kapılıp Firavun'un yanından kaçıp gitmesin diye yapmıştır. Bu durumda, mucizenin de bir anlamı kalmayacaktır. Musa'nın, değneği Firavun'un önünde yere attığında herhangi bir endişe duymaması için, Allah önceden kendi gözleriyle mucizeyi görmesini sağlamıştır.

Çok pahalı bir inek

Allah'ın hikmeti, bir inek sahibini daha zengin kılarken kendini gösterdi. Bu hikâye, El Talabî tarafından, *El Keşf ve'l-beyân* (Keşif ve Sergileme) adlı kitabında, şu şekilde aktarılmıştır: İsrailoğulları zamanında, annesi ve babasına saygıda kusur etmeyen bir adam vardır. Saygısı öyle büyüktür ki, günün birinde, birisi gelip ona bir Yemen taşı satmak istediğinde, yüz bin gümüş liralık taşı beş yüz bin liraya satın alır. Oğul satıcıya şöyle der:

"Babam şu anda uyuyor ve kasanın anahtarı, başının altında. O uyanana dek bana biraz zaman ver; paranı sana ödeyeceğim."

"Uyandır onu ve paramı ver," diye karşılık verir satıcı.

"Yapamam, ama onun kendiliğinden uyanmasını beklersen, sana yüz bin gümüş fazladan ödeyeceğim."

"Ödemeyi hemen yapmak için onu derhal uyandırman koşuluyla, fiyatta iki yüz gümüş indirim yaparım."

"Babamı rahatsız etmeden uyanmasını beklersen, ben sana üç yüz gümüş fazladan öderim."

"Parayı hemen almam gerek. Babanı uyandır."

"Sana beş yüz gümüş fazladan ödeyeceğim."

"Kabul etmiyorum."

Satıcı, değerli taşı alıp gider. Bazen, bu hikâyeyi şöyle bir farkla da anlatırlar: Adam, aslında genç bir delikanlıdır ve bu denli iyi paraya satın aldığı bir inektir.

Bunun üzerine, Yüce Allah, bu adamın babasına karşı hakkaniyetinden ötürü kaybettiklerinin zararını karşılamak ister. Bunun için de, ona, fazladan verdiği her gümüş para yerine, bin altın para ihsan eder. Öyle ki, İsrailoğulları'nın, bu adamın sahip olduğu ineğe ihtiyaç duymasını; dolayısıyla da her birinin, ineği altın, gümüş ve daha düşük değerde mallara karşılık satın almak istemesini sağlar. Tüm bunlar şöyle mümkün olur: Günün birinde, İsrailoğulları'na mensup Amil isminde biri cinayete kurban gider. Katili belli değildir. Bu konuda çok çeşitli rivayet vardır; kimilerine göre Amil çok zengindir ve tek vârisi de, baba tarafından, beş parasız kuzenidir. Adamın gereğinden uzun yaşadığını düşünen kuzeni, mirasına konmak için onu öldürmüştür. Kimilerine göre, kurbanın güzel mi güzel bir karısı vardır ve bu kadının baba tarafından kuzeni, kadınla evlenmek için kocasını öldürmüştür. Her ne olursa olsun, terk edilmek üzere bir köyden diğerine taşınan ceset karşılığında, yakınları, ikinci köyün sakinlerinden kan parası talep ederler. Ve iki grup dövüşmeye başlar; bunun sonucunda da bin kişi ölür. İkrima'nın anlattıklarına göre, İsrailoğulları'nın, on iki kapıdan geçilerek girilen bir mabedi vardır, her kapı bir kabileye aittir. Adamın cesedini, bu kapılardan birinin eşiğinde bulurlar ve onu, diğer kapının eşiğine

bırakırlar. Bu da, iki kabile arasında anlaşmazlık çıkmasına neden olur. İbni Şirin'e göre ise, kurbanın cesedini, İsrailoğulları'ndan birinin kapısına dek katil taşımıştır. Ertesi gün şafak vaktinde kurbanın cesedi bulununca, yakınlarının, ev sahibinden intikam ve kan parasına ilişkin bir talepte bulunma hakkı doğar.

Öldürülen adamın yakınları, en sonunda Musa'nın karşısına gelirler ve ondan, bu cinayeti cezalandırmasını talep ederler. Musa, cesedin bulunduğu yerdeki kişileri çağırarak, bu suçu itiraf etmelerini ister. Reddederler. Musa'ya göre olay şüphelidir, her iki taraf arasındaki tartışmalar ise gitgide alevlenir. Bunun üzerine Musa, bu olayın çözümü için Allah'tan yardım ister. Allah, ineği kurban etmelerini emreder. Bu, onlar için bir yükümlülüktür ve söz konusu inek, babası ve annesine karşı adaletini sergilemiş olan adama aittir.

"Allah, bir inek kurban etmenizi emrediyor," der Musa onlara.

"Sen bizimle alay mı ediyorsun, ey Musa?" diye sorarlar.

"Akılsızlardan olduğumu düşündüğünüz için, Allah'a sığınıyorum!" diye yanıt verir Musa.

İneğin kurban edilmesinin, gerçekten Allah'ın emri olduğunu anladıklarında, hayvanın açık ve net bir şekilde betimlenmesini isterler.

"Allah'ına seslen de, bize ineği etraflıca tarif etsin."

Allah'ın yaptığı tarif, adil adamın elindeki ineğe tıpatıp uymaktadır. Bunun üzerine adamdan ineği isterler. Sahibi ise onlara şu yanıtı verir:

"Size onu tek bir bedel karşılığında satarım; tüm bedenini altın ve gümüş parçalarıyla kaplayacaksınız."

Bunun üzerine İsrailoğulları, talep edilen fiyattan ineği alırlar ve ödedikleri yüksek bedelden dolayı, tereddüt ederek de olsa kurban ederler. Hayvanın vücudunun bir bölümünü çıkarırlar. Peki, hangisini? Bu olayı aktaran farklı yazarlar, bu konuda görüş ayrılığına düşmektedir. Çıkarılan bölüm, kimilerine göre kardiyadır; kimilerine göre dil; kimilerine göre kuyruk; kimilerine göre kulak; kimilerine göre midenin üzerindeki bir ur; kimilerine göre ise bir but. İnekten çıkarılan parçayı cesede sürdüklerinde, ceset bir anda dirilip ayağa kalkar; yaralarından yeniden kan akmaya başlar ve şöyle der:

"Şunun oğlu olan şu öldürdü beni. Şuradaki evde oturuyor. Mesleği de şudur."

Ardından da yine toprağa düşüp ölür.

Taşın araya girmesi

İsrailoğulları Musa'dan şüphelendiklerinde, Allah'ın hikmeti Musa'yı bu sıkıntıdan kurtarmak için kendini gösterdi. El Talabî, *Tefsir*'inde der ki, İsrailoğulları, kendilerine ait olan bir havuzda abdest almaya gelirler ve burada, her biri diğerinin bedenindeki kusurları inceler. Musa (s.a.v) ise, abdestini başka yerde almaktadır. Günün birinde, İsrailoğulları şöyle der:

"Musa'yı bizimle birlikte yıkanmaktan alıkoyan şey, bedeninin bir bölümünü etkileyen, bulaşıcı bir hastalıktır."

Bunun üzerine, İsrailoğulları, bir süreliğine ona yaklaşmaktan geri dururlar.

Bunu gören Yüce Allah, Musa'nın bedeninde bulaşıcı herhangi bir hastalık bulunmadığını kanıtlamak ister. Bir keresinde, Musa (s.a.v) abdestini almaya gider. Giysilerini çıkarır; onları bir taşın üzerine bırakıp suya girer. Yüce Allah, Musa'nın giysileriyle birlikte tepeden kaymasını emreder taşa. Musa, bağırarak sudan çıkar:

"Ey taş! Bana elbiselerimi geri ver!"

Bunun üzerine, İsrailoğulları'nın gözleri ona çevrilir. Çırılçıplaktır. Bedeninde en ufak bir hastalık belirtisi yoktur. Bunu fark ettiklerinde, taş da durur. Musa giysilerini alır ve İsrailoğulları'nın ona karşı duydukları tüm güvensizlik kaybolur.

Taşan suyun yuttuğu Firavun

Yüce Allah, Firavun'un ve askerlerinin yok edilmesini istediğinde, Musa'ya, İsrail'in on iki kabilesini Mısır'dan çıkarmasını emreder. Musa (s.a.v), fazla genç oldukları için yirmi yaş altındaki delikanlılar, fazla yaşlı oldukları için altmış yaş üstü adamlar ve itibarını yitirmiş erkekler hariç yirmi bin savaşçının koruduğu altı yüz bin

kişinin başına geçip ülkeden çıkar. Halk, en önde giden Harun'un arkasında, Musa da hepsinin ardında, yürürler.

Firavun, kendisine yöneltilecek herhangi bir girişime karşı hazır beklemektedir. Adamlarını toplayıp, horozlar ötene kadar İsrailoğulları'nın peşinden gitmemeleri emrini verir. O gün, Allah'ın izniyle, güneş doğmadan önce hiçbir horoz ötmez. Firavun, İsrailoğulları'nın peşinden ilerlemeye koyulur. Haman, yanında bir milyon yedi yüz bin süvariyle en önde ilerlemektedir. Süvarilerden yetmiş bini kara atların, kalanı çeşit çeşit renkte atların üzerindedir.

İsrailoğulları, bir su kıyısına gelene dek yollarına devam ederler. Su taşkını en yüksek düzeye erişmiştir. Arkalarına bakınca, onlara doğru ilerleyen Firavun ve askerlerini görürler. Güneş, ufuk çizgisinin üstüne yükselmiştir. İsrailoğulları bir an için hareketsiz kalırlar; ardından şöyle derler:

"Ey Musa, ne yapmalı? Nasıl bir hileye başvurmalı? Firavun arkamızda, dalgalar önümüzde duruyor."

Yanıt gelir:

"Endişelenmeyin. Rabbim benimle birlikte. Bana doğru yolu gösterecektir."

Bunun üzerine, Allah, Musa'ya şu vahiyi gönderir:

"Elindeki değnekle suya dokun."

Musa elindeki değnekle suya dokunur; ama dalgalar ona itaat etmezler.

"Onlara, ne istediğini anlat," der yeniden Yüce Allah.

Musa (s.a.v), bunun üzerine, bir yandan değneğiyle dalgalara vurup, bir yandan şöyle der:

"Ey, Ebû-Hâlid Nehri (sen ki yerini değiştirmeden burada kalacaksın), Yüce Allah'ın izniyle, ikiye ayrıl!"

Sularda on iki yol açılır; her bir yol bir diğerinden dağlar kadar yüksek sudan duvarlarla ayrılır. İsrail'in her bir kabilesi, bu şekilde kendine ayrılmış bir yola sahip olur. Yüce Allah, açığa çıkan zemine şiddetli rüzgârlar ve güneş ışınları yollar. Güneş, burayı yalnızca bir kez, dünyanın oluşumu sırasında aydınlatmıştır.

Kupkuru olan zemin, her bir kabileye kucak açar. Zeminin her iki yanında, dağ gibi biriken su yüzünden hiçbir kabile diğerlerini göremez ve kendisi de diğerlerine görünmez olur. Herkes endişeye kapılarak haykırır:

"Diğerleri öldü!"

Bunun üzerine, Yüce Allah, sıvı kütlesine, parmaklık şekli almasını bildirir. Böylece, her kabile ilerlerken, yanında yürüyen kabileleri görebilir. Suyun öte yanına geçene kadar kendilerini güvende ve sağ salim hissederler.

Firavun, suyun önüne vardığında ve dalgaları bu şekilde gördüğünde, yanındakilere şöyle der:

"Bakın, onu o denli korkutmuşum ki, düşmanlarımı ve bana baş kaldıran esirleri bulabilmem için, suda bile derin yarıklar açılmış. Hemen su dağlarının içine girin."

Firavun hanedanı bu emre uymaktan çekinir. Atlar arasında hiç kısrak yoktur; hepsi erkektir. Cebrail, atının sırtındaki öncülerden birinin yanına gelir. Firavun'un atları, onun kokusunu aldıklarında, peşinden gidip körlemesine suya dalar, boğulurlar. Yüce Allah'ın, kendisine baş kaldırdığı için sularda yok ederek cezalandırdığı ilk ordu budur. Su kütleleri, askerlere doğru harekete geçip Firavun ile birlikte hepsini oracıkta boğuverir. Bu felaket, İsrailoğulları'nın gözlerinin önünde gerçekleşir. Tıpkı, Kuran'da yer alan Yüce Allah'ın sözleri gibi: "Hani, sizin için denizi yarmış, sizi kurtarmış, gözlerinizin önünde Firavun ailesini suda boğmuştuk."[1]

Firavun niçin bu şekilde boğdurulmuş olabilir? Niçin başka türlü öldürülmedi? İşte, nedeni şudur: Firavun Allah'a şirk koştuğunda, Cebrail, halk arasından bir kişi gibi huzuruna çıkıp ona şöyle der:

"Ey Kral, efendisinin kendisine bahşettiği bolca mal, zenginlik ve yetenekle tatmin olmayıp günün birinde onun yerini almak için fırsat kollayan, efendisinin kendisine itaat etmesini bekleyen köle hakkında hükmün ne olur?"

1 Bakara Sûresi, 50. ayet.

"O kölenin, bu davranışından ötürü boğularak öldürülmesi gerekir," diye yanıt verir Firavun.

"Bu kararını yaz ve o yazılı belgeyi bana ver," diye talepte bulunur Cebrail.

Firavun, kendi elyazısıyla bu cümleyi yazıp kâğıdı da Cebrail'e verir. Eğer başka bir ceza öngörseydi onu çekecekti; ama Allah, bizzat kendi dilediği şekilde cezalandırılmasını istemiştir. Ölüm anında Firavun, Cebrail'i (s.a.v) görür; dalgaların arasından, kendi elinden çıkan belgeyi ona tebliğ etmeye gelmiştir.

Musa'nın öfkesi

Yüce Allah'ın hikmeti, Nil'in suları kabarmadığı ve yağmur yağmadığı halde İsrailoğulları'na su içirirken kendini gösterdi. Aslında Musa günün birinde, öfkeli bir anında, halkının yaptıkları karşısında Allah'ı yardıma çağırır ve Nil'in sularının kabarmamasını ve yağmurun bir daha yağmamasını talep eder. Halk, bir süre bu şekilde yaşar; neredeyse hepsi susuzluktan ölmek üzeredir.

Bunun üzerine, içlerinden dayanıklı olanlar ve sofular birleşip üzerlerindeki felaketi yok etmesi için Allah'a yakarırlar. Yüce Allah, Nil'in üzerinde aktığı toprağa beş karış yükselmesini emreder. Nehir yatağı yükselir ve su, İsrailoğulları'nın topraklarına, ekinlerine ve köylerine yayılır. Su her zamankinden çok taşmıştır. Musa bunu gördüğünde dağa tırmanıp Allah'ın huzuruna çıkar ve şöyle der:

"Yüce Allah'ım, Efendimiz, senin sözün gerçekliktir; verdiğin vaatleri hep tutarsın. Bana, İsrailoğulları'na ne yağmur ne de Nil suyu ihsan edeceğine söz vermiştin. Oysa Nil kabardı ve her zamankinden çok daha fazla su geldi."

Yüce Allah, Musa'ya yanıt verir:

"Kudretim ve ihtişamımla, Nil'in sularını ne ben yükselttim; ne de onlara yağmur yolladım. Ama kullarım bana yakardığında, onların dualarını kabul ettim ve nehir yatağına yükselmesini emrettim. Bunun üzerine su, kıyıların ötesine taştı. Kullarımın isteğini, onlara

yardım ederek kabul etmiş oldum; ama bir yandan da sana verdiğim söze sadık kaldım."

Bunun üzerine Musa (s.a.v) haykırır:

"Güçlü ve Bilge Allah'a hamdolsun. Senden başka tanrı yoktur; sen biricik ve kadir-i mutlaksın!"

Harun'un ölümü

Yüce Allah'ın hikmeti, Harun'un (s.a.v) ölümü sırasında kendini gösterdi. Bu olay, El Talabî tarafından da anlatılmıştır:

Günlerden bir gün, Musa ve Harun –Allah'ın hayır duaları, her ikisinin de üzerinde olsun– ortalıkta amaçsızca dolaşmaktadırlar. Harun'un eceli geldiğinde, bir gece, bulundukları dağın eteklerinden çıkan güçlü bir ışığı fark eder. Musa'ya şöyle der:

"O ışık neyin nesiymiş görelim."

"Gidelim," diye karşılık verir beriki.

Dağın eteğine gelene dek yürümeye devam ederler. Işığın yayıldığı mağarayı bulup içeri girerler. Arka tarafta, üzeri değerli kumaşlarla örtülü bir yatağı fark ederler. Bu yatağın üzerinde, İbranice bir yazı bulunmaktadır: "Boyu boyuna uygun olan kişiye ait olacaktır." Musa (s.a.v) yatağa uzanır; ayakları yatağın boyunu aşmaktadır.

"Ben de uzanacağım," der Harun.

Uzanır; boyu, yatağın uzunluğuna tastamam denk gelmiştir. Doğrularak yatakta oturmak ister; ama Azrail, derhal yanı başında biter ve şöyle der:

"Allah'ın hayır duaları üzerinde olsun, ey İmran'ın oğlu. Beni tanır mısın?"

"Karşımıza daha önce hiç çıkmadın ki seni tanıyalım," der Musa.

"Ben Azrail'im. Allah, Harun'un canını almam için beni gönderdi."

Musa'nın gözleri dolar. Harun da ağlamaya başlamıştır.

"Ey Musa," diye haykırır Harun. "Oğlumu sana emanet ediyorum. Ona elinden geldiğince iyi davran. İsrailoğulları'na selamımı ilet."

Musa'nın gözlerinden yaşlar süzülmektedir. Ardından Azrail, Musa'yı mağaradan çıkarır ve Harun'un canını alır. Melekler, Harun'un bedenini yıkamak üzere gelirler ve onu bir kefenin içine sarıp gömerler.

Musa'nın ölümü

Allah'ın hikmeti, Musa'nın (s.a.v) ölümü sırasında kendini gösterdi. İşte, El Talabî'nin aktardıkları: Yüce Allah, Musa'nın canını almak istediğinde, Azrail'i gönderir ona. Musa meleği gördüğünde, yüzüne vurur ve bir gözünü oyar. Azrail, Yüce Allah'ın huzuruna çıkar yeniden ve şöyle der:

"Allah'ım ve Yüce Efendimiz; neler olduğunu ve neler olacağını herkesten daha iyi bilirsin."

Allah, oyulmuş gözünün yerine yenisini verir. Ardından, Yüce Allah, Yeşu bin Nun'a şu vahiyi gönderir:

"Seni, İsrailoğulları'nın peygamberi olarak seçtim."

Yeşu, alışkanlık gereği, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, Musa'yı görmeye gidip, ardından akşamları da onu ziyaret etmektedir. Musa, ona sorar:

"Ey, Allah'ın Resulü, en son hangi vahiyi aldın?"

"Ey, Allah'ın Resulü," diye yanıt verir Yeşu. "Şu ve şu senelerde senin yoldaşın değil miydim?"

"Evet."

"Ben, hiçbir gün sana Allah'ın gönderdiği vahiyi sordum mu ki, sen bana bugün bu soruyu soruyorsun?"

Bu konuşma, Yeşu'nun hep aynı yanıtı vermesiyle birkaç kez yinelendiğinde, Musa artık onu hayatta tutan her şeyden tiksinmeye başlar ve ölmeyi diler.

Günün birinde işlerine ara verdiği bir sırada, daha önce hiç gö-

rülmemiş güzellik ve hoşlukta, ışıl ışıl parıldayan bir mezarı kazmakta olan bir grup melekle karşılaşır.

"Rabbimin melekleri," diye sorar, "bu mezarı kim için hazırlıyorsunuz?"

"Allah'ın çok sevgili bir kulu için," diye yanıt verirler.

"Rabbimin, böylesi bir mezarda yatmayı hak eden bir kulunu görmedim," diye karşılık verir Musa.

"Bu mezarın senin olmasını ister misin?"

"İsterim."

"O zaman çukura in ve bak bakalım boyutları sana uygun muymuş?"

Musa (s.a.v), uzanmak üzere çukura iner. Bunun üzerine, Azrail o haldeyken onu bulur ve canını alır. Melekler, üzerini toprakla örter; ardından mezarın üstündeki toprağı düzlerler.

Bu olay, bu haliyle birçok râvi tarafından aktarılmıştır. Bununla birlikte, Musa'nın ölümüne dair, başka bir rivayetten gelen bir diğer anlatı da söz konusudur. O anlatıdan, meleklerin yaptığı hileler bölümünde söz edeceğiz.

Ölüm bulutu

Allah'ın hikmeti, başkaldıran İsrailoğulları'nı cezalandırmak üzere, gölge düşüren ölüm bulutu vesilesiyle kendini göstermiştir. Şuayip Peygamber (bkz. A'râf Sûresi, 89-90. ayetler; Hûd Sûresi, 97. ayet; Ankebût Sûresi, 36. ayet), halkının yaptıkları karşısında Allah'ı yardıma çağırdığı için; duası kabul edilmiştir. Allah, rüzgârı durdurur ve arka arkaya yedi gün boyunca ülkelerinde herhangi bir yere gölge düşmesini engeller. Yoğun bir sıcak baş gösterir ve İsrailoğulları büyük bir sıkıntıya düşerler. Mağaralara inerler; ama orası, yeryüzünden daha sıcaktır. Bu şekilde, yedi gün boyunca işkence çekerler. Sekizinci gün, Allah üzerlerine tek bir bulut gönderir. Bir kişi, gölgesinde durup, orada biraz rüzgâr estiğini, havanın katlanılır olduğunu görür. Ardından, ailesini çağırmaya gidip halkı haberdar eder.

Herkes, gölgeden yararlanmak, serinliği ve rüzgârı hissetmek üzere o bulutun altına gelir. Hiç kimse dışarıda kalmayacak şekilde, tüm halk bulutun gölgesi altına girdiğinde, gökten bir ateş yağmuru boşanır ve istisnasız herkesi öldürür.

Kötülük sorunu

Allah'ın hikmeti, Peygamber Üzeyir'in (s.a.v) (Tevbe Sûresi, 30. ayet) karşısında kendini gösterdi. Bu konudaki rivayet, Vahb bin Munabbih tarafından aktarılır. O da, İbni Abbas'tan öğrenmiştir. İşte, şu şekilde: Üzeyir, akıl erdiremediği konularda Yüce Allah'a yönelttiği sorular bakımından, O'nun yarattıkları arasında en gözüpek olanıdır. Günün birinde, Allah'a yakarırken şöyle der:

"Yüce Allah'ım, senin ilgilendiğin her şeyi ve senin söylediğin her kelamı inceledim. Aklımla anladım ki, Sen, eylemlerinde adil olansın. Ama, henüz yanıtını bulamadığım bir soru kaldı geriye. Beni bu konuda aydınlat."

"O sorun nedir, ey Üzeyir?"

"Yüce Allah'ım, bir ülkede yaşayanlara karşı öfkeleniyorsun ve senin gazabın, onları topyekûn etkiliyor. Aralarında, henüz iyi ile kötünün bilincine varmamış küçük çocuklar olabiliyor. Hak edenleri cezalandırıp, tıpkı çocuklar gibi masum olanları bağışlayabilirsin."

Yüce Allah, ona şu yanıtı verir:

"Ey Üzeyir, senin niyetinin iyi olduğunu bilmesem, ayaklarının altındaki yeri yedi kat dibine dek yıkardım. Bana böyle sorular sormaya yeniden başlarsan, peygamberlerin arasından ismini sileceğim. Sen yine de, emrim sana ulaşana dek, yirmi bir gün boyunca oruç tut."

Peygamber söylendiği gün kadar oruç tuttuğunda, Yüce Allah, ona çöle gitmesini emreder. Orada, Yüce Allah onu, dayanma gücünün sonuna gelene dek ayaklarının altındaki mutlak kuraklığın ve başının üzerindeki aşırı sıcaklığın hükmüne teslim eder. Bunun üze-

rine Allah, Üzeyir'in karşısına gölgesi geniş bir alana yayılan gür bir ağaç çıkarır. Peygamber, kendisine sesleneni işitir:

"Şu ağacın altına sığın ve gölgesinden yararlan."

Üzeyir oraya varınca dinlenir, tüm acılarının yok olduğunu görür. Yeniden aynı sesi işitir:

"Güneş ışınlarından bir demet yapabilir misin?"

"Hayır, yapamam," diye karşılık verir.

"Rüzgârı bir maşrapanın içine sığdırabilir misin?"

"Hayır, yapamam," diye karşılık verir.

Bunun üzerine, Yüce Allah, onun üzerine bir uyku çökmesini sağlar. Peygamber uyuyakalır ve rahatlar. Allah, toprağın içinden bir yığın karınca çıkarır. İçlerinden birisi, adamın kalçasının iç tarafına yapışıp ısırınca, onu uykusundan uyandıracak büyük bir acı duymasına neden olur. Canı o kadar yanmıştır ki, toprağı var gücüyle çiğner ve üç bin karıncayı öldürür. Ve o anda, Allah ona şöyle seslenir:

"Ey Üzeyir, seni sadece tek bir karınca ısırdı. Niçin üç bin tanesini ezdin?"

Üzeyir, Yüce Allah'ın kendisine anlatmak istediğinin ayırdına varıp, haykırır:

"Güçlü ve hikmet sahibi Allah'a hamdolsun. Senden başka Tanrı yoktur! Asıl adaletsiz olan bendim!"

Şöhret

Allah'ın hikmeti, Davut'a (s.a.v) karşı da kendini gösterdi. *Acemlerin Tarihi* adlı kitapta, şu olay aktarılır: Günün birinde Davut (s.a.v), tıpkı İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup gibi, kendi isminin de, ölümünden sonra İsrailoğulları'nın dilinden düşmemesini diler Yüce Allah'tan.

"O peygamberlerin her birini bir dayanıklılık sınavından geçirdim; onlar da sebat gösterdiler. İbrahim'i ateşle sınadım; dayandı. İsmail'i anayurdundan uzaklaştırmakla sınadım; dayandı. İshak'ı fırtınayla sınadım; dayandı. Yakup'u körlükle sınadım; dayandı."

"Yüce Allah'ım," diye karşılık verir Davut. "Beni de bir sınavdan geçir ve ismim, tıpkı onlarınki gibi, duaları sırasında İsrailoğulları'nın dillerinden düşmesin."

"Sağlığından vazgeçmeye hazırsan, sen de sınanacaksın."

Bununla birlikte, Yüce Allah, ona o kadar uzun bir süre tanır ki, Peygamber Rabbinden ne dilediğini unutur.

Günün birinde, dua yerinde oturmuş, mezmurları ezberlemektedir. Bulunduğu yer, İsrailoğulları'ndan birine ait bir bahçeye bakmaktadır. O bahçede ise, abdest almaya gelen İsrailoğulları'nın eşleri için inşa edilmiş bir havuza doğru akan su bulunmaktadır. Bir anda Davut'un önüne altın bir güvercin düşer; kanatları kırmızı sümbülden, kuyruğu yeşil zümrütten, gagası beyaz inciden ve pençeleri maviye çalan turkuvazdandır. Davut, onu görür görmez hayran kalır; onu cennetin kuşlarından biri sanır. Kuşu eline almak için ayağa kalkar; ama kuş, seke seke ondan uzaklaşır. Davut, dua ettiği düz taraçaya dek kuşun peşinden gider. Yakalamak için elini uzattığında, her defasında kuş da ondan uzaklaşmakta, daha öteye konmaktadır. En sonunda, parmaklarıyla kuşun kanatlarının ucunu incitir. Bunun üzerine, kuş bir hamlede taraçanın üzerinden bahçeye düşer. Kuşa çok hızlı vurduğunu sanır Davut. Durumuna bakmak için bahçeye doğru eğildiğinde ise, havuzda yıkanmakta olan bir kadını fark eder. Kadın, dış görünüş itibariyle zamanının en güzel kadınıdır. Davut kadına şaşkınlık içinde bakakalır; bedeninin mükemmelliğine ve duruşunun asaletine hayran kalır. Derler ki, Davut'un (s.a.v) suya yansıyan gölgesini fark edip, kendisini hayranlıkla seyrettiğini görünce, kadın da saçlarını açarak vücudunu tepeden tırnağa örter. Bu görüntü Davut'u (s.a.v) derinden etkiler.

Davut, düz taraçadan inip kadınla ilgili etraftan bilgi toplar. Kadının, Uri'nin eşi olduğu söylenir. Davut, Kenan ülkesinden bir grupla savaşması için, Suriye sınırlarına göndermiştir Uri'yi. Davut'un yeğeni, yani erkek kardeşinin oğlu da, bu orduda bulunmaktadır. Yanlarında "Sakina"yı, yani "Tanrısal Varlık"ı içeren

Ahit Sandığı da vardır. Âdete göre, İsrailoğulları arasında sandığa en yakın duran savaşçı ne pahasına olursa olsun kaçmaz; ya düşmanını öldürür veya onun tarafından öldürülür. Davut, yeğenine şöyle yazar:

"Uri'yi sandığın önüne yerleştir ki, bu savaşçı sayesinde Allah bize zafer kazanmayı nasip etsin."

Uri mektubu okuduğunda şöyle der:

"Allah'ın Resulü, öleceğimi bildiği için beni sandığın önüne yerleştiriyor."

Küçük bir grup yoldaşıyla birlikte sandığın önündeki yerini alır ve öldürülene dek savaşır. Davut, yas dönemi sona erene dek Uri'nin eşini görmezden gelir; ardından onunla evlenir.

Günün birinde, Allah'ın Kutsal Kitabı'nda söylendiğine göre (Sebe' Sûresi, 20. ayet), Davut (s.a.v), Yüce Allah'a dua ederken karşısına iki melek çıkar. Dua ettiği yere gelen melekler, âdemoğlu kılığına girmişlerdir. Davut, kendisine doğru yaklaştıklarını gördüğünde, onlardan korkar ve bekçilere seslenerek, onlara öfkeyle şöyle der:

"Umursamazlığınız öyle bir raddeye vardı ki, dua ettiğim yere iki adamın aniden gelişine bile ses çıkarmaz oldunuz. Hem de, Allah'a tapınmakla meşgul olduğum bir günde!"

İki melek şöyle der:

"Korkma. İkimiz bir konuda anlaşmazlığa düştük ve meseleyi sana getirmeye karar verdik."

"Gidin buradan," diye karşılık verir. "Bugün adalet dağıtma günüm değil."

"Meselemizi birkaç sözcükle anlatabiliriz," derler.

"Konuşun."

İçlerinden biri şöyle der:

"Bu adam benim kardeşim. Onun doksan dokuz tane koyunu var; benimse sadece bir tane... Üstüne üstlük, kendininkilere katmak için benim koyunuma da el koydu."

Davut, Kuran'da yer alan şu sözlerle karşılık verir: "Onlar da o

kadar azdır ki!"[1] Ardından, Davut'un onlara baktığı sırada, iki melek ayağa kalkıp göğe doğru yükselirler. Şöyle derler:

"Ey Davut, kendi kendine ters düşen bir söz söyledin."

Bunun üzerine Davut, kendisini sınadıklarını ve çok ciddi bir hata işlediğini anlar. Derhal Rabbinden mağfiret diler; eğilip secdeye kapanır ve Allah'a yönelerek, şöyle haykırır:

"Yüce Allah'ım, Efendimiz, sen benim yaptıklarımı her zaman dikkatle izlerken, ben nasıl bu kadar tasasız davranabildim? Benim ibadetimi kabul etmezsen, dinimin gereklerini nasıl yerine getiririm? Allah'ım, senin kabul etmeyeceğini ve beni affetmeyeceğini bilsem de, sana özürlerimi nasıl iletirim? Allah'ım, bu denli ciddi bir hatanın ağırlığı altında, nasıl yanına gelebilirim?"

Bunun üzerine, Yüce Allah, ona şu vahiyi gönderir:

"Ey Davut, aç mısın, sana yemek verilsin; susuz musun, sana su verilsin; çıplak mısın, giydirilesin?"

"Ey Yüce Allah'ım, benim neye ihtiyacım olduğunu sen herkesten iyi bilirsin. Ben bilmem," diye karşılık verir Davut.

Yüce Allah, ona şöyle der:

"Uri'nin mezarına git, çünkü ona, seninle konuşma izni vermiştim. Ondan, yaptığın hatayı karşılıksız biçimde bağışlamasını talep et. Eğer kabul ederse seni affederim."

Davut, Uri'nin mezarına gider gece vakti ve ona seslenir. Uri, şöyle diyerek ona karşılık verir:

"Beni uyandırıp mutluluğumdan alıkoyan da kim?"

"Benim," der Davut, "kardeşin."

"Hoş geldin, ey Allah'ın Resulü. Hangi vesile ile buralara kadar geldin?"

"Sana karşı işlediğim bir suçtan ötürü."

"Bana karşı işlediğin tüm suçları affediyorum."

---

1 Sâd Sûresi, 23.-24. ayetler. Davut şöyle yanıt verir: "Ant olsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır."

Davut Uri'nin yanından ayrılır; endişelerinin bir bölümünden kurtulmuştur. Evine doğru yürürken, Yüce Allah ona şu vahiyi gönderir:

"Ben adil bir hâkimim ve kararımı, gerçeklere dayanarak veririm. Onun yanına geri dön ve işlediğin suçu açık seçik bir şekilde anlat."

Davut (s.a.v), Uri'nin mezarına geri döner ve ona seslenir:

"Beni uyandırıp mutluluğumdan alıkoyan da kim?" diye sorar Uri.

"Benim Davut, kardeşin."

"Niçin yeniden beni görmeye geldin, ey Allah'ın Resulü?"

"Sana karşı işlediğim suçtan ötürü."

"Senin bu suçunu affetmemiş miydim?"

"Yüce Allah, bu suçun ne olduğunu sana anlatmamı emretti."

"Peki, suçun neymiş, ey Allah'ın Resulü?"

"Karınla evlenebilmek için seni ölümcül bir tehlikeye maruz bıraktım."

"Peki, onunla evlendin mi?"

"Evet."

"Seni bu suçundan dolayı, ancak meseleyi ahiret gününde Yüce Allah'ın önünde anlatırsan affederim!"

Davut bunu işittiğinde, elleriyle başını tutup umutsuzluğunu haykırır ve ağlayıp sızlanarak evinin yolunu tutar. Başının üzerine tozlar saçıp şöyle demektedir:

"Allah benim ibadetimi kabul etmezse, dinimin gereklerini nasıl yerine getiririm? Beni affetmeyi reddederse, ben nasıl affedilirim? İlahi Adalet melekleri, bedenime eziyet etmek için beni alırlarsa vay halime! Yerim ateş olursa vay halime! Yolum dosdoğru cehenneme düşerse, vay halime! Gözbebeklerim sonsuza dek yerinden çıkarsa, vay halime!"

Davut, uzun süre bu durumda kalır; gece gündüz ağlar; gözlerinden yaşlar fışkırır; yüreği dağlanır. Öyle ki, durmadan onun gözyaşlarıyla sulanan topraktan otlar biter.

Bunun üzerine, dur durak bilmeyen gözyaşlarını gören ve uzun yakarışlarını işiten Allah ona acır. Yüce Allah, ona vahiy göndererek şöyle der:

"Uri'ye cennette, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ulu bir şeyi göstereceğim. Bu şeyin kimin için olduğunu soracak. Ben de, din kardeşinin hatasını affeden kişiye ait olduğunu söyleyeceğim. O da bana yanıt verecek: 'Onu bana ayır, din kardeşim Davut'un hatasını bağışlayacağım.' "

Davut haykırır:

"Allah'ım, Rabbim, beni affettiğini şimdi biliyorum."

Davut, hayatının her geçen günü bu günahını düşünüp ağlar durur. Yünlü giysiler giyer; arpa ekmeği yer; iki günde bir oruç tutar. Günahını her düşündüğünde, rabbinden mağfiret diler; ta ki Allah, onun kalbini sebat ve imanla güçlendirene dek.

Tarafsız yargılama

İshakoğlu Muhammed El Vâkidî ile Vahb bin Munabbih'in aktardıklarına göre, Allah'ın hikmeti, Yeremya'ya (s.a.v) karşı kendini gösterdi. Yüce Allah, onu İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderdiğinde, Yeremya'ya (s.a.v) dedi ki:

"Ey Yeremya, seni seçtiğimde, henüz seni yaratmamıştım, ana rahminde sana biçim vermeden önce doğruluğa giden yolunu çizdim. Sen henüz olgunlaşmadan seni peygamber yaptım; büyük bir niyet doğrultusunda, karşılık istemeden sana vergilerimi ihsan ettim. Git İsrailoğulları'nın kralı Amun'u bul ve yasakladığım işleri yapmasını, kabul etmediklerimi sanki kabul görüyormuş gibi davranmasını engelle. İsrailoğulları'na, lütuflarımı anımsat ve yapmaları gereken ödevleri onlara öğret; bana yönelmelerini talep et onlardan."

Yeremya (s.a.v) yanıt verir:

"Ey Rabbim, ben zayıfım, beni güçlendir. Cılız biriyim ben, yardımıma gel."

"Söylemen gereken şeyler sana malum olacak," diye karşılık verir Yüce Allah.

Yeremya (s.a.v) halkın ortasında konuşmak üzere ayağa kalkar; ancak söylemesi gereken sözleri önceden bilmemektedir. Allah, ona son derece iyi hazırlanmış, akıcı bir konuşma ilham eder. Peygamber, Allah'ın kendisine itaat edenlere ayırdığı ödülü ve ona isyan etmeyi sürdürenlere layık gördüğü cezayı, açıkça anlatır. En sonunda, Allah'ın sözlerini aktarır:

"And olsun, kudretimle, onların arasına bir dizi nifak tohumu ekeceğim; bilge olanlar bile şaşıracak ve onları kibirli, taş kalpli bir adamın yönetimine vereceğim ve adamı saygıyla donatıp, merhametten yoksun bırakacağım. Onun peşinden, en karanlık geceyi karartan zerreler kadar çok sayıda insan gidecek."

Ardından Allah, Yeremya'ya şöyle buyurur:

"İsrailoğulları'nı, üzerlerine Yafes ve Monafet halklarını yollayarak helak edeceğim."

Bu, Nuh'un oğlu Yafes'in soyundan gelen ve Babil'de yaşayan halktır.

Yeremya bu sözleri işitir işitmez, umutsuzluk içinde haykırmaya başlar; ağlar; elbiselerini yırtar ve başının üzerine kül döker. Yeremya'nın içine düştüğü korkunç durumu ve ağlayışını gören Allah, ona seslenir:

"Ey Yeremya, niçin bu kadar acı çekiyorsun? Sana gerekli gördüğüm şey, yüreğine bu kadar mı acı salıyor?"

"Evet, Rabbim," der Yeremya. "İsrailoğulları'nı helak etmeden önce, beni yok et."

"Ancak sen emir verdiğinde onları helak edeceğim."

Yeremya, bu karardan mutlu olur ve endişeleri yok olur. Ve şöyle buyurur:

"Hayır, İsrailoğulları'nın yok edilmesine asla razı olmayacağım; Musa'yı gerçek peygamber olarak gönderen adına yemin ederim."

Ardından gidip kralı bulur ve onu durumdan haberdar eder. Kral adaletli biridir. Haberi iyi karşılar ve hoşnut olur.

"Allah bize ıstırap gönderiyorsa, bu işlediğimiz birçok günahtan dolayıdır. Allah bizi tehlikeden koruyorsa, bu, onun merhameti ve cömertliğindendir."

Bu ilahi uyarının üzerinden üç sene geçer; bu üç sene boyunca da, İsrailoğulları'nın itaatsizlikleri ve yapıp ettikleri kötülükler artarak sürer. Istırap onlara yaklaşmasına rağmen devam ederler. Yeremya, onları Tevrat'a harfiyen uymaya davet etmiştir; ama onlar kabul etmezler. Bunun üzerine Allah, altı yüz bin sancak taşıyan bir ordunun başında Kudüs'e yürüyen Nebukadnezar'a güç verir. Nebukadnezar'ın Sava'ya ulaştığını duyan kral, Yeremya'ya şöyle der;

"Allah'ın sana ilham verdiğini ileri sürdüğün sözlere ne oldu?"

"Allah, verdiği sözü tutar," diye yanıt verir Yeremya. "Ona olan güvenim sonsuzdur."

Belirlenen vakit gelip çattığında, onları helak etme niyetiyle Allah, Yeremya'nın yanına, İsrailoğulları'ndan birisinin görüntüsüne bürünmüş bir melek gönderir.

"Ey Allah'ın Resulü, senden daha önce birçok konuda yargını talep etmiştim. Şimdi, kendi yakınlarım ve amcamın oğullarıyla ilgili bir durum söz konusu. Onlara iyilik yaptım; onlara sadece hediyeler verdim. Oysa, onlara karşı gösterdiğim cömertlik, bana karşı öfkelerinin artmasıyla sonuçlandı. Bu meseleyi yasaya göre nasıl çözeceğimi göster bana."

"Allah ile arandaki ilişkileri iyileştir," diye karşılık verir Peygamber. "Onlara iyilik yapmaya devam et ve sabırlı ol. Belki hayırlı bir sonuca ulaşırsın."

Melek geri çekilir; birkaç gün ortalıkta gözükmez; ardından yeniden gelip Yeremya'yı bulur; karşısına oturup onunla önceki gibi konuşmaya başlar. Peygamber sorar:

"Yakınlarının sana karşı davranışlarında bir değişiklik var mı?"

"Halen yok, ey Allah'ın Resulü," diye karşılık verir melek. "Seni gerçek peygamber olarak gönderenin adına yemin ederim. Yakınlarına iyi davranan herkesin yaptıklarını ve daha da fazlasını yaptım."

"Akrabalarının yanına git. Onlara iyilikler yap ve Yüce Allah'tan,

günahsız kullarını ihya etmesini dile."

Melek birkaç gün ortalarda görünmez. Bu sırada Nebukadnezar, çekirge sürüsü gibi kalabalık bir ordunun başında, Kudüs'e yaklaşmıştır. İsrailoğulları korkuya kapılırlar. Kralları, Yeremya'ya der ki:

"Yüce Allah'ın kelamı olduğunu söylediğin vaadin nerede?"

"Rabbime sonsuz güvenim var," diye karşılık verir Yeremya.

Melek, yeniden Yeremya'nın yanına gelir. Yeremya, Kudüs'ün tepelerinden birine oturmuş; yüzünde bir gülümsemeyle, Rabbinin söz verdiği zafer haberini beklemektedir. Ziyaretçi, peygamberin önüne oturur ve der ki:

"Yakınlarımla ilgili mesele için seninle iki kez konuştum."

"İçine battıkları günahlardan pişman oldukları vakit gelmedi mi?" diye sorar Yeremya.

"Ey, Allah'ın Resulü," der yeniden melek. "Bugünden önce, başıma gelen tüm musibetlere karşı sabrediyordum. Ama, bugün bile, onları Yüce Allah'ın kabul edemeyeceği şeyleri yaparlarken gördüm."

"Neymiş peki?"

"Allah'ın öfkesini ve gazabını tetikleyecek çok büyük bir şey."

Bunun üzerine Yeremya şöyle der:

"Ey, yerin ve göğün efendisi, eğer onlar adalet ve gerçeklik yolunda ilerliyorlarsa, istedikleri şeyi elde etmelerine yardımcı ol. Senin öfkeni ve gazabını tetikleyecek şeyler yapıyorlarsa, onları helak et."

Cümlesini bitirir bitirmez, Allah, Kudüs'te yaşayanların üzerine gökten bir şimşek gönderir. Tapınağın kapılarından dokuzuyla birlikte sunak da yanıp yıkılır.

Yeremya bunu gördüğünde, yürek darlığı içinde haykırmaya başlar; ağlar; elbiselerini yırtar ve başının üzerine toz döker.

"Ey yerin ve göğün kralı," diye haykırır. "Bana verdiğin söz nerede?"

Bir ses karşılık verir:

"Böyle çarpılmalarının nedeni, onlara dair verdiğin hükümden başka bir şey değil."

Yeremya o anda anlar ki, ona sorular soran kişi, gökten indirilen bir melektir. Bunun üzerine, eski haline geri döner.

İsa'nın kurtuluşu

Allah'ın hikmeti, İsa'nın (s.a.v) ölümü sırasında kendini gösterdi. Yüce Allah, Kuran'da şöyle der: "İsrailoğulları'nın imansızları, –İsa'nın inkâr edenlerden olduğunu sezdiği kişiler– (Âl-i İmrân Sûresi, 52. ayet) hileye başvurdular ve günahkâr olduklarını gösterdiler. İsa'yı öldürmeye çalıştılar. Hile, hedeflerine erişmek için en kurnazca yoldur. Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır" (Âl-i İmrân Sûresi, 54. ayet). El Farrâ[1] der ki: "İnsanların hilelerinde, baştan çıkarma, aldatma ve sahtekârlık vardır; Yüce Allah'ın hilelerinde ise, amaca ulaşmak için küçük adımlarla ilerleme söz konusudur." Yüce Allah, Kuran'da şöyle buyurur: "Onların bilmediği yerlerden, yavaş yavaş onları teşvik edeceğiz." İbni Abbâs, yukarıda sözü edilen bölüm hakkında şöyle der: "Bunun anlamı, söz konusu insanların yapıp ettiklerine karşılık olarak, Allah'ın bir hamlede bulunmasıdır." Ez Zecâci şöyle der: "Allah'ın hilesi, onların hilelerine misillemedir. Allah, onların hilelerini ortadan kaldırmak ve etkisiz kılmak için hile yapar. O, bu ayette, özel olarak, İsa'yı (s.a.v) hile yoluyla öldürmek isteyen kişiye, İsa'nın görünümünü vererek yaptığı hileden bahsediyor. Sahtekâr, böylelikle İsa'nın yerine öldürülür; çarmıhın çilesini çeker ve İsa göğe yükselir."

İşte, olaylar şu şekilde gelişir: İsa (s.a.v), ona karşı hileye başvurmaya karar verdikleri gece, havarilerini toplar ve her birine, dünyanın farklı bir bölgesine gitmelerini, oradaki tüm insanları imana çağırmalarını öğütler. Ardından da şöyle der:

"Gün ağarmadan önce, içinizden biri bana ihanet edecek ve beni birkaç parça gümüş karşılığında satacak."

Havariler, bulundukları yerlerden çıkarlar ve etrafa dağılırlar. Yahudiler, İsa'yı (s.a.v) izlemek için casuslar göndermişlerdir.

1 El Farrâ (Yahya bin Ziyâd el Daylamî): İran doğumlu filolog. El Kisâ'î'nin öğrencisidir. El Memûn'un çocuklarının mürebbiyeliğini yaptı. 198/813 ila 218/833 yılları arasında Bağdat'ta hilafetini sürdürdü. Ölümü 207/822.

Havarilerden biri onları bulur ve şöyle der:

"Mesih'in nerede olduğunu size söylersem, bana ne verirsiniz?"

Ona otuz parça gümüş vaadinde bulunurlar. Gümüşleri alır ve der ki:

"Beni izleyin."

İsa'nın bulunduğu yere kadar peşi sıra giderler. Oraya vardıklarında, havariye şöyle buyururlar:

"İçeri girip onu çağır ve bize teslim et."

Havari içeri girer. Onu gören İsa sorar:

"Ne istiyorsun?"

Yanıt verir:

"Seni."

Allah, İsa'yı kendine doğru yükseltir ve onu arayan kişinin üzerine İsa'nın suretini indirir. Havari, dışarıda bekleyen Yahudilerin yanına gelip İsa'nın göğe yükseldiğini haber verir. Yahudiler, onun yüzünde İsa'nın suretini görürler ve bir anda onu kıskıvrak yakalarlar. Havari, onlara der ki:

"Ben İsa değilim. İsa, göğe yükseldi."

"Sen İsa'sın," derler. "Ve, bizim elimizden kaçmaya çalışıyorsun."

"Onun bulunduğu yeri size gösteren kişiyim ben."

Onun sözlerine kulak asmadan, gerçek İsa olduğunu sanıp çarmıha gererler. Böylelikle, Allah'ın hilesi onlarınkine galip gelir.

Yunus'un hıncı

Allah'ın hikmeti, kendini Yunus'a gösterdi. Aslında, Allah onu Ninova ahalisine gönderdiğinde, onu yalancılıkla suçlar, üzerine taş atar, ona hakaretlerde bulunurlar; onu ayaklarından sürüklerler. Bunun üzerine, o da uzunca bir süre onlara karşı Allah'ı yardıma çağırır. Ahalinin ona karşı adaletsizliği ve acımasızlığı giderek artmaktadır. Yunus, Allah'tan, onları cezalandırmasını ister. Allah ise, kendisine gönderdiği vahiyde şöyle buyurur:

"Halkını cezalandırmakta acele etme, kırk gün daha onları tövbe

etmeye çağır. Eğer inanırlarsa kurtulurlar; inanmayı reddederlerse, ıstıraplara boğulurlar."

Yunus, kırk gün boyunca onları nedamet getirmeye çağırır. Ama onlar, bu davete uymazlar.

"Rabbim, Efendimiz," der Yunus bunun üzerine. "Onlarla ilgili her şeyi benden daha iyi biliyorsun."

Allah, ona gizli bir emir iletir:

"Onların kalabalığından kendini sıyır. Üzerlerine bir azap göndereceğim."

Yunus (s.a.v) kentten çıkar ve Dicle kıyılarına gidip, üzerlerine inecek cezayı dört gözle beklemeye koyulur.

Yüce Allah, cehennem ateşinin muhafızı Malik'e, Hatma'nın toprağından bir kıvılcım çekip çıkarmasını söyler. Kıvılcım, kara bir bulut şeklini alır. İlahi Adalet melekleri, bu bulutu çekerek Ninova'ya dek götürürler. Böylelikle, insanların yaşadığı bölgenin üzerine yayılan bulutun yağmur getireceği sanılır. Kral, bulutu ve etrafında çıtırdayan ateşi görür; bunun üzerine vezirini çağırır. Veziri, Yunus'un dinine inanmıştır; ancak inancını gizli tutmaktadır. Kralın sorusunun üzerine, şu yanıtı verir:

"Bulut, yağmur getirmedi. Buraya gelmesinin nedeni, toprağı sulamak değil, insanların üzerine azap yağdırmaktır."

Ahali, Yunus'u görmek ister; ama onu bulamazlar. Kenti terk ettiği söylenir. Bu haberin üzerine, yoksul veya zengin, soylu veya alt tabakadan olsun, kadın veya erkek, hür veya esir olsun, kentin diğer tüm sakinlerinin yaptığı gibi, kral da üzerine kara yapağıdan dokunmuş bir giysi geçirir. Yakınlardaki –günümüzde "Pişmanlık Tepesi" olarak bilinen– bir tepeye çıkmak üzere kentten ayrılırlar. Tepeye tırmanıp yakarmaya başlarlar:

"Ey göğün Rabbi, ey Yunus'un Allah'ı, bizi bağışla. Biz sana döndük. Kendi ruhlarımıza zulmettikten sonra pişman olduk; senin elçin ve peygamberin Yunus'un anlattıklarına inandık. Bizi affet, senden başka Allah olmadığına tanıklık ederiz."

Ardından, hepsi uzun uzun secde ederler. Bunun üzerine, Allah,

davranışlarını değiştirmek konusunda bu insanların samimi olduklarını anlar. Meleklerine emreder:

"Kullarımın üzerindeki bu azabı kaldırın, çünkü onlar bana inandılar ve beni tek Allah olarak kabul ettiler."

Melekler, ıstırabı uzaklaştırırlar ve bir ses işitirler:

"Ey Ninova ahalisi, iyi haberi söylüyorum: Rabbiniz, size merhamet etti."

İnsanlar, iman dolu olarak kentlerine dönerler ve sadece tek bir Allah olduğunu söylerler.

Tüm bunlar, Yunus'un, bu halkın başına gelecekleri beklemek üzere, Dicle kıyılarında bulunduğu sırada olmuştur. Bir patikanın üzerinde gezindiği bir sırada, kentten gelen bir ihtiyar kılığında karşısına Şeytan çıkar.

"Ey ihtiyar, nereden geliyorsun?" diye sorar Yunus.

"Ninova'dan," diye yanıtlar İblis.

"Allah, o kente nasıl davrandı?"

"Kentin üzerine merhamet peçesini indirdi ve tüm günahlarını bağışladı. Üzerimizdeki azabı kaldırdı, artık refah ve huzur içinde yaşıyoruz."

Yunus ihtiyarın sözlerini işitir işitmez, öfkeyle uzaklaşır. Halkını helak etmediği için Allah'a içerlemiştir. Bir deniz kıyısına gelene kadar yürümeyi sürdürür. Orada, suyun üzerinde yol alan bir gemi görür. Gemi mürettebatına, kendisine yaklaşmalarını işaret eder ve güverteye biner.

Okyanusun tam ortasına geldiklerinde, üzerlerine dört bir taraftan dalgalar gelmeye başlar. Şiddetle esen rüzgârlar, neredeyse gemiyi batırmak üzeredir. Yunus, onlara der ki:

"Ey, siz iyi insanlar. Kurtulmak istiyorsanız, beni denize atın."

"Hiçbir hata işlememişken, kabul edilemez bir suçtan sorumlu olmadığın halde, seni nasıl denize atarız?" diye karşılık verirler.

"Bu azabın hedefi benim," der.

"Bunu asla yapamayız."

"Aramızda kura çekeceğiz," der Yunus. "İsmi kurada çıkan kişiyi denize atın."

Üç kez kura çekerler; üçünde de Yunus'un ismi çıkar.

"Böyle bir hükme boyun eğemeyiz," derler.

"Her biriniz bir parça tahtanın üzerine isminizi yazın. İsmi suyun üzerinde duramayıp dibe batan kimse, bu gemiden atılacak."

Söyleneni yaparlar ve tüm isimleri denize fırlatırlar. Sadece üzerinde Yunus'un ismi yazılı olan tahta, anında denizin dibini boylar.

"Böyle bir hükme boyun eğemeyiz," derler.

"Yeniden başlayalım. Kasırga, ismi suyun üzerinde kalan kişi yüzünden çıkmış olacak."

Söyleneni yaparlar ve sadece Yunus'un ismi suyun üzerinde kalır; diğerleri batar.

Artık deneyecek başka yol kalmadığı sonucuna varırlar.

Yunus ayağa kalkar; yüzünü mantosuyla örter ve ölmek üzere denize atlar. O sırada büyük bir balık da, onu bir hamlede yutmak üzere ağzını açar. Cenab-ı Hak, balığa onu yemesi için değil, karnında hapsetmesi için gönderdiğini bildirmiştir. Ağzı açık duran balığı gören Yunus, ona doğru atılır, balık onu bir hamlede yutup suya dalar.

Yunus, balığın gövdesinin içinde karanlıkta kalıp, denizi de toprağı da göremez olunca, haykırır:

"Ey, Yüce Rabbim! Senden başka Allah yoktur. Adil olmayanlardandım."

Allah, duasını kabul eder ve onu balığın midesinden kurtarır. Yunus'un hayvanın midesinde ne kadar süre kaldığı konusunda diğer yazarlar farklı görüşler dile getirmektedirler. İkrima[1] üç gün derken, İbni Mesud[2] üç saatten söz eder. Katâda[3] kırk günden söz

1 Peygamberin din kardeşlerinin zamanında yaşamış râvi, ölümü 107/725.
2 Müslümanların ilk kuşağına mensup olan râvi.
3 60/680 yılında doğup, 117/735 yılında ölen râvi.

ederken, Mukatil tek bir gün kaldığını iddia eder. Bu sonuncuya göre, Yunus şöyle demiştir: "Ey, Yüce Rabbim! Senden başka Allah yoktur. Adil olmayanlardandım." Allah, bunun üzerine balığa, Yunus'u karaya fırlatmasını emreder. Balık, onu, Fırat'ın üzerinde, Musul'un otuz beş kilometre uzağında bir yere bırakır. Buranın adı Balt'tır; yani "atılan." Yunus'un gelişinin hatırası, kuşaktan kuşağa aktarılmış; orada kurulan kente "Fanbad" ismi verilmiştir. Kelimenin anlamı şu olsa gerek: "Yumurtadan yeni çıkmış, tüysüz civciv." Allah, Yunus için uzun bir asma kabağı diker. Bulunduğu yerden kaynak suyu çıkarır ve sütünden yararlanması için yanına bir ceylan gönderir. Tüm bunlar kırk gün devam eder. Sağlığı eski haline döndüğünde, Allah asma kabağını yok eder; su kaynağını kurutur; ceylan da dönmemek üzere geri gider. Yüreği sıkıntıdan daralan Yunus gözyaşlarını tutamaz. Bunun üzerine Yüce Allah (s.a.v), Yunus'a şu vahiyi gönderir:

"Benim tek İlah olduğumu söyleyen ve bana tapınan yüz bin insan yüzünden mi yüreğin sıkışıyor?"

O zaman Yunus haykırır:

"Ey, Yüce Rabbim! Senden başka Allah yoktur. Adil olmayanlardandım."

Yüce Allah (s.a.v), yeniden Ninova'ya gitmesini emreder; çünkü buranın ahalisi, onu yeniden görmek istemektedir. Derhal yola çıkar ve sabahtan akşama kadar aralıksız yürür.

Halkına kavuşan Yunus, bir çömlekçinin konukseverliğine sığınır ve geceyi onun evinde geçirir. Gecenin tam orta yerinde, Yunus dua eder iken, Yüce Allah (s.a.v) ona şu vahiyi gönderir:

"Ey Yunus, o çömlekçiye de ki, elindeki kilden çömleklerin tümünü kırsın."

Yunus haykırır:

"Ey, çömlekçi!"

"Neler oluyor? Ne istiyorsun?" diye sorar beriki.

"Elindeki tüm kilden çömlekleri kır."

"Olmaz! Asla böyle bir şey yapamam."

Yunus, Yüce Rabbin emri uyarınca, söyleneni yapması için ısrar eder. Bunun üzerine çömlekçi öfkeye kapılıp, Yunus'a şöyle der:

"Sen aklını kaybetmişsin! Yerinden kalkıp evimi terk et. İmal etmek için onca zamanımı harcadığım şeyleri kırmamı bana nasıl emredersin?"

Ve, gecenin bir vakti onu evinden kovana dek Yunus'u azarlamayı sürdürür.

Yunus, nereye sığınacağını bilmeksizin yürümeye koyulur. Bunun üzerine, Allah ona şu vahiyi gönderir:

"Ey Yunus! Hepi topu bir altın değerindeki kilden vazolarını kırması için çömlekçiye ısrar ettin, bunun üzerine sinirlenip seni evinden kovdu. Benim biricik Allah olduğumu söyleyen ve bana tapınan yüz bin insanın ölümüne ben nasıl dayanırım?"

Yunus, Yüce Allah'ın (s.a.v), kendisine bu olayda vermek istediği dersi anlar. Bunun üzerine, haykırır:

"Ey, Yüce rabbim! Senden başka Allah yoktur. Adil olmayanlardandım."

Mağara

Allah'ın hikmeti, Hazreti Muhammed için de kendini gösterdi. Bu olayda, Muhammed (s.a.v) Hazreti Ebûbekir'le birlikte kaçıp bir mağaraya saklandığında, imansızlar da onları aramaya koyulmuşlar ve mağaranın girişine ulaşana dek izlerini takip etmişlerdir. Yüce Allah, Ebûbekir ile Peygamber içeride bulunduğu sırada, örümcekleri, girişi kaplayacak bir ağ örmekle; güvercini de girişin tam üzerinde yuvasını kurup, kuluçkaya yatmakla görevlendirmiştir.

İmansızlar mağaranın önüne geldiklerinde, girişi kaplayan örümcek ağlarını ve kuluçkaya yatmış güvercini görürler. Şaşkına dönerler, ne yapacaklarını bilemezler.

"Kaçakların izi buraya dek geliyor," derler, "bundan sonra devam etmiyor."

"Ancak bu mağarada olabilirler," der içlerinden biri.

"Tanrılar, gözlerini kör ettiği gibi aklını da kör etmiş," diye karşılık verir ötekiler. "Örümcek ağlarının bozulmadığını ve güvercinin halen yuvasında durduğunu görmüyor musun?"

Allah, böylelikle umutları boşa çıkan imansızları kör eder ve geri dönmelerini sağlar.

Dördüncü Bölüm

Meleklerin ve Cinlerin Hileleri

Habil'in mezarı

Cebrail ve Mikail (s.a.v), Habil'in toprağa verilmesi için hile yaptılar. Aslında Kabil, Habil'i öldürdüğünde, ne yapacağını bilemeyerek cesedini çölün ortasına bırakır; çünkü bu, yeryüzünde Âdem'in soyundan gelen ilk cenazedir. Etobur kuşlar, yırtıcı hayvanlar ve vahşi yaratıklar, cesedi yemek üzere yanına yaklaşmaktadır. Bunun üzerine Kabil, onu deri bir heybeye koyar; sırtına yükler; çürüdüğü için cesetten pis bir koku yükselene dek, onu bu şekilde taşır. Kuşlar ve yırtıcı hayvanlar, kurtulmak için heybeyi yere bırakacağı beklentisiyle, ardından gelmektedir.

Bunun üzerine, Yüce Allah, Cebrail ve Mikail meleklere buyurur:

"Yeryüzüne inin ve kardeşini nasıl gömmesi gerektiğini Kabil'e öğretin."

Cebrail ve Mikail, yeryüzüne karga kılığında inerler. Birbirleriyle dövüşürler ve biri diğerini öldürür; tüm bunlar Kabil'in gözlerinin önünde olur. Rakibi öldüğünde, diğer karga gagası ve pençeleriyle toprağı eşeler; bir çukur kazar ve ölü kargayı buraya atıp, üzerini kaplayacak kadar toprakla örter.

"Yazıklar olsun bana!" diye haykırır Kabil. "Kardeşimin çürüyen cesedini korumak için şu karganın yaptığını bile düşünemeyecek kadar akılsız mıyım?"

Bir çukur açar; cesedi buraya yerleştirir ve böylelikle onu her türlü saldırıdan korumuş olur.[1]

1 Mâide Sûresi, 31. ayet.

İbrahim'in konukseverliği

Melekler, İbrahim'e (s.a.v) karşı hile yaptılar. Şöyle oldu; İbrahim'in benimsediği görgü kurallarına göre, yenilen her yemek bir misafirle paylaşılmalıdır. Bir keresinde, evine üç gün boyunca kimse misafir olmaz. Dördüncü gün, evinde İlahi Bildiri'nin ayetlerini ezbere söylediği sırada, bir anda karşısında dört kişi bulur.

"Selamünaleyküm," derler.

"Aleykümselam, Allah'ın merhameti ve rahmeti üzerinize olsun," diye karşılık verir.

Onları içeri buyur eder ve oturmalarını söyler.

"Senden konukseverlik bekliyoruz," derler.

İbrahim, Sara'yı bulur ve der ki:

"Eve misafirler geldi. Yüzleri ışıl ışıl parıldıyor; kıyafetleri de tertemiz. Kalk da onlara hizmet et."

"Konu ben olunca, dünyanın en kıskanç erkeği olduğunu sanıyordum," diye karşılık verir.

"Doğru," der İbrahim. "Ama bu adamlar namuslu görünüyorlar. Beni namuslu ve erdemli insanların sözleriyle selamladılar."

Ardından, İbrahim semirmiş bir buzağı bulur; onu kesip konukları için etini kızarttırır. Et hazır olduğunda, bolca ekmekle birlikte, yer sofrasında önlerine koyar. Yemek için otururlar. Sara, konukların ardında, ayakta durup onları gözlemektedir; İbrahim ise onlara hiç bakmadan yemeğini yemeye başlar. Bir an olur, Sara haykırır:

"Ey İbrahim, bu davetliler, senin konukların yemek yemiyorlar."

İbrahim de durumu fark eder ve onlara sorar:

"Niçin yemek yemezsiniz?"

Bu yüzden içini bir korku kaplar. Yüce Allah (s.a.v), Kuran'da şöyle buyurmuştur: "Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içini bir korku sardı." (Hûd Sûresi, 70. ayet). Ardından konuklarına şöyle der:

"Yemeyeceğinizi bilseydim, bu buzağıyı annesinden ayırmazdım."

Bunun üzerine Cebrail, elini buzağıya doğru uzatır ve ona emreder:

"Yüce Allah'ın izniyle ayağa kalk."

Buzağı ayağa kalkar; annesine doğru gidip sütünü emmeye başlar. İbrahim, duyduğu korkudan dolayı titremeye başlar ve der ki:

"Sizin yüzünüzden içimiz korkuyla doldu."

"Korkma," derler ona. Biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz." (Hicr Sûresi, 53. ayet).

İbrahim kalbi sevinçle dolar. Böylelikle, ona İshak'ın (s.a.v) doğumunu haber vermiş olurlar.

Samimi bir dostluk

Melekler, başka bir durumda, İbrahim'e (s.a.v) karşı hileye başvururlar. Allahü Teâlâ'nın İbrahim Aleyhisselam'ı dost edinmesi karşısında, Cebrail ve Mikail kıskançlığa kapılırlar. Ve şöyle derler:

"Ey, yüce Rabbimiz, Efendimiz, dostun İbrahim'i bir sınamadan geçirmek ve senin dostluğunu hak eden bir özelliği olup olmadığını öğrenmek için onu ziyaret etmemize izin verir misin?"

Allah, onlara izin verir.

Gökten inerler ve o sırada sürülerini denetlemekte olan İbrahim'i bulurlar. İbrahim'in hizmetinde dört bin çoban vardır ve her bir çobanın yanında da, boynunda bin dinar değerinde altın bir tasması bulunan bir köpek... İki melek, İbrahim'in karşısına geçerler ve neşeli bir sesle seslenirler:

"Allah'a hamdolsun! Rabbimiz, yücedir! Yüce Rabbimize hamdolsun! O çok cömerttir! Cömert Allah'a hamdolsun! Onun merhameti sonsuzdur! Merhametli Rabbimize hamdolsun! O, suçları bağışlar! Yüce Rabbimiz, en büyük övgülere layıktır! O, meleklerin ve ruhun efendisidir."

İbrahim (s.a.v), bunu duyduğunda, varlığının en mahrem unsurlarının, büyük bir rahatlık içinde ürperdiğini hisseder. İki meleğe hitap eder:

"Kimlerdensiniz?"

"Allah'a tapınanlardanız," diye yanıt verirler.

"Allah rızası için, size yalvarırım, demin söylediğinizi tekrar edin."

"Karşılığında bir şey almadan tekrar etmeyiz."

"Tüm koyunlarımı ve büyükbaş hayvanlarımı size veririm."

Melekler, ilkinden çok daha iyi bir şekilde, övgü dolu ilahilerini yeniden söylerler.

"İlahiyi tekrar söyleyin," der İbrahim.

"Karşılığında bir şey almadan tekrar etmeyiz."

"Evimdeki tüm eşyaları size veririm."

İlahilerini yeniden söylerler; ardından susarlar.

"Bir kez daha duymak istiyorum," der İbrahim.

"Karşılığında bize bir şey vermezsen tekrar etmeyiz."

"Çocuklarımı köle olarak size veririm."

Övgü ilahisini yinelerler; ardından susarlar.

"Bir kez daha tekrarlarsanız, kendim size köle olacağım, sürülerinizi güden çobanınız olacağım."

Bunun üzerine Cebrail, Mikail'e döner ve şöyle der:

"Bu adam, Allahü Teâlâ'nın dostu olmayı hak ediyor."

Ardından, İbrahim'e şöyle derler:

"Allah seni de, mallarını da, çocuklarını da kutsasın. Biz Cebrail ve Mikail'iz."

Yanından ayrılıp, kendi yollarına giderler.

Lût'un üç bedduası

Melekler, hedeflerine erişmek için Lût Peygamber'e karşı hileye başvurmuşlardır. Söylenene göre, günlerden bir gün, Lût toprağı işlemektedir. İşini bitirdiğinde evinin yolunu tutar. Bu sırada

karşısına, dünyanın en güzel insanlarının suretine bürünmüş olan Cebrail, Mikail ve iki melek daha çıkar.

"Ey Lût," derler. "Senden konukseverliğini diliyoruz. Uzak diyarlardan geldik ve sana ait topraklardan geçtik. Bizi bu akşam misafir eder misin?"

"Evet," diye karşılık verir Lût. "Ama etrafımdaki kötü yola sapmış adamlardan ötürü, sizin için korkuyorum. Allah'ın laneti üzerlerine olsun."

Bunun üzerine Cebrail, Mikail'e şöyle der:

"İşte, ilk beddua."

Aslında, Yüce Allah (s.a.v), onlara şöyle buyurmuştur:

"Lût'un kavmini, kendisi üç kez beddua etmeden helak etmeyin; böylelikle kötü yola sapmış olduklarından emin olursunuz."

Melekler, Lût'a biraz daha yaklaşırlar ve derler ki:

"Ey Lût, gece olmak üzere; sığınacak başka yerimiz yok. Bu gece senin misafirin olacağız. Buna göre hazırlık yap."

"Sizi, halkımın kötü yola saptığı ve kötülükler yaptığı konusunda uyardım; Allah'ın laneti üzerlerine olsun."

Bunun üzerine Cebrail, Mikail'e şöyle der:

"İşte, ikinci beddua."

Ardından Lût ekler:

"Binek hayvanlarınızın üzerinden inin ve karanlık bastırana dek bekleyin. O zaman evime girersiniz ve kimse sizi geçerken görmemiş olur; çünkü onların hepsi kötü yola sapmış. Allah'ın laneti üzerlerine olsun."

Bunun üzerine Cebrail, Mikail'e şöyle der:

"İşte, üçüncü beddua.

Lût önde onlar da arkasında, eve ulaşana dek yürürler. Lût kapıyı kapar; eşine seslenir ve şöyle der:

"Ey, karım. Sen ki kırk yıl boyunca Allah'a başkaldırdın. Bu insanlar benim misafirimdir. Kalbim, onlara karşı saygıyla dolu. Onların bu gece burada kaldığını sır gibi sakla ki, Allah da senin geçmişteki hatalarını affetsin."

Lût'un karısından önce, Nuh'un karısı, kocasına ihanet etmiştir: Nuh'a vurduklarında, şöyle der:

"Ona vurmayın, çünkü o meczuptur."

Lût'un karısına gelince, kocası gün içinde bir misafir ağırladığında, o da, ateşin çok fazla duman yaymasını sağlamakta; geceleyin bir misafir ağırladığında ise, evde oldukları dışarıdan görülsün diye ışığı yakmaktadır. İkisinin arasındaki anlaşmazlık bundan ötürüdür; çünkü çoğu zaman Allahü Teâlâ, peygamberlerine münafık eşler vererek onları sınar.

Gece epey ilerlediğinde, Lût'un karısı, elinde tuttuğu lambayı bir yere asmak üzere, evden çıkar. Ardından, etraftaki birçok insanın evine uğrayarak, evinde ağırladığı insanların durumundan onları haberdar eder ve konuklarının güzelliğinden söz eder.

Bunu duyan kavmin sapkınları yollara düzülüp, Lût'un kapısının önüne gelirler ve var güçleriyle kapıyı çalmaya başlarlar. Aslında, Yüce Allah, Kuran'da şöyle buyurur: "Kavmi, (konuklarıyla çirkin ilişkide bulunmak üzere) ona doğru koşa koşa geldiler. Zaten onlar önceden de bu tür çirkin işleri yapıyorlardı." (Hûd Sûresi, 78. ayet)

Lût, onlara haykırır:

"Ey kavmim! İşte kızlarım. Onlar(la nikâhlanmanız) sizin için daha temizdir." (Hûd Sûresi, 78. ayet) Bununla demek istediği; konuklarıma karşı beni rezil etmeyindir. "İçinizde hiç aklı başında bir adam yok mu?" (Hûd Sûresi, 78. ayet); yani size doğruyu gösterecek ve günaha girmenizi önleyecek birisi...

Yanıt verirler:

"İyi biliyorsun ki kızlarında bizim gözümüz yok. Sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun." (Hûd Sûresi, 79. ayet) Bununla kastettikleri çirkin bir iştir.

Ardından, kapıyı kırıp içeri girerler ve şöyle derler:

"Sen, insanlardan uzakta yaşamaz mıydın?" Demek istedikleri, Lût'un erkeklerden uzak durmasıdır.

Lût, bunun üzerine misafirlerin bulunduğu odaya açılan kapının önüne durup şöyle der:

"Misafirlerimi size teslim etmem için beni öldürmeniz ya da aciz düşürmeniz gerekir."

Saldırganlardan biri ona doğru ilerler; yüzüne bir tokat atar ve onu sakalından tuttuğu gibi kapıdan öteye fırlatır. Lût haykırır:

"Ah! Keşke size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı, ya da sağlam bir desteğe dayanabilseydim." (Hûd Sûresi, 80. ayet)

Ardından şu duayı eder:

"Rabbim, Allah'ım, haklarımı savun, kavmimi tekrar tekrar lanetle."

O anda Cebrail, Mikail'e şöyle der:

"İşte, dördüncü beddua."

Melek, kapıya doğru ilerleyip Lût'a seslenir:

"Aç. Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana bir kötülük yapamazlar."

Bunun üzerine, saldırganlar Cebrail'in üzerine yürürler ve bir yandan da şöyle haykırırlar:

"Sen inzivaya[1] çekilmemiş miydin?" Yani; konuk olmanın koşullarına güvenmiyor muydun?

Ve eklerler:

"Ah, güzel, mükemmel melekler! Siz ikiniz, derhal yaklaşın."

Allah, onların gözlerinin ferini söndürür. Kör olup, hiçbir şey göremezler. Fare suratına benzeyen yüzlerini her yöne çevirir, duvarlara çarparlar. Kapının önündeki diğer insanlar şöyle demektedir:

"Eğer arzunuzu tatmin ettiyseniz, dışarı çıkın ki biz de girebilelim."

"İyi insanlar," diye haykırırlar içerdekiler. "Lût, bizim gözlerimize bir büyü yaptı. İçeri girin de bizi kurtarın."

Yardıma gelenler şöyle der:

"Ey Lût, sabah olur olmaz, senden öcümüzü almayı biliriz biz."

Lût, onlar gidene kadar sessizliğini korur. Ardından, meleklerine sorar:

1 Arapça metinde "tanhak" kelimesiyle ifade edilmiştir, anlamı belirsizdir.

"Sizden hangi haberi getirmeniz istendi?"

Halkının üzerine bir azabın ineceğini haber verirler.

"Ne zaman?"

"Gün ağarırken."

Allah (s.a.v), aslında, Kuran'da şöyle buyurmuştur: "Onların azabla buluşma zamanı sabahtır. Sabah yakın değil midir?!" (Hûd Sûresi, 81. ayet). Ardından Cebrail, Lût'a der ki:

"Onların yanından ayrıl."

Lût, ailesini, çocuklarını ve sevdiği herkesi yanına alır. Halkından ayrılır. Gün ağarır ağarmaz, onların üzerine azap iner ve hepsi helak olurlar.

Yakup'un dönüşü

Melekler, Yakup Aleyhisselam'a karşı, şu koşullar altında hileye başvururlar: Kırk yıllık bir ayrılığın ardından, oğlu Yusuf'u Mısır'da görmeye gittiğinde, Yakup orada bir süre dolaşır. Allah (s.a.v) Kudüs'te onun canını almak istediğinde, ataları İshak ve İbrahim'in mezarlarını ziyaret etme fikrini aşılar zihnine. Yakup, Yusuf'a der ki:

"Atalarım İshak ve İbrahim'in mezarlarını ziyaret etmek istiyorum."

"Allah'ın ve senin takdirine kalmış," diye yanıt verir Yusuf.

Yakup yolculuk hazırlıklarını tamamlar ve Kudüs'e gider. Onu, o sırada bir mezar kazmakta olan bir grup melek karşılar. Yakup (s.a.v), onların yakınlarında durur. İçinde her türlü güzel kumaşın bulunduğu bu mezarı inceler.

"Bu mezarı kimin için kazıyorsunuz?" diye sorar onlara.

"Allah'ın çok sevgili bir kulu için hazırlıyoruz," diye yanıt verirler.

"Siz kimsiniz?"

"Rabbimizin melekleriyiz."

Yusuf, mezarın içine bakar. Farklı vaaz kürsülerine yerleşmiş, iyi görünümlü insanlar görür.

"Vaaz kürsülerine yerleşmiş bu insanlar da kim?" diye sorar.

"Allah'ın dostu İbrahim'in oğullarıdır."

Yakup, onları selamlamak için mezarın içine girmek ister.

"Bu kadehin içindekini içmeden onların yanına inmeye kimsenin izni yoktur," der melekler.

"Çabuk verin ki içeyim."

Ona kadehi verirler. Kadehi tutar ve içindekini içer. En son damlayı yuttuğu anda yere düşer ve ölür; Allah'ın hayır duaları üzerinde olsun. Melekler, bedenini yıkarlar; ona cennet giysilerini giydirirler; bir kefene sararlar ve oğullarının yanında bulunanlar ile birlikte, ruhuna dua ederler. Babası İshak'ın yanına gömülür; Allah'ın hayır duaları, her ikisinin de üzerinde olsun.

Azrail ile Musa

Azrail de, Musa'ya karşı hileye başvurur. Allah, Musa'nın (s.a.v) canını almak istediğinde, Azrail gökten ona doğru iner ve onu selamlar. Musa, selamına karşılık verir ve sorar:

"Kimsin sen? Seni daha önce hiç görmemiştim."

"Ben Azrail'im. Senin canını almak için geldim."

"Canımı hangi taraftan alacaksın?" diye sorar Musa.

"Ağzından," diye yanıt verir Azrail.

"Ağzımla, Rabbimle konuştum."

"O zaman gözlerinden alırım."

"Gözlerimle, Rabbimin ışığını gördüm."

"O zaman kulaklarından alırım."

"Kulaklarımla, Rabbimin sözlerini işittim."

"Ellerinden alırım."

"Ellerimle, Taş Tabletler'e dokundum."

"O zaman, ayaklarından."

"Rabbimle gizlice konuşmak için ayaklarımın üzerinde durdum."

"Ey Musa," diye haykırır Azrail, "sanırım sen şarap içtin, çünkü benimle sarhoş bir adam gibi konuşuyorsun."

Musa, bu söz karşısında rahatsız olur ve şöyle der:

"Yaklaş ve nefesimi kokla ki, şarap içmiş miyim gör."

Azrail yaklaşır; Musa da onun yüzüne doğru nefes verir. Melek, derhal bu fırsatı değerlendirip onun canını alır. Musa'nın bedenini yıkamak için diğer melekler gelir; onu bir kefene sararlar; ruhuna dua ederler ve Musa'yı toprağa verirler.

İblis'in kıskançlığı

İblis –Allah'ın laneti üzerinde olsun–, hedeflerine ulaşmak için Âdem'e (s.a.v) karşı hileye başvurur. Bu olay şöyle gerçekleşir; Yüce Allah, Âdem'i Havva ile evlendirdiğinde –Allah'ın hayır duaları, her ikisinin de üzerinde olsun–, Âdem'e şöyle demiştir:

"Cennet Bahçesi'ni, sen ve eşin mesken edinin. İkiniz de nereсinden dilerseniz meyve toplayın, ne kadar isterseniz yiyin; ama şu ağaca yaklaşmayın."

İblis, Âdem'in önünde secde etmeyi reddettiği için, onun Cennet Bahçesi'ne girmesi yasaktır.

Âdem orada uzun süre kalır; Havva da yanı başındadır. İblis, bunun üzerine ona karşı kıskançlık beslemeye başlar. Gökyüzüne çıkması yasak değildir ve giremeyeceği tek yer Cennet Bahçesi'dir.

Günlerden bir gün, İblis göğün yedinci katına dek çıkar ve Cennet Bahçesi'ne zorla girmeye kalkar. Muhafızlar onu engeller. Bunun üzerine yılanı bulur. Dört ayaklı yılanın ayakları, deveninkileri andırır, üstelik türdeşlerinden çok daha güzeldir. Ayrıca, başka bazı hayvanlarla birlikte, Cennet Bahçesi'ne girebilmektedir. İblis, arkadaşı olduğu için, kendisinden, onu ağzının içine gizleyerek içeri sokmasını istemiştir. Hayvan, İblis'i ağzının içine gizler ve hiçbir şeyin farkında olmayan muhafızların önünden geçip gider.

Âdem, zamanında Cennet Bahçesi'ne girdiğinde ve buradaki bolluğu ve erzakları fark ettiğinde, şöyle haykırmıştı:

"Ah! Keşke tüm bunlar sonsuza dek sürse."

İblis, bu çığlığı duymuş; sonsuzluğa dair bu fikri aklında tut-

muştur. Cennet Bahçesi'ne vardığında, Âdem ile Havva'nın karşısına çıkar; oysa onlar İblis'in kim olduğunu bilmezler. Onları kederlendirecek şekilde önlerinde ağlamaya başlar ve onları da ağlatır.

"Seni ağlatan nedir?" diye sorarlar.

"Sizin için ağlıyorum," diye yanıt verir. "Günün birinde öleceğiniz ve buradaki bollukla erzakları ardınızda bırakacağınız için..."

Bu sözler, onların üzerinde derin bir etki bırakır ve suratları asılır. İblis, bu ilk konuşmanın ardından yanlarından ayrılır. Ardından, bir süre sonra geri döndüğünde der ki:

"Ey Âdem, meyveleri sana sonsuzluk ve sonsuza dek sürecek bir güç verecek olan ağacı göstereyim mi?"

Ona inanmayı reddederler; ama İblis, onların iyiliğini istediği için iyi öğütler verenlerden olduğuna yemin eder. Kendilerini kandırmasına izin verirler ve derler ki;

"Kimse, yalan söylerken Allah'ın üzerine yemin etmez."

Havva ağaca yaklaşır; meyvelerinden yer; ardından Âdem'e uzatır; Âdem de yer.

Ayrıca başka bir söylenceye göre, İblis iyice sarhoş edene dek onlara şarap içirmiştir. Bunun üzerine, Havva Âdem'i elinden tutarak meyvelerini yediği ağaca götürür. O anda, utanç verici çıplaklıklarının ayırdına varırlar ve cennetten kovulurlar. Âdem, Serendib[1] Adası'na; Havva da Cidde bölgesine düşer. İblis, Ubulla'ya, yılan da İsfahan'a indirilir.

İlk cinayet

İblis, Kabil'in Habil'i öldürmesini sağlamak için, Kabil'e karşı hileye başvurdu ve ona öldürmeyi öğretti. Aslında, kardeşini öldürme kararı aldığında, Kabil, bunu nasıl yapacağını bilemez; bir süre tereddüt eder. İblis beraberinde büyük bir kuşla yanına gelir. Hayvanın uyumasını bekler; ardından eline bir taş alıp, başını ezerek kuşu öldürür. Böylelikle Kabil, erkek kardeşini nasıl

1 Seylan (Sri Lanka).

öldüreceğini öğrenmiştir. Günün birinde, Habil'i çadırında uyurken yakalar; eline aldığı bir taşla başını ezer. Habil ölür. Bu şekilde öldürüldüğünde yirmi yaşındadır.

Bu cinayetin ardından, Kabil amaçsızca gezmeye başlar; gittiği her yerden kovulur; sürekli takip edilir. Nereye sığınacağını bilemez bir halde, bir sağa bir sola gider. Hiçbir hemcinsine güveni kalmamıştır. Tek istisnası, kız kardeşi İklîme'dir. Yemen'deki Aden bölgesine dek onunla birlikte kaçar. Orada, İblis onu bulur ve der ki:

"Ateş, Habil'in sunduğu kurbanı niçin kabul etti biliyor musun?"

"Niçin?"

"Çünkü, baban gibi erkek kardeşin de ateşe tapıyordu. Bu yüzdendir ki, ateş onun kurbanını yakıp kül ederken seninkini dışarıda bıraktı. Ateşe tap ki, ben de sana istediğini vereyim."

Kabil ateşe tapmaya başlayana ve onun için bir tapınak inşa ettirene dek, benzer öneriler İblis'in diline pelesenk olur. Böylelikle, ateşe tapan ilk insan Kabil olmuştur.

İblis, Nuh'un gemisinde

Emi Çebi ve Eyyûb İbni Karyat'ın *Acemlerin Yaşamları* (*Siyar el-'Acem*) adıyla bilinen kitaplarından aktardıkları bir anlatıya göre, İblis, Nuh'a (s.a.v) karşı bir hileye başvurur.

Tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca) (bkz. Hûd Sûresi, 40. ayet), Nuh, Allahü Teâlâ'dan dünyadaki bütün hayvanlardan birer çift seçmesi emrini alır ve her hayvan için belirlenen sayıda seçim yapar. Ta ki, en sonunda sadece erkek ve dişi eşek kalana dek... Dişi eşek gemiye biner. Bunun üzerine İblis, erkek eşeğin kuyruğuna yapışıp eşeğin ayağının yerden kalkmasını engellemiş olur. Nuh, ne yapsa hayvanı ilerletemez ve seslenir:

"Yukarı çıksana, İblis!"

Bunun üzerine eşek yukarı çıkar; peşi sıra da İblis; çünkü gemiye binmesinin tek koşulu, Nuh'tan emir almaktır. Nuh, ona,

"Haydi yukarı çık, ey İblis!" demiştir; çünkü o da eşeğin kuyruğunu tutmaktadır.

İçeri girdiğinde, Nuh onu görür ve haykırır:

"Lanet olsun sana! Seni kim gemiye aldı?"

"İçeri girmemi emreden sensin," diye karşılık verir İblis. "Bu konuda bana sitem edemezsin, çünkü ben de, bir mühlet verilenlerdenim."

Gökyüzü ile yeryüzü arasında bulunan cinler ve iblisler, Tufan sona erene dek, kırk gün boyunca helak olurlar.

İnsanlar arasından verilen kurbanlar

İblis, hedeflerine erişmek için "El Dahhâk", "Güleç" olarak nitelendirilen Babûrâssab'a karşı hile kullanmıştır. "El Dahhâk", "Güleç", Ad'ın oğlu Uc'un oğlu Islîk'in oğlu Elvân'ın oğludur. Arap olmayanlar onu Babûrâssab olarak çağırırlar ve kendisi Babil'i kuran kişidir. Sami, kendi soyundan gelen bir grubu ona emanet etmiş ve Babil topraklarını ona vermiştir. O da, bu topraklarda bir süre kalır. Sami öldüğünde, Sami'nin oğullarının tahtına geçer ve onları egemenliği altına alabilmek için otoritesini güçlendirir. Kibirlenir ve Allah'a başkaldırır. Çarmıhın ve cinayetin azabını kullanarak, iktidarda kalmaya çalışır. Babil kentini kurar ve buraya Curfâ ismini verir.

İnsanları çarmıha gerip onları öldürmeyi ona öğreten ise, kendisine karşı gizlice bir hile hazırlığı içindeki İblis'tir. Aslında, bir gün onun evine aşçı kılığında girer ve şöyle der:

"Ey Kral! Ben aşçılık mesleğini icra ediyorum; iyi yemekleri mükemmel bir şekilde takdim ediyorum. Senin halkının arasında, böyle bir sonuç elde edebilecek birini de tanımıyorum."

Kral, ona mutfak hizmetlerinin yönetimi görevini verir. Bu olaydan önce, insanlar et yememektedir. İblis'in onlara hazırladığı ilk yemek ise, yumurtadan yapılmış bir aş olur. Kral yemeği yer ve lezzetli bulur.

"Bana bundan daha iyi bir şey yapabilir misin?" diye sorar.

"Evet. Yumurtaların kaynağındaki hayvanı hazırlayabilirim."

"Yap bakalım."

İkinci gün, İblis tavukları öldürür ve etleri çok leziz olacak şekilde hazırlar. Kral, tavuğu yedikten sonra, bu yemeği de enfes bulur.

Üçüncü gün, İblis koyunları öldürür; dördüncü gün inekleri, beşinci gün ise hayvanları boğazlar. Bu şekilde davranarak, insanlarda, benzerlerini öldürme ve kan akıtma arzusu uyandırmak ister. Böylelikle, koyunu alır; onu boynundan bir ağaca asar ve ölmesini bekler. Ardından etini pişirir ve yemesi için krala verir.

Kralın, hayvanlara bu şekilde muamele etmesi karşısında herhangi bir tedirginlik duymadığını gören İblis, onu insanları öldürmeye teşvik etmek için bir hile hazırlar. Krala öyle bir yemek yapar ki, kral yemeği çok leziz bulur. Aşçısını ödüllendirmek için, ona onurlandırıcı kıyafetler verip, bir miktar para bahşeder; ardından da itibarını yükseltir.

İblis der ki:

"Kralın her iki omzunu birden öpmek isterim."

Bunun için izin alır ve her bir omuza öpücük kondurur. Öptüğü yerden, büyük boyutlarda iki adet çıkıntılı sülük fışkırır: Sülükler, ağzı ve gözü olmayan iki yılan şeklindedir. Bunu gören kral, karşısındakinin İblis olduğunu anlar. Onun yanından derhal uzaklaşır ve sorar:

"Bu iki yılana ne yemek vermeli, ey Lanetli?"

İblis, krala dönerek karşılık verir:

"Onlar, insan beyni yerler."

Ardından da gözden kaybolur.

"El Dahhâk", "Güleç", vezirine, her gün iri yarı ve yağlı dört adam öldürmesini, onların beyinlerini alıp, yılanlara yemek niyetine vermesini emreder. Bu rutin uzun bir süre devam eder. Vezir ölür. Kral, onun yerine, Arfahaşd'ın, nam-ı diğer Armâbîl'in soyundan, merhamet ve acıma hissiyle dolu birini getirir. Adam, yine,

ismi listede yazılı olan yağlı adamlardan dördünü günaşırı getirip, onlardan ikisini öldürmekte; beyinlerini alıp, içine iki adet koç kafası ekleyerek, yılanları beslemesi için "El Dahhâk", "Güleç"e teslim etmektedir. Böylelikle, dört insandan ikisinin hayatını kurtarmakta; o insanlara da dağa kaçmalarını emretmektedir. Bu insanlar, "Güleç" ölene dek dağda kalırlar. İçlerinden bir bölümü, dağları mesken eyler: Onların soyundan gelenler de, bugün halen varolan Kürt aşiretlerini oluştururlar.

Mancınığın icadı

İblis, İbrahim Aleyhisselam'a karşı bir hile hazırlamak üzere, mancınığı icat eder. Aslında, Nemrut, Allah'ın dostu İbrahim Aleyhisselam'ı yakmak istediğinde, dağ gibi odunlar toplanır, kocaman bir çukur kazılır ve çukurun içine nefte bulanmış odunlar atılır. Ateşi yakarlar ve alevler göğe dek yükselir; üzerlerinden geçen kuşun bile soluğu kesilir ve alevlerin yoğunluğundan dolayı aşağı düşer. Ardından, ateşe İbrahim Aleyhisselam'ı atmak isterler. Ama alevler o denli şiddetlidir ki, ateşe yaklaşamazlar. Bunun üzerine kararsız kalırlar; nasıl yapacaklarını bilemezler.

İşte hâl buyken, İblis, sırtında balta taşıyan ihtiyar bir marangoz kılığında karşılarına çıkar. Onlara sorar:

"Sizi bu denli kararsız kılan nedir?"

Meseleyi ona anlatırlar.

"Bu adamı ateşin ötesine atmanızı sağlayacak bir mancınık yapacağım size."

Bu alet, daha önceden bilinmemektedir.

"Sözünü ettiğin makine neye benzer?" diye sorarlar.

Kumun üzerine planı çizer.

"Yap onu," derler.

İblis, onlara bir mancınık yapar ve nasıl kullanılacağını gösterir. Hayran kalırlar ve İbrahim'i sımsıkı bağlayıp, onu kaldıracın üzerine yerleştirerek, ateşin içine fırlatırlar.

Lût kavminin eşcinselliği

Bir hileye başvurarak, Lût kavmine eşcinselliği öğreten de İblis'tir. Bu insanlar bahçıvandır ve çok sayıda bahçeleri vardır. Yumurcaklar, toprak sahiplerinin izni olmaksızın bu bahçelere girip, meyve toplarlar. Ahali bu durumdan şikayetçidir. İblis onları bulur ve der ki:

"Ona ait olmayan bahçeye giren ve hakkı olmayan meyvelerden toplayan her kim ise, onu zorla yere yatırıp öpün."

Hepsi kabul ederler. Ardından İblis, erkek kılığında bir dişi şeytanı alır; bahçelerden birine girer ve dişi şeytana istediği gibi davranmaya başlar. Muhafız, bu şekilde davranmasını tasvip etmez. İblis der ki:

"Bu oğlan, bahçenin meyvelerini topladı."

Dişi şeytanı alır ve bu kez ihtiyar kılığına bürünerek, aynı şeyi başka bir bahçede yapmaya götürür. Tanıklar, bu davranışını yine onaylamazlar. Mesele her yerde anlatılmaya başlanır ve en sonunda herkesin onayını alır. İnsanlar, bu davranışı sürekli tekrarlamaya başlarlar; ta ki Lût halkı, bu muameleyi herkese yapana dek.

Zina

İnsanlar zina yapmayı, İblis'in bir hilesiyle öğrenirler. Âdem Aleyhisselam'ın soyundan gelen iki kavim bulunmaktadır; biri ovada, diğeri dağda yaşar. Dağda yaşayan erkekler yakışıklıdır; eşleri ise çirkin. Ovada yaşayan kadınlar güzeldir; eşleri ise çirkin.

Günlerden bir gün, delikanlı kılığına giren İblis, ovadaki bir adamın yanına gelir. Ücret karşılığı onun yanında hizmete başlar; ardından çobanların kavalına benzer bir şey eline geçer ve kavaldan daha önce işitilmiş hiçbir şarkıya benzemeyen bir melodi çıkarmaya başlar. Etraftaki insanlar, onu dinlemek için koşarak yanına gelirler. O zamanlarda yılda iki kez bayram düzenlenir; kadınlar erkekler için, erkekler de kadınlar için dans eder. Bir keresinde,

dağda yaşayan bir adam, bu bayrama katılmak için koşa koşa ovaya gelir. Ovadaki kadınları ve güzelliklerini görür; geri dönüp, bu durumdan arkadaşlarına söz eder. Arkadaşları, gösteriyi izlemek için gelip danslara katılırlar. Bunun üzerine, İblis, ahlakdışı hareketlerin, onların gözüne hoş gelen bir biçime bürünmesini sağlar; çok kötü bir davranışı güzel gösterir; ovadaki kadınların aklına sapkın fikirler sokar; öyle ki kötülük ve düzensizlik, insanlar arasında çok yaygın bir hale gelir.

"Masaj"

İblis'in bir hilesi sonucudur ki, Rass'ın kadınları "masaj" sanatını öğrenirler. Vahb bin Munabbih der ki: "Rass ahalisi, Hadramavt'ta[1] bulunmaktaydı. Kırk mil uzunluğunda ve aynı genişlikte bir kent kurduklarından daha önce söz etmiştik. 'Rass' adını verdikleri sulama kanalları kurmuşlardı ve sonunda diktikleri ağaçların meyve vermesini sağladıkları tüm bu çalışmalardan duydukları gururla, kendilerini 'Rass ahalisi' olarak tanımlamaktaydılar. Uzun süre, uygun şekilde Allah'a tapındılar. Ardından değiştiler ve halk içine yerleşen yeni gelenekler sonucunda, puta tapınmayı ve kadınlarla erkeklerin arkadan birleşmesini benimsediler.

Bu insanlar, alışkanlıkları gereği, aralarında eşlerini değiştirirler. Örneğin, birisi berikine eşini; karşılığında da diğeri ona kendi eşini gönderir. Bir gün gelir, bu hareket, kadınları hayrete düşürür: Kentin kapısında toplanırlar ve başlarından geçen kötü olayları anlatarak, bunlara artık bir son vermeyi dilerler. Bunun üzerine, İblis, karşılarına güzel bir kadın olarak çıkar ve onların arasına oturur.

"Sen kimsin? Seni daha önce aramızda hiç görmemiştik," diye sorarlar.

"Ben şu diyardaki şu köydeki şu adamın oğlunun karısıyım,"

1 Arabistan'ın güneyinde yer alan kalkerli bir plato; kıyıdaki düzlük ile iç kısımlardaki çöl arasında uzanır. (Bkz. Bakara Sûresi, 12. ayet.)

diye yanıt verir İblis. "Kente geldim, çünkü kocam benimle arkadan birleşmek istiyor ve bana karşı bu şekilde davranmasını reddediyorum."

İblis daha önceden Lût halkına eşcinselliği öğretmiştir. Konuşmasına şu şekilde devam eder:

"Tutkulu bir aşkla sevdiğim bir kadın vardı ve birbirimize masaj yapmak için birleşiyorduk. Ama o öldü ve onun yerine koyacak başka birini bulamadım."

Kadınlar, İblis'in sözleri karşısında dehşete kapılırlar ve ona sorarlar:

"O masaj nasıl yapılıyor?"

İblis, bunları uygulayacak hale gelene dek kadınlara sürekli değişik yöntemler anlatır. Kadınlar bundan büyük bir zevk alırlar ve erkekleri bir yana bırakarak, bununla ilgilenirler. Yüce Allah, bu bölgedeki tüm halkı helak edene dek, bu şekilde davranmayı sürdürürler.

Kefil

Zülkifl (s.a.v) (bkz. Enbiyâ Sûresi, 85. ayet; Sâd Sûresi, 48. ayet) de, İblis'in hilesinden nasibini aldı. Bu olayı, el Amaşe aktarmıştır; o da el Banhâl bin Ömer'in ve Abdullah bin el Hârit'in ağzından derlemiştir.

İlyas, ecel vakti geldiğinde sorar:

"Üç şeyi yapacağına dair benim önümde kefil olacak kişiyi halefim yapacağım. Gün boyunca oruç tutması, gece boyu dua etmesi ve aralarında anlaşamayan insanlara hakkaniyetli bir hüküm vermesi gerekiyor."

Bir delikanlı ayağa kalkar ve şöyle der:

"Ben, üçünü de yaparım."

"Otur yerine," diye emreder İlyas.

Ardından, oğlan yine aynı şeyi söyler. Ayağa kalkar ve ikinci kez oturması emredilir kendisine.

Önerisini yineleyen İlyas, aynı kişinin tekrar yerinden kalktığını görür.

"Gün boyunca oruç tutacaksın; gece boyu dua edeceksin ve insanlar arasında hakkaniyetli bir hüküm vereceksin, öyle mi?" diye yeniden sorar İlyas.

"Evet."

"Benim halefim sensin."

İlyas (s.a.v) öldüğünde, onun makamı da bu delikanlıya kalır. İnsanlar arasında hakkaniyetli hükümler verir. Asla öfkelenmez; gece boyu dua eder; gündüzleri oruç tutar ve sadece öğleden sonra, havanın en sıcak olduğu zamanda uyur.

İblis, onu sınamak için birbiri ardına şeytanlarını gönderir; ama hiçbirisi amacına ulaşamaz. Ta ki, adamın sebatı karşısında hepsinin gücü tükenene dek...

"Bu işi ben halledeceğim," der İblis bunun üzerine.

Gün ortasında hâkimin makamına gelir ve kapısını çalar.

"Kimsin?" diye sorar delikanlı.

"İnsanların adaletsizliğine maruz kalmış, çok yaşlı bir ihtiyar," diye yanıt verir İblis.

Hâkim ayağa kalkar ve şikayetçi kişinin lehine veya aleyhine hükmünü vermek üzere ona kapıyı açar.

"Halkımla benim aramda bir anlaşmazlık var," der İblis. "Bana baskı uyguladılar; bana kötü davrandılar; beni aşağıladılar."

Ardından, öyküsünü o kadar uzun uzadıya anlatır ki öğle uykusu vakti geçer ve mahkeme saati gelir.

Hâkim ona şöyle der:

"Evine geri döndüğünde, sana haksızlık edenleri de benim mahkememe çağırırsın ve sen de onlarla birlikte gelirsin ki, senin haklarını da değerlendirebileyim."

İblis gider; genç adam da kabul salonuna gelir ve ihtiyarı bekler. Ama onu göremez. Ertesi gün, hâkim, mahkemedeki yerini alır ve görevlerini yerine getirir. Ama, ihtiyarı yine göremez. Tüm işlerini bitirdiğinde, kısa bir öğle uykusu çekmek için evine döner.

Dinlenmek için uzanır. Ama başını yastığa koyar koymaz, İblis kapıyı vurmaya başlar.

"Kimsin?" diye sorar genç adam.

"Adaletsizlik kurbanı ihtiyar."

Hâkim kapıyı açar ve der ki:

"Dün ve bugün seni mahkemede bekledim; ama sen gelmedin."

"Benim hasımlarım, riyakârdır. Senin mahkemede oturduğunu bildikleri için, bana şöyle dediler: 'Senin hakkın olanı sana biz vereceğiz.' Sen evine geri dönmek için ayağa kalktığında, bana hakkımı vermeyi reddetmeye başladılar yeniden."

"Yeniden mahkemeye gittiğimde, sen de onları beraberinde getir ki, senin onların karşısındaki haklarını da değerlendireyim."

İblis, öğle uykusu vakti geçene dek, meselesinden uzun uzadıya bahseder durur. Ardından, hâkim de, adalet dağıttığı kürsüsüne gider ve ihtiyar ile hasımlarının gelmesini beklemeye koyulur. Ama onları göremez. Burada açıkça bir terslik olduğunu hisseder. Ertesi gün, sabah oturumunda da bekler; ama kimseyi göremez.

Evine dönerken, ailesinden birine der ki:

"Biraz uyumam gerekiyor; kimseyi kapıdan içeri almayın. Uykusuzluğa daha fazla dayanamayacağım."

Öğle uykusu vaktinde, İblis yeniden ortaya çıkar. Ona içeri girme izni verilmez; kapıcı kapıyı kapatmıştır. Hâkimin yanına bu yoldan ulaşamayacağını anladığında, duvarın içine oyulmuş bir çatı penceresinden içeri girer. Kendini aniden evin içinde bulur ve yardım için çığlık atmaya başlar:

"Adaletsizlik kurbanı bir ihtiyarım ben..."

Zülkifl uyanır ve kapıcıya der ki:

"Kapıyı kimseye açmayacaksın ve içeri kimseyi almayacaksın dememiş miydim sana?"

"Yemin ederim," diye karşılık verdi kapıcı, "kapıyı bizzat sen kapattın ve kapı bıraktığın gibi kapalı."

"Peki, nereden girmiş olabilir bu adam?"

"Yemin ederim, bilmiyorum."

İhtiyar, hâkime şöyle der:

"Şikayetçi kapının önünde dururken sen bu şekilde uyuyor musun?"

Zülkifl, o anda İblis'i tanır ve haykırır:

"Allah düşmanı, sen misin?"

"Evet, tüm girişimlerim başarısız olunca, ben de sana karşı bu hileye başvurdum; ama sonuç yine değişmedi."

Ardından, adamın yanından ayrılıp, kendi yoluna gider.

Zenginlik hevesi

Karun da, (bkz. Kasas Sûresi, 76. ayet; Ankebût Sûresi, 38. ayet; Mü'min Sûresi, 25. ayet) İblis'in hilesinin kurbanı olur. El Talabî, *Keşif ve Sergileme* adlı kitabında, İblis'in, günün birinde, bir dağın tepesine yerleşip kırk yıldan beri Allah'a tapınan ve ibadetiyle de İsrailoğulları'ndan üstün olan Karun'un karşısına çıktığından söz eder. İblis, onu sınamak için daha önce üzerine şeytanlarını göndermiş; ama bundan hiçbir sonuç alamamıştır. Bunun üzerine, sorunu bizzat kendisi halletmek ister ve bu çileciyle birlikte Allah'a tapınmaya başlar.

İblis, Karun'u ibadette yenince, Karun da onun izinden gitmeye başlar. Günün birinde, İblis der ki:

"Ey Karun, biz seninle aramızda anlaşıyoruz. Ama, İsrailoğulları'ndan herhangi bir topluluğun önünde tanıklık etmiyoruz; onlardan hiçbir hastayı ziyaret etmiyoruz; başka bir çileciyle temas kurmuyoruz ve onların cenaze törenlerine asla katılmıyoruz."

Tüm bunları düzeltmek için, dağdan inip en yakın kasabaya giderler ve oraya yerleşirler. İnsanlar onlara gönüllü olarak yemek getirmektedir. Ardından, Şeytan der ki:

"Ey Karun, İsrailoğulları'nın, hiçbir karşılık beklemeden bu şekilde karnımızı doyurmasından hoşnut kalıyoruz."

"Sence bu durumda ne yapılmalı?"

"Hayatımızı kazanmak için cuma günleri çalışacağız. Haftanın

diğer günleri de Allah'a tapınacağız."

Bu şekilde de yaparlar. Daha sonra İblis, Karun'a şöyle der:

"Bu şekilde davranmaktan tatmin oluyoruz."

"Ne yapmayı önerirsin?" diye sorar Kanun.

"Haftada iki gün çalışacağız. İki gün Allah'a tapınacağız. Ve, geri kalan zamanı da, hayır işlerine ayıracağız."

İki gün çalışıp, iki gün Allah'a tapınmaya başladıklarında, Karun'u aldattığından artık emin olan İblis, onun yanından ayrılır. Karun bir anda kendini zenginliğin içinde bulur ve o meşhur mal varlığına kavuşur (Kasas Sûresi, 76. ayet). Adaletin sınırları dışına çıkar ve kibirli davranmaya başlar. Allah da, onu ve zenginliklerini yerin dibine geçirir.

Bakire ile aziz

Şeytan, sofu Barsûs'a karşı hileye başvurdu. Hikâyeyi, Vahb bin Munabbih anlatmıştır: İsrailoğulları arasında, Barsûs isimli bir aziz vardır; kendisi "Allah'a tapınanlardandır". Yüce Allah'ın huzurunda, o dönemde yaşamış herkesten daha çok ibadet eder. Bölgede yaşayan üç erkek kardeşin, tüm yaşıtlarından daha güzel, tek bir bakire kız kardeşleri vardır. Emirleri, kendisiyle ilgili bir sorunu çözmeleri için onları göreve gönderir. Gitmeden önce, üç erkek kardeş, kız kardeşlerini kime bırakacaklarını, kime güvenip de emanet edebileceklerini bilemez. Bu sorunu birlikte tartıştıktan sonra bir çözümde anlaşırlar; kız kardeşlerini, güvendikleri bir kişi olan ve "Allah'a tapınan" Barsûs'a bırakacaklardır.

Barsûs'a giderler ve kız kardeşlerini kabul etmesini rica ederler. Sofu, bu isteği reddederek şöyle der:

"Sizden ve kız kardeşinizden Allah'a sığınırım."

Kendilerine bu iyilikte bulunması için olurunu alana dek ısrar ederler.

"Onu çilehanemin yanındaki bir eve yerleştirin," der Barsûs.

Onu sözü edilen eve yerleştirirler ve yola çıkarlar.

Bakire kız, bir süre Barsûs'un bitişiğindeki evde yaşar. Barsûs, keşiş odasından inerek kızın yiyeceği yemekleri evin kapısının hemen yanına bırakır; kapıyı kapayıp odasına döner. Ardından bakire odasından çıkıp, onun bıraktığı yemeği kapının önünden alır. İblis, Barsûs'u genç kıza karşı daha nazik davranmaya teşvik eder; onda, kıza daha iyi bakma arzusu uyandırır. Bakirenin gündüz gözüyle odasından çıkmasının çok tehlikeli olduğu fikrini aklına sokar. Kızı herhangi birinin görmesinden ve ona karşı dayanılmaz bir aşk hissetmesinden endişe etmesini sağlar. Barsûs'un kaygıları o raddeye varır ki, kızın yemeğini bizzat odasına kendisi taşır ve yemeği kendi eliyle kıza verir.

Ardından, Barsûs'u iyice kışkırtmak ve karşılık beklemesini sağlamak için İblis yeniden çıkagelir.

"Eğer odaya bizzat sen girersen ve yemeği onun önüne koyarsan, bu hareketin daha değerli olacaktır."

Bu fikir de sofunun aklına yatar ve bir süre bu şekilde davranır. Yeni bir ziyareti sırasında, Şeytan yine onun aklını çelmek için şöyle der:

"Eğer onunla konuşur ve bir sohbet açarsan, belki o da senin sözlerinle avunur! Bu şekilde tek başına yaşadığı için acı çekiyor."

Sofu, bakire kızın yanında oturup onunla uzun uzadıya konuşana dek, İblis, bu argümanını sürekli geliştirir. Ardından İblis gelip, Barsûs'a der ki:

"Eğer geceyi onun yanında geçirirsen, bu hareketin genç kız için çok daha değerli olacaktır."

İblis, bu görüşünde ısrar etmeyi sürdürür; ta ki sofu, geceyi bakire kızın yanında geçirmeyi kabul edene dek. Bu fırsatı değerlendiren İblis, bakire kızı öylesine güzel meziyetlerle donatır ki, çileci adam, genç kızın kalçasına doğru elini uzatır ve onu öper. İblis, genç kızın fiziksel mükemmelliğini Barsûs'a göstermeye ve onunla bu doğrultuda konuşmaya devam eder; ta ki çileci kızın üzerine uzanıp onu dölleyene dek. Kız dünyaya bir erkek çocuk getirir ve İblis, Barsûs'a der ki:

"Kızın erkek kardeşleri geldiğinde ve senin bu kızdan bir erkek çocuk dünyaya getirttiğini görünce ne yapacağını düşündün mü? Şanının bu olaydan leke almadan çıkacağından emin değilim. Yeni doğan çocuğu al ve onu öldür. Anne de, onunla yaşadıklarının erkek kardeşlerinin kulağına gitmesinden korkarak, bu konuda hiçbir şey söylemeyecektir."

Çileci, evin kapısının ardında bir çukur kazar; yeni doğan bebeyi öldürüp çukura atar.

İblis, Barsûs'u birkaç gün rahat bırakır; ardından gelip ona der ki:

"Bu kadın, senin ona karşı davranışın ve çocuğunu öldürmen konusunda çevresindekilere bir şey anlatmadı diye, erkek kardeşlerine de söylemeyeceğini mi sanıyorsun? Kadını öldür ve cesedini, oğlunu attığın çukura at. Erkek kardeşleri döndüğünde ise, onların gidişinden birkaç gün sonra kız kardeşlerinin öldüğünü söylersin."

İblis sofuya bu önerisini kabul ettirene dek konuyu tekrar tekrar açar. Barsûs, kadını öldürür; oğluyla aynı çukura atar; üzerine de kocaman bir kaya parçası yerleştirip toprağın çevresini düzler ve Allah'a tapınmak için yüksekte bulunan küçük odasına doğru tırmanır.

Orada, kızın erkek kardeşleri seyahatlerinden dönene dek Yüce Allah'ın huzurunda kalır. Adamlar, çilecinin karşısına çıkarlar ve kız kardeşlerinin nerede olduğunu sorarlar. Barsûs, kızın öldüğünü söyleyerek onları yas tutmaya davet eder; merhuma Allah'tan rahmet diler; gözyaşları akıtır ve ardından der ki:

"Sevap işlemek konusunda cömert bir kızdı; Allah onu kutsamıştır. İşte, mezarı. Haydi, onu ziyaret edin."

Erkek kardeşleri, mezarın yanı başında üç gün kalırlar; ardından yakınlarının yanına giderler. Etraf zifiri karanlık olduğunda, yataklarına uzandıklarında, rüyalarında karşılarına İblis'in çıktığını görürler. İblis, en büyük ağabeyden başlayarak, kız kardeşiyle ilgili havadisleri sorar. Adam, onlara kız kardeşlerinin öldüğünü haber veren çilecinin sözlerini aktarır. İblis, çileciyi yalancılıkla suçlar ve der ki:

"Gerçeği saklıyor; çünkü genç kızı dölledi ve ondan bir erkek çocuk sahibi oldu. Yeni doğan bebeği de anneyi de, sizin vereceğiniz tepkilerden korktuğu için öldürdü. Kız kardeşinizin cesedini, avlunun içinde sağ tarafta yaşadığı evin kapısının ardındaki çukura gömdü. Orayı kaz ki onu bulasın."

Ardından İblis, ikinci ve üçüncü erkek kardeşlerin karşısına çıkar; onlara da aynı şekilde konuşur. Her biri uyandığında şaşkınlık içindedir, birbirlerine rüyalarını anlatırlar. Her üç rüya da birbirinin aynısıdır. Her biri, yaşadığı şaşkınlıktan diğer ikisine haber verir.

"Bu önemsiz bir şey," der en sonunda en büyük olanları. "İşimizin başına dönelim ve bunu unutalım."

"Ben çalışmayacağım," der en genç olanı. "Söylenen çukurun içinde ne bulunduğunu görmeden çalışmak istemiyorum."

Üçü birden, kız kardeşlerinin bulunduğu eve gitmek üzere yola çıkarlar. Kapıyı açarlar; İblis'in onlara gösterdiği yeri kazarlar ve kız kardeşleri ile öldürülmüş çocuğu, tıpkı kendilerine söylendiği gibi orada bulurlar. Bunun üzerine çileciyi sorguya çekerler. Adam, yaptıklarını itiraf eder. Böylelikle mesele, üç erkek kardeş tarafından ülkenin kralının huzuruna taşınır.

Kral, Barsûs'a çarmıha gerilme cezası verir. Cellatlar, onu darağacının önüne getirdiklerinde, İblis çıkagelir ve der ki:

"Çarmıha gerileceğini öğrendim. Bana itaat et ki seni çarmıhtan ve bu yüz karasından kurtarayım. Eğer bu cezadan kurtulursan, insanların senin hakkında söyleyeceklerine de kimse inanmayacak."

"Senin emirlerine uymak için, ne yapmamı istiyorsun?"

"Allah'ı, O'nun tek olduğunu, O'na benzeyen başka bir ilah olmadığını inkâr etmeni istiyorum."

Çileci, Allah'ı inkâr eder. Bunun üzerine, İblis yanından ayrılıp kendi yoluna gider. Barsûs, çarmıh cezasından kurtulamaz, kendisini baştan çıkarmış olan, verdiği vaatleri yerine getirmez. Yüce Allah (s.a.v) da, Kuran'ın şu ayetinde, bu konuya dair şöyle

buyurur: "Çünkü şeytan insana, 'İnkâr et' der; insan inkâr edince de, 'Şüphesiz ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım', der." (Haşr Sûresi, 16. ayet)

Çalınan Yüzük

Cinlerin kurdukları tuzaklar arasında, şu olay da vardır:

Davut Aleyhisselam'ın oğlu Süleyman (s.a.v), haremine girmeden önce parmağından yüzüğünü çıkarmakta ve eşlerinden birine emanet etmektedir. Dışarı çıktığında ise, abdest alması için gereken şeyleri ona teslim eden hizmetçilerinden yüzüğünü geri istemektedir. Bu şekilde davranır; çünkü yüzüğünün üzerinde yazılı isim, Allah'ın en kutsal ismidir, Süleyman onu bu yere giderken beraberinde taşımaktan hoşnut olmaz.

Bununla birlikte, başkaldıran şeytanlardan biri, Süleyman'ın peygamberliğine inanan ve onun aracılığıyla "kendini Allah'ın iradesine teslim edenlerden"[1] biridir. Bu iblis, günün birinde Süleyman Aleyhisselam'ın suretine bürünür; Süleyman haremine girdiğinde, o da onunla birlikte içeri girip, ondan önce dışarı çıkar ve tıpkı Süleyman'ın yaptığı gibi abdesti için su ister. Ardından gidip hizmetli kadına der ki:

"Bana yüzüğümü ver."

Kadın, yüzüğü ona teslim eder. İblis, yüzüğü parmağına geçirir; ardından da, kimse onun gerçek kimliğinden şüphelenmeden, gidip Süleyman'ın tahtına oturur. Kuşlar ve vahşi hayvanlar, onun önünde usluca dururlar; ahali ise etrafına toplanır. Süleyman, hareminden dışarı çıktığında, abdestini aldıktan sonra yüzüğünü sormaya gider. Kadın yanıt verir:

"Sana az önce geri vermiştim ya?"

Bunun üzerine anlar ki, yüzük bir başkasına verilmiştir. Tahtının bulunduğu salona gitmek üzere dışarı çıkar ve bir bakar ki, tahtına İblis oturmuş. Süleyman, bu manzara karşısında, çöle ve kimsenin

---

1 Arapçada, İslam kelimesi, *aslama*'dan (teslim olmak) gelir.

yaşamadığı yerlere sığınmak üzere kaçar. Orada Yüce Allah (s.a.v) ona acıyana ve yüzüğünü ona teslim ederek geri dönmesini sağlayana dek kırk gün (bazı yazarlara göre dört ay) kalır.

Evlilik niyeti

Cinler, Süleyman ve Belkıs'a karşı hileye başvurur. *Acemlerin Tarihi*'nde anlatıldığına göre Belkıs, Süleyman'ın huzuruna çıkar ve Süleyman onunla evlenmeye niyetlenir. Bunun üzerine cinler der ki:

"Eğer Süleyman Belkıs ile evlenirse, Belkıs'ın bizimle ilgili sırları ona anlatıp anlatmayacağını, bizimle ilgili her şeyden onu haberdar edip etmeyeceğini bilemeyiz. Eğer böyle olursa, onların soyundan gelenler de, ahirete dek bizim üzerimizde hâkimiyet kurarlar."

Belkıs, cinlerin bir kralının kızıdır.

"Süleyman'ın ondan tiksinmesi için çalışın," diye birbirlerini tembihler cinler.

Cinlerin başı ise şöyle buyurur:

"Bu konuda bir hile tertipleyeceğiz."

Ardından, gelip Süleyman'ı bulurlar ve derler ki:

"Ey Allah'ın Resulü, Belkıs ile evlenmek istediğini öğrendik. Onunla evlenme. Onun annesi insan ırkından geliyor ve bir kadın, bir cinle evlendiğinde, bu birleşmeden, her zaman için, eşek ayağına benzer ayaklar ve tüylerle kaplı bacaklara sahip çocuklar doğar."

Süleyman bunu duyduğunda, Süleyman'ın Belkıs'a olan ilgisi azalır; ona karşı içinde bir tiksinti doğar ve bu duygusunu gizlemeye çalışmaz. İfrit Şakir, ona sorar:

"Seni bu denli endişeli görmeme neden olan şey nedir, ey Allah'ın Resulü?"

Süleyman, Belkıs konusunda cinlerin söylediklerini ona aktarır:

"Yalan söylüyorlar," diye haykırır Şakir. "Bunu kendi gözlerinle görmeni sağlayacağım."

Bunun üzerine Şakir, Süleyman'ın kabul salonunun önüne, şişe dibinden yapılmışa benzeyen, yani camdan bir döşeme yerleştirir; altına da su ve balıklar koyar. Belkıs salona yaklaştığında döşemeyi görür. Süleyman'a ulaşması için tek yol, buradan geçmektir. Pabuçlarını çıkarır ve bir su birikintisi olduğunu sandığı cam yüzeyi aşmak için elbisesini yukarı kaldırır.

Süleyman, Belkıs'ın ayaklarına bakar: Dünyada, bundan daha mükemmel ayaklar yoktur. Bacaklarına bakar: Bir zırhın ilmeklerine benzeyen tüylerle kaplıdır; beyaz teni, tüylerinin rengini daha da ortaya çıkarmıştır. Bunu fark ettiğinde, Süleyman, kadına der ki:

"Elbiseni indir; çünkü ayaklarının altındaki saydam bir döşemedir."

Kız, camla kaplı yüzeyden geçer ve der ki:

"Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmetmiştim. Şimdi ise Süleyman ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum"[1] (Neml Sûresi, 44. ayet).

Süleyman Aleyhisselam'ın karşısına yerleştirilmiş bir koltuğa oturmak üzere yaklaşır; onun aracılığıyla kendini Allah'a "teslim eder" ve bu "teslimiyet" mükemmel olur.

Süleyman onunla evlenmek istemiştir; ancak bacaklarındaki tüyleri görünce, ondan tiksinir. Belkıs bunu anlayınca der ki:

"Bir narı açtıktan sonra nasıl bir zevk vereceği bilinmez, ey Allah'ın Resulü."

"Göze hoş görünmeyen, kalbe de hoş gelmez," diye karşılık verir Süleyman.

Bunun üzerine Şakir der ki:

"Tüylerinden kurtulman için sana en güzel yolu göstereceğim; öyle ki bacakların gümüş gibi beyaz olacak."

"Haydi, göster bakalım."

Şakir, arsenik bazlı bir şey ve ağda macunu üretir. Belkıs bunları kullanır. İşlemden sonra, teni bembeyaz ve tertemiz olmuş-

1 Arapçada *aslama.*

tur. Şakir, bu ürünlerin ilk mucididir. Hamamlar ise, çok daha önceden, Nuh Aleyhisselam'ın oğlu Sem'in oğlu Arfakaşt'ın oğlu Bûnahân'ın oğlu Himyar döneminden beri vardır. Himyar (s.a.v), emrinde kuşları ve rüzgârları bulunduran cin ve şeytanları kendisi için çalışmaya zorlamıştır.

Büyü kitapları

Cinler, Süleyman'a (s.a.v) karşı, büyü kitapları konusunda hileye başvurmuşlardır. El Talabî –Yüce Allah, ona merhamet eylesin–, Kuran'da Yüce Allah'ın sözünü şu şekilde yorumlar: "Kitaptan bilgisi olan biri, 'Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm', dedi." (Neml Sûresi, 40. ayet) Meali; "Sana Belkıs'ın tahtını getireceğim."

Asaf, Belkıs'ın tahtını getirdiğinde, cinler, bunu nasıl yaptığını anlamak için bakarlar. Asaf bin Barkiyâ'nın dikte ettiği büyü kitaplarını, sihirleri, büyü formüllerini yazarlar. Derler ki, Süleyman Aleyhisselam, onun anne tarafından kuzenidir. Ünlü Asaf bin Barkiyâ'nın Kral Süleyman'a öğrettiğini düşündükleri şeyleri kâğıtlara yazarlar. Ardından, Süleyman'ın her zaman dua ettiği yere, bu yazdıklarını gömerler. Allahü Teâlâ onun elinden iktidarını aldığında, Süleyman hiçbir şeyi fark etmez. Süleyman Aleyhisselam'ın ölümünün ardından, cinler tüm bunları ortaya çıkarıp, insanlara derler ki:

"Sizin kralınız Süleyman, işte bunları kullanmış."

O andan itibaren, insanlar bu yazılanları incelemeye başlarlar. Bu konuda, Yüce Allah, Kuran'da şöyle der: "Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler." (Bakara Sûresi, 102. ayet)

Şeytanlar, her daim gökyüzüne çıkıp oturarak yeryüzünde olup bitenler hakkında meleklerin konuşmalarına kulak vermeyi âdet edinmişlerdir. Ardından, bu duyduklarından, İsrail'in rahiplerini

haberdar ederler. Dolayısıyla, insanlar da bu yazılanlardan, hem de Süleyman Aleyhisselam'ın hayatta olduğu dönemde faydalanırlar. Bunun üzerine, İsrailoğulları arasında, cinlerin gizli şeyler bildiklerine dair dedikodular yayılır. Süleyman Aleyhisselam, bu kitapların bulunmasını emreder; kitapları bir sandığa yerleştirir ve kraliyet tahtının altına gömdürür. Ardından da der ki:

"Birisinin cinlerin gizli şeyler bildiklerine dair tek kelime ettiğini duymayayım; yoksa boynunu vurdururum."

Süleyman öldüğünde ve Süleyman'ın ve onun gömdüğü kitapların akıbetini bilen bilgeler ortadan kaybolduğunda, Yüce Allah'ın Kuran'da söylediği gibi, İblis insan kılığına girer; İsrailoğulları'nı bulmaya gelir ve onlara der ki:

"Her zaman geçiminizi sağlayacağınız bir hazine göstereyim mi size?"

"Evet," diye yanıtlarlar.

"Süleyman'ın kraliyet tahtının altını kazın."

Kazılması gereken yeri gösterir ve onlardan uzak bir yere oturur.

"Yaklaşsana," derler.

"Hayır. Ama önemli bir şey gibi görünmese bile, her bulduğunuzu buraya getirin."

Bu şekilde davranır, çünkü cinler ve şeytanlar arasında, Süleyman'ın kraliyet tahtına yaklaşıp da, baştan aşağıya yanıp tutuşmayan kimse yoktur.

Gösterdiği yeri kazınca, kitapları bulurlar. İblis der ki:

"Süleyman, bu kitapları kullanarak, cinleri, insanları, kuşları, vahşi hayvanları ve rüzgârları hükmü altına almıştı."

Bu dedikodu derhal yayılır ve insanlar, Süleyman'ın bir büyücü olduğunu konuşmaya başlarlar. İsrailoğulları, kitapları alıp buradan büyü yöntemlerini öğrenirler. Firavunun hizmetinde büyücülük yaparlar. İşte, bu yüzden büyü, sadece onlara özgüdür.

İblis'in hırsı

İblis, Eyyub'a karşı hileye başvurmuştur. İşte, bu konuda Vahb bin Munabbih'in söyledikleri:

"İblis, tüm zenginliği, sürüleri ve Allah'ın ona vermiş olduklarıyla birlikte Eyyub'u gördüğünde, göğün üst katına çıkar ve her zaman durduğu yere varır. Ardından der ki:

'Allah'ım, kulun Eyyub'un durumunu gördüm ve ona ihsan ettiklerinin karşılığında, sana şükranlarını sunduğunu, ona sağlık bahşettiğinde seni yücelttiğini fark ettim. Onu kötülük ve düşmanlıkla sınamamışsın. Oysa, iddia ederim ki, onun başına bir musibet verecek olursan, seni inkâr edecek ve unutacaktır.'

"O zaman onun yanına git,' diye karşılık verir Allah. 'Onun zenginlikleri üzerinde sana güç veriyorum.'

"Allah'ın düşmanı, gökyüzünden yeryüzüne iner. Ardından, cinler arasından ifritleri ve şeytanların prenslerini toplar ve onlara der ki:

'Mademki Eyyub'un zenginlikleri benim tasarrufuma verildi, elimdeki güç ve bilgiyle ne yapmamı önerirsiniz? İnsanı helak edecek bir kaza uydurmam, tahammül edilemez bir sınav bulmam gerek.'

"Cinler arasındaki bir ifrit şunu önerir:

'İzninle, ben olsaydım; sağanak bir ateş yağmuru gönderir, varını yoğunu yakıp kül ederdim.'

'Öyleyse sen, deve sürüleri ve onları güden çobanlarla ilgileneceksin.'

"Bunun üzerine ifrit, o sırada dinlenmekte ve başları otlara gömülü otlamakta olan develere yönelir. İnsanlar, aniden yerden fışkıran ateş demetlerini fark ederler; fışkıran ateş, yanan damlalar halinde tekrar yere düşmekte ve zehirli bir rüzgâr estirmektedir. Buraya yaklaşan kimse yanmaktan kurtulamaz. Ateş, develeri ve çobanlarını da içine alarak, geriye hiçbir şey bırakmamacasına ortalığı yakıp kavurur. İşini tamamladığında, ifrit, İblis'in yanına dönüp onu sonuçtan haberdar eder.

"İblis, bir kâhya kılığına girip, Eyyub'u aramaya çıkar. Onu dua ederken bulur. Bunun üzerine araya girip der ki:

'Ey Eyyub!'

'Ne istiyorsun?'

'Senin seçtiğin ve taptığın Rabbin, develerine ve çobanlarına neler yaptı haberin var mı?'

'O zenginlikler zaten O'na aittir ve bana O'nun tarafından emanet edilmiştir. O zenginliklere sahip olmaya benden daha çok layıktır,' diye karşılık verir Eyyub.

'Rabbinin, onların üzerine gönderdiği ateş yağmuru develerinin çobanlarını topyekûn yakıp kül etti. İnsanlar müdahale edemediler, yangından geriye kalanlar herkesi hayrete düşürdü.'

'Allah'a hamdolsun!' diye haykırır Eyyub. 'O, beni çıplak yarattı, tozlara karıştığımda yine çıplak olacağım.'

"İblis ve yandaşları, başladıkları yere, aşağılanmış ve elleri boş olarak dönerler.

"İblis onlara sorar:

'Gücümü nasıl kullanmalıyım? Eyyub'un kalbini kıramadım.'

"Çetenin önderleri arasındaki bir ifrit der ki:

'İzninle, ben olsaydım, öyle bir çığlık atardım ki, nefes alan her canlının soluğu kesilirdi.'

'Git de koyun sürülerini ve çobanlarını bul.'

"İfrit, sürünün yanına gider ve tam ortasına varır. O anda, öyle bir çığlık atar ki, orada bulunan tüm hayvanları cansız yere serer ve çobanları öldürür. Ardından, İblis, çobanlardan sorumlu bir kâhya kılığına girip, Eyyub'u aramaya çıkar yola. Onu dua ederken bulur. Onunla ilk sefer konuştuğu gibi konuşur ve Eyyub da ona aynı yanıtı verir.

"İblis, yoldaşlarının yanına gelip, onlara sorar:

'Gücümü nasıl kullanmalıyım? Eyyub'un kalbini kıramadım.'

"İfritlerden biri der ki:

'İzninle, ben olsaydım, şiddetli bir rüzgâra dönüşürdüm, öyle bir eserdim ki, toprağın Eyyub'a ihsan ettiği her şeyi kuruturdum,

tarlalarında hiç ekin kalmazdı.'

'Otlaklara ve ekinlere doğru git o zaman,' der İblis.

"İfrit, filizlenmekte olan bitkilere doğru gider. İnsanlar, aniden rüzgârın üzerlerine var gücüyle esip, her şeyi kuruttuğunu ve sanki ezelden beri kupkuruymuş gibi bıraktığını hissederler. İblis, çiftçilerin sözcüsü kılığına girip, Eyyub'a der ki:

'Ey Eyyub, senin üzerine bir musibet çöktü ve ektiğin tüm bitkilerle ekinlerini harap etti. İnsanlar diyorlar ki, Eyyub'un taptığı, aslında bir hiçtir ve Eyyub, hayali bir varlıkla zaman kaybediyor. Kimilerine göre, eğer Eyyub'un Allah'ının elinden bir şey gelseydi, bu musibeti dostundan uzaklaştırırdı. Kimilerine göre ise, Eyyub'un Allah'ı, kulunun düşmanı, onun mutsuzluğu karşısında sevinçle dolsun ve dostu korku içinde kalsın diye böyle yaptı.'

"Eyyub yanıt verir:

'Bu durumda da Allah'a hamdolsun! O, beni çıplak yarattı ve ben de, ahiret gününde karşısına çıplak olarak çıkacağım.'

"İblis, başladığı yere eli boş döner. Bunun üzerine, hırslanarak, Eyyub'un elindeki diğer zenginliklere yönelir, onları da topluca yok eder. İblis, yok ettiği şeyler hakkında Eyyub'la ne zaman konuşsa, Eyyub Rabbine şükretmekte; alın yazısını kabullenmekte ve ruhunu tüm bu imtihanlara sabırla dayanabilmeye alıştırmaktadır.

"İblis, Eyyub'un her şeyini ortadan kaldırıp, karşılığında ondan hiçbir şey elde edemediğini görünce, hızla göğün üst katına çıkar ve her zamanki yerine yerleşir. Der ki:

'Allah'ım, Eyyub'a, çocuklarına ve varlığına sahip olmaktan dolayı memnuniyet duygusu vermişsin. Onun çocuklarını yoldan çıkararak Eyyub'u, insanların dayanamayacağı, sabır gösteremeyeceği bir sınavdan geçirme gücü verir misin bana?'

"Yüce Allah yanıt verir:

'Git, Eyyub'un çocukları üzerinde dilediğin gücü sana veriyorum.'

"İblis, Eyyub'un o sırada sarayda bulunan evlatlarının yanına gitmek üzere yola çıkar. Sarayı, temellerinden koparıncaya dek

sarsar. Ardından, sarayın duvarlarını oynatır ve duvarlar, birbirine çarpmaya başlarlar. Tüm parçaları dökülene dek, duvarlara doğru kalaslar ve kocaman taşlar atar. Bunun üzerine, içinde bulunan her şeyle birlikte sarayı ayağa kaldırıp yere çalar; tüm sakinlerini de böylece yıkıntıların altına gömer. Sonra çocuklara Allah'ın hikmetini öğreten ihtiyarın kılığına girip, Eyyub'un yanına gider. Yüzü şişmiştir. Başının bir bölümünden kan akmaktadır. Olan bitenden Eyyub'u haberdar eder ve ekler:

'Ey Eyyub, çocuklarının yaşadığı acıyı, nasıl kafa üstü yere çalındıklarını, beyin parçalarıyla birlikte ağızlarından çıkan kanı görseydin! Karınlarının nasıl parçalandığına, bağırsaklarının nasıl etrafa yayıldığına tanıklık edebilseydin! Tüm bu görüntü, yüreğini dağlardı.'

"İblis durmadan bu şekilde konuşur; yaşanan felaketin ayrıntılarını aktarır ve kurbanları tarif etmekte ısrar eder; ta ki üzüntüye kapılan Eyyub'un ağladığını, sakalını elleriyle çekiştirip bir avuç dolusu tozu, başından aşağıya döktüğünü görene dek.

"İblis, Eyyub'un içine düştüğü bu umutsuzluğu, bir ganimet olarak görür ve bu durum, içini mutlulukla doldurur. Olan biteni Allah'a bildirmek üzere göğün üst katına dek hızla çıkmaya koyulur. Ama bu sırada, Eyyub da kendini toparlamış, umutsuzluğundan dolayı, Allah'tan özür dilemeye başlamıştır. Yanından hiç ayrılmayan yoldaşı olan melekler, bunu bir yaprağa yazıp Allah'a bizzat takdim etmek üzere göğe doğru yükselirler. Bununla birlikte, Allah, bunu onlardan daha iyi bilmektedir.

"Bunun üzerine, tüm mutsuzluğu ve aşağılanmışlığıyla kalakalan İblis, der ki:

'Allah'ım, Eyyub'un elindeki zenginliklerin ve evlatlarının kaybına kolaylıkla dayanmasını sağlayan şey, ona bahşettiğin sağlıktır. Ona mallarını ve evlatlarını yeniden vereceğini biliyor. Onun bedeni üzerinde tasarrufta bulunma gücünü verir misin bana? Eğer onu bedeniyle sınarsam, seni unutacağını, inkâr edeceğini ve ona hiçbir şey vermemişsin gibi davranacağını iddia ediyorum.'

"Yüce Allah der ki:

'Git, onun bedeni üzerinde sana güç veriyorum; ama kalbine, diline ve zekâsına dokunmayacaksın.'

"Allah, Eyyub ile ilgili her şeyi, herkesten iyi bilmektedir. Eyyub'un sevaplarını daha fazla ödüllendirmek ve sabredenlere onu örnek göstermek için, kendi merhametinden dolayı İblis'e böyle bir güç vermiştir.

"İblis, göğün üst katından hızla aşağı inip Eyyub'u, Allah'a secde ederken bulur. Eyyub'un başını kaldırmasına fırsat vermeden, üzerine çullanır ve burun deliklerinden içeriye doğru hastalığın nefesini üfler; tüm bedenini tepeden tırnağa sarar. Eyyub'un derisi, ayna gibi kayganlaşır. Dayanılmaz bir kaşıntı tutar. Tırnaklarıyla derisini o denli kaşır ki, üstderi tamamen sökülür. Ardından, üzerinden deri parçaları dökülene dek, pürtüklü kumaş parçalarıyla ovuşturur. Daha sonra, taşlar, şişe kırıkları, tahta parçalarıyla yüzeyi öylesine kazır ki, en sonunda derisinden kan gelir. Bedeni şişip pençe pençe oluncaya, açılan yaralar mikrop kapıncaya dek, her türlü şekilde kaşımasını sürdürür; öyle ki, artık ondan çıkan kokuyu duymayan kalmaz. Ahali, onu köyden kovar ve evlerinden uzakta biriktirdikleri çöplerin arasına atarlar. Ona yapraklardan bir sığınak hazırlarlar ve adil Yusuf'un (s.a.v) torunu olan karısı ve babası İbrahim dışında, Allah'ın yarattığı tüm canlılar tarafından dışlanır. O kadın, Eyyub'a acır. Eyyub ise, bu hastalığı on sene boyunca çeker; bu on yılın yedi yıl ve birkaç aylık dönemi, çöplük yığınları içinde uzanarak geçer; bedeninde açılan yaraların içinde kurtlar kaynamaktadır. Tüm bunlara rağmen, Eyyub, Allah'ın ismini anmaktan, ona şükretmekten ve onu yüceltmekten geri durmaz.

"İblis, Eyyub'un bu şekilde davrandığını görünce, onun sabrından ötürü çileden çıkar, uzun bir çığlık koyverir. Bu çığlık, İblis'in, dünyanın her bir köşesinde bulunan neferlerini bir araya getirir. İblis'in etrafında birleştiklerinde, şu soruyu sorarlar:

'Niçin böyle feryat ediyorsun?'

'Allah'ın bu kulunun sabrı, beni bezdirdi,' diye yanıt verir.

'Onun zenginliklerinin, evlatlarının üzerinde güce sahip olmayı diledim Allah'tan. Tüm bu yaptıklarım, onun sabrına sabır kattı: Eyyub, Yüce Allah'a daha fazla şükreder oldu! Şu anda, Rabbim karşısında utanç doluyum. Bana yardım etmenizi rica ediyorum. Eyyub'a karşı imdadıma yetişin.'

'Senin hainliğine ne oldu?' diye sorarlar. 'Her zamanki marifetin nerede? Geçmişte insanlara karşı kullandığın hilelere ne oldu?'

'Eyyub'un karşısında hiçbiri işe yaramıyor. Bana bu konuda öğüt verin.'

'Sen bizden bir öğüt mü istiyorsun?'

'Evet.'

'Âdem Aleyhisselam'ı cennetten çıkarmak için ona hangi taraftan saldırdığını anımsıyor musun?'

'Evet, Havva tarafından.'

'O zaman Eyyub'a da karısı üzerinden saldır. Ona mutlaka itaat edecektir; çünkü onun dışında kimse kalmadı yanında.'

"İblis, o sırada dilenmekte olan Eyyub'un karısının yanına gider.

"İnsan kılığına girmiş olan İblis, ona der ki:

'Ey Allah'ın kulu, kocan nerededir?'

'Kocam oradadır. Karhalı yaralarını kaşıyan ve bedeni kurtlanmış olan adam, kocamdır.'

"Bu sözleri işiten İblis, açgözlülüğünün nesnesi olarak bu kadını seçer. Daha önce içinde bulunduğu zenginlik ve memnuniyeti anımsatır kadına; Eyyub'un yakışıklılığını ve gençliğini tasvir eder; şu anda başlarında olan musibetin sonsuza dek devam edeceğini söyler. Bunun üzerine kadın, ıstırap çığlıkları atarak ağlamaya koyulur. Kadının artık gücünün son raddesinde olduğunu anlayan İblis, ona bir sincap gösterir ve der ki:

'Eyyub'a, bu hayvanı öldürmesini söyle; o zaman derhal iyileşip eski haline dönecek.'

"Kadın, Eyyub'un yanına gelip meseleden onu haberdar eder. Eyyub, bu öğüdü verenin İblis olduğunu derhal anlayıp, Rabbine yakarır:

'Yüce Allah'ım, şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.' (Enbiyâ Sûresi, 83. ayet) Meali; hastalık beni o kadar etkiledi ki, İblis beni kendine oyuncak etmek istiyor."

Bu hikâyenin bir başka versiyonu daha bulunmaktadır. Eyyub'un karısı, kocası için yiyecek dilenmek üzere köye iner. Ancak, akşama kadar kadar kimse ona tek bir lokma vermez. Eyyub, neredeyse açlıktan ölmek üzeredir. Bunun üzerine, bir kadın kılığına giren İblis, karşısına çıkıp ona der ki:

"Sen bana kızım için saçlarını verirsen böylelikle Eyyub da yemek yiyecektir."

"Eyyub ayağa kalkmak istediğinde beni saç örgülerimden tutuyor; onları satamam," diye yanıt verir Eyyub'un karısı.

"Örgülerinden sadece birini sat bana."

İki arpa ekmeği galetası karşılığında, kadın bir saç örgüsünü İblis'e satar. Ekmeği alır ve Eyyub'a vermek üzere yola çıkar. Ama kadın, her zamankinden çok daha yavaş yürümekte; kocası ise onun dönüşünü beklemektedir. İblis, kadından önce Eyyub'un yanına ulaşır ve der ki:

"Ey Eyyub, sen yiyecek bir şey bulasın diye, karın zina yaptı. İnsanlar onu yakalayıp saçlarını kestiler."

Eyyub bunu işittiğinde, safra kesesi acıdan patlayacak gibi olur ve Rabbine yakarır:

"Ey Rabbim, Yüce Allah'ım, şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin." (Enbiyâ Sûresi, 83. ayet) Meali; öyle bir hale geldim ki, karım bile bana yiyecek bulmak için zina yapar oldu.

Kadın eve geldiğinde, Eyyub ona der ki:

"Ayağa kalkmak istiyorum."

Kadın ona, ayağa kalkarken tutunması için örgülerinden sadece birini uzatır.

"Diğer örgün nerede?" diye sorar.

"Sen aç kalmayasın diye, iki arpa ekmeği galetası karşılığında sattım."

Bunun üzerine, Eyyub yeniden Rabbine yakarır:

"Yüce Allah'ım, şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin." (Enbiyâ Sûresi, 83. ayet)

Daha önce, İblis'in sözlerini işittiğinde, şöyle haykırmıştır:

"Allah adına sana yemin ederim ki, sana bin kayış vuracağım, ey kadın[1]!"

Başka bir anlatıda ise, bir solucanın Eyyub'un bedeninden içeri girip, kalbinin yakınlarına dek ulaştığı ve Allahü Teâlâ'nın ismini zikredemeyecek ölçüde kendini acısına kaptırmış olmaktan korkan Eyyub'un Rabbine şu şekilde yakardığı söylenir:

"Yüce Allah'ım, şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin." (Enbiyâ Sûresi, 83. ayet)

Hıristiyanların yoldan sapması

İblis, Hıristiyanları yoldan çıkarmak için hileye başvurdu. Bu olay, Vahb bin Munabbih tarafından aktarılmıştır.

Günlerden bir gün, İblis, İsa'yı (s.a.v) konuşurken işitmek için yanıp tutuşan, saygı dolu iki adamla birlikte çıkagelir. İsa, İsrailoğulları'na der ki:

"Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü'minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır." (Âl-i İmrân Sûresi, 49. ayet).

İblis, yoldaşlarına der ki:

"İsa'ya yaklaşın. Size hitap ettiğimde, bana yanıt vereceksiniz. İnsanlar arasına nifak tohumu ekmek konusunda gerekli olan şeylerden sizi haberdar edeceğim."

İblis söyleyeceklerini söylerken, kendini açığa vurmaz. İsa

---

1 Yalan yere yemin etmemek için Eyyub'un kullandığı hile, daha yukarıda, Allah'ın hikmetine ayrılan bölümde belirtilmiştir.

Aleyhisselam'ın sözlerini işittiğinde sorar:

"Demin söylediğini yinele, ey Allah'ın Resulü."

"İyi insanlar," der İsa. "Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir." (Âl-i İmrân Sûresi, 49. ayet) cümlesini "bunda sizin için elbette bir ibret vardır" bölümüne kadar yineler.

İblis, ona sorar:

"Yaratabilir misin? Hastaları iyileştirebilir misin? Ölüleri diriltebilir misin ve gaipten haber verebilir misin?"

"Evet," diye karşılık verir İsa.

Bunun üzerine, İblis der ki:

"Karşınızdaki Allah'tır. Ona saygı gösterin ve gücünü dikkate alın. Allah'ın yarattığı canlılar, O'na bakıp, sözlerini işitebilirler mi, O'nu görmek onlara nasip olur mu hiç? Demek ki, bu kişi Yüce Allah'ın kendisi değil, olsa olsa Oğlu'dur."

Ardından sorar:

"Öyle değil mi?"

Yoldaşları ve başkaları da yanıt verir; kimileri onu onaylar, kimileriyse şöyle der:

"Bu şekilde konuşan her kim ise, kutsal kitapları çarpıtır, günaha girer, dine küfreder."

Berikiler yanıt verir:

"Allah'ın bir oğul sahibi olmak için kendine bir kadın bulması uygun mudur?"

Diğerleri karşılık verir:

"Allah'tan çocuk sahibi olmaya bir kadının gücü yeter mi? Bedeni, bunu kaldırabilir mi? Bu yakışık alır mı?"

Başkaları:

"Eğer bir tanrı, yanına bir başka tanrı alırsa, o Allah olamaz. Allah'ın bir oğlu olamaz."

İnsanlar, İsa'nın sözleri üzerine bölünürler. Bu konuda çok tartışırlar ve üç hizbe ayrılırlar; her biri, diğerlerinden farklı bir şeye inanır.

Testereyle biçilmiş ağaç

Zekeriya (s.a.v), İblis'in bir hilesinin kurbanı oldu. Şöyle ki; Zekeriya'nın oğlu, Mesih'in doğumunu haber verir vermez (bkz. Âl-i İmrân Sûresi, 39. ayet) kaçar; babası da, Kral Herod'un eline düşmemek için onun peşinden gider. Keza Herod, küçük yaştaki tüm çocukların öldürülmesi emrini vermiştir. Zekeriya, Yahya'nın geleceğinden endişe edip kaçmasını sağlar. Kral, onu çağırtır; ancak Zekeriya saklanır. Herod, adamlarının tamamını onların peşine salar.

Zekeriya, izini bulduklarında, koşarak uzaklaşır onlardan ve yolunun üzerindeki bir ağaçtan sığınma talep eder:

"Ağaç, sakla beni."

Ağaç ikiye yarılır. Zekeriya içine girer ve ağaç üzerine kapanır. Yahudiler, onun peşi sıra gelirler; köşe bucak onu ararlar. İhtiyar kılığına giren İblis, onların karşısına çıkıp sorar:

"Kimi ararsınız? Köşe bucak kimin izini sürersiniz?"

"Zekeriya'nın," diye yanıt verirler.

"Şu ağacın içine girdi."

"Nasıl olur?"

"Büyü sayesinde. Bakın, elbisesinin bir ucu da dışarıda kalmış."

Bunun üzerine, aniden Zekeriya'nın elbisesinin ucunu fark ederler. Bundan emin olduktan sonra derler ki:

"Ağacı yakacağız ve o da içeride, alevler arasında can verecek."

İçlerinden biri, bir tespitte bulunur:

"Bu ağaç yaştır. Yanmaz."

Bunun üzerine, ağacı ve içindekini ortadan kaldırmanın yolları hakkında fikir alışverişinde bulunurlar. İblis, onlara der ki:

"Ağacı ve içindekini kesmenizi sağlayan bir şey yapacağım size."

"Ne istersen yap o zaman."

İblis, henüz kimsenin bilmediği testereyi icat eder. Böylelikle ağacı ve içinde bulunan Zekeriya'yı testereyle keserler. Ağaç düşer; iki parçaya ayrılır; aynı şekilde Zekeriya da... Cesedini Kudüs'teki bir kuyuya atarlar.

O andan itibaren, kuyu durmadan kaynar; içinden sürekli fışkıran kan toprağı sular; ta ki, Allah, onlar üzerinde Necdanessar'a[1] güç verene dek. Beriki, onların karşısına çıkıp sorar:

"Bu akan kan nereden geliyor?"

Zekeriya'nın nasıl öldürüldüğünü ona anlatırlar.

"Bu kan aktıkça, ben de sizin halkınızdan insanları katledeceğim," diye buyurur.

Onlara karşı kılıcını kullanır ve kanları suyollarından akmaya başlayıncaya dek onları birer birer öldürür. Yahudilerin kadınları bunları görürler; adet dönemlerinde kullandıkları kumaşları alıp, kuyunun içine atarlar; böylelikle kuyudan fışkıran kan kesilir. Kanın artık fışkırmadığını fark eden Necdanessar da, onları öldüren kılıcı durdurur.

Aşağıdaki ayrıntıları, Tora'da Arapça yazılı olarak gördüm ve bir grup Yahudi, bana bunları yüksek sesle yineledi. Zekeriya öldürülüp gizlendiğinde, Necdanessar, ordusuyla Kudüs'ü kuşatır. Atıyla Zekeriya'nın mezarını çiğner. Hayvanın ayağı, toprağın derinliklerine gömülür. Bunun üzerine, Necdanessar atından inip hayvanın bacağını kurtarır. O anda delikten kan fışkırıp toprağı sulamaya başlar. Necdanessar haykırır:

"Bana derhal Yahudilerin hekimlerini çağırın."

Hekimler karşısına geldiklerinde, onlara sorar:

"Bu mezar kimindir?"

"Kurban edilen koyunların ve ineklerin kanının akıtıldığı bir deliktir," diye karşılık verirler.

Ama kan hâlâ sıcak ve kıpkırmızıdır.

Necdanessar, "Bu kan yeni dökülmüş," der, kendisine derhal gerçeği söylemelerini emreder. Bunun üzerine derler ki:

"Zekeriya'nın (s.a.v) kanıdır. Biz onu öldürdük ve buraya gömdük."

Necdanessar, Kudüs'ün kapılarını kapattırır ve der ki:

---

1 Elyazmasında geçtiği haliyle. Belki de, "Buhtünasr" (Nebukadnezar) şeklinde okumak daha doğrudur. Ya da Titus'a verilen yerel isimlerden biri olabilir.

"Burada biriken kan, surların hizasını geçinceye ve Zekeriya'nın kanı yatışıncaya dek, ben de sizleri katledeceğim."

Kılıcıyla, geriye sadece kadınlar ve çocuklar kalana dek herkesi öldürür. Bunun üzerine, kadınlar bir bezi kanla ıslatıp surların içinden dışarıya fırlatırlar. Zekeriya'nın kanı yatışır ve Necdanessar da üzerlerindeki kılıcı kaldırır.

Atalarından duydukları, geleneksel kitaplarında okudukları kadarıyla Yahudiler, olayları bu şekilde anlatırlar. Hıristiyanlar ise, bunu kabul etmezler ve testereyle ikiye bölünenin Zekeriya değil, Elyesa olduğunu ileri sürerler. Buna göre, Zekeriya, Yahudiler tarafından hançerle öldürülmüştür.

İhtilaf

Şeytan'ın şimdi anlatacağımız hilesi, İbnü'l Cevzî'nin *İblis'in Muğlaklığı* adlı kitabından alınmıştır. İblis, günün birinde, Allah'ın ismini zikretmek ve Kuran'ı hatmetmek için bir araya gelmiş insanları görür. Onları birbirine düşürmek için etraflarında fır döner; ancak onları hiziplere ayıramaz. Bunun üzerine, bu dünyadan ve onun sahiplerinden konuşmak üzere bir araya gelen insanları bulmaya gider. Aralarında anlaşmazlık çıkarır ve bu anlaşmazlık sonucu, birbirlerini öldürmeye başlarlar. Allah'ın ismini zikreden insanlar, onları ayırmak için ayağa kalkarlar. Onlar da birbirlerine düşerler; müritleri dağılır ve aralarındaki ilişkinin bir hükmü kalmaz. Bunun üzerine, dua buluşmalarına bir daha gelmezler.

Put-ağaç

Yukarıda ismi geçen kitapta (*İblis'in Muğlaklığı*), İblis'in bir diğer hilesine rastladım. İnsanların, Allah dışında taptıkları bir ağaç vardır. Bu tapınmadan rahatsız olan bir adam, günün birinde bu ağacı kesmeye kalkışır. İblis karşısına insan kılığında çıkar ve ona der ki:

"Sen ne yapmak istiyorsun?"

"Allah dışında tapılan bu ağacı kesmek istiyorum."

"Sen ona tapmıyorsan, diğerlerinin yaptığından sana ne?"

"Ben onu mutlaka kesmek istiyorum."

"Kendin için daha yararlı olacak bir şey yapmak ister misin?" diye sorar Şeytan.

"Evet," diye karşılık verir adam.

"Eğer bu ağacı kesmekten vazgeçersen, her gün sabahları uyandığında, iki parça altının olacak."

"Bunu bana kim verecek?"

"Ben vereceğim."

Adam, ertesi gün sabah vakti yastığının altında iki parça altın bulur.

İkinci sabah ise hiçbir şey bulamaz. Öfkelenir ve ağacı kesmeye kalkışır. İblis yine yanına gelip, ona der ki:

"Sen ne yapmak istiyorsun?"

"Bu ağacı kesmek istiyorum."

Adam, ağacı kesmek için yaklaşır. İblis, onu tutar; havaya kaldırıp yere çalar. Adamı neredeyse öldürecektir.

"Sen kimsin?" diye sorar adam.

"Ben İblis'im. Buraya ilk geldiğinde, Allah'ı savunmak için duyduğun öfkeyle ağacı kesmek istemiştin. Bu durumda, elimden seni yenmek gelmezdi. Eline geçmeyen iki parça altının öfkesiyle buraya geldiğinde ise, senin tasarrufun bana verildi."

Adam, İblis'in yanından ayrılıp, işinin başına döner.

Kan tadı

İblis'in şimdi anlatılacak olan hilesi, *Altın Çayırlar*[1] adlı kitaptan alınmıştır. El Hacâc[2] dünyaya geldiğinde, ortada tuhaf bir şeyler vardır. Anüsünde delik bulunmamaktadır. Annesi, ona bir delik açar. Bebek, ne annesinin ne de bir sütannenin memesini emer.

1 Yazarı, Mesudi'dir.

2 Şam'daki Emevi Halifeleri adına Irak valiliği yapmış, 94/714'te ölmüştür. Zalimliğiyle tanınırdı.

Durumu ümitsizdir. İblis, karşılarına bir hekim kılığında çıkar. Ve, yeni doğmuş bebenin başına gelenleri ona anlatırlar. Bunun üzerine der ki:

"Onun için bir kara oğlak öldürün ve bu hayvanın kanını emmesi için ona verin. İkinci gün, onun için bir teke, dördüncü gün de kara bir yılan öldürün. Kanlarını emmesini sağlayın ve bebeğin yüzünü bu kana bulayın. O zaman meme emmeyi kabul edecektir."

Söyleneni yaparlar ve daha sonra, herkesin bildiği gibi, El Hacâc, insanlar arasındaki kurbanlarının bolca kanını döker.

Aldatılan münzevi

İblis, İsrailoğulları arasında yaşayan ve iki yüz yıl boyunca Allah'a tapınan bir münzeviye karşı hileye başvurdu. Sofu, Yüce Allah'tan İblis ile yollarını kesiştirmesini diler; amacı ise, muhtemelen İblis'e dayanıklı olduğunu göstermektir. İblis'i bir kez görür; sinagogda karşısında ayakta durmaktadır.

"Sen kimsin?" diye sorar.

"Ben İblis'im. Seni evinde şaşırtmaya çabaladım ama başaramadım. Seni takdir ediyorum. Daha yaşayacak iki yüz yılın var ve halen bedenini yormak için çaba harcıyorsun. Hayatının bir bölümünde zevk almayı, diğer bölümünde de Allah'a tapınmayı denesen, yeterli olacaktır."

Bunun üzerine münzevi, kendi kendine der ki:

"Yüz yıl boyunca yiyeceğim, içeceğim ve yaşamın zevklerini tadacağım; diğer bölümde de Allah'a tapınmaya devam edeceğim."

Dua ettiği yeri terk ederek, yemek yemeye, içmeye ve sapkınlığa verir kendini. Aynı gece ölür.

Beşinci Bölüm

Peygamberlerin Hileleri

Hileyle elde edilen bir sonsuzluk

İbn el Azhar'ın *Dünyanın Başlangıcı (Mübtedâ' el-dünya)* adlı kitabında, Vahb bin Munabbih'den aktardığına göre, bu hileyi tertipleyen İdris Peygamber (s.a.v) (Meryem Sûresi, 56. ayet; Enbiyâ Sûresi, 85. ayet) ilk kez silah üreten, ilk kez Allahü Teâlâ yolunda mücadele eden ve ilk kez dokuma elbiseler giyen kişidir. Kendisi de önceleri hayvan postu giymiştir. Ayrıca, ağırlıkları ve ölçü birimlerini icat edip, astrolojiyi yaygınlaştıran kişi de yine odur.

Vahb bin Munabbih der ki: İdris, bununla birlikte, cennete girmeye de büyük önem vermektedir. Kutsal kitaplardan, cennete ancak ölümün ve dirilişin ardından kabul edilebileceğini öğrenmiştir. Özellikle Allah ile ilgili olan her şey uğruna halk arasında mücadele vermekte; Allah'a kendine özgü bir biçimde tapmaktadır. Günlerden bir gün, duasında Yüce Allah'ı överken, mükemmel yakışıklılıkta ve düzgün bir fiziğe sahip bir adam kılığında, Azrail çıkar karşısına aniden. İdris ona sorar:

"Kimsin sen?"

"Allah'ın bir kuluyum," diye yanıt verir melek. "Ben de, senin taptığın gibi ona tapıyorum ve senin yoldaşın olmak istiyorum. İzin verir misin?"

İdris kabul eder. Günün sonunda koyunlarını otlatmakta olan bir çobanla karşılaşana dek kırlarda gezinirler. Azrail, İdris'e der ki:

"Orucumuzu açmak için şu çobanın koyunlarının sütünden isteyelim mi?"

"Yolumuza devam edelim," diye karşılık verir İdris. "Uğruna yoldaş olduğumuz O, bizi aç bırakmayacaktır."

Gece olduğunda, Allah onlara yemek gönderir. İdris yer; ama Azrail yemez. Ardından, sabaha dek dua ederler. İkinci gün de durumları aynıdır. Üçüncü gün İdris, Azrail'e der ki:

"İki gün iki gecedir benimle birliktesin. Bu süre içinde seni yemek yerken hiç görmedim. Oysa, Allah'a tapınmak için çok güçlü görünüyorsun; yüzün dinlenmiş; nefesin ise pek tatlı."

"Ben yaratıldığımdan beri böyleyim, ey Allah'ın Resulü."

"Kimsin sen?"

"Ben Azrail'im."

"Bana eşlik etmek istedin. Yoksa canımı almak için mi?"

"Hayır, çünkü Rabbim bana bu yönde bir emir vermedi. Sadece sana eşlik etmemi söyledi."

"Ey kardeşim, senden bir iyilik isteyeceğim," der İdris.

"Nedir?"

"Canımı almanı istiyorum."

"Ölüm, önceden tahmin edilemeyecek bir yürek acısı verirken, bu istek niçin?"

"Belki de, bundan sonra Allah beni yeniden diriltecek ve ona tapınmak için daha gayretli olacağım."

"Bunu ancak Yüce Allah'ın emriyle gerçekleştirebilirim."

"O zaman Rabbinden izin al."

Bunun üzerine, Allah Azrail'le gizlice konuşur ve der ki:

"Kulum İdris'in kalbinden geçenleri biliyorum. Onun canını alabilirsin."

Bunun üzerine Azrail, İdris'in canını alır; ama Yüce Allah, onu yeniden diriltir. İdris, bunun üzerine, dini yaşantısını daha da yoğunlaştırır. Öyle ki, sanki bir gök meleği ile karşılaşmışçasına tüm insanlar arasında en çok oruç tutan ve dua eden kişi olur.

Bir süre sonra Azrail, İdris'i ziyarete gelir.

"Ey kardeşim," der İdris, "olan biteni görmem için beni cehennem çukurunun kenarına dek taşır mısın?"

"Buna neden ihtiyacın var?" diye sorar Azrail. "Cehennemde, kimsenin görmeye dayanamayacağı korkunç şeyler var. Zaten, ben böyle bir şeyi yapamam. Seni cehenneme sadece yaklaştırabilirim; senin neye ihtiyaç duyduğunu Allah daha iyi bilir."

Azrail; cehennem ateşinin muhafızı Malik'in yolunda Allah tarafından durdurulana dek İdris'i taşır. Malik, yolunda dikilen İdris'i gördüğünde yüzünü öyle bir buruşturur ki, İdris'in ruhu korkudan neredeyse bedeninden kaçıp gidecektir. Allahü Teâlâ, Malik'le gizlice konuşur ve ona der ki:

"Yüzünü bu şekilde buruşturduktan sonra, İdris'e başka bir kötülük yapmanı istemiyorum. Ona doğru gel; onu sırtına alıp olan biteni görmesi için cehennem çukurunun kenarına bırak."

Malik, İdris'i alıp cehennem çukurunun kenarına koyar. Muhafızlara haykırır:

"Cehennemin katları üzerindeki örtüleri kaldırın."

Örtüler kalkınca, İdris, orada bulunan korkunç şeyleri görür: İbretlik cezalar, işkenceler, yakıcı alevler, sel olup akan ateşler, yılanlar, akrepler... Allahü Teâlâ, İdris'i güçlü kılmamış olsa, o anda düşüp ölecektir. Ardından Malik, onu bulduğu yere geri götürür. Azrail de İdris'i yeryüzüne indirir. İdris, hiç vakit kaybetmeksizin Allah'a tapınmaya devam eder; gözkapaklarının uykuya teslim olup kapanmasını önler; hiçbir yemekten zevk almaz; kendi gözleriyle gördüğü cezalara çarptırılmaktan korkar.

Bir süre sonra Azrail onu bulur. İdris, ona der ki:

"Ey kardeşim, içeri bakıp Allahü Teâlâ'nın dostlarına nasip ettiklerini görmem için beni cennette sokabilir misin?"

"Ey Allah'ın Resulü," der Azrail, "cennet yasak bir yerdir. Hiçbir kimse, oraya ölmeden giremez; çünkü orada yaşayanlar hiçbir zaman ölmeyecekler. Bu dileğini Yüce Allah'a ilet. Yine de, seni cennetin yoluna kadar taşırım ve seni orada oturturum. Eğer cennetin muhafızı olan Rıdvan önünden geçerse, isteğini kendisine iletirsin."

"Bu söylediğini yap o zaman."

Azrail, söylediği gibi yapar. Rıdvan karşılarına çıkar; merhamet

melekleri ona eşlik etmektedir. İdris'i (s.a.v) görünce, Azrail'e sorar:

"Bu kimdir?"

"Yeryüzündeki bir peygamber. Allah'a daha gayretli tapınabilmek için cennetin mutluluklarını görmek istedi."

"Buna Rabbim karar verir," diye yanıtlar Rıdvan.

Bunun üzerine Allahü Teâlâ, Rıdvan'la gizlice konuşur ve der ki:

"Kulumun ne istediğini biliyorum. Tuba ağacının bir dalına binerek, duvarın öte yanına dek sarkması emrini verdim. Bu dal, İdris'in etrafını saracak ve bu şekilde cennete girecek. İçeri girdiğinde, onu Firdevs'e oturt, ey Rıdvan."

İdris cennete girip, oradaki zevkleri gördüğünde, Rıdvan der ki:

"Hiçbir insanoğlu ölmeden cennete giremez."

"Ben daha önce bir kez öldüm," diye karşılık verir İdris ve "Allahü Teâlâ, ölümün benim üzerimde iki kez hükmetmesine izin vermez. Cehennemi çok yakından gördüm ve bu hak, Rabbim tarafından kulları arasından bana verildi."

Bu, Allahü Teâlâ'nın Kuran'daki şu sözünü anımsatıyor: "(Ey insanlar!) Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir iştir." (Meryem Sûresi, 71. ayet)

Bunun üzerine Rıdvan, Rabbine doğru ilerleyip ona der ki:

"Ey Rabbim, Efendim, senin kulun İdris'in sözlerinin geçerliliğini sen benden daha iyi bilirsin."

Allahü Teâlâ, ona gizlice şöyle buyurur:

"Benim kulum İdris, benim sözlerime dayanarak, senden bir dilekte bulundu. Ona cenneti göster. Onu kovma. Cennette görmek istediği yerleri göstererek, onu ödüllendir."

Allahü Teâlâ'nın Kuran'ında şöyle der: "Kitap'ta İdris'i de an. Şüphesiz o, doğru sözlü bir kimse, bir nebî idi. Onu yüce bir makama yükselttik." (Meryem Sûresi, 56.-57. ayetler).

Putlar

İbrahim Peygamber (s.a.v), putları kırmak için hileye başvurdu. Kuran'da, Yüce Allah'ın şu sözüne rastlanır: "(İçlerinden bazıları), 'İbrahim denilen bir gencin onları diline doladığını duyduk,' dediler." (Enbiyâ Sûresi, 60. ayet) El Sırtî, bu konuda şunları söylemiştir: O sıralarda, her sene herkes bir araya gelir ve bayram edilirdi. İnsanlar eğlenceden döndüklerinde, bu putların yanına gider, onların önünde secde eder; ardından evlerine geri dönerlerdi. Günlerden bir gün, bu bayram vesilesiyle, İbrahim'in babası, oğluna der ki:

"Ey İbrahim, eğer bayramımızı görmek için bizimle birlikte dışarı çıkarsan, dinimiz senin hoşuna gidecek."

İbrahim onlara eşlik eder. Yolda ilerlerlerken yere yığılır ve der ki:

"Ben hastayım."

En güçsüz insanlarla birlikte kalan İbrahim, onun önünden geçerlerken en arkada yürüyene bakarak şöyle haykırır:

"Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım." (Enbiyâ Sûresi, 57. ayet)

Kalabalığa sonradan yetişenler, bu cümleyi duyarlar.

Bunun üzerine İbrahim, putların yer aldığı tapınağa dek gider. Aniden kendini büyük bir salonda bulur; salonun uç noktasında, kapının tam karşısında, kocaman bir heykel ve önünde de girişe dek uzanan küçük putlar vardır. İnsanlar, putların önüne yemek koyup, şöyle derler:

"Biz bayramdan dönene dek, tanrılar da, bizim yediğimiz bu yemeği kutsayacak vakti bulacaklardır."

İbrahim, bu tanrıları ve önlerine konan yemeği gördüğünde, onlara şaka niyetine der ki:

"Peki, siz bu yemeği yemeyecek misiniz?"

Odada hiç kimse olmadığını görüp, sorusunu yineler:

"Neden sessiz duruyorsunuz?"

İbrahim putlara doğru hızlı adımlarla ilerler; sağ elinde tuttuğu bir baltayla geriye sadece büyük put kalana dek hepsini paramparça eder. Baltayı büyük putun boynuna asıp dışarı çıkar. Bu konuda, Yüce Allah, Kuran'da şöyle der: "Derken (İbrahim) belki kendisine başvururlar diye içlerinden bir büyüğü bırakarak onları (putları) paramparça etti." (Enbiyâ Sûresi, 58. ayet). İnsanların geri dönüp, ona, diğer putların başına gelenleri ve bunu kimin yaptığını soracağı umuduyla, büyük putu kırmaz.

Ahali, bayramdan dönüp tanrıların tapınağına girdiğinde, putlarının halini görüp şöyle der:

"Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir." (Enbiyâ Sûresi, 59. ayet)

Bunun üzerine, İbrahim'in söylediklerini işitmiş olanlar diğerlerine aktarır; "Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım." (Enbiyâ Sûresi, 57. ayet) Derler ki:

"İbrahim denen bir delikanlının onlardan söz ettiğini işittik. Putlarımıza kusur buluyor, hakaret ediyor ve onlarla alay ediyormuş."

Bu suçlama, zalim Nemrut'un kulağına dek ulaşır. İbrahim'i yakalatıp hapse attırır ve onu yakmak için odun toplatır.

Sara'nın yemini

İbrahim (s.a.v), Sara ve Hâcer'e karşı da hileye başvurmuştur. Sara (s.a.v), İsmail'den hamile kalan Hâcer'i kıskanır ve şu yemini eder:

"Allah'a yemin ederim ki, o kadının bir uzvunu keseceğim."

Ardından, İbrahim'le karşılaştığında, yeminine onu da ortak eder. İbrahim sorar;

"Bu yeminini hangi sözcüklerle ifade ettin?"

"Dedim ki: 'Allah'a yemin ederim ki, o kadının bir uzvunu keseceğim.'"

"O kadını sünnet ederek yeminini yerine getireceksin," diye buyurur İbrahim.

Böylelikle Hâcer, sünnet edilen ilk kadın olur.

İshak'ın hayır duası

Yakup (s.a.v), hileye başvurarak, kendi lehine olacak şekilde, İshak'ın Allah'tan yardım dilemesini sağlar. Bu olay, Talabî tarafından anlatılır. İshak yaşlandığında, görme yetisini de yitirir. İshak'ın İş[1] ve Yakup isminde iki oğlu vardır. Günlerden bir gün, İş'i çağırır ve ona der ki:

"Oğlum, bana avladığın bir hayvanın etini ver de yiyeyim; ben de senin adına İbrahim'in duasıyla Allahü Teâlâ'ya yakarırım."

İş'in bedeninde çok fazla tüy vardır; Yakup'un ise hiç yoktur. İş, babasına bir parça hayvan eti bulabilmek için ava gider.

Yakup da uzaklaşır; bir keçi öldürüp postunu üzerine geçirir ve babasına etini getirir.

"Ey babacığım, haydi ye," der.

"Sen kimsin?" diye sorar İshak.

"Oğlun İş'im ben."

İshak, Yakup'u elle yokladıktan sonra mırıldanır:

"Dokunduğum bu ten, İş'inkine benziyor; ama koku, Yakup'un..."

Yakup'un annesi, ona der ki:

"O senin oğlun İş'tir. Yüce Allah'a onun adına yakar."

"Hazırladığın yemeği bana ver," der İshak.

Yakup söyleneni yapar, İshak doyana kadar yer. Ardından da der ki:

"Bana yaklaş."

Yakup ona yaklaşır. İshak şu duayı eder:

"Ey Rabbimiz, senin rızanla bu çocuktan doğacak evlatlar, peygamber ve kral olsun."

Yakup gider. Ardından İş gelir ve İshak'a der ki:

"Babacığım, benden istediğin av hayvanını getirdim."

---

1 Esav'dan söz ediliyor.

"Oğlum," diye karşılık verir İshak. "Kardeşin Yakup senden önce getirdi."

Sinirlenen İş der ki:

"Allah'a yemin ederim ki, onu öldüreceğim."

Yakup, bu sözleri işitir işitmez, dayısının yanına sığınmak üzere kaçar ve dayısının kızıyla evlenir. Ardından da, o bilinen maceraları yaşar.

Yusuf'un erkek kardeşleri

Yusuf (s.a.v), erkek kardeşlerinin hazırladığı bir hilenin kurbanı olur. Kuran'ın tüm tefsircileri, şu noktada hemfikirdir: Yusuf, uykusunda o malum rüyayı görür ve bunu Yakup'a anlatır. Aslında, Allahü Teâlâ, Kuran'da, Yusuf'un Yakup'la şu şekilde konuştuğunu aktarır:

"Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; bana secde ediyorlardı." (Yûsuf Sûresi, 4. ayet)

Yakup der ki:

"Yavrucuğum, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; yoksa sana tuzak kurarlar." (Yûsuf Sûresi, 5. ayet)

Annesinin kız kardeşi de o sırada yakınlarında bulunmaktadır. Söylenenleri işitir ve Yusuf'un söylediklerini diğer çocuklarına aktarır. Berikiler, ona karşı kıskançlık beslerler ve şöyle derler:

"Yusuf daha dün 'erkek kardeşlerimin yere sopalarını diktiklerini gördüm. Ben de kendi sopamı diktim. Sopam boy attı; yaprak ve meyveyle doldu,' diyordu. Ona göre, bizim sopalarımız boy atmadı; aynı kaldı."

Tüm bu düşünceleri yüreklerine hapsedip, ardından onu öldürmeye karar verirler. Bunun için bir hile tertiplerler. Şu şekilde yaparlar:

Kardeşler, her gün, babalarının evinden ayrılıp, koyunlarını otlatmaya gitmektedirler. Yusuf'u tuzağa düşürmeye karar verdiklerinde, sürüyü gütmekten vazgeçip Yusuf'un çevresinde dönmeye,

oyunlar oynamaya koyulurlar. Yusuf, onlara hayranlık duyar ve oyunları aklını çeler. Ona derler ki:

"Biz gün boyu bu şekilde oynarız ve bundan çok daha fazla eğleniriz. Koyunlarımız otlarken, bizim başka işimiz yoktur. Birlikte güzel şeyler görmek ve oynamak için bize eşlik etmez misin?"

Yusuf'u çekmek istedikleri tuzağın başlangıcıdır bu. Yusuf, onlara şu yanıtı verir:

"Babam, sizinle gitmeme izin vermez. İsterseniz ona bir de siz sorun. Kim bilir, belki o zaman kabul eder?"

"Yarın, sen onun yanındayken, biz ondan izin isteriz; sen de sonra şöyle dersin: 'Oyun oynamak ve gezmek için kardeşlerimle gitmek isterim.'"

Konuşmanın gidişatını böylelikle aralarında kararlaştırmış olurlar.

Ertesi sabah, baba Yakup'u bulurlar ve Allahü Teâlâ'nın Kuran'da şu şekilde aktardığı sözleri söylerler:

"Ey babamız! Yusuf hakkında bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun iyiliğini isteyen kişileriz. Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz." (Yûsuf Sûresi, 11.-12. ayetler).

Yakup, onlara yanıt verir:

"Biliniz ki, hem sizleri hem onu yetiştirmek, büyüdüğünde yaşantısıyla beni mutlu etmesi, sizlerin de hayranlığını kazanması için çok çaba sarfettim. Doğrusu onu götürmeniz beni üzer, siz ondan habersiz iken onu kurt yer, diye korkuyorum." (Yûsuf Sûresi, 13. ayet)

Karşılık verirler:

"Ant olsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse, biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz." (Yûsuf Sûresi, 14. ayet)

Yusuf, bunun üzerine, babasından dışarı çıkmak için izin ister. Babası, onu içi cız ederek gönderir; Yusuf'un kardeşlerinden de, gözlerinin üzerinde olacağı ve onu sağ salim geri getirecekleri konusunda söz alır. Acıktığında ona yemek verecekler; susadığında

ona içecek temin edecekler; yorulduğunda onu omuzlarında taşıyacaklardır.

Yakup, bir tepenin üstüne çıkıp onların uzaklaşmasını izlerken, onlar da yollarında ilerlerler. Yakup, berikiler görüş alanından çıktıklarında, oğlu Yusuf'un onlarla gitmesine izin verdiğine iyice pişman olur, bir ağacın altına oturur; gözlerinden yaşlar süzülür. Uykuya yenilerek uyuyakalır. Ardından, kederin ve endişenin pençesinde uyanır.

Yusuf'un kardeşleri ise, Yakup'tan uzaklaşıp onun etki alanından kurtulduklarında, çocuğu omuzlarından indirirler ve hızla yürümeye başlarlar. Çocuk peşlerinden gider ama onlara yetişemez. Bu takip uzadıkça, Yusuf yorulduğunu ve susadığını hisseder. Arkalarından onlara haykırır:

"Kardeşlerim, yoruldum ve susadım. Durun ki size yetişebileyim."

Durmazlar ve ona kulak asmazlar. Yusuf, kendisinin onların erkek kardeşi olduğunu anımsatır ve babalarına verdikleri vaatler ve varılan anlaşma adına, kendisine merhamet göstermeleri için yalvarır. İçlerinden biri durup Yusuf'u bekler; ardından ona öyle bir tokat atar ki, çocuk yüzüstü yere düşer. Hızla yürümeye devam ederler. Otlaklarına varana dek Yusuf arkada, kardeşleri önde ilerlerler. Bunun üzerine, Yusuf'u ne yapacaklarına karar vermek amacıyla birbirlerine danışırlar. Her biri, onu nasıl öldürmek gerektiğine dair görüşünü söyler. Yehuda der ki:

"Erkek kardeşinizi öldürmeyin; yoksa kardeşini öldüren Kabil'in başına gelenler sizin de cezanız olur. En iyisi, onu bir kuyuya atın."

Bu sırada, Yusuf da ağlayıp haykırmaktadır:

"Kardeşim Yehuda, onların beni öldürmeye niyetli olduğunu görmüyor musun?"

"Hiçbir şeyden korkma," diye karşılık verir Yehuda.

Diğerleri, Yehuda'ya derler ki:

"Eğer onu bir kuyuya atarsak, oradan çıkıp, ona karşı kurduğumuz tuzaktan babasını haberdar eder. İşte, bundan korkuyoruz."

"İçinden asla çıkamayacağı bir kuyu arayalım," diye yanıt verir Yehuda.

Ağzı dar, içersi geniş, suyu derin olan bir kuyu bulurlar. Yusuf'u bu kuyuya atmaya hazırlanırlar.

"Bu kuyunun dibi çok derin," diye dikkat çeker Yehuda. "Eğer onu hızlı bir şekilde aşağı atarsanız, büyük olasılıkla düştüğü gibi ölecektir. Onun yerine, kendisini bir ip yardımıyla aşağı indirin."

Kardeşleri, Yehuda'nın dediğini yaparlar. Kuyunun içinde bir kaya vardır. Allah, bu kayaya, yükselmesini emreder. Yusuf, ayakları kayaya değince, bulduğu yere oturur. İp dibi bulunca erkek kardeşleri iple beraber Yusuf'u kuyunun içine bırakırlar ve sürülerinin yanına geri dönerler. Ardından, bir koyunu öldürüp Yusuf'un gömleğini koyunun kanıyla lekelerler ve akşam olduğunda ağlayarak babalarının yanına varırlar. O sırada ayakta durup onların dönüşünü gözleyen babanın görüş hizasına vardıklarında, bolca gözyaşı dökmeye, ağlayıp sızlanmaya, hep bir ağızdan bağırmaya başlarlar:

"Ah, zavallı Yusuf!"

Yakup, bunu duyar duymaz feryat ederek kendini yere atar; şuurunu yitirmiştir. Oğulları yanına varana dek bu şekilde kalır. Uyandığında, oğulları der ki:

"Babamız, başımıza büyük bir felaket geldi; korkunç bir kayba uğradık. Ey babamız! Biz yarışa girmiştik. Yusuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiş. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın." (Yûsuf Sûresi, 16. ayet)

Yakup yanıt verir:

"Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, sabretmektir. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır." (Yûsuf Sûresi, 18. ayet)

Babalarına doğru gömleği fırlatırlar. Yakup gömleği alır ve her yanını evirip çevirerek inceler. Yırtık izine rastlamaz. Ardından, gözlerinden, kör olana dek yaşlar süzülür.

Yusuf'a gelince, o, üç gün boyunca kuyuda kalır. Dördüncü gün, Yemen'den kalkıp Kenan topraklarına doğru ilerleyen bir kervan o

civara varır. Kervanın yolu, Yusuf'un bulunduğu kuyunun yakınlarından geçmektedir. Kafileden biri, su aramak üzere etrafı kolaçan etmektedir. Daha önceki yolculukta olduğu gibi, kuyuda su bulma umuduyla, buraya yönelir. Yanındaki kovayı kuyuya sarkıtır. Yusuf, kovanın ucuna asılır. Kova o denli ağır olmuştur ki, kuyunun başındaki adam, kafileden bir diğerine seslenerek der ki:

"Şu kovayı çekmeme yardımcı ol; fazla ağır."

Arkadaşı gelir ve kuyunun ağzına dek kovayı çeker. Yusuf'u görünce haykırır:

"Şansa bak. Karşımızda bir oğlan çocuğu duruyor."

İnsanlar, çocuğun çevresinde toplanırlar ve ay parçasına benzeyen oğlanı incelerler.

Yusuf'un kardeşleri de o civardadır. Öldüğünü sandıkları Yusuf'un kuyudan çıktığını görünce, derhal yanına gelip ona vururlar; yüzüne tekme atarlar ve kervandaki yolculara derler ki:

"Bu bizim kölemizdir. Üç gün önce bizim yanımızdan kaçmıştı; biz de onu arıyorduk. Eğer içinizden biri onu satın almak isterse, satabiliriz."

Yusuf'a İbranice derler ki:

"Köle olduğunu inkâr etme; yoksa seni bu insanların elinden alıp öldürürüz."

Kervandaki yolcular, bu iddiaların doğru olup olmadığını sorarlar Yusuf'a. Yusuf ise, olumlu yanıt verir. Malik bin Dar isimli biri, onu yirmi gümüş para karşılığında satın alır. Yusuf'un kardeşleri derler ki:

"Bu kaçak bir esirdir."

Böyle söylemekteki amaçları, çocuğu satın alan kişinin, onun kaçmasına izin vermemesini sağlamaktır. Yoksa çocuk babasının yanına gelip, kardeşlerinin ona nasıl davrandıklarını anlatabilir. Malik, ona sahip olur; bu yeni esiri, zincire vurup Mısır'a götürür. Yusuf, Yüce Allah'ın yardımlarıyla, bu ülkenin efendisi olana dek orada kalır.

Adil Yusuf ve erkek kardeşleri

Adil Yusuf da, erkek kardeşlerine karşı hileye başvurmuştur. İşte, Vahb bin Munabbih'in bu konuda anlattıkları:

Mısır ülkesinde, bir kez fiyatlar artmaya ve kıtlık yayılmaya başlayınca, önü alınamayan bu iki durum, Kenan bölgesine dek ulaşır. Böyle olunca, Yakup ve oğulları da, yemek bulma konusunda zorluk çekerler. Yakup, oğullarına bazı mallar verip, onlara der ki:

"Mısır'a gidin ve oradan bize erzak satın alın."

Oğulları babalarının satılacak nesi var nesi yoksa yanlarına alıp Mısır'a varırlar. Yusuf, günlerden bir gün, kıtaya ve gemilerin sefer yaptığı sulara hâkim bir kameriyede oturmuştur. Yakup'un oğulları, kameriyenin görüş alanında belirir. Yusuf, onları hemen tanır. Gezginler yaklaştığında, tırabzandan aşağı sarkıp onlara sorar: "Siz kimsiniz?"

Yanıt verirler:

"Kenan topraklarının sakinleriyiz ve Yakup Peygamber'in (s.a.v) soyundan geliyoruz. Ülkemizi vuran kıtlık yüzünden, yeterli miktarda yiyecek satın almak niyetiyle bu kente geldik."

Yusuf susar ve sarayına bayram süsleri konmasını emreder. Erkek kardeşleri, geceyi burada geçirir. Yusuf'un sarayının avlusunda, mermer döşeme taşlarıyla süslü yüksekçe bir teras bulunmaktadır. Buraya halılar ve envai çeşit yastık serdiren Yusuf (s.a.v), ertesi gün tahtıyla birlikte aynı yere oturmaya gelir. Başının üzerinde bir taç vardır; boynunu gerdanlıklar süslemektedir ve bedenini bir eşarpla sarmalamıştır. Giysileri, krallara layıktır. Erkek kardeşlerinin birer birer tanıtılmasını emreder. "Yusuf onları tanıdı, onlar ise Yusuf'u tanımıyorlardı." (Yûsuf Sûresi, 58. ayet) Kardeşleri ona selam verirler ve önünde ayakta dururlar. Yusuf onlara oturmalarını emreder. Otururlar; hepsi, iktidarının ihtişamlı dış görünümünü, emretme ve yasaklama üzerindeki hükmünü incelemekle meşguldürler. Ardından, Yusuf onlara sorar:

"Kenan ülkesinden mi geliyorsunuz?"

"Evet, kral hazretleri," diye yanıtlarlar.

"İbranilerden misiniz?" diye devam eder.

"Evet."

"Aynı babanın oğulları mısınız?"

"Evet."

"Babanızın başka erkek çocuğu oldu mu?"

"Evet, Rahel[1] isimli bir kadından iki oğlu vardır; birinin ismi Yusuf, diğerininki Bünyamin'dir. Bünyamin'i babasının yanında bıraktık, çünkü ondan ayrı kalmaya dayanamıyor."

"Peki, ya diğer oğlan?" diye sorar Yusuf.

"Onu kurt yedi."

Babaları Yakup'a anlattıkları gibi, kurt hikâyesini ona da aktarırlar.

"Yeniden buraya gelirseniz," diye sözüne devam eder Yusuf, "bana erkek kardeşinizi getirin. Yoksa, yanıma asla yaklaşamazsınız."

"Onun yanından ayrılması için babasını kandırırız."

Ardından Yusuf, karşılarında, ihtiyaçları olduğu kadar hububatı tartmalarını emreder ve tartıları onların lehine doğru eğer. Yardımcılarına der ki:

"Karşılığında onların mallarını alın; ama o malları daha sonra, taşıdıkları yüklerin içine geri koyun."

Ardından, Allahü Teâlâ'nın Kuran'da yer alan sözlerini ekler: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin," ve devam eder, "eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın."[2]

Yanıt verirler:

"Onu babasından isteyeceğiz ve muhakkak bunu yaparız." (Yûsuf Sûresi, 61. ayet).

---

1 Arapça: Râhîl.

2 Kuran'daki ayet şu şekildedir: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafir ağırlayanların en iyisiyim. Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın." (Yûsuf Sûresi, 59.-60. ayetler)

Yusuf, erkek kardeşlerinin getirdiği tüm malları, Yehuda'nın denkine yerleştirtmiştir.

Kafile, Kenan topraklarına varana dek ilerleyişini sürdürür. Kardeşler babalarının yanına varıp onu başından öperler. Babaları, yolculuklarının ayrıntıları hakkında onlara sorular yöneltir; Güçlü Vezir[1] ile aralarında neler geçtiğini merak eder.

"Babacığımız," derler, "denklerimizi açtık ve mallarımızın bize iade edildiğini gördük. Bundan başka ne isteyebiliriz ki?"

"Oğullarım," diye karşılık verir Yakup, "parasını ödeyene dek bu yiyecek bize helal değil."

"Yanımızda erkek kardeşimiz Bünyamin'i götüreceğimize söz vermişken, onun yanına bir daha nasıl döneriz?"

Bunun üzerine, Güçlü Vezir'in sözlerini aktarırlar: "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek tek ölçek (zahire) bile yoktur ve bir daha da bana yaklaşmayın." (Yûsuf Sûresi, 60. ayet).

"Siz, o çocuğa, Yusuf'a davrandığınız gibi davranmak istiyorsunuz."

"Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız." (Yûsuf Sûresi, 65. ayet)

"Kuşatılıp çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair, Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim." (Yûsuf Sûresi, 66. ayet)

İstenen sözü verdiklerinde, babaları der ki: "Allah söylediklerimize vekildir." (Yûsuf Sûresi, 66. ayet) Oğulları, yeminlerini sona erdirdikten sonra, erkek kardeşlerini alıp Mısır yolunu tutarlar.

Yusuf'un sarayının kapısına gelince, onun huzuruna çıkma izni isterler. İzin verilir. Yusuf'un bulunduğu salona girip, karşısında ayakta dururlar. Yusuf oturmalarını emreder; ardından Bünyamin'i

1 Arapça; el Aziz.

fark ederek, öne doğru gelmesini ve kendisinin yakınlarında yerini almasını ister. Ardından, erkek kardeşlerini şu şekilde yerleştirir: beşi sağ tarafa, beşi sol tarafa. Bünyamin'e sorar:

"Sen onların kardeşi misin?"

"Evet, aynı babanın çocuklarıyız," diye yanıt verir Bünyamin.

"Başka kardeşin yok mu?"

"Bir tane vardı; ama kardeşlerimin söylediğine göre, onu kurt yemiş."

Yusuf'un emri üzerine, yiyecek bir şey getirilir.

"Tüm kardeşler, masaya ikişerli otursun," der Yusuf.

Otururlar. Bünyamin tek başına kalır.

"Neden sen tek başınasın, neden yanında bir kardeşini göremiyorum?" diye sorar Yusuf.

Ardından, ekler:

"Yakup'un oğulları olan sizlerin arasında, aslanı korkutmak için çığlık atarken hayvanın aniden ölümüne sebep olan var. Aranızda, kurdu koşarken yakalayarak onu elleriyle iki eşit parçaya ayıran var. Aranızda, öfkeden haykırdığında, hamile kadınların düşük yapmasına sebep olan biri var. Aranızda, ağacı kökleriyle birlikte yerinden söken var. Aranızda, dörtnala koşan atı bile geride bırakan var. Aranızda, bundan daha inanılmaz güçleri olan da var. Nasıl oldu da kardeşinizi kurt kaptı?"

Yanıt verirler:

"Ey Güçlü Vezir, ecel geldi mi, güçlerin hükmü kalmaz."

Bunun üzerine Yusuf, Bünyamin'e dönüp der ki:

"Sen niye bir şey yemiyorsun?"

Çocuk yanıt verir:

"Erkek kardeşlerin ikili halde masaya oturmasını emretmiştin. Benim yanında oturacak kardeşim yok."

Yusuf, erkek kardeşi ve babasına karşı şefkatten yanıp tutuşan bir kalple buyurur:

"Ben sana kardeş olacağım."

Bunun üzerine, tahtından inip onunla yan yana yemek yer; ama

kendisinin Yusuf olduğunu belli etmez.

Ardından, erkek kardeşlerine dönerek, sorar:

"Yanınızda hangi malları getirdiniz?"

"Yeni hiçbir şey getirmedik," diye yanıt verirler. "Ama, yüklerimizi boşaltırken, mallarımızın bize iade edildiğini gördük. Babamız dedi ki; 'Parasını ödeyene dek bu yiyecek bize helal değil.'"

Yusuf, bu sözleri işittiğinde haykırır:

"Çok iyi etmişsiniz!"

Bunun üzerine, muhafızdan, yedekte bekletilen hububatlardan getirmesini emreder:

"Develerinin taşıyabileceği miktarda erzak ver onlara."

Esirler, hububatı tartmaya başlarlar; bu sırada erkek kardeşler de içleri dolu çuvalların ağızlarını kapatırlar. Yusuf, görevlilerden birini çağırır ve ona der ki:

"Benim içmek için kullandığım o değerli su kabını al ve şu oğlanın denginin içine yerleştir."

Bünyamin'i kastetmektedir. Adam, kimseye belli etmeden söyleneni yapar. Ardından, kafile yola çıkar.

Arkalarından bir tellal gönderilir ve tellal, insanlara seslenerek, şöyle der:

"Ey kervancılar! Siz hırsızsınız!" (Yûsuf Sûresi, 70. ayet)

Yusuf'un erkek kardeşleri, Mısırlıların yanlarına yaklaşmasını bekledikten sonra onlara sorarlar:

"Ne yitirdiniz?"

"Kralın su kabını arıyoruz," diye yanıt verir Mısırlılar.

"Onu getirene bir deve yükü mükâfat verilecek," diye ekler tellal. "Kefili benim."

"Allah'a ant olsun, siz de biliyorsunuz ki biz bu ülkede fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz." (Yûsuf Sûresi, 71.-73. ayetler)

Yusuf yanlarına gelir ve onlara der ki:

"Eğer siz gerçeği söylüyorsanız, yükünde maşrapa bulunan kişiye ne ceza verilecek?"

"Su kabı kimin yükünde bulunursa, o kimsenin kendisi(nin alı-

konması) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız." (Yûsuf Sûresi, 75. ayet)

Bunun üzerine Yusuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. Allah, Kuran'da der ki: "İşte biz Yusuf'a böyle bir plan öğrettik. Yoksa kralın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı." (Yûsuf Sûresi, 76. ayet)

Tüm bunları gören Yusuf'un erkek kardeşleri, elleriyle alınlarına vururlar ve haykırırlar:

"Doğduğuna pişman ol, ey Bünyamin! Bizi utanca boğdun!"

"Kardeşlerim, ben hiçbir şey yapmadım," diye karşılık verir çocuk.

"Görmüyor musun," diye sorarlar, "kendilerinden alınan su kabını insanlar senin heybenden çıkardılar."

Ardından, şöyle derler:

"Ey Güçlü Vezir, eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." (Yûsuf Sûresi, 77. ayet)

"Yusuf, bu sözleri içinde sakladı ve düşündüklerini onlara açmadı." (Yûsuf Sûresi, 77. ayet)

Erkek kardeşleri, adama şöyle dediler:

"Ey Güçlü Vezir, onun çok yaşlı ve kocamış bir babası var. Onun yerine bizden birini alıkoy. Biz senin iyilik edenlerden olduğuna inanıyoruz." (Yûsuf Sûresi, 78. ayet)

Yusuf haykırır:

"Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmaktan Allah'a sığınırız. Şüphesiz, biz o takdirde zulmetmiş oluruz!" (Yûsuf Sûresi, 79. ayet)

"Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekilirler." (Yûsuf Sûresi, 80. ayet)

Büyükleri der ki:

"Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar buradan

asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır." (Yûsuf Sûresi, 80. ayet)

Ardından ekler:

"Burada Bünyamin'le birlikte kalacağım."

Yehuda der ki:

"Babanızın yanına dönün ve ona deyin ki: 'Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik.' (Yûsuf Sûresi, 81. ayet) İçinde bulunduğumuz kervandaki insanların tanıklık etmesini isteyin."

Beriki ise der ki:

"Şu kral ve Mısır ahalisinin hepsi, putlara tapan kafirlerdir. Haydi, onlara gücümüzü gösterelim."

Reuben ekler:

"Ben, kralın ve yardımcılarının akıbetiyle ilgilenirim."

Bir sessizliğin ardından, devam eder:

"Beni duyuyor musunuz? Güçlü Vezir'in ve yardımcılarının durumuyla ben ilgilenirim."

Yehuda der ki:

"Ben, pazarlarda çalışan insanları size itaat ettirmekle görevliyim."

Yusuf, Yehuda'nın planını öğrenir. Oğullarından birini onun yanına gönderir ve delikanlıya önceden der ki:

"Bu adamın sırtını okşayacaksın, o senin amcandır."

Ardından, onları avlusuna çağırıp, şu şekilde konuşur:

"Yakup'un oğulları, sizi herhangi bir konuda yanılttım mı? Size ilk fırsatta iyilik yaptım; diğer fırsatta ise sizi onurlandırdım. Ama, daha sonra erkek kardeşiniz buna ihanetle karşılık verdi. Ülkeyi ve buranın halkını yıkmak için aranızda danışıklı dövüş yaptınız. Dünyadaki tüm gücün size ait olduğunu mu sanıyorsunuz? Sizin dışınızda kimsenin bu güce sahip olmadığını mı düşünüyorsunuz?"

O anda Yusuf, üzerinde durdukları avlunun yüksek kısmında ayağını yere vurur: Yer öylesine çatlar ki, mermer döşeme taşları kırılır. Yusuf sözüne devam eder:

"Sizin dürüst Yakup'un oğulları olduğunuzu bilmesem, bu öfkeyle size öyle bir bağırırdım ki, kendinizi yüzükoyun mermerin üzerinde bulurdunuz."

Yehuda, bu öfke karşısında, bir şeyler yapmaya karar verir. Omzunun üzerinde bir kıl tutamı vardır ve bir şeye sinirlendiğinde bu tutam dikelerek gömleğinin altından çıkıp, şakır şakır kanamaktadır. Böyle olunca Yehuda'nın yüzü kızarır, ama kimse niçin kızardığını Yehuda bayılmadan anlamazdı. Ancak Yakup'un soyundan birisi ona eliyle dokunduğunda kendine gelebiliyordu. Yusuf, oğluna der ki:

"Git, şu orta yaşlı adamın sırtına dokun ve seni görmeden yanından uzaklaş."

Oğlan söyleneni yapar, aniden Yehuda'nın öfkesi diner. Erkek kardeşlerine doğru döner ve sorar:

"Hanginiz bana dokundu da öfkem dindi?"

"Hiçbirimiz sana dokunmadık," derler.

"Allah'a yemin ederim, Yakup'un soyundan biri bana dokundu."

Yakup'un kardeşleri, planlarının gerçekleşemediğini ve vezirin çok güçlü olduğunu görünce, evlerine geri dönmeye, Reuben'i Bünyamin'in yanında bırakmaya karar verirler ve babalarının yanına dönmek üzere yola çıkarlar.

Evlerine geldiklerinde derler ki:

"Bünyamin, kralın su kabını çaldı ve bu hırsızlığın cezası olarak onu alıkoydular. Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ettik. (Sana söz verdiğimiz zaman) gaybı (oğlunun hırsızlık edeceğini) bilemezdik." (Yûsuf Sûresi, 81. ayet)

Yakup, bu olay karşısında şaşırır ve der ki:

"Nefisleriniz sizi bir iş yapmaya sürükledi. Artık bana düşen, sabretmektir. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir." (Yûsuf Sûresi, 83. ayet)

Ardından ekler:

"Tüm gün oruç tutup tüm gece dua edenlerden oluşan, bu denli iyi bir soydan gelmesine karşın, oğlum nasıl hırsız olur?"

Yanıt verirler:

"Biz ancak bildiğimize şahitlik ettik." (Yûsuf Sûresi, 81. ayet)

Bunun üzerine Yakup ağlamaya, yakarmaya başlar; öyle güçlüdür ki gözyaşları, cinleri ve insanları, kuşları ve vahşi hayvanları bile ayağa kaldırır. Bunun üzerine, Allah ona şu vahiyi gönderir:

"Ağlamayı bırak, çünkü seni Yusuf ve Bünyamin ile birleştireceğim ve gözlerinin yeniden görmesini sağlayacağım."

Bunun üzerine, Yakup ağlamayı bırakır. Ardından, onlara der ki:

"Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'un ve kardeşinin akıbetini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin (Yûsuf Sûresi, 87. ayet). Şehre bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden uzaklaştıramam." (Yûsuf Sûresi, 67. ayet)

Bu sözler, Yakup'un tertiplediği bir hileye karşılık gelir; çünkü onlara düşman bir göz yüzünden nazar değmesinden endişe etmektedir.

Mısır'a vardıklarında Yusuf'un sarayına girerler; onu selamlayıp oğlu Bünyamin'i kendisine vermesini talep eden Yakup'un mektubunu sunarlar; bir yandan da bunu yapması için sürekli yalvarırlar.

Yusuf, erkek kardeşlerine şöyle der:

"Sözlerinizin birçoğunda bana karşı samimi olmadığınızdan kuşkulanıyorum. Şu su kabına sizinle ilgili sorular soracağım, siz de karşıma sıralanın."

Karşısına sıralanırlar. Yusuf, parmaklarıyla kabın üzerine sertçe vurur, tiz bir çınlama işitilir. Erkek kardeşlerine doğru dönüp onlara der ki:

"Ey Yakup'un oğulları, bu maşrapa der ki siz yanlış tanıklıkta bulunmuşsunuz ve erkek kardeşinizi kurdun yediğini söyleyerek yalan söylüyormuşsunuz."

"Yanlış tanıklıkta bulunmadık ve Yusuf hakkında sadece gerçekleri söyledik," diye karşılık verirler.

Yusuf, parmaklarıyla maşrapanın üzerine sert bir darbe daha indirir ve ilkinden daha tiz bir çınlama işitilir.

"Kap ne diyor biliyor musunuz?" diye sorar Yusuf. "Yusuf'u kıskanıyormuşsunuz ve onu öldürme niyetiyle babanızın elinden alıp kuyuya atmışsınız."

Yusuf, yeniden su kabının üzerine bir darbe indirir; bir çınlama daha işitilir...

"Su kabının ne dediğini biliyor musunuz?" diye sorar yeniden. Der ki, "Ey Güçlü Vezir, sana önceki sözlerimde yalan söylemedim. Erkek kardeşlerini kuyunun içinden çıkardılar ve onu, yirmi gümüş para karşılığında Malik bin Dar'a sattılar. O adama da, kardeşlerini Mısır'a götürürken ayağına zincir vurmasını tembihlediler."

Bu sözler üzerine, erkek kardeşlerinin yüzleri renk değiştirir.

"Bu anlatılan olaylardan hiçbirini bilmiyoruz," derler.

Yusuf, kabın üzerine parmaklarıyla bir darbe daha indirir. Dördüncü darbedir bu... Su kabı, korkunç bir şekilde çınlar.

"Kap der ki," diye buyurur Yusuf, "bu satış sözleşmesi, Yehuda tarafından kaleme alınmıştır."

Erkek kardeşler bir kez daha inkâr ederler:

"Ey Güçlü Vezir, bu anlattıklarından hiçbirini bilmiyoruz."

Yusuf, sözleşme kâğıdını çıkarır ve Yehuda'ya verir:

"Yazını tanıdın mı?" diye sorar.

Yehuda kâğıda bakar. Kâğıttaki, onun yazısıdır.

"Evet, yazımı tanıyorum," der, "ama bu sözleşmeyi kendi irademle yazmadım. Aileme ait olan ve ismi Yusuf olan bir köle adına yazdım."

Yusuf sinirlenir ve haykırır:

"Siz Peygamberler soyundan, Yakup'un soyundan geldiğinizi iddia etmiyor musunuz? Henüz reşit bile olmamış bir çocuğu düşman bellemişsiniz. Bu çocuk, sizin erkek kardeşinizdi; ama ne önemi var! Onu kuyuya atmışsınız, ardından onu oradan çıkarıp, esir satar gibi puta tapanlardan birine satmışsınız."

Bunun üzerine, yardımcılarına doğru döner ve emreder:

"Kentin kapısının önüne on adet direk dikin ki, şunların onunun birden başını vurdurayım ve bedenlerini oraya asayım. Oradan geçen insanların ağzına laf olsunlar."

"Ey Güçlü Vezir!" diye haykırırlar, "bize bu şekilde davranarak babamızın belini bükme."

Ardından, derler ki:

"Şu anda kardeşimize yaptıklarımızın cezasını çekiyoruz."

Hatalarını itiraf ettiklerinde, Yusuf onları karşısına toplar ve sanki başını kaşıma ihtiyacı duyarmışçasına tacını çıkarır. Yusuf'un, tıpkı kardeşleri gibi, başının tam tepesinde kara bir beni vardır. Erkek kardeşleri Yusuf'un benini görünce, onu tanırlar ve önünde secde ederek, yeri öperler.

"Yoksa, sen Yusuf'un ta kendisi misin?" diye haykırırlar. (Yûsuf Sûresi, 90. ayet)

Yusuf der ki:

"Ben Yusuf'um, bu da kardeşim. Allah, bize iyilikte bulundu. Çünkü, kim kötülükten sakınır ve sabrederse, şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez." (Yûsuf Sûresi, 90. ayet)

"Allah'a ant olsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. (Yûsuf Sûresi, 91. ayet). Kim kötülükten sakınır ve sabrederse, şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez." (Yûsuf Sûresi, 90. ayet)

Ardından, Yusuf Aleyhisselam, Allah'ın ona kuyuda giymesi için verdiği gömleği almaya gider; onu katlar ve der ki:

"Bunu babama götürün. Onu yüzünün üstüne koyun ki, yeniden görmeye başlasın. Ve bütün ailenizi bana getirin." (Yûsuf Sûresi, 93. ayet)

Gömleği Yakup'a götürürler ve yüzünün üstüne koyarlar. Yakup yeniden görmeye başlar. Tüm ailesini, oğullarını, onların çocuklarını, sahip olduğu her şeyi toplar ve Mısır'a, Yusuf'un yanına gider. Allah'ın izniyle, tüm yakınlarını artık yanında toplamıştır. Bundan sonra, ölüm onları ayırana dek hayatlarında hiçbir sıkıntı olmaz.

Davut ve kayınpederi

Davut Aleyhisselam, Şaul'a[1] karşı, İbnü'l Mukaffa'nın *Acemlerin Tarihi*'nde anlattığı şekilde hileye başvurur. Davut'un Câlût'u[2] öldürüp başını kesmesi ve yüzüğünü almasının ardından Şaul, kızını Davut Aleyhisselam ile evlendirdikten sonra, İsrailoğulları'nın Davut'un yaptıkları karşısında hayrete düştüklerini ve ondan fazlaca söz ettiklerini görür. Bu ünlü kişiliğe dair haberler ona ulaştıkça, Şaul, Davut'a karşı büyük bir kıskançlık beslemeye başlar; onun kraliyetteki görevine dair korkuya kapılır ve kızını onunla evlendirdiğine, gücünü ve zenginliklerini onunla paylaşmış olduğuna pişman olur. Bunun üzerine kızına der ki:

"Kızım, seni Davut'la evlendirdiğime pişmanım; o Yehuda kabilesinden olduğu ve biz de Yusuf Aleyhisselam'ın kabilesinden olduğumuz için siz birbirinize denk değilsiniz. İnsanların bu evliliği tasvip ettiğinden emin değilim. Onu öldürmek ve onun neden olduğu endişeleri ortadan kaldırarak ruhumu ferahlatmak istiyorum. Onun davranışlarına dikkat et. Yanlış bir harekette bulunursa bana haber ver ki, onu cezalandırmaya bizzat kendim geleyim. Bu meseleyi halletmenin en uygun yolu bu..."

"Babacığım," diye yanıt verir kız, "onu öldürmen mübah değildir. Ona azap çektirmek için böyle bir hainliğe başvurduktan sonra sen güvende olabilir misin? İhanet edip verdikleri sözü bozanları, keder, kurbanlarından daha çabuk bulacaktır. Bu şekilde davranırsan, Allah'ın sana verdiği krallık gücünü geri alacağından ve iktidarının bir başkasının elinde geçeceğinden korkarım."

"Görüyorum ki, onu bana tercih ediyorsun," diye karşılık verir Şaul. "Onu öldürmekten asla vazgeçemem. Ve, bu utançtan kurtulmak için seni de öldüreceğim; çünkü o bizim dengimiz de eşimiz de değil."

Kız, bunu babasının ağzından işittikten sonra, can korkusuyla bu sözleri Davut'a ulaştırır. Davut der ki:

---

1 Arapça; Talut.
2 Goliath.

"Ben uyuyormuş gibi yapacağım. Sen babana git ve şöyle de: 'Babacığım, her ne kadar kocam olsa da Davut'u desteklemek yerine, şefkatini kaybetmemek için sana itaat etmek istiyorum. O şimdi uyuyor.'"

Ardından Davut bir zırh giyer; üzerine her zamanki elbiselerini geçirir ve uyur gibi uzanır. Aslında, eşinin sözlerinin doğruluğundan şüphelidir ve olan biteni kendi gözleriyle görmek ister. Şaul'un, ona karşı daha önceden en ufak bir hata işlememesine karşın, onun kanını dökmeyi, onu öldürmeyi mübah göreceğinden kuşkuludur.

Kadın, babasının yanına gidip ona der ki:

"Babacığım, insanların ne senin onurunu lekeleyecek bir söz söylemelerini, ne de seninle dövüşmek için bir sebepleri olmasını isterim. O yüzden, eğer Davut'u öldürmek istiyorsan, şu anda gel; çünkü uykusunun en ağır zamanında yanından ayrıldım."

Şaul, hançerini alıp Davut'un evine gelir. Davut, o sırada uyuyor gibi yapmaktadır. Şaul silahını kınından çeker ve düşmanının göğsüne indirir. Hançer, Davut'un zırhına değip geri teper. Davut ayağa fırlar; onu elbisesinin yeninden kavradığı gibi der ki:

"Sana karşı daha önceden hiçbir hata işlememiş olmama rağmen, kanımı akıtma hakkını kimden alıyorsun? Ve, şimdi sana bu şekilde davranmamı kim önleyecek?"

Hançer, Şaul'un elinden düşer. Şaul, bu saldırıya dair söylentilerin İsrailoğulları'nın arasında yayılmasından ve Davut'a karşı davranışının ortaya çıkmasından endişe eder; çünkü böyle olursa onu kınayacaklar ve krallık ünvanını elinden alacaklardır. Daha sonra, Davut Aleyhisselam, onu serbest bırakır ve bu olaydan kimseye bahsetmez. Şaul, bunun ardından bir süre tahtta kaldıktan sonra ölür. Davut, peygamber olana dek İsrailoğulları'nın başına geçer.

Başka bir anlatıma göre, olaylar şu şekilde gelişmiştir: Şaul, Davut'u öldürmek istediğinde, "Casus" lakaplı bir adam, Davut'un kızına tehlikeyi haber verir. Kız, kocasına der ki:

"Bu gece, büyük olasılıkla sana karşı bir cinayet girişimi olacak.

Sözlerimin doğru olduğunu görmek için, tetikte ol."

"Eğer kral beni öldürmek istiyorsa, sığınağımdan asla çıkamam," der Davut, "ama bana şarap dolu bir tulum getir."

Kız, isteneni getirir. Davut, kendi giysilerini üzerine geçirdikten sonra tulumu yatağına yerleştirir ve kendisi de yatağın altına girer. Şaul gelip bu kez kendi kızına sorar:

"Kocan nerede?"

"Yatakta uyuyor," diye yanıt verir kızı.

Şaul, yatakta uzanan şekle hançerini saplar. Şarap akar. Şarabın kokusunu duyan Şaul, haykırır:

"Allah, Davut'a merhamet etsin! Ne kadar çok şarap içebiliyormuş!"

Dışarı çıkar. Gün ağardığında, hiçbir şeyi beceremediğini anlar ve der ki:

"Hiç şüphe yok ki, bu şekilde davrandığım bir adam, intikamını alana dek beni rahat bırakmayacaktır."

Mabeyincilerine ve nöbetçilerine, sarayı daha büyük bir ciddiyetle korumalarını tembihler ve kapıları ardından sıkı sıkıya kapattırır.

Ardından, bir gece vakti herkes uyurken, Davut onu bulmaya gelir. Allah, nöbetçilerin gözünü kör etmiştir. Davut kapıları açar ve şiltesinin üzerinde uyumakta olan Şaul'un yanına kadar gelir. Bir okunu Şaul'un başının yanına, bir okunu ayaklarına, bir okunu sağına, bir okunu da soluna yerleştirir. Ardından saraydan çıkar. Şaul uyandığında, okları görüp haykırır:

"Allah, Davut'a merhamet eylesin! Onun yanına kadar gittim ve onu öldürmeye çalıştım. O benim yanıma kadar geldi ama canımı bağışladı. Eğer isteseydi, bu okları kalbime saplardı; oysa ben güvenilecek bir adam değilim."

Mabeyincilerine ve nöbetçilerine, yine daha dikkatli olmaları yönünde uyarıda bulunur.

Ertesi gece, Davut ikinci kez onun yanına gelir. Allah, nöbetçileri ve mabeyincileri kör etmiştir; Davut Aleyhisselam, Şaul'un uyuduğu odaya girer. Şaul'un abdest alırken kullandığı bir ibriği ve su içti-

ği bir testiyi alır. Davut, düşmanının sakallarından biraz kıl ile elbisesinden birkaç püskül keser. Ardından saraydan çıkar. Şaul uyanıp olanları gördüğünde Davut'u yanına çağırır; yaptıklarından dolayı özür dileyerek yetkilerini ona devreder.

Süleyman ve cinler

Davut Aleyhisselam'ın oğlu Süleyman, cinlere karşı hileye başvurur. İbnü'l Mukaffa'nın *Acemlerin Tarihi*'nde anlattığı kadarıyla olaylar şu şekilde gelişir: Davut Aleyhisselam'ın oğlu Süleyman, rüzgârlardan, duydukları her şeyi kendisine taşımalarını söyler. O dönemde, cinler ve şeytanlar, yılda bir kez İblis'in evinde toplanırlar ve Süleyman'ın emrinde çalışırken gösterdikleri çabaları ve çektikleri ıstırapları ona anlatırlar. Bu ayrıntıları aktardıkları yıllık toplantılardan birinde, İblis –Allah'ın laneti üzerinde olsun–, onlara sorar:

"Gündüz çalışıp akşam dinleniyor musunuz?"

"Evet," diye yanıt verirler.

"Bu bile acılarınızı dindirir," der İblis. "Henüz çok büyük bir zalimliğe uğramamışsınız demektir."

Rüzgârlar, bu sözleri Süleyman'a yetiştirir. Süleyman da, taş çıkarmak, mermer kesmek, maden kazmak üzere cinlerin ve şeytanların gece gündüz çalıştırılmasını emreder. Böyle olunca çok fazla yorulurlar.

Bir yıl sonra İblis'in yanında toplanırlar ve başlarına gelenleri anlatırlar. İblis onlara sorar:

"Yüklerinizi taşırken, onları aldığınız yere eliniz boş ve yüksüz olarak mı dönüyorsunuz?"

"Evet," diye karşılık verirler.

"Henüz çok büyük bir zalimliğe uğramamışsınız demektir."

Rüzgârlar, bu sözleri Süleyman'a yetiştirirler. Süleyman da, şeytanlara ve cinlere, gerekli yükleri Kudüs'e taşımalarını, molozları taş ocağına götürüp, oradan şehirdeki inşaatlarda kullanılacak

malzemeyi getirmelerini emreder. Böylelikle, yorgunlukları bir kat daha artar.

Üçüncü yıllık toplantılarında, şeytanlarla cinler, olan bitenden İblis'i haberdar ederler. İblis, onlara sorar:

"Giderken ve dönerken, yol boyunca sizi zorla yürüten, yavaş gittiğinizde size vuran gözcüler oluyor mu?"

"Hayır," diye karşılık verirler.

"Henüz çok büyük bir zalimliğe uğramamışsınız demektir," der.

Rüzgârlar, bu sözleri de Süleyman'a yetiştirirler. Süleyman da, gidiş ve dönüşlerinde cinlerle şeytanların başında durup onları zorlayacak gözcüler gönderir. Geride kalan veya güçten düşenler şiddetli bir tokat yiyecektir.

Bu düzene dayanmak çok zordur. İblis'in yanındaki dördüncü yıllık toplantıda, başlarına gelenden onu haberdar ederler. Bunun üzerine İblis der ki:

"Uğradığınız zulüm, en aşırı noktasına varmıştır; artık kurtuluşu ümit edebilirsiniz. Üzerinize düşen, kendinizi kurtarmanın bir yolunu bulmaktır."

Yıl bitmeden Süleyman onların işlerine son verir. Olaylara dair bir başka anlatımda denir ki, Süleyman, o yıl sona ermeden ölmüştür.

İki anne ve Süleyman

Köyden iki anne çıkar; her ikisinin de yanında küçük çocuğu vardır. Kurt, çocuklardan birine doğru seğirtip onu yer. İki kadın, diğer çocuğa kimin sahip olacağı konusunda tartışmaya başlayınca, mesele Davut'un mahkemesine iletilir. Davut, çocuğun, aralarında en yaşlı olan kadına ait olması gerektiği hükmüne varır. Bunun üzerine kadınlar, Süleyman Aleyhisselam'ın huzuruna çıkarlar. Süleyman, onlara sorar:

"Sorun nedir? Başınıza gelenleri anlatın."

Başlarına gelen her şeyi anlatırlar. Süleyman der ki:

"Geriye kalan çocuğu iki eşit parçaya ayırmam için bana bir bıçak getirin; her biriniz bir parçasını alır."

Genç olan kadın sorar:
"Çocuğu gerçekten kesecek misin?"
"Evet," diye yanıt verir Süleyman.
"Yapma. Hakkımı, hasmıma bırakmaya hazırım."
"Çocuğu ikiye ayır," der diğer kadın.
Süleyman, çocuğu, onu kesmemesini isteyen kadına verir. Bu olaydaki bilgelik, o kadının annelik şefkati gereği çocuğunun öldürülmesine razı gelmediğini görmekte yatar. Çocuğun annesi olmayan diğer kadın ise, kendi çocuğu gibi onun da ölmesini kolaylıkla kabullenebilmektedir. Süleyman, genç kadının korktuğunu ve çocuğu korumaya çalıştığını gördüğü an, onun gerçek anne olduğunu anlar. Bu yüzden de, çocuğu ona teslim eder.

Süleyman ve kazlar

Bir adam, Süleyman Aleyhisselam'ı arayıp bulup ona şöyle der:
"Ey Allah'ın Resulü, komşularım benim kazlarımı çalıyor; ama hangisinin çaldığını bilmiyorum."
Süleyman, halkı namaza çağırır. Ardından, toplanan insanların önünde bir vaaz verir ve konuşmasının sonunda der ki:
"Aranızda, komşusunun kazlarını çalıp, başında bu hayvanların tüyleriyle birlikte dua etmek üzere camiye girenlerinizin olduğunu görüyorum."
O anda, cemaatten biri, elini başının üzerine götürür. Bunun üzerine Süleyman, kazların sahibine der ki:
"İşte, hırsız orada."
Ardından, adama, çaldığı kazların parasını ödettirir.

İsa ve üç somun ekmek

İsa Aleyhisselam, birlikte bir somun ekmek yediği kişiye karşı hileye başvurur. Bu olay, Vahb bin Munabbih tarafından aktarılmıştır. İsa Aleyhisselam, günlerden bir gün, dünyayı dolaşmak amacıyla, yanına birini alarak kentten ayrılır. İkisi, yoğun bir açlık hissine

kapılırlar. Suriye'deki bir köye gelirler. İsa, yanındakine der ki:

"Bu köyde bize yiyecek bir şey verebiliyorlar mıymış, sor bakalım."

Adam uzaklaşır ve İsa dua etmeye koyulur. Yoldaşı geri döndüğünde, onu bekleterek duasına devam eder. Adam, bir somun ekmeği tek başına yer. İsa, duasını bitirdiğinde, kendi somununu alır ve sorar:

"Üçüncü somun nerede? Her birimiz kendi ekmeğimizi yedik ama üçüncü bir somun ekmek daha vardı."

"Hayır, sadece iki tane vardı," diye yanıt verir yoldaşı, "bir tek olan ve kendisinden başka ilah olmayan Allah'a ant olsun."

Yollarına devam ederler ve karşılarına kör bir adam çıkar.

"Sadece Allah'a tapınman kaydıyla sana gözlerini geri vermemi ister misin?" diye sorar İsa.

"Evet," der kör adam; "eğer yeniden görmemi sağlarsan olur."

İsa Allah'a yakarır ve Allah, kör adamı gözlerine kavuşturur. İsa, yanındakine doğru dönerek der ki:

"Bu güce sahip olan Allah adına sana soruyorum, kayıp ekmeği sen mi yedin?"

"Hayır," diye yanıt verir beriki. "Bir tek olan ve kendisinden başka ilah olmayan Allah'a ant olsun."

İsa sessizliğini korur; yollarına devam ederler. Karşılarına felçli bir adam çıkar.

"Sadece Allah'a tapınman kaydıyla seni ayağa kaldırmamı ister misin?" diye sorar İsa.

"Sana söz veriyorum, eğer yerimden kalkmamı sağlarsan olur," diye yanıt verir felçli adam.

İsa Allah'a yakarır, Allah felçli adamı ayağa kaldırır. İsa, yanındakine dönerek, aynı soruyu tekrar sorar. Adam yanıt verir:

"Hayır, bir tek olan ve kendisinden başka ilah olmayan Allah'a ant olsun."

Ne bir geçit ne de bir sal yardımıyla aşılacak bir akarsunun kıyısına varana dek, yollarına devam ederler.

"Ayaklarımı kaldırdıkça, adımlarını benim ayağımı çektiğim yere atacaksın," der İsa, yoldaşına.

Böyle yaparak akarsudan geçerler.

"Bana bu gücü veren Allah adına sana soruyorum, kayıp ekmeği sen mi yedin?" diye sorar yoldaşına.

"Hayır," diye yanıt verir beriki, "bir tek olan ve kendisinden başka ilah olmayan Allah'a ant olsun."

Yollarına devam ederler. Oradan fazla uzaklaşmamışken, İsa yolda üç külçe altın bulur. Yoldaşına der ki:

"Biri senin, biri benim olacak."

"Peki, üçüncüsü kimin olacak, ey Allah'ın Resulü?" diye sorar adam.

"Sen, bir somun ekmek yedin; ben de bir somun ekmek yedim. Yediklerimizle orantısız bir şekilde altın almamız uygun düşmez."

"Üçüncü somunu ben yedim. Sen dua ederken yedim," diye itiraf eder adam.

"Üç külçe de senin olsun o zaman," der İsa.

Ardından, yoluna devam edip, onu yalnız başına bırakır. Adam, üç külçe altının yanında kalakalır ama onları bir türlü kaldıramaz. Kollarına almaya kalkıştığı zaman, külçeler kaldıramayacağı kadar ağırlaşırlar.

Bu durumdayken, adamın yanından üç kişi geçer. Onu görüp üç külçe altını fark ettiklerinde, hızla yanına varırlar; onu öldürürler ve altınların başına dikilirler. İçlerinden ikisi, üçüncüsüne der ki:

"Bu altınları taşımamız ve karnımızı doyurmamız için bir şeyler buluver civar köylerin birinden..."

Yoldaşları gider. Geriye kalan ikisi, kendi aralarında anlaşırlar ve derler ki:

"Geri döndüğünde, onun üzerine atlayacağız; onu öldürüp altınları da aramızda paylaşacağız."

Erzak almak üzere giden beriki ise, kendi kendine şöyle demektedir:

"Yemeğin içine zehir koyarım. Onlar yediklerinde zehirlenip ölürler. Altınların hepsi bana kalır."

Ardından, yiyecek bir şeyler alır; içine zehir koyup yoldaşlarına getirir. Yemeği önlerine koyar koymaz, üzerine çullanıp onu öldürürler. Ardından, arkadaşlarının getirdiğini yemek üzere otururlar. Ama, yedikleri gibi ölürler.

İsa Aleyhisselam, yanlarından geçer. Onları yere serilmiş şekilde görür; külçe altınlar, aralarına savrulmuştur.

"İşte, dünyanın da, üzerinde yaşayan insanların da düzeni bu," der, "tüm bu adamlar, cehennem ateşini boylayacaklar."

Simon Petrus Antakya'da

Petrus[1] (s.a.v) da, hedeflerine ulaşmak için hileye başvurdu. Olay, Kuran'daki şu ayete dair tefsirinde, El Talabî tarafından aktarılmaktadır: "Onlara, o şehrin halkını örnek ver. Hani oraya elçiler gelmişti. Hani biz onlara iki elçi göndermiştik de onları yalancı saymışlardı. Biz de onlara üçüncü bir elçi ile destek vermiştik. Onlar, 'Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz,' dediler." (Yâsîn Sûresi, 13.-14. ayet) Üçüncü elçi, Simon Petrus idi. Aslında, Meryem'in oğlu İsa Aleyhisselam, Antakya'ya daha önce iki kişi göndermiştir: Birisi Barnabas, diğeri Pavlus'tur. Adamlar, Antakya'ya giderler; ama kenti yöneten krala bir türlü ulaşamazlar. Uzun süre bu halde beklerler. Kralın şehre indiği günlerden birinde, Allah'ın büyük olduğunu söyleyip, adını zikrederler. Kral sinirlenir ve onların alıkonulmasını emreder. Yakalanırlar; kırbaç cezasına çarptırılıp, hapse atılırlar.

İsa, bunu öğrendiğinde, iki adamın kurtarılmaları ve salıverilmeleri için baş havari Simon Petrus'u gönderir. Petrus, kente emanet giysilerle girer ve halkın seçkinlerini ziyaret etmeye koyulur. İnsanlar iman edip ona bağlanana dek, Allah'ın olağanüstü işaretlerini onlara gösterir. Bu kimseler, adamın yaptıklarını krala öyle bir anlatırlar ki, sonunda kral Petrus'u sarayına çağırır; yanında kal-

1 Arapça'da: Şam'ûn el-Safâte.

ması için ısrar eder; onu içtenlikle konuk edip, ona saygılı davranır.

Sohbet ettikleri bir gece, Simon Petrus, onu özellikle ilgilendiren bir konudan söz açar krala:

"Seni başka bir dine iman etmeye çağıran iki adamı önce kırbaçlayıp sonra da hapse attırmışsın duyduğuma göre. Onlara yakından bakmaya veya onların sözlerini dinlemeye çaba harcadın mı acaba?"

Kral yanıt verir:

"Duyduğum öfke, bu meselede gözlerimi kararttı."

"Eğer kral hazretleri razı olurlarsa, onları farklı kılanın ne olduğunu yakından inceleyebilmek için buraya getirtilebilirler."

Kral, iki adamın getirtilmesi emrini verir. Simon Petrus, onlara sorar:

"Bu kente sizi kim gönderdi?"

"Her şeyi yaratan Allah gönderdi," diye yanıt verirler.

"Daha fazla ayrıntı verin," diye sözünü yineler Petrus.

"Allah, istediğini yapabilir ve doğru bulduğu şeyin yapılmasını sağlayabilir."

"Bu sözlerinizi dayandırdığınız mucizeler nelerdir?"

"Ne dilersen."

Bunun üzerine kral, gözleri suratının içine çökmüş bir adamı getirmelerini emreder.

"Allah'ınıza yakarın da, bu adamın gözlerini ortaya çıkarsın," der kral Simon Petrus'a.

Barnabas ile Pavlus, adamın gözlerinin olduğu yerde iki adet çukur belirene dek Allah'a yakarırlar. Bunun üzerine, fındık boyutunda iki balçık küresi alıp, bu çukurlara yerleştirirler. Buradan iki göz ortaya çıkar ve adam etrafındakileri görmeye başlar.

Kral, bu olaydan çok etkilenir. Simon, krala der ki:

"Eğer senin tanrın da benzer şeyler yaparsa, şeref sana karşı değil senden yana olacak."

"Senden gizleyecek hiçbir sırrım yok," diye yanıt verir kral. "Taptığımız tanrılar görmez ve duymazlar. Ne zararlıdırlar, ne de yararlı..."

Simon, kral ile birlikte onun putlarının yanında öyle çok dua

eder, yakarır, ağlar ki, herkes, onların dinine iman ettiğini düşünür. Ardından kral, iki elçiye der ki:

"Eğer Rabbiniz bir ölüyü diriltirse, biz de ona ve size inanacağız."

"O her şeyi yapabilir," diye karşılık verirler.

"Burada bir ölü var; yedi gün önce vefat etti. Benim valilerimden birinin oğluydu. O sırada seyahatte bulunan babası cenazesine katılabilsin diye toprağa verilmesini geciktirdim."

Şimdiden kötü kokmaya başlamış, yüzünden kan çekilmiş olan ölüyü alırlar. İki tutuklu yüksek sesle; Simon ise gizlice Allah'a yakarmaya başlarlar; ta ki ölü ayağa kalkana dek. Ölü şöyle der:

"Yedi gün önce ölmüştüm. Öldüğümde puta tapıyordum. Allah, beni ateşle çevrili yedi vadiden geçirdi. Beni işiten hepinizi, sizi bekleyen tehlike konusunda uyarıyorum. Allah'a iman edin."

Bunun üzerine, göğün kapıları açılır ve o genç adamın delikanlılık çağlarındaki hali görünür; bu üç kişi için şefaat etmektedir.

"Peki, bu üç kişi kim?" diye sorar kral.

"Simon ve iki tutuklu," diye yanıtlar dirilen ölü.

Ve, Simon'un yoldaşlarından ikisini işaret eder. Şaşıran kralın aklından geçenleri bilen Simon, ona şöyle der:

"Bizim için bir ölüyü diriltmesini istemeyecek misin tanrından? İki seçeneğin var: Ya bizim dinimizi kabul edersin, ya da tebaanın ortasında şöyle bağırırsın: 'Tanrılarımız ne zararlıdır, ne de yararlı.' Eğer bu şekilde davranmaz isen, senin aleyhine Allah'a yakarırız ve kraliyetindeki diğer insanlarla birlikte sen de helak olursun."

Kral, Allah'a inanır; çevresindekiler ve seçkinler de onun izinden gider. Ve Simon, Allahü Teâlâ tarafından ruhu teslim alınıncaya dek onların yanında kalır.

Hacer-ül Esved'in yerleştirilmesi

Peygamber Aleyhisselam, Hacer-ül Esved'in yerleştirilmesi için kurnazca bir yöntem buldu. Olay, Muhammed Vâkidî bin Ömer[1]

---

1 Bkz. s. 22, dipnot no. 1.

tarafından, *Peygamber'in (s.a.v) Doğuşu* başlıklı kitabında anlatılmaktadır. Ayrıntıları bana aktaran ise, Muhammed bin Abdullah olmuştur; o da bunları Zuhrî'den[1] duymuştur. Zuhrî'nin kaynağı ise, Muhammed bin Hurayz bin Mutim'dir.

Kâbenin köşesine Hacer-ül Esved'i yerleştirmeye sıra geldiğinde, her bir kabile der ki:

"Hacer-ül Esved'in yerleştirilmesinde diğerlerinden daha çok hakkımız var."

İnsanlar, birbirlerine o kadar zıt düşerler ki, aralarında bir çatışma çıkmasından endişe edilir. Bunun üzerine, Ebû Ümeyye bin Mugîra, ortaya çıkıp şöyle der:

"Ey siz, burada toplanan Kureyş kabilesi üyeleri, kötülük değil, iyilik yapmaya kararlıyız. Yapılması gereken konusunda farklı düşüncelere sahipsiniz; konu, sizin aranızda bölünmelere neden oluyor. Beni Şaybat kapısından içeri ilk giren kişi, aranızda hakemlik yapacak."

"Kabul ediyoruz," diye yanıt verirler, "bu tür bir çözüme rıza gösteririz."

Ebû Ümeyye, herkesin sözünü dinlediği soylu biridir. Beni Şaybat kapısından ilk giren, Peygamber (s.a.v) olur. Onu gördüklerinde, haykırırlar:

"İçeri giren 'Sıddık' ve 'Emin' oldu demek! Bizimle ilgili vereceği kararı kabul ediyoruz."

Ardından, durumu ona anlatırlar. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurur:

"Hacer-ül Esved'i hepinizin kaldırmasına izin vereceğim."

Ardından, sarındığı genişçe örtüyü yere serer; taşı örtünün tam ortasına yerleştirir ve ardından şu çağrıda bulunur:

"Kureyş kabilesinin her dört grubundan birer kişi gelsin."

Beni kafilesi adına Abd-Manâf Ukba bin Rabîya; ikinci grup adı-

1 El Zuhrî (Muhammed bin Muslim): Peygamber'le ilgili rivayetler konusunda uzman kişi; (Şam'da 105/724 yılından 125/743 yılına dek hükmeden) Emevi Hanedanlığı'ndan Halife Hişâm'ın çocuklarının eğitmeni olmuştur. El-Zuhrî, 124/742 yılında ölmüştür.

na Ebû Raba Askad bin Muttalib; üçüncü grup adına Ebû Hüdayfa bin Mugîra; dördüncü grup adına Kays bin Adiy gelirler.

Ardından, Peygamber Aleyhisselam der ki:

"Her biriniz bir ucundan tutarak birlikte örtüyü kaldırın."

Kaldırırlar. Peygamber Aleyhisselam, taşı alıp yerine yerleştirir; bu kararıyla herkesi tatmin etmiş olur ve namı yürür.

Mağaradaki sığınak

Peygamber (s.a.v), mağaraya sığınmak üzere evinden kaçtığı gece, hileye başvurur. Aslında, Peygamber Aleyhisselam Mekke'den çıktığında, takip edildiğinden kuşkulanmaktadır. Bunun üzerine, Ebû Tâlib Aleyhisselam'ın oğlu Ali'ye, evinde onun yerine uyumasını ve üzerine onun giydiği çizgili mantoyu geçirmesini emreder.

"Eğer Allah istiyorsa," der, "düşmanlarımdan sana hiçbir kötülük gelmeyecektir."

Ali, emre uyar. Gece yarısı olduğunda, puta tapanlar evin çevresini sarıp peygamber sandıkları Ali Aleyhisselam'ı zorla alıkoymaya hazırlanırlar. Ali gözlerini açar; onlara bakar; ardından bilerek kesik kesik öksürür. Sesini tanıyıp anında oradan kaçarlar. Bazıları düşer; bazıları da oracıkta heyecandan ölür; bazılarının kolları bacakları kırılır; bazıları da bu badireyi zarar görmeden atlatır. Ali'ye karşı yapılan bu saldırının nedeni şudur: Bir adam, Peygamber'e –Allah'ın hayır duaları ve rahmeti, onun ve ailesinin üzerinde olsun– gelip, onu şu şekilde uyarmıştır:

"Puta tapanlar toplandılar ve bu gece saldırıp seni öldürme kararı aldılar."

Peygamber (s.a.v) bunun üzerine kaçar ve Allah'ın isteği doğrultusunda bir mağaraya sığınır; Ali de onun yerinde uyur.

Eziyet edilen adam

Peygamber Aleyhisselam, başka bir durumda da hileye başvurmuştur. Günlerden bir gün, bir adam onun yanına gelip şöyle der:

"Ey, Allah'ın Elçisi, komşum bana haksızlık ediyor. Sen, buna son vermesini kendisinden birçok kez istedin ama o halen devam ediyor."

"Git, kendi evindeki eşyaları çıkarıp yola bırak," diye yanıt verir Peygamber.

Adam gidip eşyalarını evinden dışarı çıkartır ve yolun kenarına atar. Buradan geçen insanlar, ona sorarlar:

"Neler oluyor sana?"

Yanıt verir:

"Komşum bana haksızlık ediyor. Allah'ın Elçisi'ne gidip, onun hakkında şikayette bulundum. Buna son vermesini birçok kez kendisinden talep etmiş olmasına rağmen, o halen devam ediyordu. Ben de, olanlar hakkında Allah'ın Elçisi'ni haberdar edince, bana şöyle dedi: 'Eşyalarını evinden çıkarıp onları yola bırak.'"

İnsanlar, şöyle demeye başlarlar:

"Allah komşunu lanetlesin! Ey Rabbimiz, bu dünyada ve öteki dünyada şu komşuyu lanetle!"

Söz konusu adam, olan biteni öğrenir. Kurbanını yolun kenarında bulur; yaptıklarından dolayı ondan özür diler ve der ki:

"Bir daha yapmayacağım. Evine dön."

Adam güvenle evine döner; içi huzur doludur.

Kaçak

Peygamber Aleyhisselam, bir başka hilesini de, düşmanlarından kaçarken, onun yanından geçip şöyle haykıran bir adam için gerçekleştirir:

"Ey Muhammed, yardımıma yetiş, peşimde kanımı akıtmak isteyen insanlar var."

Peygamber Aleyhisselam yanıt verir:

"Dosdoğru koşmaya devam et; peşindekilere yollarını şaşırtacağım."

Adam uzaklaşır, Peygamber Aleyhisselam ayağa kalkıp, yardım isteyen adamın geçmediği bir yere oturur. Adamlar koşarak gelip sorarlar:

"Ey Muhammed, senin önünden şuna benzeyen ve şu şekilde yürüyen biri geçti mi?"

Peygamber Aleyhisselam yanıt verir:

"Ruhumu elinde bulunduran O'nun adına yemin ederim; burada durduğumdan beri kimse önümden geçmedi."

İnsanlar, onun doğru sözlülüğünü bildiklerinden, ona inanırlar; başka bir yola saparlar ve böylelikle kaçak da, peşindekilerden kurtulmuş olur.

Gizli bir kaçış

Peygamber Aleyhisselam, aşağıda verdiği tavsiyede bir başka hileye daha başvurmuştur:

"Eğer aranızdan biri, namaz sırasında bağırsaklarından beklenmedik şekilde dışkı gelmesi karşısında afallar ise, burun deliklerini parmaklarıyla kapasın ve sanki burnundan kan geliyormuşçasına, oradan dışarı çıksın."

Yaşlı kadınlar

Peygamber Aleyhisselam, şaka yapmak amacıyla, bir başka hileye daha başvurmuştur. Günlerden bir gün, mola verdiği yerlerden birinde yaşlı bir kadın görür ve ona der ki –Allah'ın hayır duaları ve rahmeti, ikisinin de üzerinde olsun–:

"Yaşlı kadınlar cennete girmeyecekler."

Bunun üzerine yaşlı kadın ağlamaya başlar. Peygamber (s.a.v) o kadar neşeli güler ki, azı dişleri bile gözükür. Ardından şöyle der:

"Fakat, kırk yaşına varmış kadın görünümünde cennete gireceklerdir."

Gözdeki leke

Bir kadın, Peygamber'in yanına gelip ona der ki:

"Kocam seni çağırıyor."

"Kocan kimdir?" diye sorar Peygamber.

"Şu kişi," diye kocasını gösterir.

"Hani, şu gözünde beyaz leke olan mı?"

"Allah'a ant olsun, onun gözünde beyaz leke yoktur," diye haykırır kadın.

"Hayır, Allah'a ant olsun ki, onun gözünde beyaz leke var."

Kadın derhal evine döner ve kocasının gözünü incelemeye koyulur.

"Neyin var?" diye sorar adam.

"Peygamber Aleyhisselam, senin gözünde beyaz bir leke olduğunu söyledi bana."

Adam gülmeye başlar ve şöyle yanıt verir:

"Evet, gözümde bir beyaz, bir de siyah leke var; ama bu illa bir ur olmak zorunda değil ki!"

Yavru deve

Bir kadın, Peygamber'in yanına gelip ona der ki:

"Ey Allah'ın Elçisi, beni bir devenin üzerinde ailemin yanına götür."

"Onu yavru bir devenin üzerine bindirin," diye emreder Peygamber.

"Ey Allah'ın Elçisi," diye yanıt verir kadın. "Ben, sadece devenin üzerine binerim."

"Elimizde sadece yavru bir deve var."

"Ben, sadece devenin üzerine binerim."

Peygamber (s.a.v), gülmeye başlar ve der ki:

"Bir deve ile yavrusu, farklı şeyler mi?"

Kadın, devenin sırtına biner ve ailesinin yanına gider.

Mucizevi mum

Sahte peygamberler arasında, ismi El Yarbuyi olan biri vardır. El Vâkidî'nin anlattığına göre, Yarbu sülalesinden gelen, ismi Candap, lakabı da Bakradap olup, Kulthum'un oğlu olan bir adam, Allah'ın

Elçisi'yle (s.a.v) aynı dönemde kendini peygamber ilan eder. Peygamberlik görevinin kendisine verildiğinin bir işareti olarak da, demirden bir oku veya kilden bir mumu ateşe verme gücü olduğunu gösterir. Bunu gerçekleştirmek için de, şu hileye başvurmaktadır: Demir filizlerini veya başka maddeleri, Yehuda balsamından[1] elde edilmiş bir yağ ile sıvar. Ardından bunları ateşe verince tıpkı bir mum gibi yanarlar.

Ateşin inişi

El Rahâ'daki[2] bir kilisede ve Kudüs'teki Diriliş Kilisesi'nde, bugüne dek benzer bir yöntem uygulanmıştır. Aslında, kilisenin bekçisi kandilleri hazırlarken, her fitilin başına, balsam yağına bulanmış yarı saydam birer fitil bağlar. Fitillerin uçlarını, kubbe duvarındaki küçük deliklerden dışarı çıkarır. Kalabalık, kilisenin kubbesi altında toplandığı sırada lambaları yakmak istediğinde, bekçi dış duvarın üzerine çıkar ve kimse fark etmeden, fitillerin tümünü ateşler. Fitiller, balsam ağacının yağından dolayı derhal alev alır ve alev, ipler boyunca, önceden belirlenen hat üzerinden aşağı iner; ta ki uçucu neft ile ıslatılan fitiller alev alana dek... Sahtekârlar, kandilleri yakan bu ateş sanki cennetten iniyormuş gibi davranırlar. Böylelikle, Hıristiyanlar arasındaki cahil erkekler, kadınlar ve yarım akıllılar ile Müslümanlar arasında imanı kuvvetli olmayanlar da bu şekilde ortaya çıkar.

Kudüs'te, Aşir el Davla isminde bir kamu görevlisi vardır. Kilisenin çatısına çıkmak için lambaların kendiliğinden yandığı zamanı bekler. Bir gün, kubbeye tırmanıp ateşin aşağı indiği yerin yakınında beklemeye başlar. Bunun üzerine, kilise görevlisi işini yapamaz ve insanlar için belirlenen zamanda ışık yanmaz. Bunun üzerine memura yüz altın para verip der ki:

"Burada İsa'ya inanmayan biri olduğu için melekler aşağı inmiyor."

---

1 Commiphora opobalsamum veya balsamodendron gileadensis.

2 Bugünkü Urfa.

El Davla, ateşin yanmasıyla ilintili bir hilenin döndüğünü anlar; parayı alır ve tek kelime etmeden çekip gider.

Yeniden çıkan saçlar

Sahte peygamberler arasında, Beni Hanife kabilesinden olup, Yamama'da yaşayan Yalancı Museylima vardır. Kendisine peygamberlik görevi verildiğini kanıtlamak için, saçları güzel olan birinin başına elini koyduğunda, bu saçların birden kirlendiğini ve tutam tutam döküldüğünü ileri sürer. Tatlı suya tükürdüğü an, su tuzlanır. Kel bir adamın başına elini koyar koymaz, saçları yeniden çıkmaya başlar.

Kullandığı hile ise, şu şekildedir: Kaz yağı, engerek zehri ve kunduz böceği tozunu karıştırıp bir merhem yapar ve avucuyla saçların üzerinde uygular. Bunun üzerine, saçlar tutam tutam kopup yere dökülür. Kel birinin başını ovup, saçlarını çıkarmak için kullandığı lapayı ise, başka türlü hazırlar. Yumurtanın sarısını, beş dirhem ağırlığında koyun yağı karıştırarak seyreltir; bakır bir kabın içinde kısık ateşte pişirip, içine baykuş yumurtası, yanık kemik tozu ve sperm ekler. Bu lapayı avucuna yayıp kel adamın başına sürer. Bu işlemin ardından, saçlar yeniden çıkar. Zaten, bu tedavinin etkili olduğu konusunda hemfikir olan bazı hekimler, saç dökülmesine karşı bu tedaviyi önermektedir.

Aslanlara yem olmaktan nasıl kurtulunur?

Sahte peygamberler arasında, Kuhays el Kilâbi isimli biri vardır. Kendisine şu sözcüklerle vahiy geldiğini iddia etmektedir:

"Ey aç kalmış olan! Su iç ki, karnın doysun; yararsız şeylerden ise uzak dur, onlar aklını doyurmaz."

Kilâbi, peygamber olduğunu kanıtlamak için, insan etiyle beslenmeye alışmış aslanların önüne atılsa, kendisini yemeyeceklerini söyler. Bunun için de şu hileye başvurur: Sıçan yağı, binici taşı[1],

---

1 Arapça, *hacar el-fursân.*

yanık sakız ağacı usaresi[1], mercan, yanık mühre boncuğu, acıhıyar yağı, adasoğanı alır. Hepsini susam yağında haşlar. Tüm bedenini, ateşin üzerinden alır almaz bu karışımla ovar. Aslanlar bu kokuyu duyar duymaz etrafa kaçışırlar; ona yaklaşmazlar ve hatta onların ardından koşarken bile, adamdan kaçarlar. Hekimler, bu merhemle bedeni ovulmuş birini ısıran aslanın, diş etinde karıncalanmalar, ağzında uyuşukluk hissettiğini; dişlerinin döküldüğünü ve aynı gün içinde öldüğünü iddia ederler.

Yanmayan elbiseler

Sahte peygamberler arasında, Taif'te yaşayan Ebû Cavana isimli biri vardır. Peygamber olduğunu iddia eder: Ateşle oynar, ateşin üzerinde yürür ve ateşi, üzerine attığı gömleğiyle söndürür. Kullandığı hile şu şekildedir: Söğüt dalları, beyaz kitre zamkı, beyaz ebegümeci ve amyant alır. Hepsini toz haline getirinceye dek ezer; yumurta akıyla karıştırıp elleriyle ayaklarını bu karışımla sıvar. Böylece ateşle oynadığı zaman alevlerden etkilenmez.

Üzerindeki gömlek de bu merheme bulanmıştır. Gömleği ateşin üzerine bıraktığında gömlek yanmaz ve çoğu zaman da ateşi söndürür. Üzerinde ayrıca Anka kuşunun tüylerinden dokunmuş bir eşarp bulunmaktadır. Bu eşarp da ateşe atıldığında yanmaz.

Şişedeki yumurta

Sahte peygamberler arasında, Hanzala bin Yezid el Kûfî de vardır. Onu "Bedbaht" el Şakî adıyla tanırlar. Aktarılan bilgilere göre, kendini peygamber ilan edenlerin sonuncularındandır. Peygamberlik işareti olarak da, bir şişeye koyduğu yumurtayı, şeklini bozmadan dışarı çıkarabilmesini göstermektedir. Bunun için de, tavuğun yumurtladığı an yumurtayı alıp üç gün boyunca şarap sirkesi ve amonyaklı tuzun içinde bekletir. Yumurta, böylece undan yapılmış yumuşak hamur kıvamını korur. Ardından adam, yumur-

1 Pistacia lentiscus.

tayı, içini yarıya kadar suyla doldurduğu bir şişenin ağzından geçirir. Yumurta, suya değince katılaşır. Su boşaltılınca, geride yalnızca şişenin şeklini alan yumurta kalır.

Günümüzde, bir şişenin içine portakal, ağaçkavunu, nar, salatalık ve benzeri meyvelere, şişe biçimi veren bir kişiyi gördük. Bunun için, meyveyi şekil almaya başladığı ilk zamanlarda, çiçeğin dişi organının döllendiği dönemde alır. Onu besleyen dal ile birlikte şişenin içine koyar; şişeyi de ağaca asar; ta ki meyve ideal hacmine ulaşana dek... Ardından dalı keser ve meyve, şişenin içinde kalır. Bu işlemi birçok kez gözlemledik ve bizzat kendimiz de yaptık.

Böğüren boğa

Sahte peygamberler arasında Zaradaşet isimli biri vardır; İslam'ın ortaya çıkışından önce yaşamıştır. Peygamber olduğunu iddia eder, tıpkı canlı bir boğa gibi böğüren, bakırdan bir boğa yapar. Aslında, bu hayvanın bir heykelini yapar; gerisine iki delik açar ve bir duvara yaslar; duvarın ardına da, kimsenin girişini göremeyeceği küçük bir deliğin içine, demircininkine benzeyen bir körük yerleştirir. İçeri giren oğlu körüğü hareket ettirir. Boğa heykelinin içine hava birikir. Hava heykelin iki gözü, iki kulağı, burun delikleri ve ağzından dışarı çıkınca, boğanın şiddetli bir böğürme sesi çıkardığı işitilmektedir. Boğa, bir süre boyunca bu şekilde böğürür.

Sihirli heykel

Sahte peygamberler arasında Musab bin Zübeyir isimli biri bulunmaktadır. Peygamber olduğunu iddia eder, bunun kanıtı olarak da, en kötü insanların gizlerini ortaya çıkarabilmek için karşısına geçtiği bir putu gösterir. Beyaza boyanmış güzel bir oda ayarlar ve ortasına, bir adamın girebileceği büyüklükte oyuklu büyük bir sarı heykel yerleştirir. İçeri birisi girdiğinde, heykelin üzerindeki delikler, insan vücuduna, kulaklarına, burnuna, gözlerine, ağzına karşılık gelmektedir. Gizli düşüncelerinin ortaya çıkarılması için hey-

kelin karşısına geçirilecek kişi, odanın kapısında Musab tarafından karşılanır. Musab ona şöyle der:

"İçeri gir ve bu heykelden ne istediğini söyle. Onun karşısında dur ve onunla şu şekilde konuş: 'Ey sen, emin ruh, mesajımı peygamber Musab'a ilet.' Ardından, putun etrafında yedi kez dön ve dışarı çıkmak üzere kapıya varana dek yüzün heykele dönük olsun."

Musab'ın bir suç ortağı, konuşmanın başını duyduğunda, ziyaretçi putun önüne gelmeden önce heykelin içine gizlenir. Bunun için de, yeraltından, bu iş için düzenlenmiş bir girişi kullanır. Ziyaretçi ilerlerken, beriki de, onun istediği gibi heykelle konuşur. Ardından, dışarı çıkmadan önce, suç ortağı, heykelin içinden çıkar ve Musab'ın yanına önceden gidip, sorulan sorulardan onu haberdar eder. İşte, heykel ile bu şekilde konuşulur ve Musab, insanların heykele söyledikleri şeyi, onlara ifşa eder.

Düşüncelerin Aktarımı

Kendisine peygamberlik görevi verildiğini ileri süren bir başka kişi de buna benzer şekilde bir işbirlikçi ile birlikte çalışır. Bu kez, işbirlikçisi, bir ziyaretçinin sırlarını öğrenip, onları uzakta duran efendisine vücut hareketleriyle aktarır Örneğin bir adam, bir hırsızlıktan söz ettiğinde, anlatının durumuna göre, işbirlikçi elini bacağına, ardından dizine, sonrasında ensesine, ardından başının tepesine koyar. Hiçbir şey söylemez; tek bir kelime dahi etmez. Ardından, efendisi, ziyaretçiye der ki:

"Sen bir hırsızlıktan söz ettin."

Efendi, daha sonra, ziyaretçiye istediği yalanları söyleyip, neye inanmasını istiyorsa ona inandırır. Bu şifreli yöntemler, efendisine, kendini bir kabul töreni aracılığıyla adamış kişiler tarafından sıkça kullanılır.

Altıncı Bölüm

Halifelerin, Kralların ve Sultanların Hileleri

Kılavuz

Halife Ebû Bekir[1] Aleyhisselam'ın bir hilesi, *Zekiler*[2] üzerine yazdığı bir kitapta İbnü'l Cevzî tarafından aktarılmıştır.

Şu şekilde: Peygamber Hazretleri –Allah'ın rahmeti, onun ve ailesinin üzerinde olsun–, Ebû Bekir ile bir devenin sırtında sürgüne gider. Kendisi önde, Ebû Bekir arkada oturmaktadır. Sık sık Suriye'ye giden Ebû Bekir yolu iyi bilir. İnsanlar önünden geçtikçe ona şöyle sorarlar:

"Önündeki adam kimdir?"

Onlara şu yanıtı verir:

"Bana izlenecek yolu gösteren bir kılavuzdur."

Bu olayın bir başka yorumu ise, İbnü'l Cevzî'nin belirttiği bir dizi kanıtla aktarılır ve Ebû'l Hüseyin bin Muhammed'in, Ebû Ubeyde'nin anlattıklarından aktardığı; berikinin de bunları Ebû-Salama bin el Akva'dan öğrendiği kadarıyla şunlar eklenir: Peygamber (s.a.v) ve Ebû Bekir, saklandıkları mağaradan çıkarlar. Ebû Bekir, Peygamber Aleyhisselam'ın ardından deveye biner. Her defasında karşılarına biri çıktığında, onlara sormaktadır:

"Ey Ebû Bekir, önündeki kişi kimdir?"

O da yanıt verir:

"Bana doğru yolu gösteren bir kılavuzdur."

---

1 Dört Raşit Halife'nin ilki: 10/632 ila 12/634 yılları arasında Medine'yi yönetmiştir. (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e., s. 113-116).

2 Elyazmasının kapsamı dahilinde, "yazılmamış" şeklinde belirtilmektedir. Belki de, bu anekdot, İbnü'l Cevzî'nin bir elyazmasından alınmıştır.

Zarar görmüş manto

Halife Ömer bin Hattab Aleyhisselam'ın bir hilesi söz konusudur ve hileyi, İbnü'l Cevzî, *Zekiler* kitabında aktarmaktadır. Ganimet olarak alınıp Yemen'den getirilen bir dizi manto, Ömer bin Hattab'a, müslümanlar arasında bölüştürmesi amacıyla takdim edilmiştir. Halife, mantolardan birinin zarar gördüğünü fark eder.

"Bu mantoyu ne yapacağız?" der. "Bunu ganimetten aldığı pay olarak birine versem, kabul etmeyecektir."

Mantoyu alır; katlar ve kumaşın biraz sarkmasına özen göstererek, oturduğunda dizinin altına yerleştirir. Ardından, diğer tüm mantoları önüne getirtir ve onları insanlara dağıtmaya başlar.

Bu durumdayken, odaya Zübeyir bin Avvam girer. Halifenin dizinin altında katlanmış duran mantoya görüp Ömer'e der ki:

"Bu manto da neyin nesi?"

"Boşver," diye yanıt verir Ömer.

"Ne özelliği var peki?" diye sorusunu yineler.

"Boşver," diye yineler halife.

"Benim payım olarak onu bana ver."

"Kabul etmezsin."

"Elbette kabul ederim."

Ömer, bu kararı hakkında içini rahatlatmak için, söylediğini yineletir ona; ardından da bu mantoyu bir kez alırsa iade edemeyeceğini koşul olarak öne sürer. Zübeyir kabul eder. Bunun üzerine, Ömer mantoyu alıp ona verir. Zübeyir mantoyu alır; inceler; zarar görmüş olduğunu fark eder ve haykırır:

"Ben bunu istemiyorum."

"Sana söylediğim koşulu kabul etmiştin," diye yanıt verir Ömer.

Nasıl satılır?

Etrafa Saçılmış İnci Taneleri adlı kitapta, Ömer'in bir başka hilesinden söz edilir. Eskiden manto satan bir delikanlı bulunmaktadır. Ona bir gün şöyle demiştir:

"Eğer giysi çok kısa ise, müşterinin karşısında onu yere sermeden önce otur. Eğer çok uzun ise, aynını ayaktayken yap."

Havadisleri yayma yöntemi

Ömer bin Hattab İslam'a geçtiğinde, bu durumun kısa zaman içinde herkes tarafından bilinmesini ister. Gizli haberleri kısa sürede yaymasıyla tanınan Cemil bin Mamar Cumahî'yi bulur. Ona kimsenin duymayacağından emin olup sır emanet edilemez. Ömer ona der ki:

"Ben Müslüman oldum. Kimseye söyleme, herkesten gizli tut, kimsenin kulağına gitmesin."

Cemil sokağa çıkar çıkmaz, avaz avaz bağırmaya başlar:

"Ömer bin Hattab'ın Müslüman olduğuna inanmıyor musunuz? İnansanız da inanmasanız da doğru... Bu böyle biline."

Ömer'in İslam'a geçtiği yönündeki haber derhal yayılır. Zaten, onun istediği de budur.

Savaşan domuzlar

Ömer bin Hattab'ın bir başka hilesi, *Savaş Oyunları ve Hileler Kitabı*'nın yazarı Medâinî tarafından aktarılır. Der ki, Ermeniler yanlarında dişi bir savaş filiyle Müslümanlarla savaşmaya gelirler. Müslümanları yenerler. Dişi fil, atların karşısında öyle kükrer ki, ürken atlar önünde duramazlar. Öte yandan, Müslümanların ordusunda piyade eri bulunmamaktadır. Ömer der ki:

"Bize domuz getirin."

Domuz bulup getirirler.

"Muharebe sırasında, dişi filin önünde domuzlara vurun."

Bu şekilde yaparlar. Dişi fil dövülen domuzların çığlıklarını işitince ürküp geri çekilir. Müslümanların ordusu ise, böylelikle düşmanları kovalamaya başlar. Belli sayıda düşman öldürürler; diğerlerini ise esir alırlar.

Muğlak bir cümle

Medâinî, Halife Osman bin Affân Aleyhisselam'ın bir hilesini aktarır. Osman, Tamîssa ismiyle bilinen, ünlü bir kalenin kuşatmasına katılır. Müslümanların kaleye yaklaşma çabaları kesin olarak püskürtülünce, düşmanları, şu koşullarda teslim olmayı kabul ettiklerini iletirler:

"Müslümanlar kalenin içine girdiklerinde tek bir kişi öldürülmeyecek."

Kabul edilir. Müslümanlar, kaleyi işgal ederler. Osman, tek bir kişi haricinde herkesi öldürtür.

Kayıp adam olayı

Ebû Tâlib'in oğlu, Müminlerin Emiri Ali'nin bir hilesi, Asbağ bin Tabâta tarafından öncelikle aktarılır. Der ki, "Günlerden bir gün, Ali Aleyhisselam ile birlikte camiye girmiştik. Ali'nin karşısına, onu susturmaya çabalayan bir insan grubunun ortasında ağlayan bir oğlan çıktı. Müminlerin Emiri, çocuğun yanaklarından süzülen yaşları görünce, ona sordu:

'Ey oğul, ne oldu sana?'

'Müminlerin Emiri,' dedi oğlan. 'Hâkim Şüreyh, bana karşı aklıma yatmayan bir hüküm verdi.'

'Konu nedir?'

'Ey üstadım, benim etrafımda gördüğün bu insanlar, babamın yol arkadaşlarıydılar. Babamın biraz parası vardı. Ticarette kullanmak üzere parayı yanına almıştı. Arkadaşları, onsuz geri döndüler. Onun hakkındaki haberleri sordum. Öldüğünü söylediler. Miras olarak geriye ne bıraktığını merak ettim. Mirasının olmadığını söylediler. Onları Şüreyh'in huzuruna getirdim. Onlara yemin ettirdi; ardından serbest bıraktı.'

'Bu meseleyi, Davut Aleyhisselam dışında kimsenin kullanmadığı bir yöntemle ele alacağım,' diye buyurdu Ali, 'delikanlı, bana baş muhafızı çağır.'

"Ardından, sözü edilen insanları birbirine yaklaştırıp yüzlerini inceledi ve dedi ki:

'Bu oğlanın babasına ne yaptığınızı benim huzurumda itiraf edin.'

"Tek bir ağızdan yanıt verdiler.

'Bu oğlanın babası ölmüştür.'

"Ali Aleyhisselam her birini diğerinden ayırır ve caminin avlusunda farklı yerlere yerleştirir; yanlarına da birer muhafız diker. Ardından, yardımcısı Abdullah bin Ebû Rafî'yi çağırıp ona şöyle emretti:

'Tutanakları sen yazacaksın.'

"Camide toplanan kalabalığa şöyle dedi:

'Allah büyüktür dediğimde, hep birlikte benim arkamdan tekrar edeceksiniz.'

"Sanıklardan birini yanına çağırıp ona sorar:

'Bu oğlanın babası hangi gün öldü? Söyle bana.'

'Şu gün ölmüştür,' diye yanıt verdi adam, 'şu ayda ve şu senede.'

'Günün hangi vaktinde?'

'Şu vakitte.'

'Naaşını kim yıkadı?'

'Şu kişi.'

"Bu yanıtları aldıktan sonra, Halife haykırdı:

'Allah büyüktür!'

"Tüm Müslümanlar, onun peşi sıra haykırır:

'Allah büyüktür!'

"Diğer sanıklar, bu zafer nidaları karşısında endişelenip arkadaşlarının tanıklığında bir hata yapmış olabileceğinden şüphelenirler; kendilerini ilgilendiren bir ayrıntıyı ağzından kaçırdığından endişe ederler. Sonuç olarak, halife, adamı hapse atmalarını emretti.

"Ardından, bir diğerinin yanına yaklaşıp ona dedi ki:

'Sizin yaptıklarınızı ve özellikle de senin işlediğin suçu biliyorum. Sen de bunun farkındasındır, umarım?'

'Ey Müminlerin Emiri,' diye haykırdı beriki, 'ben aralarından

yalnızca biriyim. Ayrıca bu adamın öldürülmesine de gönlüm razı olmamıştı.'

"Bu itirafı alan halife, sanıkları birbiri ardına karşısına çıkardı. Her biri, Ali'nin karşısında suçlu olduklarını itiraf ettiler. Ali, onları hapse attı; kan parası ödemeye ve babanın oğluna bıraktığı mirası iade etmeye mecbur bıraktı."

Âşık kız

Ebû Tâlib'in oğlu Ali Aleyhisselam, bir başka hileye daha başvurur. Kendi üzerinde cinsel arzusunu tatmin etmekle suçladığı bir adama âşık olduğu söylenen bir kadın çıkar karşısına. Kanıt olarak da, üzerindeki elbiselerde suçlunun pisliğinin izini gösterir ahaliye. Daha önceden, yumurtanın beyazıyla elbisesinin üzerinde lekeler yapmıştır.

Ali, adamı çağırır ve ona der ki:

"Olan biteni bana anlat ve açıksözlü ol."

"Allah'a yemin ederim, ey efendim," diye karşılık verir adam. "Bu kadınla hiçbir ilişkim olmamıştır. Beni asıl seven, kendisidir. Onun arzusuna yanıt vermeyi kabul etmediğimden, onunla evlenmem için bu hileyi tertipledi. Ama ben onu istemiyorum."

"Burada kal," diye emreder halife.

Kadını çağırtır ve onunla ayrı bir yerde konuşur:

"Seni onunla evlendirmek istiyorum, ama bana doğruyu söylemen şartıyla," der. "Aranızda bir şey geçti mi, geçmedi mi?"

"Beni, rızam dışında cinsel ilişkide bulunmaya zorladı," diye yanıt verir kadın. "İşte, bu da kanıtı."

Bunun üzerine, Halife Aleyhisselam şöyle der:

"Kunbur, bana sıcak su getir."

Hizmetçisi suyu getirir. Halife, kadının elbisesini alıp bir saniyeliğine sıcak suya batırır. Yumurtanın beyazı elbiseden çıkar. Ali Aleyhisselam bunu görünce haykırır:

"Bu, sadece yumurtanın beyazıymış. Kırbaçları getirin."

Kırbaçları getirirler.

"Bu kadına, iftira edenler için yasanın öngördüğü kırbaç cezasını veriniz," diye emreder.

Ardından, yalan yere suçlanan adamı serbest bırakır.

Zarar ziyan tahmini

Büyük hayırsever, başdanışman Cemal el Din Ebû Abdullah Hüseyin el Rakkâm, Ebû Tâlib'in (s.a.v) oğlu Ali'nin şu hilesini anlatmıştır.

Der ki, "Bağdat'taki Sultan Pazarı'nın yolunun sonunda bulunan el Şaraî Medresesi'ndeki bir kitapta, aralarındaki anlaşmazlığa dair Ebû Tâlib'in oğlu Ali Aleyhisselam'ın vereceği hükmü öğrenmek için iki adamın geldiğini okudum. İçlerinden biri, ötekinin kendisine attığı taşın gözüne isabet ettiğini, görme yetisinde bir azalmaya neden olduğunu iddia eder. Mağdur, düşmanının, kendisine verdiği bu hasardan dolayı tazminat ödemesini ister.

"Ali Aleyhisselam, şöyle der:

'Bu adamın yaralı gözünü bandajlayın.'

"Ardından, çevresindeki birine bir taş verir ve emreder:

'Elinde bu taşı tutarak uzaklaş ve şikayetçinin seni artık göremediği bir noktada dur.'

"Adam, gözü bandajlı olan berikinin kendisini artık göremeyeceği bir yere varana dek yürür. Ardından Ali der ki:

'Şikâyetçi ile taş arasındaki mesafeyi ölçün.'

"Mesafeyi ölçerler. Bunun üzerine, sağlıklı gözü bandajlarlar ve yaralı gözü ortaya çıkarırlar. İlk defa olduğu gibi taşı uzaklaştırırlar. Taşın görünür olduğu iki yer arasındaki mesafeyi ölçerler. Sağlıklı gözün artık taşı görebildiği uzaklığın üçte biri kadardır. Ali, hasara neden olan kişinin, gözün tamamının kaybı için belirlenen meblağın üçte ikisini ödemesi gerektiğine hükmeder."

Oğlunu inkâr eden ana

Bir anne ile oğlu arasındaki dava, Ali Aleyhisselam'ın bir hilesi

sayesinde mutlu sonuca varır. Bir çocuk, annesi sandığı bir kadının eteğine yapışmış bırakmazken, kadın çocuğun kendi oğlu olmadığını söyler. Oğlana göre, babasının bıraktığı yüklü mirasa bu kadın el koymuş; ona da hiçbir şey bırakmamıştır. Her ikisi, Ali Aleyhisselam'ın mahkemesine çıkarlar. Ali, oğlanın iddiaları hakkında kadının ağzını arar. Kadın inkâr eder ve şöyle der:

"Benim hiçbir zaman evlenmediğime tanıklık edecek insanlar getirebilirim."

Ali, tanıkları çağırır. Gelirler ve söz konusu kadının ömründe hiç evlenmediğini, bu oğlanın kadının düşmanları tarafından bu şekilde konuşmaya zorlandığını söylerler. Ali Aleyhisselam şöyle emreder:

"Buraya bir ebe getirin."

Huzuruna bir ebe getirirler.

"Sanığın bakire olup olmadığına bak."

Ebe, kadını tuvalete götürür. Genç kadın, onun bakire olduğunu söylemesi karşılığında, kadına yüz altın para verme sözünde bulunur. Ebe, dışarı çıktığında der ki:

"Ey efendi, bu kız bakiredir."

"Oğlum," der Ali Aleyhisselam, "herkesin tanıklığı birbirini tutuyor; sanık bakiredir ve asla evlenmemiştir."

Oğlan haykırır:

"Ey Ali, Allah'ın Elçisi'nin (s.a.v) sana öğrettiği ve senin de mirasçısı olduğun bilime ne oldu?"

"O bilim halen geçerlidir," diye karşılık verir Ali.

Ali, genç kadına dönerek öfkeyle haykırır ve sorar:

"Senin ailende bir vasin var mıdır?"

"Benim tek vasim, Yüce Allah'tır," diye yanıt verir kadın.

Oğlana dönerek şöyle der:

"Senin ailende bir vasin var mıdır?"

"Benim tek vasim, Yüce Allah'tır," diye yanıt verir oğlan.

Ali beyan eder:

"Senin vesayetini üzerime alıyorum. Sana ödünç vereceğim yüz altın para ile bu genç kadınla evleneceksin."

"Bu evlilik sözleşmesini kabul ediyorum," diye yanıt verir oğlan.

Bir dakika önce, oğlanı ayrı bir yere çekip uyaran Ali Aleyhisselam, oğlana bu öneriyi kabul etmesini öğütlemiştir.

Ali der ki:

"Ayağa kalk ve bu kadını eş olarak al."

Oğlan ayağa kalkıp kadının elini tutar. Bu planın uygulamaya geçirildiğinden habersiz kadın, haykırır:

"Ey Ali, Allah'ın Elçisi (s.a.v), oğlanları anneleriyle evlendirmeyi mi emretti sana? Allah'a ant olsun, bu oğlan benim oğlumdur. İddialarımı sürdürerek, bu dünyanın ve öteki dünyanın nimetlerini kaybetmeyeceğim."

Ali, çocuk ile annesini barıştırır; ikisi birlikte yollarına devam ederler. Tanıklara ve ebe kadına da, yalancılar için öngörülen kırbaç cezaları verilir ve hepsi hapse atılırlar.

Kadın ve iki dolandırıcı

Bu olay da, Ali Aleyhisselam'ın bir hilesi ile çözülmüştür. İki kişi, günün birinde bir kadın bulurlar ve ona emanet olarak yüz altın para verip derler ki:

"Parayı ikimizden biri yalnız gelirse ona teslim etme, ancak birlikte gelirsek bize ver."

Kadının yanından ayrılırlar ve onu bir sene boyunca görmezler. Ardından, ikisinden biri kadına gelir ve ona der ki:

"Arkadaşım öldü. Parayı bana ver."

Kadın reddeder ve der ki:

"Parayı ikiniz birlikte geldiğinizde veririm."

Adam, bu konuda ısrarcı davranışlarıyla kadını tedirgin eder ve kadının komşularının da desteğini alır. Kadın, kendisine emanet edilmiş parayı adama ödeyene kadar işin peşini bırakmazlar. Parayı veren kadın bir sene rahat eder. Ardından, adamın arkadaşı gelip ona der ki:

"Bana parayı ver."

"Arkadaşın geldi ve senin öldüğünü söyledi. Bunun üzerine, ona altın paraları verdim," diye karşılık verir kadın.

Kavga ederler ve Ali Aleyhisselam'ın kararını öğrenmek üzere yanına giderler. Ali, kadını aldatmak için iki adamın böyle bir komplo düzenlediklerini anlar ve şöyle buyurur:

"Altın paralar bende duruyor. Sözünü ettiğin arkadaşını getir ve paraları al; çünkü biriniz yokken diğerinize parayı teslim etmesi, kadın açısından yasal olmaz."

Adam, yanlarından ayrılır ve bir daha hiç geri dönmez.

İktidarsız koca

Ali Aleyhisselam, ona şikayette bulunmaya gelen bir kadının, kocasının iktidarsız olduğu ve cinsel birleşme yaşayamadıkları yönündeki iddialarının gerçekliğini öğrenmek için hileye başvurur. Kocayı çağırır ve bunun doğru olup olmadığını sorar. Koca inkâr eder. Karısını hep sevmiştir ve ondan ayrılmayı istememektedir; kadın ise, ondan ayrılma yolunu tercih etmiştir. Bunun üzerine, Müminlerin Emiri Ali Aleyhisselam bir ebe getirtir ve kocaya belli etmeksizin sözü edilen kadının evinin kapısını güzel kokulu bitkilerle doldurmasını emreder. Ardından, kocanın kadınla cinsel birleşmede bulunmasını emredip, iş bittikten sonra silinmesi ve ardından da ona göstermesi için bir mendil verir.

Koca, başka insanların olmadığı ayrı bir yerde karısıyla birleştiğinde, cinsel ilişkiyi tamamlayamaz. İkisi birlikte odadan çıkarlar. Ali Aleyhisselam mendili ister. Mendilde herhangi bir ize rastlanmaz. Adama der ki:

"Sen iktidarsızsın; bu şüphe götürmez."

Ardından, adamın kadından boşanması yönünde hükmünü verir.

Sözde iktidarsız adam

Bir başka kadın daha, kocasının iktidarsız olduğunu söylemek üzere Ali Aleyhisselam'ın huzuruna çıkar ve bu olay, bir başka hile

sayesinde çözülür. Adam olayı inkâr etmiştir. Ali Aleyhisselam Kunbur'a der ki:

"Ey Kunbur, onu nehre doğru götür; göbeğine kadar suya sok ve o pozisyonda bir saat kadar beklet; ardından da dışarı çıkmasına izin ver. Cinsel organının sertleşip dikleştiğini görürsen, bana haber ver. Eğer cinsel organında bir değişikliğin olmadığını görürsen, yine bana haber ver."

Kunbur adamı alıp nehre getirir. Onu göbeğine kadar suya sokup bu durumda bir saat kadar bekletir. Ardından, dışarı çıkmasına izin verir. Adamın cinsel organı sertleşip dikleşmiştir. Hizmetkâr, Müminlerin Emiri Ali'yi sonuçtan haberdar eder. Ali, adama der ki:

"Karını al ve git. O bir yalancıdır."

Irzına geçilmiş öksüz kız

Ali Aleyhisselam, aleyhine tanıklıklar sunulmuş olan ve fuhuşla suçlanan öksüz kızı savunmak için hileye başvurur. Olayı Ebû Abdullah'dan öğrenen Mariya bin Vahb, İbni Ebi Umayr'a aktarmıştır. Ebi Umayr'ın anlattığına göre, günlerden bir gün, Ömer bin Hattab'ın huzuruna, aleyhinde tanıklıklarda bulunulan ve fuhuş yaptığı iddia edilen bir kadın getirirler. Hikâyesi şöyledir: Yüce Allah huzurunda sevap kazanmak isteyen bir adam, öksüz olan bu kızı yetiştirmek üzere evine alır. Adam sık sık seyahate çıkmaktadır. Öksüz kız büyür, yaşı ilerler, güzelleşir, olgunlaşır. Adamın aynı evde yaşayan karısı, kocasının bu öksüz kızı ikinci eş olarak almasından korkar. Kadın onun kadar güzel, fiziği onun kadar mükemmel değildir. Onu uyarmaksızın içmesi için şarap verir; genç kız sarhoş olduğunda da parmağıyla kızlığını bozar.

Kocası seyahatten döndüğünde, kadın, öksüz kızın fuhuş yaptığını, bekaretini yitirdiğini söyler. Kanıtlamak için de çevresindeki kadınları tanık olarak gösterir. Kadınlar tanık olurlar ve adamın karısını desteklerler. Mesele, Ömer bin Hattab'ın mahkemesine götü-

rülür; ama o da ne karar vereceğini bilmez. Adama der ki:

"Haydi, Ali bin Ebû Tâlib Aleyhisselam'ı bulalım."

Camide bulunduğu sırada onu bulup, meseleyi anlatırlar. Ali, adamın eşine der ki:

"Bir tanığın ve bariz bir kanıtın var mı?"

"Komşularım, bu mesele hakkında tanıklık edecekler," diye yanıtlar.

"Getir onları."

Komşularını getirir. Ali, kılıcını kınından çekip önüne koyar. Ardından, her kadının, odanın farklı uçlarında beklemesini emreder. Adamın karısını çağırır ve her türlü yolu deneyerek ona gerçeği söyletmek ister. Kadın itiraf etmez. Adam, onu ücra bir köşeye yerleştirir ve tanıklık etmeye gelen kadınlardan birini çağırır. Dizlerini yere koyarak çömelir ve ona der ki:

"Kadın, sen beni tanırsın. Ben Ali'yim, bu da benim kılıcım. Bu adamın eşi, bana bazı şeyler söyledi ve onun güvenliği de benim güvencem altındadır. Eğer bana doğruyu söylemez isen, bu kılıcı, karnı doyana kadar bedeninde besleyeceğim."

Kadın, Ömer'e döner ve ona sorar:

"Müminlerin Emiri, eğer doğruyu söylersem, güvenliğimi güvence altına alır mısın?"

"Bana doğruyu söyle," diye emreder Ali.

Bunun üzerine kadın der ki:

"Allah'a yemin ederim; genç kız fuhuş yapmamıştır; adamın karısı ona şunu şunu yapmıştır. Nedeni de kıskançlıktır; kocasının bu öksüz kız ile ilgilenmesinden çekinmektedir."

Olayı baştan sona anlatır. Bunun üzerine, Ali haykırır:

"Allah büyüktür! Ben, tanıkları birbirine düşürme yöntemini bulma konusunda Davut'tan sonra ilk kişiyim."

Kadını alır ve ona, iftiracılara uygun görülen cezayı uygulatır, genç kızın çeyiz parasını ödemeye zorlar; ardından da adam ile kadını boşayıp adama eş olarak öksüz kızı verir. Diğer kadınları ise, yalan tanıklık için öngörülen cezaya çarptırır.

Bir fil, nasıl tartılır?

Günlerden bir gün, Ali Aleyhisselam, bir fili tartmak için zekice bir yönteme başvurur. Bir adam, fili tartamazlar ise, karısını boşayacağına dair üç kez yemin eder. Hayvan, Basra'ya[1] varmıştır ve onu gören bu kişi, insanları onu tartmaya mecbur bırakmak için böylesi bir yemin etmeyi düşünmüştür. Bunu yapmak için tüm yolları denerler; ama hiçbir sonuç alamazlar. Bunun üzerine, Ali durumdan haberdar edilir. Der ki:

"Fili, büyük bir gemiye bindirin. Suyun geminin iki tarafında denk geldiği yeri işaretleyin. Ardından, fili dışarı çıkarıp su, hayvanın gemide bulunduğu sıradakiyle aynı düzeye gelene kadar gemiye taş yükleyin. Kullanılan taşların ağırlığı, filin ağırlığına eşit olacaktır."

Yanlış bilgi

Medâinî'nin aktardığına göre, Muaviye[2] Sıffın'da[3] Ali Aleyhisselam'a bir hile yapar. Şöyle ki; Ali'nin ordusu, su ikmali yapmak üzere bir yere uğrar. Muaviye, Ali Aleyhisselam'ın askerlerinin arasında, nerede mevzileneceğini açıklayan bir haber yayar. Bu haber Ali Aleyhisselam'ın eline geçince, Ali rakibinden önce davranıp söz konusu yeri işgal etmek için ordusuna yola çıkma emri verir. Muaviye de fırsattan istifade Ali'nin ordusunun boşalttığı su kenarına yerleşir. Ali, yöneldiği yerde Muaviye'ye dair herhangi bir iz bulamayınca, önceki mevkiine geçmek üzere geri döner. Ama Muaviye, Ali'nin ordusuyla suyun arasına yerleşmiş, ikmal yapılmasını böylelikle önlemiştir.

---

1 El Basra, çok işlek bir limandır. Kısa zamanda, özellikle Hindistan ve Çin ile bağlantılı bir limana dönüşür.

2 Muaviye bin Ebû Sufyân, Emevi Hanedanlığı'nın ilk halifesidir; 40/661 yılından 60/680 yılına dek halifelik yapmıştır. (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e, s. 129-135)

3 El Rakka'nın batısında, Fırat'ın sağ kıyısının yakınlarındaki bir yer. Sıffın'da Suriye valisi olan Muaviye'nin yandaşları ile Halife Ali'nin birlikleri arasında, 37/657 yılında büyük bir muharebe olur.

Bir müttefikin azli

Muaviye, Ali ile mücadelesi sırasında başka bir hileye daha başvurdu. Ali'nin halife olmasından önce, Kays bin Said, Mısır'da yönetici görevinde bulunmaktadır. Muaviye ile araları açıktır. Muaviye, kendi safında yer alması için ona mektup yazar; iyi niyetini açıkça ifade eder. Kays ona yanıt vermez bile. Muaviye, bir yanıt almış gibi davranır; bu yönde bir söylem benimser ve Suriye'nin tüm kentlerine gönderdiği mektuplarda bundan söz eder. Ali Aleyhisselam'ın bu ülkede bulunan elçileri, Mısır yöneticisi hakkında duyduklarını iletip onu uyarırlar. O da, Kays'ı görevinden azleder.

Abdullah bin Cafer, Ali'ye der ki:

"Bu, Muaviye'nin düzenlediği bir entrikadır. Kays, sana her zaman iyi öğütlerde bulunmuştur. Onu görevinden azletme."

Ali reddeder; Kays'ı görevinden alıp Mısır yöneticisi olarak Muhammed bin Ebû Bekir'i atar. Bu ülke kendisine karşı ayaklanınca, Kays'ı azletmiş olmaktan pişmanlık duyar. Zaten, Muaviye'nin de istediği budur.

Zorunlu bağış

Muaviye, kendisinden para istemek için onu bulan Karab bin İbrahim bin Sabâh Himyâri'nin işlerini, hile yoluyla düzenler. Onun adına bir pusula yazarak Mısır'da iktidarda bulunan Emir bin el As'tan kendisine bin altın para ödemesini rica eder.[1]

Dolayısıyla, Karab pusulayı Emir'e ulaştırmak için Mısır'a gider. Ama Emir ona herhangi bir şey vermeyi kabul etmez. Adam, olup biteni anlatmak üzere Muaviye'nin yanına döner.

"Senin sözünü dinleyen bir kabilen yok mu?"

"Evet, var."

"Mısır'a dönersen, Yemen'e geri geleceğin, kabilenle birlikte

---

1 Bu olayın anlatıldığı dönemde, Muaviye ve Emir, aynı seviyedeki iki memur idi; biri Şam'da, diğeri ise Mısır'da bulunmaktaydı. Çekişmeleri hakkında daha fazla bilgi için, bkz. (*Propos des Arabes*, a.g.e., s. 130-131)

düşmanlarına karşı bir baskın düzenleyip Taif kentinde Emir'e ait ne varsa yağma edileceği yönünde bir söylenti yay."

Karab, Mısır'a döner ve söylentiyi yayar. Haber, Emir'in kulağına gelince, onu bulup sorar:

"Kulağıma çalınan söylentiler de nedir?"

"Hakikat. Eğer, Muaviye'nin belirttiği ödülün bana ödenmesini emretmiyorsan, ben de böyle yapacağım."

"Allah'a ant olsun," diye haykırır Emir, "bu fikir senden değil, Muaviye'den çıkmıştır. Böyle davranmayı sana o öğütlemiş olmalı."

Ardından Emir, Karab'a bin altın parayı verir.

Erken ölüm

Muaviye'nin aşağıda aktarılan hilesi ise, Medâinî tarafından, *Savaş Hileleri ve Düzenleri* adıyla bilinen kitabında geçer. Günlerden bir gün Muaviye, Kûfe'ye[1], öldüğünü ve insanları yas tutmaya davet ettiğini haber vermek üzere birini gönderir. Ali Aleyhisselam'a denir ki:

"Muaviye'nin öldüğünü haber vermek üzere Kûfe'ye biri geldi."

"Muaviye ölmedi ki," diye karşılık verir Ali.

Bunun üzerine, bir atlı ve ardından bir diğer atlı gelir ve aynı haberi verirler. Haber Ali'ye tekrar aktarılır.

"Muaviye ölmedi ki," diye aynı karşılığı verir Ali.

Birkaç gün sonra, aynı haberle Muaviye tarafından acilen gönderilen bir ulak gelir. Herkes, Ali Aleyhisselam'ı, Muaviye'nin öldüğüne dair etrafta yayılan haber hakkında yine uyarır.

"Allah aşkına," diye haykırır Ali, "o ölmedi ki! Benim ayaklarımın altındaki her şeye sahip olana kadar da ölmeyecek."

Muaviye'nin Ali Aleyhisselam'a söyletmek istediği de budur aslında. Bunun üzerine, tüm arkadaşları onu terk edip, düşmanının yanında saf tutar. Ardından, kalabalıklar da Ali'nin yanından birer birer ayrılmaya başlar. Ali'nin yanında sadece birkaç sadık mümin kalır.

1 Fırat'ın bir kolu üzerinde, bir Irak kenti. Araplar tarafından 638 yılında kurulmuştur. Halife Ali, 40/661 yılında öldürülene dek burada yaşamıştır.

Bir antlaşmadan sıyrılma yöntemi

Bu hile, *Ümmetlerin Deneyimleri* (*Tecârib-ül-Ümem*) adlı eserden alınmıştır. Ali Aleyhisselam öldürüldüğünde, Iraklılar onun yerine Hasan Aleyhisselam'ı[1] getirirler. O ise, ne düşmanla mücadele edilmesini, ne de iç savaş yaşanmasını istemektedir. Kendi hesabına Muaviye'den koparabileceği kadarını alıp, ardından diğerleriyle eşit statüde müminler cemaatine girmeyi arzulamaktadır. Hasan, Kays bin Said'in, onunla hemfikir olmayacağını bilmektedir; bu yüzden de onu azleder ve yerine Ubeydallah bin Abbâs'ı getirir. Kays bin Said, Irak'ın, hepsi Ali'nin halifeliğini tanıyan ve ölümüne dek ona bağlılıklarını ifade etmiş kırk bin kişinin yaşadığı bir bölgesine hükmetmektedir. Ubeydallah, Hasan'ın kendi hesabına almak istediği şeyleri öğrenir. Ardından, Muaviye'ye mektup yazıp ondan güvenliğini güvence altına almasını talep eder. Davasına bağlılığının şartı olarak da koparabileceği kadar para teklif eder. Muaviye'nin yanıtı olumlu olur.

Daha sonra, Muaviye Madain'e[2] gelip Hasan bin Ali'nin –Allah'ın selameti, her ikisinin de üzerinde olsun– ordusu içinde, Kays bin Said'in öldüğüne dair bir söylenti yayar. Askerler dağılır; ardından yağmalamak üzere Hasan'ın çadırına yönelirler. Çadırın üzerinde kurulu olduğu şilteyi bile yırtarlar ve onu dışarı çıkarıp kovarlar. Hasan ordugâhı terk eder ve Madain kentinde beyaz bir kulübeye sığınır. Muaviye'ye, kendisinden hayat güvencesi talep ettiğini belirten bir mektup yazar. Hüseyin Aleyhisselam'a ve Abdullah bin Cafer'e de der ki:

"Kendisinden bazı ayrıcalıklar elde etmek üzere Muaviye'ye yazdım."

Hüseyin haykırır:

"Sana Allah adına yalvarırım; Muaviye'nin sözlerini gerçek, Ali'nin sözlerini yalan sanma."

---

1 Hasan bin Ali, Halife Ali'nin oğlu ve kardeşi Hüseyin'le birlikte Peygamber'in torunu.

2 Eski Ctesiphon, Mezopotamya'nın kenti, Sasani döneminde Pers medeniyetinin başkenti. 637 yılında Araplar tarafından alınmıştır.

"Kapa çeneni," diye karşılık verir Hasan. "Bu konuda senden çok daha bilgiliyim."

Hasan, iktidardan vazgeçmek için, devlet kasasında bulunan tüm paranın ve o yılın vergilerinin kendisine verilmesinin yanı sıra, onun bulunduğu ortamlarda Ali'nin aşağılanmayacağının garanti edilmesi koşulunu öne sürmüştür. Devlet kasasındaki para, beş milyon altın paraya ulaşmaktadır. Bu sırada, Hasan'ın söz konusu bilgileri içeren mektubu eline geçmeden önce, Muaviye de ona bir mektup göndermiştir; zarfın içinde, en sonunda mührünün bulunduğu boş, beyaz bir kâğıt vardır. Başka bir kâğıtta da şöyle yazmaktadır:

"Bu kâğıda, mührün üzerine yazacağın her şey sana ait olacaktır."

Kâğıt, Hasan'a ulaştığında, daha önce talep ettiğinden iki kat daha cömert koşullar yazar. Kâğıdı kendinde tutar. Muaviye ise, Hasan'ın ona daha önceden yazmış olduğu mektubu geri vermeyi reddeder.

Karşı karşıya geldiklerinde, Hasan, mektubun alt bölümünde Muaviye'nin mührüyle belirtilen sözleşme koşullarına sadık kalmasını talep eder. Muaviye reddeder ve der ki:

"Sadece senin elyazınla yazılmış mektupta benden talep ettiklerini sana vereceğim."

Anlaşamazlar ve kavga ederler. Sonuçta, Muaviye Hasan'a, kendi talep ettikleri de dahil olmak üzere hiçbir şey vermez.

Son hile

Muaviye, son hilesini de ölüm döşeğindeyken yapar. Oğluna[1] verdiği öğütler arasında, şu bulunmaktadır:

"Benim naaşımı kabire sadece Emir bin el As indirebilir: Naaşımı yere serdiğinde ve taşları düzenli bir sırayla yerleştirdiğinde, dışarı çıkmak isteyecektir; ama seni Müslüman cemaatin önderi olarak tanıyana dek, onun çukurdan dışarı çıkmasına izin verme. Eğer

---

1 1. Yezid bin Muaviye, Emevi Hanedanı'nın ikinci halifesi. 60/680 ile 64/683 yılları arasında Şam'da hüküm sürmüştür.

reddederse, kılıcınla onun başını kes. Sana, ondan ve Hüseyin bin Ali'den –Allah'ın selameti, her ikisinin üzerinde olsun– gelebilecek tehlikelerden çekiniyorum."

Muaviye öldüğünde, onu kabre taşırlar; duasını ederler ve Yezid, Emir bin el As'a, onun naaşını mezara yerleştirme emrini verir. Naaşı uygun şekilde yerleştirip yukarı çıkmak istediğinde, Yezid kılıcını kınından çekip ona der ki:

"Ya beni cemaat önderi olarak kabul edersin, ya da seni babamın yanına yollarım."

Amir haykırır:

"Bu hile sana ait olamaz! Allah adına yemin ederim, bu hileyi bu adam tertiplemiştir!"

Bir yandan da, parmağıyla Muaviye'nın naaşını işaret ederek göğsüne doğru bir tekme savurur. Ardından, Yezid'i cemaat önderi olarak kabul edip, Muaviye'ye lanetler okuyarak mezardan dışarı çıkar.

Zehirli süt

Mervan[1] bin Aniyer'e ait olan bu hile, Taberî'nin *Tarih* kitabından alınmıştır. Mervan, İbrahim bin Muhammed bin Ali bin Abdullah bin Abbâs'ı,[2] Rakka'da yeraltındaki bir zindana kapatmıştır. İbrahim'in yanında, Abdullah bin Ömer bin Abdülaziz[3]; Surâcîl bin Muaviye ve Hişâm bin Abdülmalik de zindana kapatılmıştır. Hapsedilen bu kişiler, birbirlerini hücrelerinde ziyaret ederler. Aralarında, birbirleriyle en çok görüşen ve birbirlerine karşı dostane duygular besleyenler, İbrahim ve Surâcîl'dir. Bu durumdan haberdar edilen Mervan, bu dostluktan kendi adına korkar. Süt getirtir; içine zehir koyar ve hapisteki genç esirlerden biri aracılığıyla zindana gönderir.

1 Mervan II, Muhammed'in oğludur ve Emevi Hanedanlığı'nın 14. ve son halifesi olacaktır. 127/744 ila 132/750 yılları arasında Şam'da hilafet sürecektir.

2 Abbasi ailesinin önderi. Bu aile, II. Mervan'ın mağlubiyeti ve ölümünün ardından Bağdat'ta iktidara gelecektir.

3 Emevi Hanedanı'ndandır. II.Mervan Şam'da halife ilan edilene dek, Irak valisi olacaktır. Mervan'a rakip olarak, yandaşları tarafından halife ilan edilir.

"Bunu İbrahim'e götür," der. "Ve şöyle de ona: 'Kardeşin Surâcîl bu sütü çok lezzetli buldu ve senin de tatmanı istiyor.'"

Esir, emri yerine getirir, mesajı iletir. İbrahim sütü alıp içer. Esir uzaklaşır. İbrahim, o anda, hareketlerinde bir rahatsızlık; bedeninde bir uyuşma sezinler. O gün, Surâcîl'i hücresinde ziyaret etmek üzere kendi hücresinden dışarı adım atamaz. Surâcîl ise, ona şu haberi gönderir:

"Sana ne yaptım ki bana bu bedeli ödetiyorsun? Bugün beni ziyarete gelmedin. Seni engelleyen nedir?"

İbrahim, ona şu yanıtla karşılık verir:

"Bana gönderdiğin sütü içtiğimde, tüm bedenim uyuştu."

Telaşlanan Surâcîl derhal onun yanına gelip der ki:

"Hayır, tek bir olan Allah adına yemin ederim ki, ben bugün süt içmedim ve sana da göndermedim. Hepimiz Allah'a aitiz ve ona geri döneceğiz. Bugün sana karşı bir hile yapmışlar ve seni zehirlemişler. Aman Allah'ım, yarın güneş senin naaşının üzerinden doğacak."

İbrahim'den sonra Saffâh[1] ailenin başına geçer.

Tanıksız bir ölüm

Bu hile, Mansûr[2] tarafından düzenlenir. İbnü'l Mukaffa, Mansûr'dan aldığı himaye mektubunun bir nüshasını Abdullah bin Ali'ye yazınca, Abdullah bin Ali, Sufyân bin Muaviye el Numaylî'ye bir mektup göndererek İbnü'l Mukaffa'yı öldürmesi emrini verir. İbnü'l Mukaffa, bir grup insanla aynı zamanda Sufyân ile görüşmeye geldiğinde Sufyân, diğerleri dışarı çıkana dek onu bekletir; ardından içeri kabul edip onu öldürür.

Abdullah'ın oğulları Süleyman ve Ali, Sufyân'ı yakalayıp onu Mansûr'un huzuruna çıkarırlar. Sufyân'ın İbnü'l Mukaffa'yı öldür-

1 Saffâh, Emeviler karşısındaki direnişin başını çeker ve halife olur. 132/750 ila 136/754 yılları arasında hilafet sürecektir.

2 Ebû Cafer el Mansûr, Abbasi Hanedanlığı'nın ikinci halifesi. 136/754 ila 158/775 yılları arasında Bağdat'ta hilafetini sürdürmüştür. (Bkz. *Propos des Arabes,* a.g.e, s. 143-149)

düğüne tanıklık eden insanları da çağırtırlar. Mansûr, mahkemesini toplayıp der ki:

"Bu meseleye dair bir hüküm verin."

Ardından, tanıkları ayrı bir odaya alır ve onlara şöyle der:

"Sizin tanıklığınız göre Sufyân'ı öldürttüğümü ve ardından bu kapıdan İbnü'l Mukaffa'nın girip sizin aranıza katıldığını varsayalım. Bu durumda, her kim tanıklık etmişse, Sufyân'ın ölümünün telafisi olarak onu öldüreceğim."

Bunu duyduklarında beyanatlarından cayarlar ve Mansûr, böylelikle yasa tarafından belirlenmiş cezanın Sufyân'a verilmesini engellemiş olur.

Sarhoş şairin cezası

Mansûr, İbni Harama'nın[1] sorununu çözmek için hileye başvurmuştur. İbni Harama, kendisine şiir okumak için onu arayıp bulur.

"Karşılığında dile benden ne dilersen," der Mansûr.

"Medine'de emrinde çalışan memurlarına, beni zil zurna sarhoş olarak bulduklarında, bana yasanın dayattığı cezayı uygulamamalarını yazabilirsin."

"Bu Allah'ın yasasıdır," diye karşılık verir Mansûr. "Bunu uygulamamanın olanağı yok."

"Başka bir isteğim yoktur."

Mansûr birkaç dakika düşünür; ardından Medine'deki yöneticisine yazar:

"Eğer biri İbni Harama'yı zil zurna sarhoş halde karşına çıkarır ise, ona seksen, onu senin huzuruna getirene de yüz kırbaç cezası ver."

Bu emrin ardından, ne zaman ki Medine'de bir muhafız İbni Harama'yı sarhoş yakalarsa, İbni Harama soruyu sorar:

"Seksen kırbaç cezası karşılığında yüz kırbaç cezası almayı kim ister?"

---

1 İbni Harama (İbrahim bin Ali): Medineli Arap şair. 64/685 yılında doğmuş, 149/767 yılında ölmüştür.

Yatıştıran koku

Mansûr'un bir başka hilesi daha anlatılır. Mansûr, günlerden bir gün, pazara bakan bir çatı penceresinin yakınlarında otururken, yolda yürüyen bir adam görür. Yüzünde üzgün ve endişeli bir ifadeyle sağa sola amaçsızca gidip gelmektedir. Mansûr, onu alıp yanına getirmelerini ister. Adam huzuruna getirildiğinde, durumu hakkında ona sorular yöneltir. Beriki, ne duvarlarında bir deliğe, ne de eve tırmanıldığına dair bir ize rastlanmasına, kapıların da zorlanmamış olmasına karşın, karısının parasının ve değerli eşyalarının evden çalındığını söyler.

"Ne zamandan beri evlisin?" diye sorar Mansûr.

"Bir yıldır," diye yanıt verir adam.

"Karını bakire mi aldın? Yoksa daha önceden evlenmiş miydi?"

"Daha önceden evlenmişti."

"Önceki eşinden bir çocuğu var mıdır?"

"Hayır."

"Genç mi, yoksa yaşlı mı?"

"Genç."

Mansûr, bedbaht adama, bizzat kendisinin kullandığı, keskin kokulu, sıra dışı bir parfümün bulunduğu bir şişe getirir. Parfümü ziyaretçisine verirken şöyle der:

"Bu şişenin içindeki parfümü sür, endişelerinin ortadan kalktığını göreceksin."

Adam yanından ayrıldığında, Mansûr, dört adalet görevlisine der ki:

"Her biriniz, şehrin kapılarından birini tutsun. Bu parfümün kokusunu kimde duyarsanız, onu bana getirin."

Bedbaht kocaya gelince, parfümü de alarak karısının yanına gittiğinde, ona der ki:

"Bu, Müminlerin Emiri Ebû Cafer el Mansûr'un hediyesidir."

Karısı hediyeyi koklar koklamaz, tüm parayı vermiş olduğu sevgilisini aramaya çıkar ve adamla buluştuğu gibi ona der ki:

"Bu parfümü sürün. Müminlerin Emiri, bunu kocama hediye olarak vermiş."

Sevgili parfümü sürünür ve kentin kapılarından birinden geçip ortalıktan sıvışır. Nöbet bekleyen muhafız, adamdan yayılan kokuyu duyar. Onu yakaladığı gibi Mansûr'un huzuruna çıkarır.

"Bu parfüm sana nasıl ulaştı?" diye sorar Mansûr. "Sıra dışı bir kokusu var."

"Onu satın aldım," diye karşılık verir kadının sevgilisi.

"Kimden satın aldığını bize de söyle."

Adam çelişkili, muğlak bir yanıt verir. Mansûr, başmuhafızı çağırıp der ki:

"Bu adamı al ve yanından ayırma. Eğer sana para ve değerli eşya vermeyi önerirse, onu serbest bırak. Eğer önermezse, onu sorgusuz sualsiz ölene dek dövebilirsin."

Her ikisi geri çekildiklerinde, Mansûr, başmuhafızı yeniden çağırıp ona der ki:

"Onun gözünü korkut, elbiselerini çıkar ama ben sana emir verene dek ona vurma."

Başmuhafız, adamı ve kırbaçları getirir; adamı soyup onu bağlamak üzere yere kazıklar diker. Kadının sevgilisi, dövüleceğinden emin olunca, paranın nerede olduğunu söylemeyi kabul eder. Parayı getirmesini emrederler. Parayı eksiksiz şekilde geri getirir; Mansûr'u da sonuçtan haberdar ederler. Para ve değerli eşyaları sahibine teslim eden Mansûr, adamla kadının boşanma kararını verir.

Danışma

Ebû Cafer el Mansûr, hileye başvurarak, Yezid bin Ebû Ubeyd'i kenara çekip ona sorar:

"Yezid, Ebû Müslim'i[1] öldürme planı hakkında düşüncen nedir?"

"İnanıyorum ki," diye yanıt verir Yezid, "onu öldürerek, Allah'a

1 Ebû Müslim Horasanî, İran asıllıdır ve Abbasilerin Emeviler karşısındaki zaferinin başlıca mimarıdır. Başlangıçta, onu bir üvey evlat olarak görmekteydiler. Halife el Mansûr'un emriyle, 137/755 yılında öldürülmüştür.

yakınlaşacaksın. O hayatta olduğu sürece, gücünü rahatlıkla kullanamayacak, huzur içinde yaşayamayacaksın."

İşte, Yezid bu şekilde konuşmasının ardından olan biteni şöyle anlatır:

"Halife, bana o denli tiksinerek bakmıştı ki, bana kötü bir şey yapacağını sandım." Ardından halife haykırdı:

"Dilerim ki Allah senin dilini keser ve düşmanını sana karşı destekler. Bana, bize iyilikte bulunan, rakibimizi yere sermemizi sağlayan, Allah'ın en muzaffer kulunu öldürmemi tavsiye ediyorsun demek? Allah adına yemin ederim, eğer senin önceki hizmetlerini unutmuş olsam, demin söylediğinin, olağan dil sürçmelerinden biri olduğunu varsayarak, senin başını vurdururdum. Ayağa kalk ve defol! Dilerim ki Allah, seni güçsüz bırakır!"

"Ayağa kalktım", diye ekler Yezid, bu olay karşısında gözü kararmıştır. "Ve, yer yarılsın da içine gireyim istedim."

Mansûr, Ebû Müslim'i öldürdüğünde, bana dedi ki:

"Yezid, bir zamanlar sana Ebû Müslim'i öldürme planı hakkında danıştığımı hatırlıyor musun?

"Evet, Müminlerin Emiri."

"Allah'a yemin ederim; bana söylediklerin hakkında sana içimden söz vermiştim ve bu konuda en ufak bir şüphe dahi beslemiyordum. Ama, bu havadisi yaymandan ve bundan haberdar olan Ebû Müslim'in kaçıp bir yerlere saklanmasından endişe etmiştim. Sana o sözleri bu yüzden söylemiştim."

Dinar kullanımı

Mansûr'un bir diğer hilesi, bize Ebû'l Rabî Süleyman bin Eyüb el Madanî tarafından, bizzat kendi tanıklığıyla aktarılmıştır. Günün birinde, Kûfe kentinin vergi gelirleri sayesinde Mansûr'un eline bir miktar para geçer. Ardından, emir verir:

"Bu kentte yaşayan herkese, beş parça gümüş dağıtınız."

İşlem tamamlandığında, kentte kaç kişi yaşadığını tespit eder.

Ardından der ki:

"Şimdi, herkesten kırk parça altın katkı alınız."

Bu şekilde elde edilen meblağ da hayli yüksek olur. Bu parayı, pazarın inşaatı ve kent etrafında bir çukur kazılması için harcama emrini verir. Kent sakinlerinden bir şair, bu vesile ile aşağıdaki dizeleri kaleme alır:

Ey halkımın aileleri,
Güçsüzlerin Emiri'nde ne bulduk ki biz?
Bize beş parça küçük para dağıttı,
Ardından da bizden kırk parça aldı.

Kazara gerçekleşen bir ölüm

Mansûr, amcasına karşı bir hile tertiplemiştir. Mansûr, Ebû Müslim Horasânî'yi öldürdüğünde, askerlerini yağmaya göndererek oyalar. Rayy[1] sakinleri ona itaat etmeyi reddedince, Mansûr da onların üzerine bir ordu gönderir ve askerler, Haricileri öldürüp, mallarını yağmalarlar. Bu sırada, amcası Abdullah'a[2] da bir güvence verir; böylelikle, onu gördüğünde yüzünü çevirmemesini sağlar. Abdullah'ı huzuruna getirdiklerinde, onunla ilgili emirler verir; onu tuzlu taşlardan yapılmış temellerin üzerinde duran bir eve hapsettirir. Evin bakımıyla ilgilenen hizmetçilere, evi günde iki kez, bol suyla yıkamaları emrini verir. Su, evin temellerine nüfuz ettiğinde, tuzun çözülmesine neden olur. Ev, amcasının üzerine çöker; amcası da böylelikle kazara ölmüş olur.

Gizli misyon

Mansûr, onu öldürmek ve onun yerine iktidara geçmek isteyen amcasının oğullarının[3] entrikalarını öğrenmek için hileye başvu-

1 Tahran'ın yakınlarında bulunan Pers kenti.

2 Abdullah bin Ali, Muhammed'in dayısının büyük büyük torunu. Kendini, Şam'da halife ilan eder. Pers'teki yandaşları, Ebû Müslim tarafından mağlup edilir.

3 El Abbas'ın erkek kardeşi, Peygamber'in amcası Ebû Talip'in soyundan gelenler. Peygamber'in torunu ve Ali'nin oğlu Hasan'ın soyundan gelirler.

rur. Aslında, amcası Hafs, Ukba bin Müslim'in de içinde yer aldığı Sind'li[1] bir elçi heyeti gönderir. Elçiler, Mansûr'un yanına varırlar; Mansûr da onların taleplerine olumlu yanıt verir. Ayağa kalkıp yanından ayrılırlar. Mansûr, Ukba'yı yanında tutar ve oturmasını söyler. Ardından sorar:

"Kimsin sen?"

"Müminlerin Emiri'nin askerlerinden ve kullarından biriyim," diye yanıt verir Ukba.

"Adın nedir?"

"Ukba bin Müslim, bin Nâfi, bin..."

"Hangi kabileden?"

"Hunât cemaatinden, Azd kabilesinden."

"Seni ziyaret edenlere karşı hürmet ettiğini görüyorum," der Mansûr. "Bizim için çok önemli olan bir sorunu çözmen için seni kullanmak istiyorum. Vereceğimiz göreve layık birini arıyordum bir süredir. Belki de aradığım kişi sensindir. Bu görevini yerine getirmede beni memnun edersen, ben de senin rütbeni yükseltirim."

"Müminlerin Emiri'nin bana bu meselede gösterdiği güveni haklı çıkaracağımı umarım," diye yanıt verir Ukba.

"Bu durumda, meseleden kimseye söz etme; kılık değiştirip beni şu saatte bul."

Bu konuşmanın ardından, adam belirtilen saatte gelir. Bunun üzerine, Mansûr ona şu açıklamada bulunur:

"Bu insanlar, amcamın oğullarıdır ve iktidarımıza karşı düzenledikleri entrikalarına bir türlü ara vermemişler, zor kullanarak gücümüzü elimizden almaya çalışmışlardır. Horasan'ın şu kasabasında, yandaşlarından oluşan bir cemaatleri vardır ve onlarla haberleşirler; kent sakinleri tarafından onlara hediyeler ve haraç gönderilir. O kasabanın sakinleri adına yazacağımız bir mektubu kendilerine götüreceksin, kılık değiştirerek yanına mektuplar, hediyeler ve çok miktarda para al. Onlarla karşılaştıktan sonra, yanlarından ayrılıp tepkilerini

1 Bugünkü Pakistan'ın güneyi, Umman Denizi kıyısındadır.

incelemek üzere bir yere saklanırsın. Bazı düşüncelerinden vazgeçmiş gibi görünürlerse, Allah'a yemin ederim, benim için çok değerli ve bana yakın olacaklardır! Fikirlerini olduğu gibi korurlarsa da, bunu bileceğim ve tehlikeden kaçınmak için önlemlerimi alacağım. Oraya vardığında, kendini mütevazı, ağırbaşlı bir adam olarak göster ki, Abdullah bin Hasan ile görüşebilesin[1]. Eğer dizginleri bizzat kendi eline alarak seni bezdirmek isterse, sabırlı ol, sana alışması için sık sık onu görmeye git ve ona uysalca yaklaş. Eski davranışını değiştirmez ise, derhal geri geleceksin ve gözlemlerini benimle paylaşacaksın."

Adam yola çıkar ve Abdullah bin Hasan'ın yanına varana dek yolunda ilerler. Kendisine mektubu takdim eder. Beriki, konudan haberdar olduğunu reddeder ve onu başından defeder.

"Bu insanları tanımam ben," der ona.

Ukba, Abdullah mektubu ve hediyeleri kabul edene dek adamın peşinden ayrılmaz, sürekli gelip gider, ona dostane yaklaşır. Ukba, vermiş olduğu mektubun yanıtını kendisine sorar. Beriki karşılık verir:

"Bu mektuba yanıt olarak, bil ki, ben kimseye yazmam. Ama, onlar nezdindeki mektubum, bizzat sen olacaksın. Onlara benim tarafımdan selam ilet ve şu anda buradan ayrıldığım ve şu gün şurada bulunacağım konusunda onları haberdar et."

Adam, derhal Abdullah'ın yanından ayrılır ve dosdoğru Mansûr'un yanına varır. Ona, Abdullah bin Hasan'ın yola çıktığı haberini verir ve tam da ulağından beklediği bilgileri, ona iletir. Bunun üzerine, Ebû Cafer Mansûr, ona der ki:

"Mekke'ye hacca gideceğim. Onların buluşma yerine belirtilen günde vardığımda, Hasan'ın akrabaları benimle orada buluşurlarsa, Abdullah'a büyük bir saygıyla yaklaşacağım; onunla birlikte oturmanın benim için büyük bir mutluluk olacağını kabul edip, devesinin üzerinden aşağı inmesini talep edeceğim. Yemeğimiz bitti-

1 Ebû Muhammed Abdullah bin Hasan, Peygamber'in torunu Hasan bin Ali'nin soyundan gelmektedir ve halifeliğe taliptir. Abdullah bin Hasan'ın sülalesinde, Kuzey Afrika ve Faslı İdrisiler, Mekke Şerifleri, Iraklı ve Ürdünlü Haşemi Hanedanlığı bulunmaktadır.

ğinde ve sohbet etmeye başladığımızda, benim karşıma geleceksin. Seni görmemek için yüzünü öte yana çevirecek. Bunun üzerine, senin yüzünü görebilmesi için öteki tarafına geçeceksin. Ama, yemek yerken, seni fark etmemesini sağla."

Bunun üzerine, Mansûr yolculuğa çıkar ve çöle varana dek yoluna devam eder. Hasan'ın akrabaları, onunla belirlenen yerde buluşurlar. Abdullah bin Hasan'ı kendi yanına oturtur; ardından onlara yiyecek bir şeyler sunulmasını emreder. İstedikleri yemekleri alırlar ve Mansûr'un bir işaretiyle yemekler kaldırılır. Mansûr, sohbet etmek üzere Abdullah bin Hasan'ın yanına yaklaşır.

"Ey Ebû Muhammed," der ona, "bana verdiğin vaatleri ve yaptığımız anlaşmayı anımsıyor musun? Hani, bana bir kötülük yapmaya çalışmayacak, gücümü elimden almak üzere bir entrika planlamayacaktın?"

"Sözüme halen sadığım, ey Müminlerin Emiri," diye yanıt verir Abdullah.

Mansûr, bunun üzerine Ukba'ya bir göz işareti yapar. Ukba yanına yaklaşır ve bir süreliğine birbirlerine danışırlar; bu sırada Abdullah bin Hasan da onlara bakmaktadır. Birbirlerinden ayrıldıklarında, Abdullah bin Hasan haykırır:

"Her düştüğünde Allah seni ayağa kaldırsın, ey Müminlerin Emiri."

"Eğer seni öldürmezsem, Allah beni ayağa kaldırmasın," diye karşılık verir EbûCafer Mansûr.

Onu yakalar ve kendisi hakkında bir karar alınana dek onu hapiste tutar.

Katilden kurtulmanın bir yolu

El Hâdî'nin[1] katilinden kurtulmak için yaptığı hile, *İktidar Eğlenceleri* adlı kitapta anlatılır. Musa el Hâdî, günlerden bir gün, bir eşeğin sırtında, akrabaları ve yandaşları eşliğinde, kendisine ait bir bahçede silahsız dolaşmaktadır. Mabeyincilerinden biri, onu bulur

1 Musa el Hâdî: Abbasi halifesi, 169/785 ila 170/786 yılları arasında hilafet sürmüştür.

ve düşmanlarına verdiği zararlarla ve adam yaralamakla ünlü bir Harici'nin el Hâdi'nin komutanlarından birinin esiri olarak kapıda beklediğini haber verir.

El Hâdî, adamın içeri alınmasını emreder. Harici, onu bileklerinden tutan iki adamın gözetiminde bir süre sonra karşısına çıkar. Tutsak el Hâdî'yi gördüğünde, yanındaki iki muhafızın elinden derhal kurtulur; içlerinden birinin kılıcını çektiği gibi, el Hâdî'ye doğru bir hışımla yönelir. El Hâdî, Harici ona yaklaşana dek eşeğinin üzerinde kalır. Sonra aniden, bir işaret yapıp haykırır:

"Hey sen, şunun kellesini kes."

Harici, emir verilen kişinin kim olduğunu görmek için arkasına bakar. El Hâdî, hızla ona doğru gelir; onu kıskıvrak yakalar; ardından tepetaklak yere serer. Adamın elindeki kılıcı aldığı gibi, boğazını keser.

Bunun ardından, eşeğinin sırtına biner; maiyetindeki insanlar ve akrabaları da onun peşi sıra gelirler; hepsi korkudan tir tir titremektedir. Onlara tek bir sözcük dahi etmez. Bu olayın ardından, sadece at kullanır ve yanında daima silah bulundurur.

Bir hastanın gerçek durumu

Halife el Reşid[1], Tus kentine[2] girdiğinde hastalığı ağırlaşmıştır. Onu tedavi eden hekim Bahtişû, sürekli yanına gelip gider, hastalığının çok önemli olmadığını söyler ve onun iyileşme umudunu artırır. Ona her zaman şöyle der:

"Hastalığın, yakın zamanda yaptığın o seyahatten kaynaklanıyor."

Günlerden bir gün, el Reşid, el Fadıl'ı[3] aratıp buldurur ve ona sorar:

---

1 Harun el Reşid, Abbasi halifesi, 170/786 ila 193/809 yılları arasında Bağdat'ta hilafetini sürdürmüştür.

2 Horasan'ın eski başkenti olan bir Pers kenti.

3 El Fadıl bin Sehl: İran asıllıdır; Halife Harun el Reşid'in danışmanlığını yapmış; annesi Pers asıllı olup, Harun el Reşid'in oğullarından biri olan müstakbel halife el Memûn'un koruyucusu olmuştur. 202/818 yılında öldürülmüştür. (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e., s. 246-248)

"Kentteki tüccarların arasından bana bilge bir adam getir ki, ondan bir tavsiye alayım ve kendisiyle bir sırrımı paylaşayım."

El Fadıl, Tus kentinin sakinleri arasından seçilmiş bir adamı ona takdim eder. El Reşid, kendisine birçok konuda sorular yöneltir; adamın bilge biri olduğunu, verdiği yanıtlardan anlar. Bunun üzerine ona şöyle sorar:

"Sır saklayabilir misin?"

"Evet," diye yanıt verir adam.

Birlikte ücra bir köşeye giderler ve ona der ki:

"İçinde sidik bulunan bu şişeyi alıp Cibril bin Bahtişû'ya götür ve ona de ki: 'İçinde, oğullarımdan birinin sidiğinin bulunduğu bir şişedir bu; içindekini incele ve hastanın yaşama şansı olup olmadığını bana bildir.'"

Adam şişeyi alıp gider. Hekim sidiği inceledikten sonra, babaya döner ve ona der ki: "Baba, bu sidik, bizim ilgilendiğimiz bir adamın sidiğine ne kadar da benziyor! Sidiğin sahibi olan kişi, yakın zamanda ölecek; bunun önüne de kimse geçemeyecek."

Adam geri dönüp bu sözleri kendisine iletince, el Reşid ise şöyle haykırır:

"Bu kafirin oğluna benim bedbahtlığım bulaşsın!"

Hekim, el Reşid'den üç gün sonra ölür.

Değerli taşların fiyatlarında indirim

El Memun'un[1] yaptığı bir hile, İbni Abd Rabbihi adlı yazarın *Gerdanlık* başlıklı kitabında aktarılmaktadır. El Memun, değerli taşları sever ve onun hükümdarlığı altındaki insanlar da, bu taşları giderek daha yüksek fiyatlara satmaya başlarlar. El Memun, bir hileye başvurarak, bu taşları daha uygun bedeller karşılığında satın almak için fiyatlarını düşürmek ister.

Günlerden bir gün, dostlarını çevresinde toplayıp bir sohbet sırasında onlara sorar:

1 Abbasi Halifesi, 198/813 ila 218/833 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

"İnsanın servetini içine koyacağı bir kasayı doldurmaya layık olan nedir?"

Cevabın, değerli taşlar olduğu konusunda herkes hemfikir olur.

"Bana değerli bir taş getirin," diye emreder.

Ona, pazarda yüz altın paraya satılan bir yüzüğün taşını getirirler. El Memun yüzüğü parçalara bölme emrini verir; ardından onlara sorar:

"Peki, ya şimdi, bu değerli taşın değeri nedir?"

"Parça başına bir danik,"[1] diye yanıt verirler.

Bir altın parça getirtir ve der ki:

"Bunun değeri nedir?"

"Yirmi kırat altın."

Altını parçalara ayırmalarını emreder.

"Peki, ya şimdi değeri nedir?" diye sorar.

"On yedi kırat altın."

Şöyle bir sonuca varır:

"Bir hazine kasasını doldurmaya layık olan, bin parçaya ayrılsa bile, değerini sadece bir nebze kaybedendir; yoksa kırıldığında değeri düşen değil."

Halife'nin görüşünü yansıtan bu hikâye, her yere yayılır. Piyasadaki değerli taş fiyatları düşer; insanlar değerli taşları giderek daha az talep etmeye başlar. Bunun üzerine halife de, düşük fiyatla değerli taş satın alabilir.

Güce erişmiş bir muhalif

El Memun, Abdullah bin Tâhir'e[2] karşı hileye başvurur. Halife'nin erkek kardeşlerinden biri, ona bir gün der ki:

"Ey Müminlerin Emiri, Abdullah bin Tâhir, Ali bin Ebû Tâlib Aleyhisselam'ın soyundan gelen insanlara yaklaşmaya başladı.

---

1 Dinar'ın altıda biri veya bir parça altın.

2 Pers asıllı olan bu kişi, el Memun tarafından 204/820 yılında Horasan valisi olarak atanır. Ondan sonra gelen Tahiriler ise, neredeyse merkezi yönetimden bağımsız halde, bir yerel hanedanlık kuracaklardır.

Zaten, ondan önce babası da benzer bir tavır takınmıştı."

El Memun, kendisine bu söyleneni reddeder ve bu sözlerde doğruluk payı olduğunu kabullenmez. Ardından, başka bir adam karşısına çıkıp aynı şekilde konuşur. Bunun üzerine El Memun, bir ulak bulur ve onu, yırtık pırtık kıyafetlere bürünmüş bir meczup kılığında Mısır'a gidip, ülkenin en önemli adamları arasından birkaçını, el Kâsım bin İbrahim, İbni Tabâtabâ, el Alevi'ye[1] katılmaya çağırmakla ve bu kişinin kahramansı özelliklerini, yeteneklerini, dini bilgeliğini ve erdemlerini onlara anımsatmakla görevlendirir.

"Bunun ardından, Abdullah bin Tâhir'in yakın dostlarıyla temas kur," diye ekler el Memun. "Daha sonra da, bin Tâhir'i bul, aynı çağrıyı onun da işitmesini sağla. Onu bir yanıt vermeye teşvik et ve durumunu daha yakından, titizlikle incele; ondan işiteceğin her türlü söz için kendisine iltifatlarda bulun."

Ulak, kendisine verilen talimatlar doğrultusunda hareket eder. Ülkenin önde gelen ve saygın kişilerini el Kâsım'ın meziyetlerini tanımaya çağırdıktan sonra, Abdullah bin Tâhir'in huzuruna kabul edilir. Abdullah bin Tâhir, kendisiyle barıştıktan ve onun güvenliğini sağlamaya ikna olduktan sonra, Abdullah bin el Sarî ile makamında görüşmektedir. Ziyaretçi dışarı çıktığında, El Memun'un adamı ayağa kalkar; giysisinin kolundan bozguncu bir propaganda notu çıkarır ve onu Abdullah bin Tâhir'e verir. Abdullah bin Tâhir notu eline alır almaz, ayağa kalkıp özel odasına girer. Ardından, mabeyincisi dışarı çıkıp adamı, efendisinin huzuruna davet eder.

Abdullah, yere serilmiş bir halının üzerine uzanmıştır; ayaklarında da pabuçları vardır, der ki:

"Bu mektup ile ima edilmek istenen şeyi anladım. Bu konunun ayrntılarını anlat bana."

"Konuştuğumda, sözlerim Allah'ın kutsal bir emanetiymişçesine, benim güvenliğimi güvence altına alacaksın."

"Kabul."

1 Peygamber'in torunu, Hasan bin Ali'nin soyundan gelir. Onun sülalesinden, Yemen'in Zaydit şefleri gelir.

Bunun üzerine, istediklerini ona anlatır; onu el Kâsım ile ittifak kurmaya çağırır; onun meziyetlerini ve kahramanlıklarını över.

"Benimle ilgili hükmün adil olacak mı?" diye sorar Abdullah bin Tâhir.

"Evet," diye yanıt verir adam.

"Allah, kullarının hakkını verir mi?"

"Evet."

"İnsanların, aralarında övülecek eylemler, iyilikler ve hizmetler geçtiğinde, birbirlerinin hakkını teslim etmelerini ister misin?"

"Evet."

"İşte, tam da bu durumdayken beni buldun. Doğu ülkelerindeki fermanlarımı imzalamak için bir mührüm, Batı ülkelerindekileri imzalamak için de bir başka mührüm olduğunu, onları bağlayan bölgelerde ise emirlerimin uygulandığını, sözlerimin kabul edildiğini görmüyor musun? İnsanların en cömert olanının sağladığı, özellikle bana yöneltilmiş olup, beni esiri haline getiren bir iyilik, karşılıksız bir şekilde hareket eden ve mutlak bir cömertlikle üzerime yayılmış iyiliksever ve kalıcı bir koruma görmeksizin, herhangi bir yöne doğru asla ilerlemem. Devleti yönetmeye en yetenekli ve en yaraşır kişiye ihanet et, ondan gücünü almaya çalış, onun başını vurdur, kanını dök ve ona verdiğin bağlılık yeminini boz, diyerek, tüm bu iyilikleri ve bu itibarı reddetmemi mi istiyorsun benden?"

Adam sessizliğini korur.

"Ben ise," diye sözlerini sürdürür Abdullah bin Tâhir, "senin planlarını artık biliyorum. Allah adına yemin ederim, müminleri cemaat önderinden uzaklaştırmaya yönelik bir siyasi hareketin içine girmiş olmandan dolayı, senin adına korkuyorum. Benim yanımdan uzaklaş ve bu ülkeyi terk et; çünkü Kadiri Mutlak senin yaptıklarını işitirse, hiçbir şekilde hoşgörü göstermeyecektir. Bu durumda, canından olabilir ve diğer insanların yaşamını tehlikeye atabilirsin."

Adam, El Memun'un yanına gelir ve onu olan bitenden haberdar eder. El Memun, bu haberleri aldığına memnun olur:

"O adam," diye haykırır, "tohumunu benim iyiliklerimin attığı

bitki ve benim dayandığım ağacın gövdesidir!"

El Memun, tüm bu ayrıntıları sır gibi saklar. O ölene dek, kimse hiçbir şeyden haberdar olmaz.

Sahte itiraflar

El Mutadid'in[1] bir hilesi, Ebû Muhammed Abdullah bin Hamdûn[2] tarafından, şu şekilde aktarılmıştır: "Günlerden bir gün, el Mutadid ile birlikteyken ağzımdan eğlenceli sözler döküldü ve Mutadid bunlara bir hayli güldü.

'Ey Müminlerin Emiri,' diye haykırdım. 'Her ne kadar sen beni neşelendirmesen de, ben kaç keredir seni neşelendiriyorum!'

'Şu kırkambar vazoyu kaldır ve altındakini al,' der halife.

"Kırkambar vazoyu kaldırdım. Altında bir altın para vardı.

'Burada sadece bir altın para var,' dedim.

'Al onu.'

'Bir halife, aile dostuna asla bir altın para hediye etmemiştir.'

'Müslümanların hazinesinden sana düşen pay, bundan yüksek değil,' diye karşılık verdi halife.

'O zaman kendi hazinenden bana bir şey ver.'

'Kendi hazinemden sana bir şey vermeye ruhum el vermiyor.'

"Halife, bir süreliğine düşündü ve dedi ki:

'Ey Hamdûn'un oğlu, senin dört bin altın para almanı sağlayan bir hileye başvuracağım.'

"Bu sözler üzerine, onun elini öptüm.

'Yarın, vezir Ebû'l Kâsım geldiğinde, bir şey danışırmış gibi yaparak seni kenara çekeceğim. Bakışları sana takılsın, gözleri üzerinde uzun süre kalsın diye... Ardından, rahatsız olmuş bir adam havasına bürünerek ona döneceğim; sen de bu sırada samimi dost bakışlarıy-

1 Abbasi halifesi, 279/892 ile 289/902 yılları arasında hilafet sürmüştür.

2 Abbasi halifelerinden el Muttasım (218/833 ila 227/842 yılları arasında yönetimdedir) ve el Mütevekil'in (232/847 ila 247/861 yılları arasında yönetimdedir) nedimlerinden birinin oğludur. El Mutadid'in yakın dostu olmuştur. Oğlu Muhammed bin Abdullah ise, sonraki halifelerin yakın çevresinde yer almıştır.

la, ona karşı acıma hissi dolu olarak, onu inceleyeceksin. Aramızda sır paylaşımını sona erdirdiğimizde odadan çıkacaksın; ama o dışarı çıkıp sana doğru yönelmeden avludan ayrılmayacaksın. Sen uzaklaştığında, seninle konuşmaya başlayacak; sana iyiliksever, pohpohlayacı sözler yöneltecek ve mali durumun hakkında sorular sorarak kendi evine davet edecek. İşte o zaman, yoksulluğundan, kalabalık bir aileyi doyurmanın zorluğundan, benden sana ulaştırılan bağışların yetersizliğinden, belini büken borçların ağırlığından, bakmakla yükümlü olduğun insan sayısının fazlalığından yakınıver. Sana o anda vereceklerini alırsın; onun evine her gittiğinde, gözünün iliştiği her eşyayı kendisinden talep edersin; ta ki beş bin altın para değerinde mal edinene dek... Ondan aldığın her şeyi kendi evine götürdüğünde, aramızda neler konuştuğumuzu sana soracaktır. En ufak bir yalan söylememeye dikkat ederek, ona gerçekleri anlatırsın. Bunun, belirtilen meblağı elde etmen için benim düzenlediğim bir hile olduğunu söylersin. Aramızda bu konuda geçen tüm konuşmaları ona aktar; gerekli açıklamaları da yap. Yalnız, bu hikâyeyi, senin ayak diremelerin karşısında, onun da gerçekleri anlatmazsan tüm esirlerini azat edip karını boşayacağına dair sana yeminler ettirip gerçeği öğrenmek için ısrar etmesinden önce anlatma.'

"Ertesi gün, Vezir Ebû'l Kâsım geldi. El Mutadid onu gördüğü gibi, bana danışmak üzere beni ayrı bir yere çekti ve olaylar, öngörüldüğü şekliyle gelişti. Vezir Ebû'l Kâsım derhal dışarı çıktı ve beni beklemek için avluda oturdu. Beni gördüğü gibi, yanıma gelmek üzere ayağa kalktı ve bana dedi ki:

'Ey Ebû Muhammed, bizim bakışlarımıza hiçbir şekilde karşılık vermeden, hiçbir şekilde ziyaretimize gelmeden, bizden hiçbir hizmet talep etmeden, bize karşı bu denli sert bir şekilde davranmanın nedeni nedir?'

"Hükümdarın hizmetinde bulunduğum saatlerin uzunluğunu ileri sürerek, ondan özür diledim.

'Bugün mutlaka bizi ziyaret etmen gerekiyor,' dedi.

"Ardından, beni evine götürdü. Konuşmak üzere oturduğumuz-

da, yemeğin getirilmesini emretti. Yemeği yedik; ellerimizi yıkadık ve bana sorular yöneltmeye başladı. Yoksulluktan, sefaletten, beş parasızlıktan, borçlarımın çokluğundan, el Mutadid'den aldığım düşük ücretten birer birer şikayet ederek ona yanıt verdim. Bana dedi ki:

'Eğer bana durumundan söz etseydin, seni bu yükten kurtarır; acını hafifletmek üzere torunlarına bile destek olurdum.'

"Ardından dedi ki:

'Hey esir, bana şu kadar altın, şu kadar gümüş, şu kadar giysi, şu kadar koku getir.'

"Ürünlerin değeri bin altın parayı bulana dek, tek tek sıraladığı şikayetlerimi sürdürdüm. Onda, hoşuma giden bir şeyi görünce, o şeyi istiyor ve onu elde edene kadar ısrar ediyordum. Tüm bunların evime gireceğinden emin olana dek, her şeyi ayarladım.

"Ardından bana dedi ki:

'Bana yanıt verirken gerçeği söyleyeceğine yemin ettikten sonra, seni bir konuda sorguya çekeceğim.'

'Ben vezirin kölesiyim,' diye karşılık verdim. 'Onu dinlerim ve tüm emirlerine uyarım.'

"Eğer yalan söylersem, karımı boşayacağım ve tüm esirlerimi azat edeceğim yönünde bir taahhütle, doğruyu söylemem konusunda bana yemin ettirdi. Ardından, bana sordu:

'Halife, bugün hangi konuda senin benimle ilgili fikrini sordu?'

"Ona, tamamen gerçeklere bağlı kalarak, teker teker olan biten her şeyi ve El Mutadid tarafından ona karşı hazırlanan hileyi aktardım.

'Bu konudaki endişelerimden beni kurtardın,' dedi. 'Eğer halife, bu parayı benden başka türlü istemiş olsaydı, ona iki katını öderdim.'

"Evime geri döndüm. Orada, el Mutadid'in bir ulağı, beni halifenin huzuruna çıkarmak üzere aldı. Olan biteni halifeye anlattığımda, var gücüyle güldü ve bana dedi ki:

'Allah, tüm aldıklarının keyfini çıkarmanı sağlasın.'"

Sarayda bir skandal

El Mutadid'in bir başka hilesi, *Etrafa Saçılmış İnci Taneleri* başlıklı kitapta aktarılır. Halife, bir gece, ihtiyacını gidermek üzere yataktan kalkar ve içoğlanlardan birinin bir diğer içoğlanın sırtından hızla ayrıldığını, uyuyan gençler güruhunun arasına sokulmak üzere alelacele kaçtığını görür. El Mutadid, oğlanı tanıyacak kadar yakın değildir güruha. Bu olaydan, ahiret gününde yaşansaydı, ne yapması gerektiğini bilemeyecek kadar etkilenmiştir. Ardından kendine gelir ve delikanlı grubuna doğru seğirtir; her birinin göğsüne elini yerleştirmeye koyulur. Kalbin normal hızla attığını hissettiğinde, bir diğerinin kalbini kontrol etmeye geçmektedir. Kim olduğunu bilmediği suçlunun yanına varana dek bu işlem tekrarlanır. Suçlunun kalbinin son derece hızlı çarptığını hisseder; korku ve endişe duygusunun sonucu olmalıdır bu...

Onu ayağıyla iter. Genç adam kalkar. Adamın önüne, hatasını itiraf etmesini sağlamak üzere, kırbaç ve diğer ceza aletlerini getirtir. Genç adam, kırbacı yemeden önce, yanlış hareket etmiş olduğunu kabul eder. Halife, o anda başını vurdurur.

Dalkavuğun tedirginliği

El Mutadid'in bir hilesi, Ebû Muhammed Abdullah bin Hamdûn tarafından, şu şekilde aktarılmıştır: "Yüce Allah önünde, kumarda kazanılmış parayı elimde tutmayıp şarap, mum ve et alarak bu parayı harcayacağıma dair söz vermiştim. Günlerden bir gün El Mutadid ile oyun oynadık. Onun yetmiş bin gümüş parasını kazandım. İkindi ezanı okundu. Halife, namaz kılmak üzere ayağa kalktı. Ben ise, bu şekilde kazandığım paranın yarattığı sorunu düşünerek, oturduğum yerde kaldım.

'Yetmiş bin gümüş para,' diyordum kendi kendime. 'Bu paranın hangi bölümünü şarap, mum ve et almaya ayıracağım? Niçin böyle bir yemin ettim ki? Bu parayı yararlı bir iş için de kullanabilirdim.'

"Davranışımdan pişmanlık duyarak, şaşkınlık içinde kalakal-

dım. Yeminimi bozarsam, karımı boşayacağımı, esirlerimi azat edeceğimi ve elimdeki her şeyi sadaka olarak bağışlayacağımı söylemiştim. Bu olayın ardından, yakıcı bir pişmanlık kapladı içimi...

"El Mutadid, zihnimi meşgul edip duran sorunu anlamıştı. Namazı bitince, bana sordu:

'Aklından geçen nedir?'

'Aklımı sürekli meşgul eden bir meseledir, ey Müminlerin Emiri,' diye yanıtladım.

'Başım için, bana gerçeği söyle.'

"Hikâyemi ve ettiğim yemini ona tüm samimiyetimle açtım.

'İçini ferah tut,' dedi. 'Eğer durum bana anlattığın gibiyse, kumar borcumdan sana dirhem vermeyeceğim.'

"Ardından, başka bir dua etmeye başladı. Bunun üzerine, öyle bir endişe, tedirginlik ve pişmanlık kapladı ki içimi, neredeyse ölecektim. Kendi kendime şöyle diyordum:

'Niçin ona gerçeği itiraf ettim ki?'

"Kendi kendimi en sert biçimde azarlıyordum. El Mutadid, içine düştüğüm yeni durumu anladı. Duasını sonlandırdığında, bana şöyle sordu:

'Başım için, bana gerçeği söyle. Aklından şimdi ne geçiyor?'

"Düşüncelerimi ona tüm samimiyetimle açtım. Bana dedi ki:

'Sana olan kumar borcumdan sana dirhem vermeyeceğim. Bununla birlikte, kendi özel kasamdan, sana yetmiş bin gümüş para ödeyeceğim ve bu parayı alınca, ne ahlaki bir hata işlemiş, ne de yeminini bozmuş olacaksın. Verdiğin sözlerden zarar görmemiş olarak çıkacaksın ve ben de kendi sözlerime onurla bağlı kalacağım.'

"Ardından, bana söz verdiği parayı derhal teslim etti. Parayı aldım ve yanından ayrıldım."

Korkunç bir ceza

Bir adam, büyük bir suç işler. El Mutadid, onu yakalatır; bedeninin tüm deliklerini kapatır; onu pamukla sarıp sarmalar ve ardın-

dan güneşe bırakır. Adam, kafatası başından ayrılana ve binbir parçaya bölünene dek, sürekli şişer durur.

Hünerli bir ölüm

Bu hile, *Derinleştirilmiş Sohbetler* adlı kitaptan alınmış olup, el Barâinî Abdullah bin Hasan tarafından aktarılmıştır. Hasan da bu hileyi hâkim el Tanûkhî'den işitmiş; hâkim ise, saray ahalisinden öğrenmiştir. El Mutadid, huzuruna İsmail bin Bilal'i çağırtır. Verniklenmiş toprak bir vazo alır; içini canlı süngerlerle doldurur; süngerleri de su ile doyurur. Ardından, bu adamın başını, boynunu ve göğsünün bir bölümünü içine daldırır. Süngerler adamın üzerine yapışana dek adamı bu şekilde tutar. Adam, ölene dek sürekli gaz çıkarır.

Rüzgârdan ölmek

El Mutadid, günlerden bir gün, suç işleyen bir adamı yakalatır. Adamın makatına, ateş söndürmeye yarayan körüğün ucunu yerleştirir. Adam şişip patlayana ve bu şekilde ölene dek, aleti sürekli işletir.

Kasti yangın

El Mutadid, askerleriyle birlikte, Zenc[1] ülkesinin Matûssa şehrini aşarak, Sakarbatîta'ya geldiğinde, karşısında çok fazla sayıda Harici bulur. Yoldaşlarının arasında bir kargaşa çıkınca o da, hayatını kaybetmekten korkar. Zenciler, el Mutadid'in birliğinin geçişini engelleyecek şekilde pusuya yatmışlardır. Birlik, bir yandan onların güçleri, diğer yandan düşman kent tarafından sarılmıştır.

El Mutadid, bu tuzaktan kurtulmak üzere bir hile uygular. Ordugâhında bir ateş yaktırır. Zenc'liler, kentin ele geçirildiğini ve ateşe verildiğini sanırlar. Kaçışırlar. Bunun üzerine, el Mutadid'in askerleri, peşleri sıra gidip onları yakalarlar ve çoğunu öldürürler.

---

1 Bataklık bir bölge olan Aşağı Irak'ta yerleşik olan ve ülke içine alınan siyahi esirler. Zencilerin 255/869 ila 269/883 yılları arasındaki isyanı, neredeyse Bağdat hilafetini tamamen yerle bir edecekti.

Kayda değer bir hırsızlık

El Mutadid, başka bir vesileyle hileye başvurmuştur. Günlerden bir gün, askerlere dağıtmak üzere hazineden on çuval altın alır; çuvallar, altını paylaştırması için dağıtıcının evine kadar taşınır. Ertesi gece, evin duvarında bir delik açılır ve paranın tamamı çalınır. Ertesi sabah, altın paraları almaya gelirler; ama onları bulamazlar. Olay yerine, istihbarat servisi başkanının gelmesi emri verilir. Ordunun komutasında, Munis el Fahl[1] bulunmaktadır. İstihbarat servisi başkanı gelir gelmez, ona der ki:

"Bu para, Sultan'a ve askerlere aittir. Parayı geri getirmezsen veya parayı alan kişiyi bulmazsan, Müminlerin Emiri senin düşmanın olacaktır. Bu durumda, parayı bulmaya ve hırsızı yakalamaya çalış."

Memur, görevini ifa ettiği binaya geri döner ve *Pişman Olmuşlar*'ı çağırır. Bu kişiler, pişmanlık hisleri göstermiş olan ve bir hırsızlık yapıldığında bunu kimin yaptığını her zaman bilen kadim hırsız eşrafıdır. Duruma dair taleplerini onlara iletir; onları tehdit eder ve bu soruşturmayı savsakladıkları veya unutkan davrandıkları ortaya çıkarsa, onlara en ağır cezaların verileceğini söyler. Kendisinden söz konusu meblağ talep edildiği ve bu parayı ödemesinin olanaksız olduğu ortaya çıktığı andan itibaren, bunu onların hesabına yazacak ve parayı onlardan alacaktır.

Pişman Olmuşlar güruhu, derhal yollara, pazarlara, mağaralara, yükseklerdeki koğuşlara ve kumarhanelere dağılır. Kuvvetten düşmüş, yırtık pırtık giysili, sefil görünümlü, zayıf bir adamı alırlar ve derler ki:

"İşte, parayı bu adam çalmıştır. Kendisi bir yabancıdır."

Munis, adama yaklaşır ve der ki:

"Yazıklar olsun sana! Yanında kim vardı? Kim yardım etti sana? Parayı tek başına çalmış olabileceğini düşünmüyorum."

Adam, içinde altın paraların bulunduğu çuvalları aldığını inkâr

1 231/845 yılında doğmuş; 261/874 yılında Emirlerin Şefi olmuştur. Halife el Kahir'in 321/933 yılındaki emri üzerine öldürülür. El Mutadid'in halifeliği sırasında ise, ordunun inzibat amiri idi.

eder. Munis, ona karşı, güzeliyle çirkiniyle tüm hileleri kullanır. Ama sanık, hiçbir itirafta bulunmamaktadır. Sabrının sınırına gelen Munis, ona kırbaçlarla vurur; ayaklarına çiviler çakar; kablolarla ve palmiyenin sert dallarıyla tüm vücudunu döver; ta ki sabırlı adam, bayılana dek... Adam kendisine geldiğinde, Munis onun ağzını bir kez daha arar. Beriki yine inkâr eder.

Havadis, el Mutadid'e de ulaşmıştır. Kendisi, ordu komutanını çağırıp ona sorar:

"İçi altın paralarla dolu çuvallara ne oldu?"

Beriki, onu olanlardan haberdar eder.

"Nasıl olur! On çuvalı kendine mal eden bir hırsızı alıkoyuyorsun ve onu öldüresiye dövüyorsun. Onu ortadan kaldırarak, çalınan parayı da mı yok etmektir derdin? İsmine yaraşır adamların hilelerini arar olduk!"

"Ey Müminlerin Emiri," diye karşılık verir Munis. "Ben gizli şeyleri bilmem; ona karşı kullandığımdan başka hile de yoktur."

"Hırsızı buraya getirin," diye emreder halife.

Hırsızı, bir at örtüsünün içinde taşıyarak karşısına getirirler. Bedenini, onun tam önüne, yere koyarlar. Halife adama yaklaşmasını emreder ve mesele hakkında adamın ağzını arar. Adam, çaldığını inkâr eder.

"Yazıklar olsun sana!" diye haykırır halife. "Eğer ölürsen, çaldığın para hiçbir işine yaramayacak. Eğer iyileşirsen, o paraları zimmetine geçirmene izin vermeyeceğim. Doğru söylersen canını bağışlayacağım ve durumunu düzeltmen için gereken her şeyi elde edeceksin."

Sanık yine reddeder ve hiçbir kanıt sunmaz.

"Buraya hekimleri getirin," der el Mutadid.

Hekimler gelir.

"Bu adamı yanınıza alın," diye emreder. "Onu tedavi edin ve en hızlı şekilde iyileşmesi için gereken ilaçları verin."

Adamı yanlarına alırlar; onu tedavi ederler ve iyileşene dek gereken tedaviyi uygularlar. Bedeni iyileşir; yüzüne eski rengi gelir ve

rahatça nefes alıp vermeye başlar.

Ardından, el Mutadid, onu huzuruna getirtir. Sağlığı hakkında haberleri alır. Adam, halife adına Allah'tan hayır duası ister ve ona teşekkür eder.

"Ben iyiyim," der. "Allah, Müminlerin Emiri'ni hayatta tuttuğu sürece bu durumum uzun süre devam edecek."

Halife, çalınan paranın nerede bulunduğunu sorar. Adam, yeniden inkâr eder.

"Yazıklar olsun sana!" diye haykırır halife. "O parayı kuşkusuz sen aldın ve hepsini tek başına sakladın veya bir bölümünü harcadın. Eğer bir bölümünü aldıysan, senin bölümünü sana bırakacağız; ama bu durumda da suç ortaklarını bize bildirmen gerekiyor. Eğer itiraf etmez isen, seni öldürürüz. Bu durumda, ne elinde kalan paradan sana bir hayır gelir, ne de suç ortakların, hırsızlıklarından herhangi bir endişe duyar. Eğer suçunu itiraf edersen, sana on bin gümüş para vereceğim ve ordunun kumandanıyla eşdeğer bir pay verip, seni *Pişman Olmuşlar* grubu içinde sayacağım. Ayrıca, harcamaların için yeterli olacak aylık on altın paralık bir maaşa da bağlarım seni. Hem ölümden kurtulursun, hem de yeterince güçlü ve onurlandırılmış olursun. Biz de, bir itirafta bulunmamana rağmen seni öldürerek bir suç işlemekten sorumlu tutulmamış oluruz."

Adam, tüm bunları reddeder ve bu hırsızlığa herhangi bir şekilde katılmadığını iddia eder. Halife, masum olduğuna dair Allah'ın adına yemin etmesini talep eder. Sanık yemin eder. Halife, Kuran'ı getirtir. Sanık, Kuran'ın üzerine de yemin eder.

"Benim başım üzerine masum olduğuna dair yemin et," der el Mutadid.

Halife'nin başı üzerine yemin eder; parayı çalmadığına, bu olay hakkında haksız yere suçlandığına, iftiraya uğradığına dair yemin eder.

"Eğer yalan söylüyorsan, seni öldürürüm," der halife. "Eğer kanını akıtmak zorunda kalırsam, artık benden günah gitti."

Otuz tane siyahi muhafız getirttirir ve muhafızları, sanık tara-

fından aynı anda görülebilecek şekilde dizer. Hepsi ellerinde eğri değnekler tutmaktadır. Sanığa, sırasıyla ve aralıksız vurmalarını emreder. Adam bitkin düşene dek dayak yer. Kendine gelmesi için ara verilir. Sorguya çekerler; yine inkâr eder. El Mutadid, hekimleri çağırır ve onlara, yeniden eski haline dönmesi için adamı tedavi etmelerini emreder. Hırsızlığı yapanın kendisi olup olmadığını sorar. Adam inkâr eder. Önceki gibi yeniden ona vururlar; ardından da tedavi ederler. Bu işlem, birçok kez yinelenir. Halife, adamı sorguya çeker; ama adam tekrar tekrar inkâr etmektedir.

Bunun üzerine, el Mutadid, onu on tane muhafıza emanet eder ve onlara der ki:

"Bu adamın uyanık kalmasını sağlayın. Eğer gözlerini kapar ve uyur ise, hepiniz kendinizi darağacında bulursunuz."

Muhafızlar, nöbetleşe olarak adamı gece gündüz gözlem altında tutmaya, ona yiyecek ve içecek vermeye başlarlar. Adam, bu şekilde on gün daha kalır. Halife, onu sürekli olarak sorguya çeker; ama adam reddetmektedir.

"Şimdi bırakın da uyusun," diye emreder halife.

Adamı bırakırlar. Adam, hiç aralıksız bir gün ve bir gece uyur. Bunun üzerine, el Mutadid yanına gelir; onu bir çırpıda uyandırır ve ona der ki:

"Buraya gel de parayı aramıza bölüşelim."

"Şimdi uyumak istiyorum," diye karşılık verir adam.

"Parayı bölüştür; kendi payına düşeni al, ardından da uyu," der yeniden el Mutadid.

"Şu anda yapamam."

"Para nerede?"

"Şu kişide, şurada, şu noktada. Şu kişi ve bu kişi, paranın başında bekliyor."

Ardından, sanık arkasına döner ve derin bir uykuya dalar yeniden.

El Mutadid, ismi verilen şahısları bulmak üzere söylenen yere gider. Onları dayaktan geçirir ve suçlarını itiraf etmelerini sağlar.

Çuvalları getirmelerini talep eder. Adamlar gidip parayı iade etmek üzere geri gelirler. Halife, parayı alır; ardından suçluları çarmıha gerdirir. Uykudaki adam uyandığında, ona suç ortaklarının çarmıha gerilmiş bedenlerini ve ele geçirilen altın çuvallarını gösterir. Hırsız, suçunu itiraf eder. Halife onu da diğerlerinin yanına, çarmıha gerer.

Komplo

El Kâhir'in[1], bir komplodan kurtulmak üzere tertiplediği bu hilesi, *Ümmetlerin Deneyimleri* adlı kitapta anlatılmıştır. El Kâhir halife olduğunda, onun saraydaki konumunu engellemek ve onu öldürmek üzere bir komplo düzenlenir. Komployu düzenleyenler arasında Muzaffer Munis[2]; Kâtip Yalbak[3] ve oğlu Ali, Vezir Ebû Ali İbn Mukla[4], Muhammed bin Yâkût[5], Ali bin İssa el Mutatayyib[6] bulunmaktadır. Emirler, Ebû Ahmed el Kulaynî[7] lehine aralarında gizli bir anlaşma yapmışlardır ve Yalbak, Yalbak'ın oğlu, Ebû Ali İbn Mukla ve Hasan bin Harun, bu konuda yemin etmişlerdir. Ardından, bu planlarını Munis'e açarlar. Munis ise, onlara der ki:

"El Kâhir ile ilgili herhangi bir kuşkum yok. Ona karşı küçümser tavırlarınızı eksik etmemişsiniz ve ona iktidarı verirken bir hata yapmışsınız. Onunla ilgili işleri aceleye getirmeyin. Kendisiyle yakınlık kurana kadar ona uysal davranın; ta ki sizin varlığınıza alı-

---

1 Abbasi halifesi. 320/932 ila 322/934 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

2 Munis'e "El Muzaffer" lakabı, Mısır'a karşı 302/914 yılında yaptığı başarılı seferden ve 311/927 yılında Bizanslılara karşı yaptığı seferden sonra verilmiştir.

3 Yalbak el Katib, Munis'in vekilidir.

4 İbn Mukla (Muhammed Ebû 'Ali): Şair, kaligrafi uzmanı, politikacı. Üç kez vezirlik görevine getirilmiştir. 272/884 yılı doğumlu; 328/940 yılında ölmüştür. (Bkz. *Poésie arabe,* (ed.) Seghers, s. 166-167)

5 Bağdat emniyet müdürü. İsyan etmiş; ardından halife El Kâhir tarafından affedilmiştir.

6 Hükümet hizmetinde çalışan bir kâtipler ailesinden gelen biri olarak, üç kez vezirlik görevine getirilmiştir.

7 Şii inancının kuramcısı. 329/940 yılında ölmüştür.

şana ve size karşı kendini rahat hissedene dek... İşte, o zaman onu alaşağı edebilirsiniz."

Ali bin Yalbak ve Hasan bin Harun, ona şöyle yanıt verirler:

"Müdahale etmek için bahanemiz var. Saray avuçlarımızın içinde ve onu alaşağı etmek için kimsenin yardımına muhtaç değiliz; çünkü şu anki hali, kafesteki bir kuşu andırıyor."

Onu devirmek için yapacakları müdahalenin ayrıntıları üzerinde yoğunlaşırlar.

Halife onu tehdit eden tehlikeyi hissettiğinde, hiçbir şeyden şüphelenmemiş gibi davranır; ama önlemlerini de alır. Muhafızlarını çağırtır. Ayrıca, Ali bin Yalbak'ın bir entrika düzenlediğini ve halife el Kâhir'in onu tanıdığını da bilmelerini sağlar. Saraya ayrı ayrı gelirler. El Kâhir, onlara der ki:

"Hepinizin tüm silahlarınızı kuşanmanızı ve evimin farklı bir noktasına gizlenmenizi istiyorum. Şu ve bu kişi geldiğinde (onu alaşağı etmek isteyen komplocuların isimlerini verir), onları şûrada bir araya gelmiş şekilde gördüğünüzde, gizlendiğiniz yerlerden çıkacak ve onları tutuklayacaksınız."

El Kâhir, komplocuları ve Ali'yi huzuruna çağırtır; Ali'ye de, onu yüksek bir göreve getirip, Basra'da yaşamak üzere görevinden ayrılacağını haber verir. Ayrıca, düşmanlarına yem olarak benzer şeyler söyler. Ali bin Yalbak, şaraptan çakırkeyif halde karşısına geçip kendini tanıtır. Yanında, onu koruyacak çok az sayıda insan vardır. Komplocular topluluğunun hepsi tutuklandığında, el Kâhir de, onun için biçilen ölüm cezasından kurtulmuş olur. Sarayının en ücra köşesine sığınıp, tüm gece gizlenir.

Komplocuların tutuklandıkları haberi İbn Mukla'ya ulaştığında, onunla birlikte, Hasan bin Harun ve Ebû Bekir bin Marâya gizlenirler. Yalbak, herhangi bir önlem almaksızın Sultan'ın sarayına gider. O ve Munis'in gönderdiği müdahale birliğine mensup olan beraberindekiler tutuklanır. Böylelikle, el Kâhir'in eli daha da sağlamlaşır.

Samimi bir danışman

El Râdî bi'l Lâh[1], halife olmadan önce sırlarını paylaştığı, onun iyiliği için çalışarak ona hizmet veren, ona iyi öğütlerde bulunan bir dostuna karşı hileye başvurmuştur. Halifelik görevine geldiğinde, günlerden bir gün sözü edilen yoldaşı huzuruna çıkar.

"Ey sen," der el Râdî. "Bizim bir yoldaşımız var ve bu dünyanın önemsiz mallarından birkaçını vererek, kendisine yararımızın dokunmasını istiyoruz. Ona, yüz bin gümüş para verilmesini emrettim. Çocuklarıyla da ilgilenmemiz gerektiğini düşünüyor musun?"

"Ey efendi," der yoldaş. "Böyle bir hareket, devlet hazinesinin kaynaklarını kötü amaçla kullanmak ve savurganlık yapmak anlamına gelir. Müminlerin Emiri'nin, devletin yararına yapması gereken birçok harcama bulunmaktadır. İlle de bağışta bulunmak gerekiyorsa, on bin gümüş para ve Kîs'in vergi gelirleri kafi gelecektir."

El Râdî, bunu son derece küçük bir hediye olarak görmekte ısrar eder; ta ki, yoldaşı, meblağı otuz bin gümüş paraya yükseltene dek. El Râdî, önerilen meblağı daha fazla yükseltemediğinde, paranın ilgili kişilere verilmesini emreder ve der ki:

"Bu hediyeyi senin için istemiştim."

"Müminlerin Emiri," diye yanıtlar yoldaş. "Bu zamana değin sana dalkavukluk yapanlar arasında bulunmadığımdan dolayı beni cezalandırmak için bu parayı alıkoymanı öneririm sana."

"Hayatta olduğum sürece buraya daha sık gel," diye karşılık verir halife. "İyilik yapmak, bir insan için en uygun davranıştır."

Bunun ardından, el Râdî, yüz bin altın paralık meblağın hepsinin bu dostuna verilmesini emreder.

Alışkanlığın gücü

Nâsır Dîn Allâh Ebû'l Abbâs Ahmed[2], hazinesinin depolarından

---

1 Abbasi halifesi, 322/934 ila 329/940 yılları arasında yaşamıştır.
2 Abbasi halifesi, 575/1180 ila 622/1225 yılları arasında Bağdat'ta hilafet sürdürmüştür.

birinin duvarına tırmanan ve içinde bin altın paranın bulunduğu heybeyi çalan oda hizmetçisini ortaya çıkarmak için bir hileye başvurur. Hırsız, tek bir kilidi dahi açmamış; tek bir kapıyı bile zorlamamıştır. Altınları aramaya geldiklerinde, bir heybenin boş olduğu fark edilir. Konudan Nâsır'ı haberdar ederler. Halife, kapıların üzerindeki kilitlerin durumunu sorar onlara. Şu yanıtı verirler:

"Hiçbir şey değişmemiş. Sadece kasanın kilidi açılmış."

"Muhtemelen kasayı kapamayı unutmuşsunuzdur," der halife.

Kapağın üzerindeki mührün koparıldığını gösterirler.

"Bu konudan kimseye söz etmeyin," diye emreder onlara.

Bir ay boyunca, bu konu unutuluncaya dek, hakkında tek bir kelime dahi edilmez.

Bir ay sona erdiğinde, Nâsır hazine muhafızına der ki:

"Anahtarları gizle."

Ardından, söz konusu deponun kapısının önünde durur ve der ki:

"Anahtarları istiyorum."

Muhafız yanıt verir:

"Onları kaybettim."

"Hey siz, oda hizmetçileri," diye haykırır el Nâsır. "Duvara tırmanarak veya kilidi zorlayarak kapıyı nasıl açabileceğinizi biliyor musunuz?"

İstenen sonuca ulaşmak için kimse akıllıca bir yöntem bulamaz.

Bunun üzerine, ismini unuttuğum birisi, aralarından çıkıp der ki:

"Ben depoya girebilirim."

Girişin üst bölümündeki çatı penceresine dek tırmanır ve depoya girmek üzere içeri süzülür.

"Kesik çubuğun kalan yarısını kopar," diye haykırırlar adama.

Çubuğu koparır ve insanlar kapıyı açarlar.

Bunun üzerine, dışarı çıktığında, el Nâsır onu yakalayıp der ki:

"Şu gün şu tarihte aldığın heybeyi geri istiyorum."

Adam inkâr eder.

"Bu adamı yere serin," diye emreder halife.

Adamı yere sererler ve epeyce döverler. Adam suçunu itiraf eder.

El Nâsır, ondan çantayı geri getirmesini ister. Adam gider ve çantayı getirir. Tek bir altın para bile eksilmemiştir. El Nâsır onu yeniden yakalar ve çarmıha gerer. Ardından, yanındaki oda hizmetçilerinin sıkı sıkıya denetlenmesi emrini verir.

Ekonomik savaş

İskender'in bir hilesi, *Bağdat'ın Tarihi* adlı kitabın yazarı İbn el Hatîb tarafından, "Tedbir sözcüğünün anlamları" başlıklı bölümde aktarılır. İskender, dünyanın farklı bölgelerine yaptığı seferler sırasında, etrafı en iyisinden surlarla çevrilmiş, korunaklı bir kentin önüne gelir. Kent sakinleri, ona kentin kapılarını kaparlar; kenti savunmaya hazırdırlar. İskender, kenti boşu boşuna kuşatmıştır ve onu ele geçirmeye dair tüm umutlarını yitirmiştir. Bunun üzerine, kentin içinde bulunduğu koşulları incelemeye koyulur. Kentte yeterli buğday stoğu ve kent sakinlerinin tükenmesinden endişe dahi duymadıkları kadar çok miktarda su kaynağı bulunmaktadır.

Kentten uzaklaşır ve oraya kendi bulduğu tüccarları gizlice gönderir; yanlarına da bolca para verir. Tüccarlara, ticaret yapmak üzere kente girmelerini, kendileriyle birlikte taşıdıkları ürünleri satmalarını, karşılığında da mümkün olan en fazla miktarda buğdayı satın almalarını, böylelikle bu zahirenin fiyatını artırmalarını emreder. Tüccarlar kente girerler; İskender, ordusuyla birlikte geri çekilmiş numarası yapar. Kent sakinleri, düşmanlarının kendilerine dair planlarından vazgeçtiğine ikna olur.

Sakinlikleri, tüccarların kentte bulunan buğdaydan büyük miktarda depolamalarına dek sürer. Haber İskender'e ulaştığında, bu tüccarlara mektuplar göndererek, ellerindeki tüm buğdayı yakıp kaçmalarını emreder. Ardından, İskender, kenti yeniden kuşatmak üzere hızla ilerler. Geriye çok az miktarda buğday kalmıştır. Kuşatma, sadece birkaç gün sürer; çünkü kent sakinleri, İskender'den hayatlarının güvence altına almasını talep ettikten sonra, kapıyı açıp onun otoritesine boyun eğerler.

Mülteciler

İskender'in kullandığı hilelerin arasında, şu da vardır: Bir kenti kuşatmak istediğinde, kentin etrafındaki köylülerin gözünü korkutur; onları, mallarını yağmalamakla tehdit eder; böylelikle kente doğru kaçmaya ve oraya sığınmaya mecbur bırakırdı. Böylelikle, kent nüfusu iki katına çıkar; buğday stokları daha çabuk tükenir; nüfusa oranla ekinler verimsiz kalırdı. Bunun ardından, İskender'in ordusu ilerler ve derhal kuşatma faaliyetlerine girişirdi.

Güzel ve zengin bir kraliçe

İskender'in bir diğer hilesi, *"Deneyimler..."* adlı kitabın yazarı tarafından anlatılmıştır. İskender'in zamanında, el Kaydâfa isimli bir kraliçe vardır. O dönemin tüm kraliçeleri arasında en güzeli ve en zekisidir. Kraliyetle ilgilenen ve onun otoritesine saygı duyulmasını sağlayan iki de oğlu vardır. Bu oğlanlar, ne zaman ki İskender'in kendilerini onunla bir tutmaya çalışanlar karşısında sağladığı başarı ve zaferleri öğrenip, Mısır'ı fethetmek üzere yaptıklarından haberdar olurlar, kraliçe ülkesi için endişelenmeye başlar ve İskender tarafından topraklarının ve kentlerinin işgal edilmesinden çekinir. Mısır'a, tekniğine hâkim, becerikli bir ressam gönderir ve ona, İskender'in çevresine sızmasını, onu gözlemlemesini, mümkün olan en belirgin şekilde onun portresini çizmesini, portrede İskender'in aldığı tüm pozisyonları (ayaktayken, otururken, at üzerindeyken, yürürken, bir hüküm verirken, birliklerine kumanda ederken) betimlemesini; ardından da bu resimleri ona getirmesini emreder.

Ressam, Mısır'a gelir; İskender'in yakın çevresine girene dek çok çaba harcar. Böylelikle, onu daha yakından inceleme fırsatı edinir. Onu simgeleyen her şeyi öğrenir. Büyük boyutlu bir parşömen rulosunun üzerine farklı durumlardaki halini resmeder. Ardından da, Kraliçe Kaydâfa'nın huzuruna çıkar ve ona parşömeni teslim eder.

İskender'e gelince, bu kraliçenin sahip olduğu mükemmel fiziksel özellikleri, güzelliğini, zarafetini, başarılarını, her şeyini öğrenmiştir.

Kraliçenin yaşadığı ve dört fersah uzunluğunda, dört fersah genişliğindeki kenti ona tarif ederler. Bu kentin surlarından sadece birinin, altı yüz arşın uzunluğunda ve iki yüz arşın genişliğinde olduğu; evlerinin kocaman taşlarla inşa edildiği; kentte üç yüz altmış demir ve bakır kapı bulunduğu belirtilir. İskender, bu kraliçeye bir mektup yazarak, Allah'ın birliğini kabul etmesini talep eder. Ayrıca şunları da söyler:

"Eğer, 'Allah'a kendini teslim edip, İslam'ı kabul edersen' ve kabileni gönderirsen, sana saldırmayacağız ve senin düşmanlarınla mücadele edeceğiz. Eğer bu teklifi reddedersen, kararının ardından sana savaş ilan edeceğim. Bu durumda, teklifimi reddetmenin sonuçlarına katlanman gerekecek. Çünkü, yakın zamanda kraliyetinin yolunu tutacağım."

Kraliçe, ona yanıt verir:

"Beni imana çağırdığın mektubunu aldım. Karşılığında, senin uzun süre hayatta kalmanı diliyoruz. Sana itaat etmek konusunda ise, bunun asla gerçekleşmeyeceğini bilmeni isteriz."

Bu yanıtı okuduğunda, İskender, ordunun derhal yola çıkması emrini verir.

Karyân adlı kralın yanına varana dek, bir ay boyunca yol alırlar. Bu kral, İskender'e direnmek için takviye güç almıştır. İskender'in elinde, surlara karşı mancınık bulunmaktadır ve surları öylesine harap eder ki, rakibinin elindeki her şeyi alabilecek hale gelir. Kraliçe Kaydâfa'nın Keydarûs isimli bir oğlu vardır. Oğlan, Karyân'ın kızını almak ve annesinin kentinde onunla evlenmek üzere adamın huzuruna çıkar. İskender, iki nişanlıyı da esir alır. Ardından, kabul odasındaki yerine veziri Kaytafûn'u oturtup, askerlerine, artık kendisinin yerine onu "İskender" ve "kral" olarak çağırmalarını emreder. Kendi yerine geçirdiği kişiye şunu tembihler;

"Kaydâfa'nın oğlu Keydarûs'u ve nişanlısını bul, onların başlarının kesilmesini emret. Ben de sana yaklaşacağım, senin önünde yeri öperek secde edeceğim ve bana hediye olarak onların canını veriyormuşsun gibi, onları bağışlamanı isteyeceğim senden. Bunu kabul edeceksin ve yanıma güvendiğin belli sayıda insanı vererek,

onlarla birlikte beni annelerine ulak olarak göndereceksin."

Vezir, bu emirlere uyar. Kaydâfa'nın oğlunu ve nişanlısını huzuruna çağırtır. Başında taç, üzerinde kraliyet zırhı, kendisine, "Ey Kral İskender," diye seslenenleri saraya aldırır.

"Sen kimsin? Adın ne? Bu kentte ne işin var? Yanındaki kadın da kim?"

"Ey kral," diye karşılık verir Keydarûs. "Ben, Endülüs ve İfrîkiye'ye hükmedenKraliçe Kaydâfa'nın oğlu Kaydarûs. Eş olarak, kısa süre önce yenmiş olduğun kralın kızını aldım ve şu anda kendisini yanımda görmektesin. Kral, bizi diğer esirlerle birlikte yakaladığında, onu düğün bohçasıyla birlikte evinden almaya hazırlanıyordum."

Kaytafûn emreder:

"Başlarını kesin şunların."

Bunun üzerine İskender, onları korumak için kendini ortaya atar ve der ki:

"Ey Kral İskender, sana daha önceleri vermiş olduğum bir hizmetten dolayı senin üzerinde bir hakkım var. Bana hediye olarak bu genç adamın ve karısının canlarını bağışlamanı istiyorum."

"Sana onları hediye olarak veriyorum," diye karşılık verir Kaytafûn.

İskender ona teşekkür eder ve elini öper. Keydarûs ve eşi, onu kralın veziri sanarak İskender'in elini öperler.

Kaytafûn, Keydarûs'a der ki:

"Annene sunulmak üzere, seninle beraber ulağım olan vezirimi göndereceğim ve kendisini bana itaat etmeye ve dinimizi benimsemeye davet edeceğim. Çünkü, onu yenip adamlarını öldürmeyi ve o ülkeyi yerle bir etmeyi istemiyorum. Elçime tıpkı onun size iyi davrandığı gibi iyi davranın; onunla ilgilenilmesini öğütleyin ki, huzuruma sağ salim çıksın ve kraliçe olan annenin yanıtını bana ulaştırsın."

"Bu şekilde davranacağım, ey kral," diye karşılık verir Keydarûs. "Sen, eşime ve bizzat bana yeni bir doğum ve yeni bir yaşam bahşetmişken, vezirini nasıl korumam ki?"

Keydarûs, annesinin yanına dönmek üzere, yanına ulak İskender'i ve onun yoldaşları arasından seçilmiş yirmi kişiyi (ki, onları, kendisini sadece Vezir Kaytafûn olarak çağırmaları konusunda tembihlemiştir) alarak kenti terk eder. Kraliçenin ülkesinin sınırına varana dek yollarına devam ederler. Kraliçenin oğlu, geldiğini haber vermek üzere bölgedeki bir kişiyi gönderir.

Kraliçe, oğlu Keydarûs'u karşılamak üzere dışarı çıkar; yanına da, bin atlının başında bulunan büyük oğlu Kabşe'yi almıştır. Keydarûs annesini gördüğünde, saygı göstergesi olarak yere eğilir; onun önünde toprağı öperek secde eder. Ayağa kalkması emrini aldıktan sonra, ona havadisleri aktarır ve başına gelen her şeyi anlatır. Ardından, der ki:

"Ey kraliçe, benimle birlikte gelen konuğa saygıda kusur etme; çünkü kendisi Kral İskender'in veziridir. Beni ölümden o kurtardı ve beni öldürmelerini engelledi."

Ona öyküyü anlatır. Kraliçenin yanı sıra oğlu Kabşe ve beraberlerindeki tüm askerler, sözüm ona vezire teşekkür ederler. Onun gerçekten İskender'in veziri Kaytafûn olduğuna inanırlar.

"Ey vezir, bu hareketinden dolayı ödüllendirilmeni dileriz," derler. "Ayrıca, dileriz ki, seni layığıyla ödüllendirmemiz için bize yardımcı olunur."

Kraliçe, yaşadığı kente girdiğinde, İskender'in lüks bir malikânede misafir edilmesini ve ona krallara layık bir şekilde bolca yiyecek, tatlı, içecek ve benzeri diğer şeylerden gönderilmesini emreder. Ertesi gün, onu huzuruna davet eder.

Adama dikkatli baktığında, elindeki portreden dolayı onun İskender olduğunu anlar. Emri üzerine, İskender'in bilmediği yiyecek ve içeceklerden getirirler. Yemeyi tamamladıklarında, İskender'e der ki:

"Ey Kaytafûn, efendinin sana verdiği görev nedir tam olarak?"

İskender ona yanıt verir:

"Dilekleri şunlardır: Onun dinini kabul etmeni ve bundan kaynaklanan vergileri ona ödemeni istiyor. Senin fiziksel mükemmelliğin, güzelliğin, zekândan haberdar olan biri olarak, bu zamana dek,

tüm bu niteliklerden dolayı sana ne bir saldırıda bulundu, ne de sana karşı bir savaş açtı."

Kraliçe, bu sözlerin üzerine, iktidarını korumak üzere şevkle dolar.

"Senin durumunu yarına kadar incelememiz ve kararımı verecek vakti bulmam açısından, şimdi huzurumuzdan çekilebilirsin," der.

Ertesi gün, İskender aynı şekilde kabul edilir; ama bu kez daha büyük bir şatafat ve lüks söz konusudur. Ve İskender yeniden malikanesine döner.

Üçüncü gün olduğunda kraliçenin huzuruna yeniden çıkar; ilkinden ve ikincisinden çok daha gösterişli bir şatafat serilir gözlerinin önüne...

"İnsanı ne kadar da güzel ağırlıyorsun!" diye haykırır İskender.

"Doğru söylüyorsun, ey Dârâ'nın oğlu," diye karşılık verir kraliçe, gülümseyerek.

Bu sözler üzerine, İskender, kraliçenin kendisini tanıdığını anlar. Dudaklarını büyük bir pişmanlık içinde ısırır ve der ki:

"Ey kraliçe, bunun doğru olduğuna inanmak mümkün, bu sıfatı birinden işitmek, Allah'ın bana bir lütfu olsa gerek."

"Hileyi bir kenara bırak," der yeniden kraliçe. "Seni sadece gerçek adınla çağırdım. Sen İskender'sin; buna şüphe yok."

"Ey kraliçem," diye haykırır. "Ben İskender değilim. Ben Vezir Kaytafûn'um."

Bunun üzerine kraliçe, onun elini kavrar ve kubbesiz bir odanın içine sokar. Orada, onun yer aldığı tüm resimleri gösterir kendisine... Adam korkuyla ısırır dudaklarını.

"Niçin ısırırsın dudaklarını? Sen yeryüzünü fetheden İskender değil misin? Sakinleş ve benim yapacağım iyiliklerden başka bir şey bekleme. Senin sırrını saklamayı ve kanının akmasını önlemeyi sürdüreceğim. Büyük oğlumun vereceği tepkiden çekinerek, seni her daim Kaytafûn olarak çağıracağım. Eğer oğlum seni tanırsa, kuşkusuz ölürsün. Bugün malikânene çekil ki, zihnindeki endişeleri dağıtıp, sakinleşebilesin."

İskender, kraliçenin yanından aynı gün ayrılır; ertesi gün geri döner. Onu, daha öncekilerden çok daha görkemli bir şatafat içinde, kabul odasında bulur. Yanında iki oğlu Kabşe ve Keydarûs bulunmaktadır. Keydarûs, kraliçeye der ki:

"Ey kraliçe, Kaytafûn'u en kısa zamanda serbest bırak. Ona bağışta bulun ve bana karşı davranış biçiminden dolayı onu ödüllendir; çünkü o beni özgür bıraktı ve bana eşimi verdi."

"Allah izin verirse öyle yapacağım," diye karşılık verir kraliçe.

Ardından da, misafirini muhatap alarak ekler:

"Ne istiyorsun?"

"Üç şey istiyorum," diye yanıt verir beriki: "Senin ve halkının kanının akmasını önlemek için Allah'a inanman, adam başına vergi. Eğer reddedersen, kendini savaşa hazırla; çünkü sana karşı mücadeleye girişeceğim."

Kraliçenin büyük oğlu bunu işittiğinde, büyük bir öfkeye kapılır ve haykırır:

"Kraliçeye karşı gösterdiğin cüret o raddeye vardı ki, bu denli düzeysiz sözler sarfetmeyi bile göze alabiliyorsun, demek? Sen kimsin ki? Senin efendin kim? Allah aşkına, seni öldürmeden elimden şu kılıcı düşürmeyeceğim."

Ardından, İskender'e doğru ilerler. Annesi, ona der ki:

"O adamla senin ne işin olabilir ki? O, hepi topu kendisine verilen mesajı iletmekle görevli bir ulak..."

Kraliçe, oğluna öfkelenir ve onu kabul odasından dışarı çıkarmalarını emreder. Ardından, İskender'e dönerek der ki:

"Bu oğlan iyi huylu değil. Bana olan itaatine karşı gelerek seni öldürmeye çalışmayacağının güvencesini veremem. Onun kaybetmesi için çalışacağından endişe duymaksızın, onu sana emanet etmem için yeterince ihtiyatlı ve kurnaz mısın?"

"Bu konuda hiç şüphen olmasın. Onu benimle yalnız bırakabilirsin."

Büyük oğlunu getirmelerini söyler. Oğlan, içeri öfkeyle dolu bir halde girer.

"Seni bu hareketinden dolayı kınamıyorum," der İskender. "Sadece, beni düşmanlarının ortasına atan ve beni ordusunun ve askerlerinin bir güvencesi olarak teslim eden efendim İskender'i kınıyorum. Ondan kurtulabilmem için yeterince inisiyatif alabilir misin?"

"Ama bu nasıl olur?"

"Bana ait olan zenginlikleri bana ayıracaksınız; girişimim için gereken parayı bana vereceksiniz ve iktidarınızın bir bölümünü bana devredeceksiniz. Ben de, karşılığında, Allah'ın huzurunda, etrafında hiçbir yoldaşının bulunmadığı bir ortamda İskender ile el sıkışmanızı güvence altına alacağım. Bu şekilde yapacağım..."

Ve, onu daha kolay ikna edebilmek için, elini Kabşe'nin avucuna koyar.

Kabşe ise, bunun üzerine der ki:

"Eğer bu sonuca ulaşırsan, içimizden en meşhur adam sen olursun. Kaybettiklerinin karşılığı olarak, mallarımızın yarısını ve topraklarımızda satılan ürünlerin bir bölümünü sana veririz."

"Tek olan Allah adına, İskender ile yalnız kalabilmen ve elini senin elinin içine şu şekilde koymasını sağlamak için her şeyi ayarlayacağım."

Ettiği yemine uygun davranmak için elini yeniden Kabşe'nin eliyle birleştirir.

"Nasıl hareket edeceğinin ayrıntılarını söyle bana," der beriki.

"Benimle birlikte geleceksin; yanında da yoldaşlarının arasından seçilmiş bin kişi olacak. İskender'e yaklaştığımızda, beraberindekilerle, kimsenin görmediği bir yere saklanacaksın. Ben ise, konuşmak üzere onu bulacağım. Sizden sayısız miktarda inci ve Yemen taşı aldığımı söyleyecek ve ekleyeceğim: 'Benim fikrim şudur ki, tüm bunları tek başına alıkoymalı; paylaşılacak bir ganimete dönüştürmemelisin.' Onu yanıma tek başına alacağım ve sana doğru gelmesini sağlayacağım. O zaman, sen de onun üzerine çullanırsın ve boynunu kesersin. Eğer bu planın kesin bir şekilde gerçekleşmesiyse niyetin, sunulan hediyelerin sayısını ve değerli taşların çeşitliliğini artır ki, etkisi daha büyük olsun."

Kabşe, bu önerileri kabul eder ve der ki:

"Tüm milletler arasında bir zafer kazanmam için İskender'in ölümünün benim elimden olmasını senden diliyorum."

Tüm bu sözler, Kaydâfa'nın bulunduğu bir ortamda sarf edilir. Kaydâfa, söylenenleri dinler; İskender'in hilesine ve sağlamlığına hayran kalır. Ardından, İskender kabul salonunu terk eder ve tüm gün ortalıkta görünmez. Ertesi gün geldiğinde, Kaydâfa'nın yanına varır. Kraliçe, ondan söz alır ve oğlu Kabşe'ye, beceriksiz ve öfkeli biri olduğu için kin beslemeyeceği ve Kabşe'nin sağ salim geri döneceği konusunda güvence ister. Adam kabul eder.

Bunun üzerine, oğlu Kabşe'yi ve kraliyetin sorumlu şeflerini çağırıp, onları sağındaki ve solundaki altın kürsülere oturtur. Ardından, der ki:

"Bu muzaffer kralın taleplerini kabul ederek, ona olumlu yanıt vermem konusunda hemfikir misiniz? Ona savaş açmamız gerektiğine inanmaksızın, ona gereç sağlamakla yetinmemizi istiyor musunuz? Benim benimsemeyi düşündüğüm seçenek budur."

"Bu iyi bir seçenek olur, ey kraliçe hazretleri," diye yanıt verirler.

Kraliçe, oğlu Kabşe'ye dönerek şöyle der:

"Ona verilecek hediyelerin seçiminin, senin planını kolaylaştırmasını sağlamak istiyorum.

Şaheser bir kraliyet tacı getirtir ve der ki:

"Ey Kaytafûn, bu sözleri efendim İskender'e ilet: 'Bu tacı taşımaya tüm insanlar arasında sen layıksın ve tacı, oğlumun başına yerleştirmek yerine, sana vermeyi tercih ettim.'"

Kraliçe, tahtından kalkıp der ki:

"Bu tacı ve üzerindeki değerli taşları, Yemen taşlarını, mercan dallarını ve incileri görüyor musun?"

"Evet," diye yanıt verir İskender.

Bunun üzerine, üzeri altın ve gümüş iplerle dokunmuş, güneş ve ay tasvirinin bulunduğu kocaman bir yer halısı getirtir.

"Bu halının kimsede bir eşi benzeri yoktur."

Bununla birlikte, ona yüz bin ratl[1] gümüş, on bin ratl altın, arabalarının arasından seçilmiş ve üstü inci ve değerli taş kakmalı yüz araba, altın süslemeli bin kılıç, yüz adet parlak zırh verir. Tüm bu hediyeleri, İskender ile birlikte gönderir; yanına da Kabşe ile onun yoldaşları arasından seçilmiş bin atlıyı gönderir. Konvoy, İskender'in ordusunun yakınına varana dek yolunda ilerler. İskender'in emri üzerine, yükler boşaltılır. Bunun üzerine, Kabşe ve yoldaşlarına der ki:

"Orada gördüğünüz barınağa gizleyin bunu ki, İskender'i sizin yanınıza getirebileyim."

Ardından, askerlerini bulmak üzere yola çıkar. Onu gördüğünde, askerleri mutluluktan havalara uçarlar; çünkü bu denli uzun sürenin ardından onu canlı göreceklerini beklememektedirler. Onlara, atlarına binmelerini emreder; onlar da emre derhal uyarlar.

Sayıları bir milyon altı bindir. Kabşe'nin bulunduğu barınağa yaklaşırlar. İskender, onu muhatap alarak haykırır:

"Sığınağından dışarı çık. Tabii, İskender'i öldürmek istiyorsan!"

Kabşe dışarı çıkıp etrafındaki düşman askerlerini görünce, neredeyse aklını kaçıracak gibi olur. Kaytafûn sandığı İskender'e sorar:

"İskender nerede?"

İskender, elini rakibinin avucunun içine koyar ve karşılık verir:

"İskender benim. Sana verdiğim söze göre, elimi senin elinin içine yerleştiriyorum."

"Ey efendi," diye haykırır Kabşe, "beni hatamdan dolayı affet. Benim suç unsuru taşıyan niyetlerimi dikkate alma. Onları unut ve erkek kardeşime yaptığın gibi bana da yardım et. Annemin sana karşı davranışını göz önünde bulundurarak, benim hayatımı bağışla."

"Hiçbir şeyden korkma," diye karşılık verir İskender. "Çünkü annene söz verdim; senin başına hiçbir kötülük gelmeyecek. Ona, benim selamımı ilet ve söz verdiğim her şeyi ona vereceğimi söyle."

Ardından, annesinden kabul ettiği hediyelerin ve değerli eşyaların iki mislini ona verir. Kabşe sağ salim annesinin yanına dön-

---

1 Bir ratl, yaklaşık 2,5 kg'ye karşılık gelmektedir. On iki okka değerindedir.

düğünde ve İskender'in ordusuna ve orduyu oluşturan farklı milletlere dair gördüklerini ona aktardığında, kadın İskender'e evlilik teklif eder. İskender de, bu birlikteliğe razı olur. Onunla evlenir ve kraliyetini onunkiyle birleştirir.

Çok yumurtlayan tavuk

İskender, aynı zamanda Hindistan kralı Fûrus'a karşı da hileye başvurmuştur; keza Fûrus, İskender'in babasının öldüğünü ve oğlunun tahta geçtiğini öğrendiğinde, ondan düzenli olarak aldığı haracı, yani her sene her biri bin mitkal[1] ağırlığındaki yüz altın yumurta ve her biri iki bin oks ağırlığındaki yüz gümüş yumurtayı istemeye birini gönderir. İskender, ona şöyle bir yanıt verdirir:

"Yüz yumurta yumurtlayan tavuk öldü; savaş için hazır yüz bin kılıçtan başka bir şeyim yok."

Fûrus bunu işittiğinde, İskender'e savaş açmaya hazırlanır ve dört bir yandan birliklerini toplayarak ona doğru hızla ilerlemeye başlar. Haber, İskender'e ulaşır. Kendisi kurnaz biridir; mükemmel bir örgütlenme anlayışı içinde türlü hileler, savaş oyunları, tuzaklar düzenleyebilecek yetilere sahiptir. Düşmanı tuzağa düşürmek, onu yavaşlatmak, onunla en incelikli şekilde oynamak için neler yapabileceğini düşünür. Öncelikle, kentin etrafında bir çukur kazdırır; ardından Fûrus'un topraklarına doğru ilerleyişine karşı durmak ve onu yenmek için bir hile arayışına girer.

Fûrus ancak savaş fillerinin üzerine çıkmış askerlerin yardımıyla savaşabilmektedir. İskender'in aklında, bakırdan atlar inşa edip içlerini oymak, üzerine de yine içi oyulmuş bakırdan atlılar yerleştirmek fikri belirir. Bu makineler, bakırdan çarklar üzerinde hareket etmektedir. Onları kükürt ve neftle kaplatır. Bu aygıtların büyük bölümü, bu şekilde yerleştirilir. Fûrus, İskender'e doğru muharebede ilerlerken, İskender'in askerleri, onun emriyle, bakır atların oyuk bölümünün içine ateş koyarlar. Böylelikle, onları bir yokuştan aşağı

1 Bir mitkal, 4,25 grama karşılık gelmektedir.

doğru ittikten sonra hızla geri çekilirler; bakır ısınarak akkor haline gelmiştir. Bu makineleri gören fil süvarileri, onların düşman askeri olduğunu sanırlar. Onlara doğru ilerlerler ve onların etrafını sararak, tuzağa düşürmeye çalışırlar.

Bakır atlarla temas edip yanmak, hayvanların kaçmasına neden olur. Fûrus'un askerlerini ayaklarının altında çiğnerler; askerler dört bir yana çil yavrusu gibi dağılmak zorunda kalır. O anda, İskender'in ordusu üzerlerine doğru ilerler ve büyük çoğunluğunu katleder. Fûrus esir alınır; İskender de, düşmanına ait olan tüm memleketi yönetimine katar.

Cesurca bir ziyaret

İskender, Darius'u[1] yenmek üzere Irak'a doğru yöneldiğinde, düşmanının içinde bulunduğu durumu öğrenmek için bir hileye başvurur. Darius, Haziy denen bir yerde ordugâhını kurmuştur. İskender tarafından ona bir ulak gönderilir. Ulak kendisini tanıttığında, hoş görünümü ve belagatinden dolayı Darius'un derhal sempatisini kazanır. Darius, içki içilen bir toplantıya ulağın da davet edilmesini emreder. Bu davet sırasında ulak, kendisine her dolu bardak ikram edildiğinde, içkiyi giysilerine dökmekte ve giysi kolunun içine yerleştirilmiş bir cebin içine de bardağı yerleştirmektedir.

Darius'u, ulağın bu hareketinden dolayı uyarırlar. Darius, ulağa sorar:

"Bu hareketinin anlamı nedir?"

Ulak karşılık verir:

"Kralım bana emretti ki, onun yanına gelene dek içki içmeyecekmişim. Öte yandan bana ikram ettiğin içkiyi kabul etmezlik de yapmak istemem, ey Kral hazretleri. Bu yüzden de, içkiyi elbiselerime yayıyorum ve küçük bir bölümünü de başımın üzerine koyuyorum. Bardağı almamın nedeni ise, geleneğimizin bir krala karşı bu şekilde davranmayı emretmesidir. Eğer, kralıma itaatsiz-

1 III. Darius, İ.Ö. 335 ila 330 yılları arasında Pers kralı.

lik yapmamı, şarabı içmemi ve bardağı geri vermemi emredersen, onu da yaparım."

"Bardağı geri verme ve kralına da itaatsizlikte bulunma," diye yanıt verir Darius.

Bir an için, odaya Darius'un bir danışmanı girer. Ulak, bu danışmanın kendisini tanıdığını anlar; danışman da ulağın bizzat İskender'in ta kendisi olduğunu anlar. İskender, dışarı çıkmak için bir bahane uydurur. Atına atladığı gibi kaçar. Danışman, krala der ki:

"Senin yanında çalışan o ulak, İskender'in ta kendisidir."

Kral onu çağırır; ama ulak kaybolmuştur. Bilginin gerçek olduğunu o anda anlar.

Ertesi gün, gün henüz yeni ağarırken, iki ordu karşı karşıya gelir. İskender, iki ordu arasındaki boşluğa doğru ilerler ve haykırır:

"Ey siz, burada toplanan Acemler! İçinizden her birinin güvenliğini garanti altına aldığımı öğrendiniz. Bizimle birlikte olanlar ayrı bir yere gitsinler ve ordunuzun bir yanında toplansınlar."

Acemler, güvensizlik içinde, birbirlerini ihanetle suçlarcasına bakışırlar. Ardından sırtlarını dönüp, hızla kaçışırlar. Darius da öldürülür.

Etrafa korku salan şampiyon

Bizans Greklerinden bir kral, İfrîkiye'yi işgal ettiğinde, bölge sakinlerinin işgali erkenden öğrenip, bir kente sığınmaları ve örgütlü mücadelede bulunmaları üzerine, uzun süre kuşatmayı boşu boşuna devam ettirmek zorunda kalır. Bunun sonucunda kralın hileye başvurduğu anlatılır. Bu kentin kapısı, her türlü saldırıya karşı dirençlidir. Kent sakinleri arasında, cesaret ve yiğitlik niteliklerinin en üst mertebesindeki Aktar isimli bir adam bulunmaktadır. Onun karşısına çıkıp mücadele etmek isteyen kişi, canını kurtaramamaktadır. Bu durumdan Greklerin kralı da haberdar edilir.

Kralın, Arsilâûs isimli bir kumandanı vardır; dünyada hiçbir erkeğin yiğitliği onunkiyle başa çıkamaz derler. Günün birinde

krala sinirlenen bu adam, savaşa katılmayı reddeder. Kral, ona savaşa katılmasını söylediyse de, beriki bu emre uymaz. Kral, bunun üzerine der ki:

"Düşmanımız Aktar'ın, Arsilâûs'un erkek kardeşini esir aldığı yalanını yayın etrafa..."

Arsilâûs bu haberi duyunca çok etkilenir. Her yerde erkek kardeşini arar; ama bulamaz. Bunun üzerine, silahlarını kuşandığı gibi, Aktar'a karşı ilerlemeye başlar. Onunla mücadeleye tutuşur; onu esir eder ve Greklerin kralının önüne getirir. Kral, Aktar'ı öldürtür. İfrîkiye sakinlerinden onlara destek veren herkes, kahramanlarının yok olması karşısında korkuya kapılır. Greklerin kralı, Arsilâûs'un eşliğinde, kenti işgal eder. Ardında da, düşmanlarını büyük çapta bir kırımdan geçirip, bölgeyi fethederler.

Güzel prenses

Şehriyâr Zülcenah, sonuca ulaşmayan bir kuşatmanın ardından, Semerkand[1] kentini almak için hileye başvurmuştur. Şehriyâr Zülcenah çevrede gezinirken, bu kentin sakinlerinden birini alıkoyar; ona iyi davranıp kendini sevdirir ve ondan, kentte olan bitene dair bilgiler edinir. Beriki der ki:

"Kentin kralının, insanların en budalası olduğu söyleniyor. Yemek yemek, içki içmek ve bir kadınla tek başına odaya kapanmaktan başka derdi yokmuş. Ama, işlerini marifetle idare eden ve devleti yöneten bir kızı varmış."

Şehriyâr, bu adam aracılığıyla prensese bir hediye gönderir ve ulağı, zekâsı ve güzelliğini öğrendikten sonra o kızı eş olarak kendine almak istediğini ve bu ülkeye sadece bu amaç için gelmiş olduğunu söylemekle görevlendirir. Birleşmelerinden, Araplar ve Acemlere hükmedecek bir çocuk doğmasını kabul ediyorsa, prenses bu durumdan muzaffer olarak çıkacaktır. Zaten, bölgeyi ganimet için işgal etme-

1 Orta Asya'nın Müslüman kenti. İskender'in seferinin eski Macaranda'sı. 92/712 yılında Araplar tarafından alınmıştır.

miştir; Çin'e doğru yoluna devam etmeden önce düğün çeyizi olarak ona vermeye niyetli olduğu, içi altın dolu dört bin kasayı yüklenerek gelmiştir. Eğer o ülkeyi alırsa, kız da oranın kraliçesi olacak; eğer seferden canlı dönemezse de, ona verilen altını saklayacaktır.

Adam, mesajı ilettiğinde, genç prenses yanıt verir:

"Öneriyi kabul ediyorum. Bana çeyizi göndersin."

Şehriyâr, ona dört bin kasa gönderir; kasaların her birinin içinde iki silahlı adam bulunmaktadır. Ordugâhın borazan sesini işitir işitmez dışarı çıkmaları doğrultusunda onlara emir verir. Sonraki gecenin tam ortasında, borazanı çaldırır ve askerleriyle birlikte kentin kapılarına doğru yönelir. Kasaların içindeki adamlar kalkıp, kapıları açmak üzere koşarlar. Şehriyâr kente girer; kenti savunanları öldürür ve kral ile kızını esir alır.

Kaygısız bir kral

İbnü'l Mukaffa', *Acemlerin Tarihi*'nde Behram-ı Gur'un kullandığı bir hileyi anlatır[1]. Behram-ı Gur, tebaasının ve kentlerin itaatini sağladıktan sonra tahta geçtiğinde, her türlü meşgalesinden önce eğlenceye zaman ayırmaya; sadece yeme-içme ve avlanmakla ilgilenmeye başlar. Tebaası, onun bu davranışından şikayet eder; komşu krallar da onun yerine göz dikerler. Ona kafa tutanlar arasında öne geçen kişi ise, Türklerin kralı Hakan olur. Hakan, Türkler arasından seçtiği üç yüz bin adamla birlikte, Behram-ı Gur'un ülkesine bir baskın düzenler. Horasan'ın içlerine dek varır; orada farklı noktalara atlı askerlerini gönderir; tüm hayvan sürülerini kendi yanına getirtir.

Kraliyet sakinleri, Hakan'ın askerleriyle birlikte ülkelerinin içlerine doğru hayli ilerlemiş olduğunu öğrenince çok korkarlar; bir araya gelirler ve Behram-ı Gur'un huzuruna bir elçi gönderirler. Elçi der ki:

"Ey kral hazretleri, bu baskın seni çok hazırlıksız yakaladı. Artık alışkanlıkların gereği, eğlenceler düzenlememeli; bol bol şarap içmemeli ve ava gitmemelisin. Kendini, düşmanınla yüzleşmek üzere

1 V. Behrâm, 421-438 yılları arasında Pers kralı.

hazırla; kraliyetinin yerle bir olmasından ve hayatının sonuna dek bu utancın üzerine yapışmasından korkuyorsan, onu yenmek için tüm olanaklarını seferber etmelisin."

"Eğer Allah öyle istiyorsa yaparım," diye yanıt verir kral.

Ama, eskisi gibi bol bol yemek yiyip içki içme alışkanlığından da bir türlü vazgeçmez.

Ardından, Azerbaycan'a ve balta girmemiş ormanlarına gidip avlanmayı istediğinden söz eder uluorta; sonra da bu av seferinin hazırlıklarıyla meşgul olmaya koyulur. Beraberine almak üzere ordusundan yedi bin asker seçer ve Buzurkûr'un oğlu, erkek kardeşi Karbin'i yönetime geçirir. Ardından, özel bir atın üzerinde kentten çıkar; içi ok, yay ve bir tamburla dolu bir tirkeş taşımaktadır; peşi sıra bir tazı gelmektedir ve yumruğunun üzerine bir şahin tünemiştir. Emrine uyan yoldaşları, onun ardından gitmektedir. Dolayısıyla, yedi bin şahin ve yedi bin tazı ile yedi bin tambur bulunmaktadır. Azerbaycan'ın yolunu tutar; avlanmak için her yerde durur ve kraliyet sakinleri, onun bu şekilde kaçtığından artık en ufak bir kuşku duymazlar. Irak ülkesinin eşrafı ve soylular, Türklerin kralı Hakan'a bir elçi göndermek ve ona ülkeyi teslim etmek üzere verecekleri hizmetler karşılığında güvenliklerini sağlamasını talep etmek konusunda hemfikir olurlar. Türk kral da, Behram-ı Gur'un Azerbaycan'a kaçtığını öğrenmiştir. Ülke sakinleri tarafından gönderilen teslim taleplerini aldığında, bu kaçışın gerçek olduğuna ikna olur.

Behram-ı Gur da, ülkesinin eşrafının bu hareketinden haberdardır. Bunun üzerine, Taberistân'a varana dek Dalyam topraklarına doğru ilerler. Ardından, deniz kıyısını takip ederek, Kurmus'a varana dek geceleri yürüyüp, gündüzleri saklanırlar. Behram-ı Gur avlanırken, sayısını ancak Allah'ın bilebileceği kadar çok av hayvanı yakalar ve kanatlı hayvanları, vahşi hayvanları, Türklerin ordusunun bulunduğu yere bakan bir dağın üzerine varana dek canlı tutar. Gün ağarırken, yoldaşlarına tamburları çalmalarını emreder. Emre uyarlar. Bunun üzerine, kanatlı av hayvanlarını, köpekleri, vahşi hayvanları, şahinleri serbest bırakıp, düşmanın üzerine salar. Öyle ki,

yeryüzü tamburların çıkardığı sesle titremektedir. Türkler derler ki:

"Onca şahin, köpek, kuşun ardından, bir milyon insan da gelecektir."

Hakan'ın askerleri korkudan tir tir titreyerek, denizdeki dalgalar gibi birbirlerine dayanarak güç alırlar; ardından da tabanları yağlayıp kaçarlar. Behram-ı Gur, onların izini takip eder ve büyük bölümünü öldürür; böylelikle onları daha büyük bir yıkıma sürüklemiş olur. Hakan'ı arar ve onu kaçarken bulur. Onu da öldürür ve kraliyeti ile ordusuna sahip olur. Yaşanan bu felaket, Behram-ı Gur'un, Hakan ve müttefiklerinin malları üzerinden devasa bir ganimet edinmesini sağlar. Hakan'ın müttefiklerini, Horasan sınırları dışına dek takip eder ve onların da topraklarını ele geçirir. Ardından, bu yeni ele geçirilmiş bölgelerin yönetimini, güvendiği kişilere emanet edip, bu seferinde Allah'ın desteğini almış olarak başkente geri döner.

Allah'a, ona bu zaferi yaşattığı için teşekkür mahiyetinde, kraliyetinde yaşayanlardan üç yıl boyunca aldığı vergileri kaldırır. Yüklü miktarda parayı aralarında bölüştürür ve yoksullara ve muhtaçlara, bir milyon gümüş para dağıtır. Ardından, eskisi gibi bol bol yemek yiyip içki içme alışkanlığına geri döner.

Donanımlı deli

Kral Behram-ı Gur, istihbarat aldığı görevlilerinden birinden, kraliyet sınırları içinde yaşayan düşman bir prensin, bir bölgenin mallarını yağmaladığı, kraliyet hükümetini umursamadan orada kendi yasalarını geçerli kıldığı, hatta meşru hükümdara olan saldırılarını, otoritesini en güçlü olarak gösterecek şekilde artırdığı yönünde bir haber alır. Üstelik prens, ülkenin yönetiminde hak iddia etmiştir. Bunu öğrenen vezirler ve kraliyetin kıdemli isimlerini bir korku alır. Kralın yanına varırlar ve ülke topraklarının bir kısmının düşmanın eline geçmesi ve burada gücünü sağlamlaştırması gibi bir durumda nasıl bir hazırlık yapılması gerektiği konusunda kralı

bilgilendirirler. Behram-ı Gur onları azarlar, geri gönderir; hizmetçileri arasından iki yüz kadını çağırıp, bacaklarını iki yana açarak çaldıkları neylerin üzerine ata biner gibi binmelerini emreder. Herkes çalgısıyla bu şekilde oynamaya, şarkı söyleyip gülüşmeye başlar; o da onlarla birlikte şarkı söylemekte, oynamakta ve gülmektedir. Vezirler bu eğlenceyi gördüklerinde, derhal saraydan çıkarlar; artık krala güvenleri kalmamıştır. Onu görevinden azletmek üzere kendi aralarında bir toplantı yaparlar.

Bunu öğrenen Behram-ı Gur, hizmetçilerinden birini çağırıp der ki:

"Eğer şu anda yapacaklarımı kraliyet içinde herhangi birisi öğrenirse, sana yazıklar olsun."

Kral, biraz Arap sabunu alır ve onu, saçları gün gibi ağarana dek başında gezdirir. Üzerine keçi kılından bir elbise geçirir ve onun üzerine de yünlü, geniş bir gömlek giyer. Eline bir yay ve oklar alır; ardından gecenin bir vakti saraydan çıkar; bu şekilde dışarı çıktığını kimseye anlatmaması ve o dönene kadar, kendisinin hasta olduğunu ve odasından dışarı çıkamayacağını söylemesi konusunda hizmetçisini tembihler.

Ardından, düşman ordusunun ön saflarına varana dek, yolda tek başına yürür. Ordudaki izcilerin takip ettiği yolun çok yakınındaki bir mağaraya saklanır ve avlanmaya başlar. Önünden geçen kuş ve yırtıcı hayvanlar, bedenlerine okların saplanmasından kurtulamazlar. Avladığı hayvanları, kocaman bir tepecik haline gelene dek üst üste yığar. Düşman askerler, bu yığının önünden geçerler ve bu kadar çok hayvanın tek bir adam tarafından avlanmış olması karşısında dehşete kapılırlar. Düşman devriyesinin başındaki kişi, ona sorar:

"Lanet olsun sana! Kimsin sen?"

"Şayet can güvenliğimi sağlarsan sana yanıt veririm," der Behram-ı Gur.

"Sağlıyorum."

"Ben, ülkedeki bir seyisin esiriyim. Efendim, bana çok fazla iyilik

yaptıktan sonra bana karşı cephe aldı. Dayaklarıyla canımı acıttı; bu gömleği giymem için her zaman giydiğim elbiseyi üzerimden çıkarttı; ardından da bana hiç yemek vermez oldu. Bunun üzerine, onun dikkatsiz bir anından faydalanarak ava gittim ve karnımı doyurdum. Kendi kendime şöyle dedim; elimdeki okları tamamen harcayana dek, hayvan avlanmaya devam edeceğim."

Düşman devriyesinin başındaki kişi, onu kendi kralına götürür ve avcının hikâyesini ona da aktarır.

"Onu bana getirin," der kral.

Behram-ı Gur geldiğinde kral, oklarını çekmesini emreder ona. Her defasında hedef değiştirerek, hükümdarın istediği yere doğru oklarını saplar. Kral, bu hüner karşısında çok etkilenir ve haykırır:

"Allah kahretsin! Bu krallıkta, senin gibi ok atan başka biri var mı?

Behram-ı Gur kahkaha atar ve yanıt verir:

"Ey kral hazretleri, ben bu krallığın, en az saygı duyulan, en aşağı, en sefil, en zayıf okçularından biriyim. Beni aralarından kovdular; çünkü onlar gibi ok atamıyorum. Ayrıca, bir düşmana oklarla saldırmanın dışında başka bir yol biliyorum."

"Hangisi?" diye sorar kral.

"Bana dikiş iğnesi getirin."

İstediğini getirirler. İğnelerden bir tanesini alır ve bir zırha saplar. Ardından bir başkasını, daha sonra da bir diğerini... Daha sonra, onları birbirine geçirerek, bir zincir oluşturur. Kral, bu hareketi görünce donakalır; kalbine dehşet salınmıştır.

"Onların kentine ne denli yaklaştığımı bilmediğine göre, kralınız bir budalaymış demek ki," der.

Behram-ı Gur bir kahkaha atar ve der ki:

"Eğer can güvenliğimi sağlarsan, sana bir sır vereceğim."

"Sağlıyorum."

"Kralımız, seninle şu anda dalga geçiyor ve seni bir tuzağa çekerek sana saldırmaya hazırlanıyor; çünkü onun elinden kurtulamayacağını biliyor. Aslında ben, onun kentindeki okçuların en aşağılığı, sergilediğim hüner açısından en sefili, isminden en az söz

edileniyim. Ben bile bin düşman askerini bin tane ok yardımıyla vurabiliyorsam, en mütevazı ve en beceriksizinin ben olduğum dört yüz bin okçuyla kralımızın neler yapabileceğini bir düşün artık."

"Doğru söylüyorsun," diye haykırır kral. "Allah için, senin hükümdarın, askerlerine mutlak bir güven duyduğu için, benim ilerleyişimi durdurmak üzere saldırısını geciktirirken, benim durumumu göz ardı etmiş. Kraliyetinin bu bölgesine varmama, sırf senin belirttiğin nedenden dolayı izin vermiş."

Ardından askerlerine geri çekilmelerini emreder. Ganimet almak üzere hiçbir yerde durmaksızın geldiği yere geri döner; Behram-ı Gur'u serbest bırakır ve ortadan kaybolur.

Behram-ı Gur, sarayına geri dönmek için üç gün harcar. Gelişinin ertesi sabahı, halkının karşısına çıkar. Vezirler ve kraliyetin kıdemli kişileri, onu ziyarete gelir.

"Düşmandan nasıl havadisler aldınız?" diye sorar onlara.

Düşmanın geri çekildiğini ve ülkeyi terk ettiğini söylerler. Bunun üzerine, yaşadıklarını anlatır ve bu gözüpekliği ve cesareti sayesinde şanı yürür.

İki arkadaş ve kral

Hüsrev Perviz[1], yakınları ve maiyeti arasında birbirini çok seven ve aralarından su sızmayan iki adam gördüğünde, onları birbirinden ayırarak, sınamak üzere bir hileye başvurur. İçlerinden birini yanına çeker ve ona, diğerine dair bir sır verirmiş gibi davranır. Örneğin, berikini öldürmeye niyetli olduğunu ona söyler ve bunu bir sır olarak saklamasını tembihler; çünkü bu sırrı paylaşmak için diğerleri arasında sadece onu tercih etmiştir ve berikine dair tehditler konusunda onu haberdar etmek için önlemlerini almıştır. Ardından, bu sevgisine karşılık olarak, sırdaşın ziyaretleri ve yolculukları sırasında berikini gözlemesini, krala karşı ne denli sadık ve

1 Arapça: Abarvîz. II. Hüsrev'den söz ediliyor; kendisi, 590 ila 628 yılları arasında Pers kralıdır. (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e., s. 176-180)

güvenilir olduğunu göstermesini ister.

Tüm bunlara rağmen, şayet beriki halen eski davranışında ısrarcıysa, dostunun kendisine verilen sırrı açıklamadığı ve içinde bulunduğu yeni duygulanımları dışavurmadığı sonucuna varır. Bunun üzerine kral, ilk kişiye daha çok yaklaşır; ona yeni gelir kaynakları sunar ve saygınlığını artırır. Bunun ardından, onu ayrı bir yere çekip şöyle der:

"Kendisi hakkında edindiğim bazı bilgilerden dolayı, berikini öldürmek istedim. Ama, araştırmalarım sonucunda, bu bilgilerin yanlış olduğu kanısına vardım."

Buna karşılık, ondan söz edilirken, söz konusu dostun bir tür tiksinme içine girdiğini, onunla karşılaşmaktan kaçınmaya meyil ettiğini, saraydaki gruplara karışmaksızın ayrı bir yerde kendini konumlandırmaktan yana olduğunu görür ise, berikinin o kişiye sırrını açıkladığı sonucuna varır. Bunun üzerine, ilkini saraydan uzaklaştırır; onunla ilişkilerini keser, onu yeniden görmeyi reddeder; dostuna, tüm bunların önceden hazırlanmış bir sınav olduğunu ve sırrını saklayıp saklayamayacağının bu şekilde test edildiğini söyler. Ardından, suçluyu kraliyetinden kovup sürgüne gönderir.

Sadık hizmetçi

İbnü'l Mukaffa, *Perslerin Meziyetleri*'nde, Hüsrev Perviz'in bir başka hilesini anlatır. Bu kral, bir adamı hizmetine almaya ve saray ahalisiyle birlikte yaşamaya uygun gördüğünde, davranışının ne denli samimi olduğunu görmek üzere onu sınamaktadır. Bunun için de, ona bir oda tahsis ettikten sonra, saraya yerleşmesini emreder; odaya ise ne eşini, ne de hizmetçisini almasını ister. Ona şöyle der:

"Sürekli benim hizmetimde olabilmen için sabahtan akşama dek yalnız olmanı istiyorum. Eğer karın seninle birlikte yaşarsa, senin zamanını alacak ve beni görmeni engelleyecek. Beş günde bir evine gidebilirsin."

Adam yaşamak üzere saraya geldiğinde ve kendini tamamen

kralın hizmetine tahsis ettiğinde, kral onu bir ay boyunca bu şekilde tutar. Ardından, tıpkı günlerden bir gün maiyetindekilere yaptığı gibi, kadınlar konusunda onu sınamak üzere bir hileye başvurur.

Bu adamın yanına, cariyelerinden birini gönderir ve ona gizli bir görev verir. Cariye, ilk ziyareti sırasında ona kral adına bir hediye verir ve ufak tefek ikramlar sunar; ardından efendisinin talimatı üzerine, oturmadan derhal geri döner. İkinci defasında, kısa bir süreliğine oturup, genellikle peçeli olan yüzünün bir bölümünü adama gösterdikten sonra yanından ayrılır. Adam, kadına kısa bir süre bakabilmiş; ardından kadın gidene dek onu uzun uzadıya izlemiştir. Üçüncü defasında, kral kadına adamın yanında daha uzun süre kalmasını, onunla konuşmasını, adamın olağandışı tekliflerine olumlu yanıt vermesini emreder. Kadın da söylendiği şekilde davranır. Adam, ona daha büyük bir ısrarla bakmaya ve tutkuya ilişkin sohbetler açmaya başlar; ta ki arzusunun tatmin edilmesini alenen talep edene dek... Zihninden geçenleri ona söylediğinde, kadın der ki:

"Bizi, bir buluşmamız sırasında görmelerinden korkuyorum. Ama, böyle bir görüşmenin koşullarını ayarlama işini bana bırak."

Kadın gider ve aralarında geçenlerden kralı haberdar eder. Kral, yakın ve güvendiği dostları arasından bir başka kadını, beraberinde de bir hediye ve ufak tefek ikramlarla adamın yanına gönderir. Kadın, yanına geldiğinde, adam ona sorar:

"Niçin beriki gelmedi?"

"Hasta oldu."

Bu yanıtın üzerine, adamın yüzü renk değiştirir. Kadın, tıpkı ilk kadının ilk buluşmaları sırasında yaptığı gibi, adamın yanında uzun süre kalmaz. Ardından, ikinci ziyarete gelir ve ilkinden daha uzun süre kalır bu kez. Bu sırada, bedeninin bazı bölgelerinin güzelliğini adam yeterince görene dek sergiler. Üçüncü ziyaret sırasında, uzun süre adamın yanında kalır ve onunla şakalaşır. Bunun üzerine, adam tutkusunun ona telkin ettiği şeyi kadına teklif eder. Kadın yanıt verir:

"Kral neredeyse her adımımı takip ediyor ve onunla aynı dairede kalıyorum. Eğer burada buluşursak, bizi aniden yakalamasından

korkuyorum. Ama, üç gün sonra ava gidecek. Eğer kendisine eşlik etmeni isterse, zayıfladığını ve hastalandığını göster. Ailenle kalmak üzere evine gitmek ile o dönene kadar sarayda kalmak arasında bir tercihte bulunmanı isterse, burada kalmayı istediğini söylersin ve bir yerden bir yere gitmenin senin için zor olduğunu bahane edersin. Eğer kabul ederse, o avdan dönene dek seninle birlikte kalırım."

Aklını yitirmek üzere olan adam, kadının bu önerisini kabul eder. Kadın ise, aralarında geçenlerden haberdar etmek için derhal kralı bulmaya gider.

Güya ava gitme zamanı gelip çattığında, kral adamı huzuruna çağırtır. Adam ulağa hasta olduğunu söyler. Ulak bu yanıtı krala iletir. Kral ise, bir gülümseme eşliğinde der ki:

"İşte, kötü amelin başlangıcı..."

Kral, adamı yanına getirmeleri için sedyeciler gönderir. Adam, başı bandajlı olarak bir sedyenin üzerine uzanmış halde gelir. Onu uzaktan görür görmez, kral mırıldanır:

"Başında bandaj... İşte, kötü amelin ikinci aşaması..."

Kral yine gülümser. Adam, efendisinin huzuruna geldiğinde, ayağa kalkıp secde eder.

"Bu hastalığa ne zaman yakalandın?" diye sorar Hüsrev.

"Daha dün gece," diye yanıt verir adam.

"Hangi seçenek seni daha çok tatmin eder," diye sorar kral: "Ailenin yanına gidip kendi evinde iyileşmek mi, ben gelene dek burada kalmak mı?"

"Burada kalmak, ey kral hazretleri, çünkü benim için en iyisi bu. Keza, hareket edecek halim yok."

"Kendi evinde olsan niçin hareket etmene gerek kalsın ki?" diye karşılık verir kral.

Ardından, zina yapanlara uygulandığı üzere, onu kızgın demirle dağlamalarını, ardından da topraklarından defetmelerini emreder.

Ölümcül kılıç

Hüsrev Perviz'in hileleri arasında, bu da vardır. Rivayete göre, günlerden bir gün, ansızın sarayının odalarından birine girer ve âşıklar gibi birbirine sarılmış bir delikanlı ile bir genç kız görür. Çok sinirlenir ve onları öldürmeye hazırlanır. Ardından, bir anlığına düşünür ve bu haberin onu utandırmasından korkar. Böylelikle, delikanlıyı, Bizanslı Greklerin ülkesine gönderir ki, orada öldürülsün.

Bir ara delikanlıyı çağırır ve ona der ki:

"Beraberinde orada satacağın mallarla birlikte seni Greklerin ülkesine gönderiyorum. Bundan elde edeceğin para, Greklerin ürettikleri arasından bize uygun olan eşyaları satın almana yardımcı olacak."

"Sözünüzden çıkmam, size itaat ederim," diye yanıt verir delikanlı.

Kral, ona satması için eşyalar emanet edip onu gönderir. Ulak, ticaret işlerini yürütmek üzere oradan ayrılır; ardından geri döner. Hüsrev, ona ikinci bir görev verir. Adam yine gider ve ikinci kez geri döner. Kral, onu yeniden gönderir ve satılacak eşyalar arasında, özellikle onun ölmesine neden olacak şekilde imal edilmiş bir kılıç verir. Aslında, kılıcın üzerine, onun ve Hüsrev'in figürleri yan yana işlenmiştir.

"Bunu, bizzat Greklerin kralından[1] başkasına satma," diye emreder Hüsrev.

Kralın esiri, bir kez daha Greklerin ülkesine doğru yola çıkar; taşıdığı her şeyi satar ve kılıcı krala sunar. Kral kılıcı gördüğünde, onu çok güzel bulur. Kılıcın tam kabzasına işlenmiş olan Hüsrev'in figürünü ve onun kulağına bir sır vermekteyken onun yanı başında ayakta resmedilmiş delikanlının figürünü görür. Endişeli gözlerle kılıca bakar; üzerine işli figür ile karşısındaki adamı kıyaslamaya

1 582 ila 602 yılları arasında hüküm sürmüş İmparator Maurice zamanında barışın sağlanmasıyla birlikte Konstantinopolis ile Pers İmparatorluğu arasında mal ticareti başlayabilmiştir.

başlar. Adam, Hüsrev'in yanı başında tasvir edilmiş kişinin tıpatıp aynısıdır. Kendi kendine şöyle der:

"Hüsrev, kraliyetime çıkan yolları ve bu yolların şu anki durumunu incelemek üzere bu esiri göndermiş olmalı."

Delikanlının taşıdığı her şeye el koyar ve onu çarmıha gererek öldürür.

Rüzgârın hazinesi

Hüsrev Perviz, Yukarı Mezopotamya ve Suriye'yi fethetmek üzere elli bin askerle birlikte sefere gönderdiği Şahrbarâz isimli bir komutanına karşı hileye başvurur. Bu topraklar, o dönemde Bizanslı Greklerin kralı olan Sezar'a[1] aittir. Sözü geçen komutan, tüm Yukarı Mezopotamya'yı kontrolü altına alana dek toprakları birbiri ardına almış ve Sezar'ın ordusunu yakından takip etmiştir. Sezar ise, Yukarı Mezopotamya ve Suriye'den tamamen ayrılma durumunda beraberinde götürmek üzere, kraliyetteki dükkanlardan toplanan "Rüzgâr Hazinesi"ni alır. Bu iki ülke fethedildiğinde, krallığına göndereceği hazineyi gemilerine yerleştirir. Kayda değer zenginliklerdir bunlar... Bu hazineyi taşımak için beş yüz geminin bir araya gelmesi gerektiğinden söz edilir. Denizde fırtına kopar ve filo, Suriye kıyılarına doğru çekilir. Bu olaydan Şahrbarâz'ı haberdar ederler; o da hazineyi ele geçirmek üzere gelir ve alıkonan zenginlikleri Hüsrev'e gönderir. Zenginlikleri taşıyan rüzgâr olduğu için de onlara "Rüzgâr Hazinesi" adı verilir.

Şahrbarâz'ın önemi, Hüsrev'in gözünde daha da artar; öyle ki, saraydaki kimseyi artık ona denk görmemeye başlar. Şahrbarâz'ın rakibi olan komutanlar, onu kıskanırlar ve Hüsrev'e gelip derler ki:

"Şahrbarâz artık şöyle sözler söyler oldu: 'Ben Hüsrev'den daha önemli ve daha muzaffer biriyim.' Kanımızca, günün birinde onu buraya huzuruna çağırsan, artık gelmeyecektir."

1 Heraklius, 610 ila 641 yılları arasında Bizans İmparatoru.

Bu tür suçlamaları ve benzer sözleri kralın zihnine iyice kazınana dek tekrarlarlar. Bunun üzerine kral, Şahrbarâz'a şöyle yazar:

"Burada bir olay yaşandı ve sana danışmam gerekiyor. Kumanda etmesi için ordunun başına birini koy ve derhal yanıma gel."

Ardından, diğer bir ulağa vermek üzere bir başka mektup daha yazar:

"Burada yaşanan bir olay hakkında sana danışmak üzere mektup göndermiştim. Allah, sorunun çözümü için bana yeterince olanak sağladı. Diğer bir emrime kadar yerinden ayrılma."

İkinci ulağa da, şu tembihlerde bulunur:

"Her zaman ilk ulağın ardından ilerle. Şahrbarâz ilk mektubu okuduğunda, eğer bana gelmek üzere hazırlandığını görürsen, mektubumu ona vermezsin. Bana gelmesine izin verirsin. Ama, benim yanıma gelmeye istekli görünmüyorsa, mektubu verirsin."

Şahrbarâz ilk ulağın gönderdiği mektubu okuduğunda, der ki:

"Bundan sadece şu sonuç çıkıyor; kral bu mektubu, hafif sarhoşluk anında yazmış."

İkinci ulak, Şahrbarâz'ın kralın sözüne uymak konusundaki isteksizliğini görünce, ona ikinci mektubu iletir ve der ki:

"Bu ulağın yola çıkışının ertesi günü, kral bana bu mektubu teslim etti."

Şahrbarâz, ikinci mektubu okurken neşelenir ve iki ulaktan, az önce söylediklerini sır olarak saklamalarını ister. Onlara güzel ödüller verir; ardından Hüsrev'e şöyle yazar:

"Burada, düşmanın peşine düştüm. Etrafını kuşattım ve bu girişimim karşılığında umarım ki Allah da bizi zaferle ödüllendirir. Ordunun başına benim yerime geçecek birini koymam mümkün değil. Allah, yerimden ayrılmama emrimin yer aldığı ikinci mektubu yazmasını sağlayarak, krala yardım etmiş."

Şahrbarâz'ın, Hüsrev'in sarayında olan bitenlerden kendisini düzenli olarak haberdar eden ve onu tehdit edebilecek tehlikeler hakkında uyaran bir sağ kolu vardır. Bu kişi, ona şu mesajı ulaştırmıştır:

"Hüsrev'in yakınındaki insanlar seni kıskandılar ve onu, sana karşı nefretle doldurdular. Buraya gelmekten imtina et, çünkü onun yanına varır varmaz, canından olacaksın."

Bu sözler, Sezar'ın etrafını kuşatmak üzere Konstantinopolis kapısı önündeyken, Şahrbarâz'ın kulağına ulaşır. Bunun üzerine, ordusuyla birlikte derhal kentten uzaklaşır.

Olayların bir başka versiyonu ise, kralın vezirlerinden biri tarafından aktarılmıştır. Denir ki, Şahrbarâz'ın Hüsrev tarafından çağrılmasının nedeni, Şahrbarâz'ın erkek kardeşi ve aynı zamanda ordunun en cesur ve merhametsiz adamlarından biri olan Farahân'ın, günün birinde sarhoş olması ve sarhoşluğun etkisiyle şöyle demesidir:

"Dün, Hüsrev'in tahtına oturduğumu gördüm."

Askeri yetkililer, bu olayı Hüsrev'e yazılı olarak aktarırlar; o da, Farahân'a duyduğu öfke sonucu, Şahrbarâz'dan şöyle bir talepte bulunur:

"Farahân'ın kellesini kes ve onu bana gönder."

Şahrbarâz şöyle yanıt verir:

"Ey kral, Farahân, eşi benzeri olmayan bir adamdır. Eğer öldürülürse, kamu mallarına yönelik aynı özeni gösteren, aynı deneyime ve cesarete sahip başka birini bulamazsınız."

Hüsrev aynı mesajı yine gönderir; halen Farahân'ın kellesini istemektedir. Şahrbarâz, ona aynı yanıtı verir. Ulak, orduya yeniden aynı sözler eşliğinde geri gönderilir:

"Bana mutlak suretle onun kellesi gerek."

Farahân'ı öldürmek üzere Hüsrev'in emrine karşılık yine aynı yanıt verilir.

Bunun üzerine Hüsrev, Farahân'a şöyle yazar:

"Seni, Şahrbarâz'ın yerine ordunun başı olarak atıyorum."

Komutanlarının değiştiği konusunda askerleri de uyarır. Şahrbarâz, krala şöyle yanıt verir:

"Sözünüzden çıkmam, size itaat ederim."

Kabul odasındaki yerini bir çalımla terk eder ve yerine erkek

kardeşi Farahân'ı oturtur. Ardından Hüsrev, Farahân'a şöyle yazar:

"Şahrbarâz, ona verdiğim bazı emirlere uymayarak bana itaatsizlikte bulundu. Başı kesile ve bana gönderile."

Farahân, bu bildirimi alır almaz, Şahrbarâz'ı çağırır ve ona kraliyetten gelen mektubu gösterir.

"Peki, şimdi ne yapacaksın?" diye sorar Şahrbarâz.

"Kralın emrine mutlak suretle uymam gerekiyor."

"Vasiyetimi düşünmem ve onu yazılı halde verebilmem için bana kısa bir süre tanı."

"Tamam, bunu yap."

Şahrbarâz, ona ait olan bir sandığı getirtir; sandığı açar ve içinden üç mektup çıkarır. Bunlar, Hüsrev'in erkek kardeşi Farahân'ı öldürmesini ondan talep ettiği mektuplardır. Mektubu ona teslim eder.

"Kral, sana emrettiklerinin aynısını bana da emretmişti," der. "Ben, ona üç kez itaatsizlikte bulundum. Onun için bana kızdı. Ve, şimdi sen, tek bir mektup aldıktan sonra beni öldürmek istiyorsun."

Bunun üzerine Farahân yerinden kalkar ve oraya Şahrbarâz'ı oturtur; önünde bir hizmetçi pozisyonunda ayakta durur.

"Emir vermeye benden daha layıksın," der. "Daha cömert ve daha bilgesin."

Ardından Şahrbarâz, Bizanslı Greklerin kralı Sezar'a şunları yazar:

"Sana mektuba yazılamayacak, ulağa teslim edilemeyecek denli önemli bir sır vermeliyim. Seninle aracısız görüşmem gerekiyor. Senin için uygun olduğunda, bu görüşme için emrine amadeyim."

Sezar, talep karşısında şaşırır ve bunun bir tuzak olabileceğinden endişelenir. Üzerine şöyle yazarak mektubu geri gönderir:

"Bizi ayıran şey göz önünde bulundurulduğunda, görüşmemizin olanağı yok."

Şahrbarâz ona sadakat sözü verir; onun güvenini kazanmak üzere sorumluluklar üstlenir; en güçlü yeminleri eder.

"Elli asker ile birlikte benimle buluş," diye önerir. "Benim de ya-

nımda aynı sayıda insan olacak. Tüm bunlar, seni aldatmak gibi bir niyetim olmadığını göstermek için..."

Sezar kabul eder, belirlenmiş yer ve saatte buluşurlar. Sezar, oraya bir grup adamıyla gider; Şahrbarâz ise, aynı yere gelmek üzere ordusunun yanından ayrılır. İçine girmeleri için yuvarlak bir çadır kurarlar; etraftaki insanlar geri çekilir. İki rakibin yanında yalnızca, söylenenleri tercüme etmekle görevli bir tercüman bulunmaktadır. Şahrbarâz, Hüsrev'in emirlerine uymak için neler yaptığını ve kendi yararına gerçekleştirdiği keşifleri Sezar'a anlatır. Ardından da ekler:

"Kralım, bana karşı davranışını değiştirdi ve beni öldürmek istedi. Şimdi, onun yanına geri dönmeyeceğim; artık onun sözlerine güvenim kalmadı. Sana verdiğim tüm zararlardan dolayı beni bağışlamanı rica ederek, senden bir şey talep etmeye geldim. Askerlerini topla ve doğruca Acem ülkesine yürü; çünkü kraliyetin tüm süvarileri benim yanımda bulunuyor. Kendiliğinden hareket etmen için sana baskı yapıyorum; çünkü ordumun, şu anda Hüsrev'e karşı benim yanımda saf tutacağından emin değilim."

Planı hakkında karşılıklı tartıştıktan sonra, bir anlaşma üzerinde uzlaşıya varırlar ve izlenecek yol hakkında hemfikir olurlar. Ayrılmak üzere ayağa kalktıklarında Şahrbarâz der ki:

"Bir sırrı ancak iki kişi tutabilir. Bu adam aramızda fazla."

Sezar, kılıcını çekip tercümanı öldüren Şahrbarâz'ın bu kararına razı olurcasına bir işarette bulunur. Ardından her ikisi de, ikametgâhına geri döner.

Sezar, askerlerini toplar ve tüm atılganlığıyla Acem ülkesine saldırır. Şahrbarâz'ın ona anlattığı şeylerden güç alır ve Irak'a girer; düşmanlarını kaçırır ve ona direnen herkesi öldürür[1]. Bölgeye yerleştiğinde, Hüsrev Perviz'in oğlu Şireveyh, ona acele bir mektup gönderir. Şireveyh, Sezar'ın yeğenidir; çünkü Hüsrev, Grek kralının kız kardeşiyle[2] evlenmiştir ve o da ona oğul olarak Kavad'ı vermiştir. Şireveyh, babası Hüsrev'i bizzat kendisi alıkoymayı ve kraliyeti,

1 627-628 yılları arasında Heraklius'un seferi.

2 Şirin.

dayısı Sezar'a emanet etmeyi önermektedir. Hüsrev, projeyi tahmin eder. Şireveyh'i hapse attırır. Ardından, Sezar'ın gücünü, Tizpon (Ctesifon) kıyılarına kadar genişlettiğini işittiğinde, Sezar'ı Acem ülkesinden uzaklaştırmak üzere bir hile düzenler. Kraliyetinde yaşayan bir keşişi çağırır; ona güzel vaatlerde bulunur ve Şahrbarâz'a bir mektup teslim etmesi durumunda, ona büyük ödüller vereceğini söyler. Böyle bir görev onu onurlandıracak; ülkesinde yaşayan tüm keşişlerin aynı üstünlükleri elde etmesini sağlayacak; krala da, onlar için bir manastır inşa etme fırsatı verecektir.

"Düşmanların, bu mektubu taşıdığından şüphelenmemesi için, ulak olarak seni seçtim," der ona. "Çünkü, onlarla aynı dine mensupsun."

Gizli mesajda, şu sözcükler yer almaktadır:

"Sezar'ı, kraliyetini terk etmeye ve benim topraklarıma doğru ilerlemeye yönelterek, kendisine bir tuzak hazırlayacağın yönündeki sözünü tuttuğunu görüyorum. Şimdiyse, elindeki askerlerle birlikte, onun ardından ilerlemen gerekiyor; ben ise, var gücümle ona saldıracağım. Böylelikle onu yok edeceğiz. Seninle şurada, şu gün, şu saat, şu ay buluşacağız."

Kral, içinde yazılanın ne olduğunu bilmesi için mektubu keşişe okutur; ardından mektubu ona teslim eder. Ulak mektubu alır ve Bizanslı Greklerin ordusu görüş mesafesine girene dek yürür. Duaya çağıran çan seslerini işittiğinde, gözlerinden yaşlar süzülür ve kendi kendine der ki:

"Benim dinimden olan insanlara karşı savaşanlara yardım edersem, son derece kötü yürekli bir insan olurum."

Mektupla birlikte Sezar'ın yanına gider ve mektubu kendi elleriyle ona teslim eder. Sezar mektubu okuduğunda, içeriği karşısında şaşkına döner. Şahrbarâz hakkında aklında şüpheler doğar ve ne yapacağını bilemez. Ordugâhını kurduğu yerden ayrılmamaya karar verir.

Ardından, Hüsrev başka bir mektup yazar ve onu da bir Acem'e emanet eder; şunları da tembih eder:

"Greklerin ordusunun bulunduğu yönden başka bir yöne doğru git ve Şahrbarz'ın yanından gelmişçesine onlara doğru geri dön. Seni takip etmeleri ve seni yakaladıklarında da üzerindeki mektubumu almaları için, onların yolundan ilerle."

Mektupta, şunlar yazmaktadır:

"Hüsrev'in kulu Şahrbarâz'dan, Acem kralına. Bil ki, Sezar'ı ülkesinden entrika ve hilelere başvurarak çıkardım. O geldi ve ben onun arkasındayım. Onun soyunu kurutacağız."

Adam mektubu alır ve Hüsrev'in emirlerine uyarak, yola koyulur. Bizans askerleri tarafından denetlenen bölgeye girer. Adamlar onu alıkoyarlar; üzerindeki mektubu alırlar ve Sezar'a verirler. Sezar, yazının Şahrbarâz'a ait olduğunu ve mührünü görür. İlkinin ardından ikinci mektubu okuduktan sonra, ülkesine dönmesi için çanların çalınması emrini verir. Aynı zamanda, Şahrbarâz'a bir mektup gönderip, onu ihanetle suçlar ve onu müzmin yanıltıcılar arasına yerleştirir. Şahrbarâz, ona şu yanıtı verir:

"Ülkesinden gitmeni sağlamak için Hüsrev, sana böyle bir hile hazırlamış. Sözünü ettiğin mektuplardan hiçbiri bilgim dahilinde değil."

Sezar buna inanmaz. Bunun üzerine Şahrbarâz ne yapacağını bilemeyerek güç duruma düşer.

Hüsrev, ona karşı iyi niyetinden emin olması ve eski itibarını iade ettiğini bilmesi için ona bir mektup gönderir. Onu gelip bulmasını emreder. Şahrbarâz emre boyun eğer; ama Hüsrev'e de tam olarak güvenmemektedir. Hüsrev'in oğlu halen hapistedir. Şahrbarâz, Kavad teslim edilene dek sürekli onunla ilgilenir. Ardından, Şireveyh'in babası Hüsrev'e karşı birlik olurlar ve onu ele geçirene dek entrikalarını sürdürürler. Onu, Şireveyh'in zamanında hapsedildiği yere kapatırlar. Kavad ise, babasının tahtına geçer. İnsanlar, otoritesini tanırlar ve ona bağlılık yemini ederler.

Söylenene göre, Hüsrev, ölümünden sonra bile, iki kişinin öldürülmesine neden olmuştur. Aslında Hüsrev Perviz, oğlunun günün birinde –daha şimdiden belirtilerini gördüğü– tutkularına esir dü-

şeceğini düşünmektedir. Altın bir sandık alır; içine zehir koyar ve üzerine şöyle yazar: Cinsel ilişki için ilaç; bundan üç dirhem alıp içeceğine karıştıran kişi, arka arkaya birçok kez cinsel ilişkide bulunabilir (sayısı da belirtilmiştir) ve bu işlemlerden sonra kendisinde bir rahatsızlık hissetmez. Sandığın üzerine mührünü basar ve sandığı, özel hazinesinin bulunduğu odaya yerleştirir. Babasından halen çekinen Şireveyh, onu hücresinde öldürmek üzere kumandanlarından birini ona gönderir. Adam, Hüsrev'in yanına geldiğinde, adama şöyle sorar:

"Bana ne havadis getirdin?"

"Seni öldürmek üzere gönderildim."

"Beni öldüremeyeceğine inanıyorum; çünkü baban özgür bir adamdı; sen de özgür bir adamsın. Gerçi, özgür adamlar açısından, iyiliği temsil eden nehrin akışı, başlangıcında ve sonucunda aynı şeyi, yani iyiliği vermez."

Adam, bu sözler karşısında utanır; hiçbir şey yapmaksızın hücreden dışarı çıkar; Hüsrev'in söylediklerini Şireveyh'e aktarır ve kendisini bu görevden azletmesini talep eder. Şireveyh bu kez, babası bizzat Hüsrev tarafından öldürülen bir adamı gönderir.

"Onun yanına git ve senin babana karşı davranışından dolayı onu cezalandır."

Adam, Hüsrev'in yanına gider. Hüsrev, ona sorar:

"Kimsin sen?"

"Şunun oğlu şu."

"Buraya niçin geldin?"

"Seni öldürme emri aldım."

"Beni öldürmeyi kabul ediyorsun; çünkü ben senin babanı öldürmüştüm. Aslında, babasının katili elinin altında bulunuyorken onu öldürmeyen kişi, babasının oğlu sayılmaz."

Bunun üzerine, adam onu öldürür. Şireveyh ise, ona şöyle sorar:

"Hüsrev, sana ne dedi?"

Katil, onun sözlerini aktarır.

"Bu sözler, senin ve benim durumumuza uygun düşüyor," der Şireveyh. "Sen babamın katilisin ve ben seni emrim altında bulunduruyorum. Eğer seni öldürmezsem, babamın oğlu sayılmam."

Bunun üzerine katili öldürme emri verir. Bu, Hüsrev'in ölümünden sonraki ilk kurbanı olur.

İkinci kurban ise, Şireveyh'in ta kendisi olur. Şireveyh, babasının kemerine asılı olan hazine odasının anahtarını alıp kapıyı açar. Burada devasa zenginliklerle karşılaşır ve küçük altın sandığı ele geçirir. Üzerinde yazılanı okuduğunda, büyük bir neşe duyar ve haykırır:

"Demek ki, Şirin ile birlikteyken gücünü bundan alıyordu.

Bir dirhem içer. Saçları dökülür ve hiçbir şeyden zevk almamaya başlar. Birkaç gün sonra da ölür.

İşte, Hüsrev'in uyguladığı hilelerden biri de budur ve hile, ancak ölümünden sonra etkisini gösterir.

Çekirdekli meyve

Şimdiki hile ise, el Numan bin el Mundir'e[1] atfedilmiştir. Hüsrev Anuşirvân[2], onu Arapların yöneticisi olarak atar ve kendisine, Araplar üzerinde krallık yetkisi verir. Hüsrev, bu şekilde Acem kralı olur; el Numan da Arapların kralı...

Günlerden bir gün, el Numan, Hüsrev'in yanına gelir; Hüsrev'in önünde ise, o sırada, çekirdekleri çıkarılıp içine badem konmuş meyveler durmaktadır. Hüsrev, yeni konuğuna bir şaka yapmak ister. Bu meyvelerin çekirdekli halinden belli bir miktar getirtir ve onları el Numan'ın önüne koyar. Arap kral, ne bu meyvelerin içinde bir çekirdek olduğunu, ne de meyvelerin şeklini bilmektedir. Sadece Hüsrev'in meyvelerden yediğini ve ağzından herhangi bir şey çıkarmadığını görür. El Numan da meyvelerden yer ve Hüsrev gibi

1 El Hira'daki Lakmid Hanedanı'nın Arap kralı. Kendisi, Pers kralı tarafından, İslam öncesi Bizans hâkimiyetindeki Suriye'nin sınırlarını korumakla görevlendirilmiştir. 570 yılına kadar görevde kalmıştır.

2 I. Hüsrev Anuşirvân, 531-579 yılları arasında Pers kralı.

davranmak için çekirdeklerini yutar. Bunun üzerine, Acem kralı ve beraberindekiler gülmeye başlarlar. Ardından, Arapların kralına, onun ve beraberindekilerin önünde duran çekirdeği çıkarılmış meyvelerden yemesini söyler.

El Numan, bu olaydan sonra krala karşı kin besler. Hüsrev'in sarayından çıkar ve hemen oracıkta, Tizpon ve Nissibin[1] dolaylarını ve Hira'dan[2] Kûfe'ye kadarki bölgeyi yağmalamaları için, Araplara mektup gönderir. Araplar, söyleneni yaparlar ve insanları, konutlarında kuşatırlar. Bu bölgelerdeki iletişim ağları koparılır. Hüsrev'e giderek daha fazla şikayet gelir. Bunun üzerine Hüsrev, el Numan'a başvurur ve olan bitenden onu haberdar eder.

"Emirlerime uyulmuyor; önerilerim dinlenmiyor," diye yanıt verir el Numan. "Çünkü Araplar nezdinde ben bir kral idim; şimdi ise onların gözünde bir çöp kadar değerim yok. Sonuç olarak, benden koptular ve bana itaat etmeyi reddediyorlar."

Hüsrev, el Numan'ın neden söz ettiğini derhal anlar ve şöyle yanıt verir:

"Biz sadece şaka yapmak istemiştik."

Ona, şatafatlı giysiler verir; belli miktarda para bağışlar. Bunun üzerine el Numan, Araplara bir elçi gönderir ve önceki durumlarına geri dönmelerini sağlar.

Değerli taşlarla bezeli toprak yol

Krallardan biri, yaz döneminde yaptığı askeri bir sefer sırasında, ordusunun yenildiğini; askerlerinin de kaçtığını görür. Kendisi de kaçar. Onu takip ederler; bunun üzerine yola, inciden, yakuttan, zümrütten, Yemen taşından yapılmış yüzük taşları ve altın paralar saçmaya başlar. Ardından gelenler, kralın üzerinde bir hazine olduğunu ve etrafa saçılanların, o hazinenin parçaları olduğunu

1 Suriye'nin kuzey kenti. Mezopotamya'nın dağı ile yüksek ovası arasındaki ticari alan.

2 Lakmid Hanedanı'na mensup Arap kralların, İslam öncesindeki eski başkenti. Kûfe bölgesinin güneyinde yer almaktadır.

sanırlar. Bunun üzerine onları toplamaya başlarlar; böylelikle kral da kurtulmuş olur.

Ganimeti satmak istediklerinde, bunların hepsinin sahte taş; paraların da ince bir altın tabakasıyla kaplı adi bir metalden ibaret olduğunu görürler.

Zirvede diplomasi

Rivayet olunur ki, bir gece vakti İskender uyanık haldeyken, mabeyincisi odasına girer ve ona şöyle der:

"Çin kralının habercisi kapıdadır."

Vakit, gece yarısını geçmiştir. İskender, o sırada Çin kralına ait olan bir kenti kuşatma altında tutmaktadır. Kralın ulaklarından biri, bu yüzden İskender'i görme izni talep eder.

"Bırak da içeri girsin," der İskender.

Mabeyinci, ulağı içeri sokar ve efendisinin önünde ayakta durarak, adamı takdim eder. Adam selam verir ve der ki:

"Eğer kral benimle yalnız başına kalmanın mümkün olduğunu düşünüyorsa, bunu gerçekleştirsin."

Kral, içeride bulunan herkesin dışarı çıkmasını emreder. Dışarı çıkarlar ve İskender'in yanında sadece mabeyincisi ve aile dostları kalır.

"Bana ne mesaj getirdin?" diye sorar İskender.

"Bunu kraldan başkası duymamalı."

"Adamın üzerini arayın," diye emreder İskender.

Adamın üzerini ararlar; hiçbir şey bulamazlar. İskender, ikisi dışındaki herkesi dışarı çıkardıktan sonra, eline bir kılıç alıp der ki:

"Yerinden kımıldama ve istediğin gibi konuş."

Adam der ki:

"Ben, Çin kralının ta kendisiyim; ulağı değil. Bu ülkeden almak istediğin nedir, onu öğrenmeye geldim. Eğer sana verebileceğim bir şey varsa, en kötü koşullarda dahi olsa, sana veririm ki, savaşa dair endişelerle kendine azap çektirmeyesin."

"Buraya kadar gelip karşıma çıkacak kadar bana güvenmeni sağlayan nedir?"

"Senin zeki ve yüce gönüllü biri olduğunu biliyorum; aramızda ne kişisel bir kin var, ne de karşılıklı borçlar. Eğer beni öldürürsen, tam da bu yüzden Çin halkı sana kenti vermeyecektir. Benim yerime başka kral geçirirler; böylelikle de sen sağlam bir karar alamayan, aşağılık bir adam şöhreti kazanırsın."

İskender gözlerini yere diker; uzunca bir süre düşünür. Karşısındaki kişinin akıllıca bir muhakemede bulunduğunu anlar. Bunun üzerine, der ki:

"Normal koşullarda üç sene içinde toplayacağın vergi tutarını bana derhal vermeni; ardından da, her sene ülkende yaşayanlardan aldığın katkının yarısını benimle paylaşmanı istiyorum."

"Peki, ya bunun dışında?" diye sorar Çin kralı.

"Başka bir şey yok," diye karşılık verir İskender.

"Sana istediğin parayı veriyorum. Ama, bu anlaşmadan sonra nasıl bir duruma düşeceğim konusu da kafamı kurcalıyor."

"Senin durumun mu ne olacak?"

"Bir iç savaşın ilk kurbanı ve avlanacak ilk hedef olacağım."

"O zaman, iki senelik verginin tutarıyla yetineceğim."

"Bu durumda, halim biraz daha iyi olacak ve daha uzun bir sürenin ardından ortadan kaldırılacağım."

"Peki, sadece bir senelik geliri alırsam?" diye sorusunu yineler İskender.

"Bu durumda gücümü koruyacağım; ama keyfim kaçacak."

"Vergi gelirinin sadece üçte birini istersem?"

"Diğer üçte birlik bölüm ise yoksullara ve ülke için gereken inşaatlara; üçüncü üçte birlik bölüm ise, ordum ve otoritemin güvencesi olan kişilere gidecek."

"Bu meblağ ile yetinmeyi kabul ediyorum."

Çin kralı, İskender'e teşekkür eder ve yanından ayrılır.

Ertesi gün güneş doğarken, Çin ordusu ilerler; tüm ülkeye yayılır ve İskender'in ordusunun çevresini öylesine tehditkâr bir biçimde

kuşatır ki, askerler yenilmekten korkarlar. Bunun üzerine, İskender'in yoldaşları atlarına doğru koşarlar; atlarına binip, çarpışmaya hazırlanırlar. İşte onlar bu haldeyken, Çin kralı çıkar ortaya. Bir ata binmiş olan kralın başında tacı vardır. İskender, onu görünce haykırır:

"Beni kandırdın."

"Hayır," diye yanıtlar Çin kralı, atından indikten sonra.

"O zaman bana yaklaş."

Çin kralı, İskender'e yaklaşır.

"Ordunun bu denli kalabalık olmasının anlamı nedir?"

"Senin isteklerine boyun eğmemin nedeninin, ne elimdeki araçların yetersizliği ne de benim güçsüzlüğüm olmadığını sana göstermek istedim. Ne zamanki sana doğru yönelen ve senden daha güçlü olan üzerinde üstünlük edinmeni sağlayan ilahi yandaşlarını gördüm, işte o anda sana itaat ederek bu ilahi varlıklara boyun eğmek istedim."

"Senin gibi bir adam, değerini yitirmemeli. Ayrıca, adam başına vergi de ödememeli," der İskender.

Onunla vedalaşır ve yanından uzaklaşır.

Dolambaçlı hareket

Acem krallarından biri[1], bir komutanını[2], Bizanslı Greklerin kralıyla mücadele etmek üzere, çok kalabalık bir ordunun başına yerleştirir[3]. Acem komutanı, Bizans topraklarının büyük bölümünü alır; hatta Antakya ve dolaylarını işgal etmeye, ülke topraklarının derinliklerine nüfuz etmeye dek vardırır işi... Bizanslı Greklerin kralı, krallığında yaşayan kişilerin yöneticilerine başvurmaya, bu durumu telafi etmek üzere gerekli tavsiyeleri almaya başlar. Ona, farklı eylem planları önerirler; ama bu planlardan hiçbiri, onun mevcut koşullara dair vardığı hükme karşılık gelmez.

"Acemler, bölgelerimize göz diktiler. Silahlandırıp topraklarımı-

1 II. Hüsrev Perviz.
2 Şahrbarâz. Bkz. ilgili sayfalar.
3 Burada sözü edilen, 622 yılındaki seferdir.

za göndermedikleri bir tane bile yetişkin erkek veya köylü yok. Bu şekilde, onlardan daha güçsüz hale geldik; çünkü Suriye ve Yukarı Mezopotamya'daki köylülerin büyük bölümünü buralara taşıdılar. Benim fikrim, düşmanın gerisindekileri yağmalamak ve dar vadiler ile geçit yollarını işgal etmek üzere, güçlü ve yiğit adamların arasından seçeceğimiz elli bin süvariyi deniz yoluyla göndermek. Haber Acemlerin kulağına gittiğinde, yardımcı birlikleri dağılacak ve mallarını mülklerini korumak için doğdukları köylerdeki ailelerinin yanına gideceklerdir. Düzensizce geri çekilmiş olacaklar; benim adamlarımla karşılaşmaksızın hiçbir yerden geçemeyeceklerdir. Bu sırada, ben de karşımdaki düşman ordusuna saldırıp onları kıskıvrak yakalayacağım."

Bu fikrin doğruluğunu herkes kabul eder, uygulamaya konur.

Acemler, geminin yola çıktığı haberini aldıklarında, Bizanslı Greklerin, arkalarından zenginliklerini ve köylerini ele geçireceklerini fark ederler; büyük çoğunluğu kaçışıp etrafa dağılır; artık başka hiçbir şey umurlarında değildir. Evlerine dönmek için dar vadi ve geçitlerden geçerler. Bu sırada büyük bölümü öldürülür ve geri kalanına da Greklerin kralı saldırıp, onları tamamen ortadan kaldırır.

Kızgın bir vali

Ümmetlerin Deneyimleri adlı eserde, Ermeni kralının bir hilesi aktarılır. Bu kral ile askeri Vali el Aşkûrî arasında yaz aylarında birçok sınır ötesi askeri sefer ve sonu gelmeyen savaşlar yapılır. Ermenilerin kralı, rakibinin psikolojik tutumunu inceler ve onun alışılmadık ölçüde ani öfke patlamaları yaşadığını fark eder. Anlar ki, karşısındaki kişi, belli bir eylemin gerçekleştiği koşullarla ilgilenmemekte ve bu eylemin sonuçlarını düşünmemektedir. Bunun üzerine, rakibinin ordugâhını kurduğu yerin yakınlarındaki iki tepenin üzerine askerlerini gizleyerek ona pusu kurar. Bu tepeler arasından dar bir patika geçmektedir. Ardından, el Aşkûrî'nin ordusuna eşlik eden birliklerin üstüne bir grup Ermeni gönderir. Ermeniler çoban-

ları öldürür; iki yandan etrafı sıkıca sarılmış olan bu güzergâhtaki koyunları kurban ederler. Muhafızlardan sadece biri kaçabilir.

O muhafız da, el Aşkûrî'nin yanına kaçar; onu Devrân pazarındaki hamamın çıkışında bulur ve kendisini olan bitenden haberdar eder. Vali, derhal yanına altı yoldaşını ve yolu göstermesi için bu çobanı alır. Askerlerine kendisini takip etme emrini verdikten sonra, yolun yarısına çabucak ulaşır. O gelir gelmez, pusuya yatan Ermeniler, gizlendikleri yerden çıkarak el Aşkûrî ile yoldaşlarına saldırırlar; onları öldürür; kafalarını ve uzuvlarını keser; cesetleri de yerde bırakırlar. Valinin arkadaşlarından biri ise, atının çelimsizliğinden dolayı geride kalmıştır. Ordu oraya vardığında olanları anlatır. Bunun üzerine, kumandanlığı oğlu Şakrastân'a verirler.

Nehrin aşılması

Bu hile, Müizzüddevle[1] tarafından, nehrin doğu kıyısından geçmek istediğinde düşmanlarının buna karşı çıkması üzerine tertiplenmiştir. Müizzüddevle, Sırât'ta kayıkları imal ettirdikten sonra, kayıkların gece vakti Dicle kıyısına taşınmalarını ve geçiş için en uygun yer olan hurma pazarının kurulduğu yere bırakılmalarını emreder. Ardından, geçiş hazırlıklarını yapmaları için, veziri el Damîrî'yi, Asfadaş'ı ve hükümetinin seçkin kesimini oraya yerleştirir. Tüm düzenlemeler yapıldıktan sonra, oğullarını ve güvendiği herkesi çağırır; onlara nehri diğer taraftan geçme emri verir; böylelikle de nehri Kutrubul tarafından aşma niyetini açıkça göstermiş olur.

Belirtilen saatte, diğer grupla da eşgüdüm içinde, gece vakti davul ve borazan eşliğinde, meşalelerle yolu aydınlatarak ilerler. Hazırladığı kayıklardan sadece bir bölümü, düşmanları kandırmak amacıyla, insanların sırtında taşınmaktadır. Düşmanlar onu bu şekilde gördüklerinde, nehri aşmasını engelleyebilmek için nehrin diğer yanından ona

1 Büveyhoğulları'nın Pers Hanedanlığı'nın emiri. 334/946 yılından biraz önce, Pers'in kuzeybatısının efendisi olur; Irak'a ilerler; 334/546'da Bağdat'ı alır ve Abbasi Halifesi el Muti'yi boyunduruğu altına alır.

paralel olarak yürürler. Bunun üzerine, başka bir yere konuşlanmış olan el Damîrî ve birliği, nehri aşma imkânı bulur. Karaya ilk ayak basan el Damîrî olur; çünkü yoldaşları ilk başta korkmuştur. Ama, onun önden ilerlediğini görünce, onlar da çıkıp peşinden giderler. Hepsi diğer tarafa geçtiklerinde, Müizzüddevle, yola çıktığı yere geri döner.

Ziyafet

Kuteybe bin Muslim el Bâhilî[1], Semerkand'ı kuşattığında, kenti bir seferde ele geçiremez. Bunun üzerine cesareti kırılır ve bir hile düşünmeye başlar. Bunun için de, oğlunu evlendirdiğini iddia ederek, büyük bir ziyafet vermek ister. Davetlilere ikram etmek üzere Semerkand kentinden bin testi şarap aldırmak üzere birilerini gönderir. Bazı kişileri de, şehirde şu söylentiyi yaymakla görevlendirir: Kuteybe, şu gece düzenlenecek olan düğün eğlenceleri için şunları hazırlamıştır ve ordusunun askerleri sarhoş olup, tüm gece derin bir uyku çekeceklerdir.

"Onlara tam o sırada saldırın," der bu kişiler. "Böylelikle onları avucunuzda bilin."

Semerkand ahalisi, bu durumdan faydalanmaya son derece heveslidir. Kuteybe, onların açgözlülüğünü öğrenince, devasa bir şölen hazırlar; Semerkand'ın tüm mahallerinden çalgıcılar toplar. Bunun üzerine, planını herkes ciddiye alır.

Kuteybe, ordusundan güçlü ve yiğit bin süvari eşliğinde ordugâhtan ayrılır. Şölen sırasında askerlerine saldırmak için düşmanın izleyeceği yolda pusuya yatar. Gece olduğunda, bin süvari kentten çıkıp Kuteybe'nin ordugâhına yönelir. Pusuya yatılan yere geldiklerinde, Arap komutan onlara arka cepheden; ordunun geri kalanı da ön cepheden saldırır. Tek bir düşman bile kaçamaz. Araplar, ölü askerlerin giysilerini, bayraklarını ve silahlarını alırlar ve bunları giyerek gülünç bir kılığa bürünürler. Ardından Kuteybe, Semerkand'a doğru bu şekilde ilerler. Kentteki insanlar onları gö-

1 Şam'daki Emevi halifesi I. Velid (85/705-95/715) zamanında Horasan'ın Arap valisi.

rünce, gece baskınından dönen askerler olduklarını sanırlar. Kapıları onlara açarlar. Kuteybe içeri girdiği gibi, peşinden gelen ordusuyla birlikte kenti ele geçirir[1].

İç savaş ve Araplar

Abdü'l Malik bin Mervan[2], Mus'ab bin el Zübeyir'e[3] karşı yürüttüğü savaşla meşgulken, Bizanslı Grekler arasında önde gelen kişiler, krallarını[4] bulmaya gelirler ve ona derler ki:

"Arapları yenmen için fırsat ayağına geldi; çünkü onlar şu anda kendi aralarında mücadele ediyorlar ve birbirlerine olabildiğince zarar veriyorlar. Bizim fikrimizi sorarsan, onların topraklarını işgal etmeli ve her birini kendi bölgesinde yenmelisin. Eğer bu şekilde davranırsan, ey kral hazretleri, onlara hükmedebilirsin ve onlarla ilgili olarak aklından geçen hedefe erişebilirsin. Onları, mücadelelerinin sonuna dek rahat bırakmamalısın; çünkü işte o zaman, sana karşı birlik olacaklardır."

Kral, bunun üzerine, bu konuda herhangi bir şey yapmayacağını belirtip, söylenenleri tasvip etmez. Ama, onlar da, Arapları kendi ülkelerinde yağmalamak dışında herhangi bir kararı kabul etmezler.

Karşısındaki insanların bu denli dikkafalı olduğunu görünce, içeriye iki köpek getirtip köpekleri kendi aralarında kızıştırır. Köpekler, en şiddetli şekilde dalaşırlar. Ardından bir tilki getirtir ve onu da köpeklerin arasına bırakır. Köpekler tilkiyi görünce dalaşmayı kesip, tilkiyi yakalayıp öldürene dek, uyum içinde kovalarlar.

"İşte, Araplar da bu şekilde davranır," der Bizanslı Greklerin kralı. "Kendi aralarında dalaşırlar; ama karşılarına ortak düşmanları çıkarsa, aralarındaki anlaşmazlıkları bir yana bırakıp, ona karşı birlik olurlar."

---

1 92/712 tarihinde.

2 Şam'daki Emevi halifesi, 65/685 ila 86/705 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

3 Mekke'de rakip bir halifenin yandaşı.

4 II. Jüstinyen, 685-695 yılları arasında Bizans imparatoru olmuştur.

Bir teyit

Bu hile, Hüsrev isimli krallardan birine atfedilmiştir. Rivayet olunur ki, bu kral, hanedanlık toprakları içinde güzel evler inşa etmeyi severmiş. Bunun için de çok çaba sarfedermiş. Günlerden bir gün, evler hakkında ona aktarılan şeylerin doğru olup olmadığını teyit etmek ister. Hasta numarası yapar ve der ki:

"Rüyamda, hastalığımın yegâne çaresinin ne olduğunu gördüm: Harabe halindeki bir evden bir taş alıp onu toz haline getirmek, ardından da şarapla yoğurup, üç gün boyunca bedenime yakı olarak koymam gerekiyormuş."

Bunun üzerine, kendisine söylenen taşı bulup getirmelerini emreder. O tür bir taş bulamazlar; çünkü ülke toprakları içindeki tüm yapılar yenidir. Bunun üzerine der ki:

"İşte şimdi içim rahatladı; çünkü hükmettiğim ülkenin her yerinde eşitlik olduğunu anladım."

Sandıklar

Kuteybe, Semerkand'ı aldıktan sonra, Buhara'yı kuşatmaya yönelir. Bu kenti yöneten kişi ise, ona şu mesajı göndermiştir:

"Kentimizi olabildiğince uzun bir süre abluka altında tutmayı sürdürsen bile onu alamazsın; çünkü bizim kutsal kitaplarımızda, bu kentin Yâlân isimli biri tarafından fethedileceği yazar."

Kuteybe haykırır:

"Allah büyüktür! Kenti ben ele geçireceğim."

Çünkü, aslında onun isminin Acem dilindeki karşılığı Yâlân'dır. Araplar, kenti güç kullanarak fethetmekten ümidi kesince, Kuteybe, kapıları içeriden açılan sandıklar üretir. Sandıkların içine de silahlı adamları hapsedip, boylu boyunca uzanmalarını sağlar. Ardından kenttekilere şu mesajı gönderir:

"Kuşatmayı bir koşulla sona erdiririm: Zenginliklerimi ve silahlarımı, ben geri dönene kadar şurada emanet tutacaksınız."

Kuşatma altındaki ahali, sözü edilen eşyalar karşısında açgöz-

lü davranıp, onları kendilerine almak istediklerinden, olumlu yanıt verirler. Kuteybe, malları söylenen koşullarda geri vereceklerine dair onlardan söz alır.

Sandıkları kente getirtir. Bu adamlarla olan buluşma saati, gece yarısı olarak belirlenmiştir. Adamlar sandıkları açar ve içindekileri çıkarırlar. Kuteybe, ordusuyla birlikte kentin kapısının önünde beklemektedir. İçeridekiler, çok sayıda düşmanı öldürürler ve kapıları ordunun geri kalanına açarlar. Kuteybe de kente girip, burayı da kendi topraklarına katmış olur.[1]

Sahte belge

Rivayet olunur ki, Adudüddevle[2] günlerden bir gün, yaptırmak istediği bir binanın temellerini attırır.[3] Bu sırada, toprak kazılırken, içinde Dikyânus'un gümüş paralarını içeren küpler bulunur; paraların üzerinde kralın ve Mesih'in figürleri kazınmıştır. Onları alır ve içinden bir parçayı çıkardıktan sonra, üzerlerine kurşundan bir mühür basar. Kalde'li Katolikos'u çağırır ve ona der ki:

"Bu gümüş paranın üzerinde yazılanı okuyabilir misin?"

Katolikos, üzerinde yazanı ve tarihi okur. Hangi çağa ait olduğunu hesaplarlar: Mesih İsa Aleyhisselam'ın dönemidir. Adudüddevle, işinin erbabı bir tezhipçi çağırır ve bir parşömenin üzerine, Dikyânus'un ayakta ve Mesih'in de onun önünde durup, onunla konuştuğu bir deseni çizmesini emreder. Ressam işini bitirdiğinde, Adudüddevle onu hapse attırır. Ardından Katolikos'u çağırır ve ona der ki:

"Süryanice veya Grekçe olarak şunu yazmanı istiyorum: Şu ay şu yılda (kendi yaşadığı dönemin ve çağın tarihini vermiştir), şu ve şu görünümde, dış görünüşü şu şekilde olan bir adam, şu ülkeyi

---

1 93/713 senesi.

2 Büveyhoğulları'ndan Pers Hanedanlığı'na mensup sultan. Kendisi, İran'ı ve Bağdat'ı 366/977 yılında alarak, Mezopotamya'nın büyük bölümünün efendisi olmuştur. Abbasi halifeleri üzerine vasi olduktan sonra 372/983 yılında ölür.

3 Bağdat'ta, Dicle nehrinin sol kıyısında, Subuktukin'in yıkıntıları üzerinde yer alan sarayın mevkisi üzerinde.

yönetecek; ona itaat eden kişi, dinini, mallarını, hayatını, toprağını ve çocuklarını koruyacak; ona itaatsizlikte bulunan veya ona muhalefet eden ya da ona kılıcını çeken kişi ise, öldürülecek; soyu kurutulacak; malları ele geçirilecek; Onu Hıristiyan kralları arasında gören kişi ise, ondan gelen emirlere herhangi bir şekilde karşı çıkmayacak. Bu böyle biline, Allah'ın selameti üzerinize olsun."

Katolikos, Adudüddevle'nin emrine itaat edip, bu sözleri yazınca, hapsi boylar. Ardından, onu ve ressamı öldürmeleri için gizlice adamlarını gönderir Adudüddevle; sonra da herkesin onları unutmasını sağlar.

İyi yüreklilik sayesinde elde edilen iktidar

Adudüddevle, Bahtiyâr'a[1] karşı da bir hile tertipler. Aslında, kendisi, garnizon birliklerini ve Türkleri yendikten sonra, berikilerin de Suriye'ye doğru birlikte çekilmek üzere Takarmat'a kaçtığı bir ortamda kimse, Adudüddevle'nin hâkimiyetine katmak üzere Bağdat'ı da ele geçireceğinden şüphelenmez. Bunun nedenleri ise, Bahtiyâr'ın kentini savunma konusundaki yeteneksizliği, her türlü zevkin peşinden koşması, Deylemli[2] askerlerin ve Türk birliklerin ona karşı sergiledikleri cürettir. Adudüddevle, insanların söylediklerini düşünür ve babası Ruknüddevle'nin, onun böylesi bir durumdan yararlandığını görmeye dayanamayacağını ve onu asla onaylamayacağını anlar. Bunun üzerine, büyük bir davet düzenler ve Bahtiyâr'ı, onun erkek kardeşlerini, Muhriz bin Bakiyya'yı ve Bağdat'ın tüm askerlerini çağırır. Her birine, rütbesine uygun hediyeler verir. Sanki tüm bunlar, bir veda sahnesidir. Acem ülkesine girişi için alenen hazırlık yapar ve halka konut vergilerini iade eder.

Ardından, pazarda ordu kumandanlarını gezdirir; Bahtiyâr'a

1 Adudüddevle'nin kuzeni, Müizzüddevle'nin oğlu. 356/967 ila 366/977 yılları arasında Bağdat'ı kontrol altında tutmuş; halifeler el Mutî' (334/946-363/924) ile el Tâ'i' (334/946-363/924) üzerinde vesayet uygulamıştır.

2 Hazar Denizi kıyılarında İran'ın bir bölgesi olan Deylem'den gelen askerler. Deylemliler, Şii'dir.

karşı duyulan memnuniyetsizliği göstermelerini, onu yüksek sesle eleştirmelerini; maaşlarını talep etmelerini ve kendisinin kişisel tavrındaki değişiklikten yakınmalarını ister. Ama olay verilen emirlerin de ötesine geçer. Bahtiyâr'ın cepleri boştur; onlara verecek tek bir kuruşu bile yoktur. Bunun üzerine, Adudüddevle, Bahtiyâr'a çok sert ve kaba bir mektup yazar; sorunu çözmesini talep eder ve tutamayacağı sözler vermemesini öğütler. Bu sıkıntılı durumdan kurtulması için her yandan üzerine baskı yapılmaktadır. Bunun üzerine Bahtiyâr görevini bırakır; Adudüddevle ise, onunla hoşnutsuzlar arasında aracılık yapmayı vaat eder. Askerler reddederler ve Bahtiyâr'ın yanına geri dönüp maaşlarını talep ederler. Bahtiyâr, bu konuda elinden bir şey gelmediğini söylese de, kimse ona kefil olmamaktadır. Askerler onun peşinde olduğu için, Adudüddevle, Bahtiyâr'ı malikânesinde kabul eder; kapıyı kapar ve memurlarını uzaklaştırır. Askerlere der ki:

"Ben sizin emiriniz değilim. İstediğiniz kişinin emri altına girin."

Adudüddevle'ye bir ordu heyeti gönderilir; içinde kendisinin bizzat gizlice belirlediği kişiler bulunmaktadır. Onlara, etrafa dağılmalarını emreder; ardından, sanki bu korkuya kapılmış adama ve erkek kardeşlerine acırmışçasına, Bahtiyâr'ı evine çağırır. Daha sonra, tüm askerlerin toplanmasını emreder ve Bahtiyâr'ın görevinden ayrıldığını, kendiliğinden görevini bırakmış olduğunu haber verir. Onları ordusuna dahil ettiğini, herkese cömert davranacağını, Bahtiyâr'ın bu zamana dek onun yerini almış bir vekil olmaktan öteye gitmediğini, Ruknüddevle yerine Bağdat'a hükmettiğini söyler. Adudüddevle'nin sözlerinin ardından, askerler susup dağılırlar. Bunun ardından, Adudüddevle, Bahtiyâr'ı ve erkek kardeşlerini esir alır.

Görgü tanığı olmayan hırsızlık

Ebû'l Ferec İbnü'l Cevzî'nin *Zeki Adamların Hileleri* adlı kitabında anlattığına göre, Adudüddevle'nin tertiplediği bir başka hile daha vardır. Mekke'ye doğru yola çıkan bir hacı adayı, hızla Bağdat'tan

geçer. Yanında, bin altın para değerinde bir inci kolye vardır. Onu satmak için elinden geleni yapmakta; ancak uygun bir fırsat yakalayamamaktadır. Bunun üzerine, etrafında iyi tanınan bir ilaç satıcısını bulur; kolyeyi ona emanet edip yoluna devam eder.

Adam hac ziyaretini tamamlar ve gösterişli bir hediye eşliğinde geri döner. İlaç satıcısı ona der ki:

"Sen de kimsin? Niçin bana hediye getirirsin?"

"Ey üstadım," diye yanıt verir adam. "Ben, hac öncesi sana emanet ettiğim inci kolyenin sahibiyim."

İlaç satıcısı ona yanıt vermez. Adama bir tekme atana dek sessizliğini korur. Adam, tekmenin etkisiyle dükkânının önünde yere devrilir.

"Haydut! Nasıl bir dolandırıcısın sen!" diye haykırır beriki.

İnsanlar etraflarına toplanırlar ve ilaç satıcısının çevresinde iyi tanınan biri olduğuna tanıklık ederler. Hacı, ne yapacağını bilemez. Kolyesini geri almak için ısrar eder; ama talebinin karşılığında alabildiği sadece tekme ve hakaretlerdir. Biri ona der ki:

"Gidip Adudüddevle'yi bulsan nasıl olur? Onun, böyle durumlar için özel soruşturma yöntemleri vardır."

Adam, bu konuda bir mektup kaleme alır; mektubu bir tesbihin ucuna iliştirir ve Adudüddevle'nin geçtiği bir sırada mektubu kendisine verir. Mektubun okunmasının ardından, adamı çağırırlar. Adam, Adudüddevle'nin huzuruna çıkar; sorularına yanıt verir ve ona meseleyi aktarır. Adudüddevle ona der ki:

"İlaç satıcısını bul ve dükkânının girişine oturuver. Eğer senin orada durmanı engellerse, sokağın diğer tarafında, onun tam karşısına otur ve akşama dek, onunla konuşmadan orada dur. Bu şekilde arka arkaya üç gün geçir. Dördüncü gün, senin önünden geçeceğim. Sana selam vermek için duracağım; ama sen benim huzurumda ayağa kalkmayacaksın ve sözlerime pek de hoş olmayan karşılıklar vereceksin. Eğer, oraya nasıl geldiğini ve durumunun ne olduğunu sorar isem, kısa bir yanıt vereceksin. Senin yanından ayrıldığımda, ilaç satıcısına kolyeyi hatırlatacaksın; ardından da aranızda geçen-

lerden beni haberdar etmek üzere yanıma geleceksin."

Hacı, kapının eşiğine oturmak üzere ilaç satıcısının dükkânına gider. Beriki onu engeller. Bunun üzerine, yolun diğer tarafında, dükkânın tam karşısında üç gün boyunca oturur. Dördüncü gün Adudüddevle, devasa bir kortejin ortasında onun önünden geçer. Hacıyı görünce durur ve ona der ki:

"Allah'ın selameti üzerinde olsun."

"Senin de üzerinde olsun," diye yanıt verir hacı, yerinden kımıldamaksızın.

"Kardeşim," diye karşılık verir Adudüddevle. "Bana yaklaş. Niçin bizim yanımıza, saraya gelmedin? Niçin sana bir şekilde yardım edebilmemiz için taleplerini iletmedin?"

Hacı birkaç kelam eder; ama verdiği yanıtlar görünüşte karşısındakini tatmin etmez. Adudüddevle ayakta durup ona sorular yöneltmekte; muhafız askerler de ayakta durmaktadır. İlaç satıcısı ise, korkusundan neredeyse bayılmak üzeredir.

Adudüddevle uzaklaştığında, ilaç satıcısı hacıya doğru dönüp ona sorar:

"Bana o kolyeyi ne zaman emanet etmiştin sen? Kolye neyin içine sarılıydı? Hatırlayabilmem için bana birkaç ayrıntı ver. Belki de hatırlarım."

Hacı kolyeyi tarif eder ve neyin içine sarılı olduğunu belirtir. İlaç satıcısı dükkânına girer ve etrafı didik didik arar. Ardından, bir elinde topraktan küçük bir vazoyla dışarı çıkıp, vazoyu ters çevirip sarsar. İnci kolye vazonun içinden çıkar.

"Bu meseleyi tamamen unutuvermişim," der. "Eğer bana ayrıntı vermeseydin, belki de hiç anımsayamayacaktım."

Hacı kolyeyi alıp giderken kendi kendine de şöyle der:

"Adudüddevle'yi bu meselenin mutlu sonundan haberdar etmeye ne gerek var ki?"

Ardından, Adudüddevle'nin belki de kolyeyi satın alabileceğini düşünür. Adudüddevle'nin huzuruna çıkar ve kolyeyi ona gösterir. Şehzade, ilaç satıcısını aratıp buldurur ve onu çarmıha gerer.

Kurbanın sırtına yazılı metinde şu sözcükler okunmaktadır:

"İşte, kendisi gibi bir kuldan korkan, ama Yaradan'dan korkmayan kişinin cezası."

Öldürülen esir

Adudüddevle'nin başka bir hilesi de aktarılır. Adudüddevle'nin bir Türk esiri vardır. Esir, evdeki kadınlardan birini delikten gözetlemek gibi bir alışkanlık edinmiştir. Kadın, kocasına bu küstahlıktan dolayı şikayette bulunur. Koca da, bunun üzerine esiri arayıp bulur ve onu bir güzel azarlar. Esir, bu uyarıyı dikkate almayıp bildiğini okumaya devam eder. Bunun üzerine adam kadına der ki:

"Ona üzerinde şu sözlerin yazılı olduğu bir not gönder: 'Deliğin önünde durman anlamsız. Onun yerine, hava karardığında eve gel; seni kapının ardında bekleyeceğim.'"

Ardından, koca, kapının arkasına yirmi kol derinliğinde bir çukur kazar ve çukurun üzerine hareketli bir kapak yerleştirir.

Kadının gönderdiği not üzerine, karanlık çöktüğünde esir eve yaklaşır. Koca da zaten onun yolunu gözlemektedir. Esir, kapının önüne gelir. Kadın kapıyı açar. Esir, hareketli bölmenin üzerine ayağını bastığı gibi çukurun içinde bulur kendini. Koca da derhal onun üzerini toprakla örtüp, orayı eskiden olduğu gibi düzleştirir. Birkaç gün boyunca, her yerde esiri ararlar. Adudüddevle, esiri kime sorsa, ona aynı yanıtı verirler:

"Onu görmeyeli birkaç gün oldu."

Esirin yaşadığı yerdeki insanlara sorar.

"Onu bir haftadır görmüyoruz," derler.

Adudüddevle, Türk'ün yaşadığı mahallenin camisinin müezzinini sordurur. Bulunduğu zaman, herkesin önünde itilip kakılarak huzuruna getirilmesini emreder. Müezzin yanına vardığında, ona şöyle der:

"Başına geleceklerden korkma. Al sana yüz altın para. Evine döndüğünde, ezanı her zamankinden biraz daha geç vakitte oku-

manı istiyorum. Bu gecikmeden dolayı seni arayıp bulacak ve gecikmenin nedenini soracak olan ilk adamın kim olduğunu bana bildireceksin."

"Tamam," diye yanıt verir müezzin.

Söylendiği şekilde hareket eder. Bilgi almak üzere evine giren ilk adam, esirin katilidir.

"Senin için endişelendim," der ona. "Adudüddevle senden ne istiyordu?"

"Sadece benim iyiliğimi istiyordu," diye yanıt verir müezzin.

Ertesi sabah, ziyaretçinin ismini Adudüddevle'ye verir; o da adamı her yerde aratır. Adamı karşısına getirdiklerinde, ona aniden sorar:

"Şu isimli esirden haberin var mı?"

Sanık yanıt verir:

"Sana tüm gerçeği anlatmamı ister misin?"

"Evet."

"Benim karımın gönlünü çelmeye çalıştı. Onu birçok kez, böyle davranmaması konusunda uyardık. Ama o bildiğini okudu ve karımın akrabaları önündeki onuru beş paralık oldu. Bunun üzerine, şöyle şöyle yaptım."

Adamın bedeninin gömüldüğü çukurun varlığından onu haberdar eder.

"Buradan rahatlıkla gidebilirsin," der ona Adudüddevle. "Artık benden çekinmene gerek yok."

Hırsızlardan kurtulmanın yolu

Muhammed bin Abdü'l Malik el Hamadânî'nin tarih hakkındaki eserinde, Adudüddevle'nin bir başka hilesinden söz edilir. Günlerden bir gün, Adudüddevle'yi, yolu geçişe kapayan bir Kürt topluluğu hakkında uyarırlar; bu topluluk, yoldan geçen insanları soyduktan sonra, takip edilmelerini imkânsız kılan çok yüksek dağlara kaçıp sığınırmış. Bunun üzerine, Adudüddevle, bir tüccarı

çağırır ve onu zehirli olmasına karşın enfes kokular yayan pastalarla dolu iki kasa taşıyan bir katırı, Kürtlerin üzerine yönlendirmekle görevlendirir. Yükleri alan tüccar, meslektaşlarına ait bir kervanla birlikte seyahat etmesi yönünde bir emir alır; gerekçe de, Bizans Patriği'nin emirlerinden birine hediye taşımaktır. Bu şekilde hareket ederler ve yolculukları günler boyu sürer.

Kürtler, onlara saldırmak için dağdan inerler. Kervanı, kıyafetleri ve kasaları ele geçirirler. İçlerinden biri katırı alır ve bir grup arkadaşıyla birlikte onu dağa sürer. Kervandaki insanlar orada kalırlar; tüm giysilerini kaptırmışlardır. Diğer Kürtler kasaları açtıklarında, içlerinde enfes kokulu pastalar bulurlar. Şaşkına dönerler; pastaların etrafında toplanırlar; hayatlarında ilk kez böyle bir şeye tanıklık etmektedirler. Ardından pastanın üzerine üşüşürler; büyük bir açlıkla bir çırpıda yerler. Zaten tam da o sırada bir hayli acıkmışlardır. Pastalar midelerine iner inmez, haydutlar yere yığılır. Kervandaki insanlar, tüccarla birlikte onlara doğru koşuşurlar. Dağa tırmanırlar; kendilerine ait olan her şeyi alırlar; Kürtlerin silahlarına ve giysilerine el koyarlar ve hepsini öldürürler.

Toprağın hırsızlığına uğrayan adam

Adudüddevle'nin bir başka hilesini daha aktarırlar. Tüccarlardan biri, Mekke'ye hac ziyaretinde bulunmak ister. Belli miktarda altın parası vardır. Yanına bin altın alır ve bir keneotu çalısının altında durur (bu hikâyenin diğer versiyonlarında, bir bahçenin yakınlarındaki bir zerdeçalın yakınında durduğu söylenir). Kimsenin onu görmeyeceği bir şekilde, yere bir çukur kazar ve altın paraları oraya gömer; ardından da hac yolculuğuna çıkar. Döndüğünde, altınını geri almaya gelir; ancak bıraktığı yerde bulamaz. Parayı gömdüğü keneotu çalısının yakınlarında, paradan eser yoktur. Bunun üzerine ağlamaya ve yüzünü elleriyle dövmeye başlar. Bu umutsuzluğunun nedeni kendisine sorulduğunda ise, şu şekilde yanıt verir:

"Toprak, paramı çaldı."

Bu ağlayıp sızlanmalar artınca, onu Adudüddevle'nin huzuruna çıkarırlar. Adam hikâyesini anlatır. Adudüddevle, bir anlığına düşünür; ardından tüm hekimlerin huzurunda toplanmasını emreder.

"İçinizden hanginiz bir hastaya keneotu yapraklarıyla tedavi salık verdi?" diye sorar onlara.

Hekimlerden biri yanıt verir:

"Ben, şu kişiye keneotu yapraklarından bir tedavi önerdim."

Sözünü ettiği adam, kralın akrabalarından biridir.

"Bana onu getirin," diye emreder Adudüddevle.

Adam gelir gelmez, ona derhal sorar:

"Bu yıl ilaç olarak sana keneotu dalları mı verildi?"

"Evet," diye yanıt verir adam.

"Keneotu dallarını sana kim getirdi?"

"Şu isimdeki seyis."

"O seyisi getirin bana."

Seyisi getirirler.

"Keneotu dallarını nereden aldın?" diye sorar ona.

"Şuradan aldım," diye yanıt verir seyis.

"Burada gördüğün adamla dışarı çık ve orayı göster."

Altın paraların sahibi eşliğinde, paraların gömüldüğü yere doğru yola çıkar seyis.

"Keneotunu işte buradan aldım," der.

Yanındaki ise karşılık verir:

"Ben de hazinemi buraya gömmüştüm."

Adudüddevle'nin yanına gelirler ve ona olayı aktarırlar. Adudüddevle, seyisten, çalınan parayı talep eder; onu affedeceğini vaat eder ve suçunu inkâr etmesi halinde kendisine neler yapacağını anlatır. Seyis gidip parayı getirir. İçinden tek bir kuruş dahi eksilmemiştir. Adudüddevle, kendi hazinesinden bir parçayı ona hediye olarak verir. Hacı, malını alır ve gider.

Zorlu bir hesap

Bu hile de, bir tüccar tarafından aktarılmıştır ve Doğulu bir kral ile ilgilidir. Tüccar şöyle anlatır: "Kapıların Kapısı kentine[1] girdim. Yanımda, krallara yaraşır eşyalar taşımaktaydım. Beni, kenti yöneten kişinin huzuruna çıkardılar ve yanımda bulunan malları ona gösterdim. Üzeri benekli bir giysiyi çok beğendi ve bana fiyatını sordu. Onu yüksek bir fiyattan satmak istedim. Şöyle yanıt verdi:

'Ne altınımız ne de gümüşümüz var bizim. Ama değerli eşyalara sahibiz. Bu mal karşılığında değerli bir eşyamızı al sen de...'

'Sizin eşyalarınızdan hiçbirisi bana uygun değil,' diye yanıt verdim.

'Çok fazla koyunumuz var,' diye karşılık verdi. 'Onlardan istediklerini al.'

'Bu kumaşın üzerindeki her altın yaldızlı benek için bir koyun gerek bana.'

'Kıyafeti almak için bu koşulu kabul ederim.'

"Benekleri saymaya başladım. Ama yapamadım; çünkü hesabımda sürekli yanılıyordum. Adamın yanındakiler de saymaya çalıştılar. Ama hiç kimse beneklerin tam sayısını hesaplayamıyordu. Kral bana dedi ki:

'Peki, nasıl yapalım? Sen bize malı sattın; biz de senden onu satın aldık.'

"Giysiyi alıp katladım ve saraydan çıkmaya davrandım.

'Onu buraya getirin,' diye emretti.

"Beni geri götürdüler.

'Giysiyi yere ser,' dedi. 'Şimdi her şey, Yüce Allah'ın verdiği ilhamla çözülecek.'

"Giysiyi yere serdim.

'Bana nohut taneleri getirin.'

"Nohutlar getirilince, şöyle buyurdu;

'Giysideki her beneğin üzerine bir tane nohut koyun.'

---

1 Bâb el abvâb. Hazar kıyısındaki Derbend kentinden söz ediliyor.

"Üzerine bir nohut tanesi konmayan tek bir benek kalmayana dek, söylediğini yaptılar.

'Şimdi nohut tanelerini toplayıp onları tüccara verin. Ona her bir koyunu verişinizde, karşılığında ondan da bir nohut tanesini alın.'

"Bu şekilde yapılan hesaplama sayesinde, koyunların tam sayısı belirlendi. Koyunları aldım ve kralın yanından ayrıldım. Onun zekâsı karşısında hayrete düşmüştüm..."

Gizli bahçe

Bu hileye, İsmaililerin kralı başvurmuştur. Kendisi, düşmanını öldürmek için birini göndermek istediğinde, ona banotu yaprağıyla karıştırılmış bir şarap vermektedir. Adam sarhoş olduğunda, onu bu iş için hazırlanmış özel bir bahçeye taşımaktadır. Bu bahçede Allah'ın yarattığı her şeyi bulmak mümkündür. Bahçede, fark edilir güzellikte hizmetçiler ve genç esirler dolaşır; çalgıların sesleri, dünyadaki en ahenkli şekilde işitilir. Burada, akla hayale gelebilecek en lezzetli yemekler yenir. Adam sarhoşluğundan ayıldığında, kendini böylesi bir yerde bulur. Şaşırır ve sorar:

"Neredeyim ben?

Hizmetçiler yanıt verir:

"Cennettesin. Seni bize kralın gönderdi. Biz, iri gözlü, güzel hurileriz[1]; onlar da genç hizmetçilerdir[2]."

Ona en mükemmel şekilde hizmet edip saygıda kusur etmezler.

Burada bir hafta boyunca kalır; içer; hayatını yaşar; hayatın zevklerini tadar. Ardından hizmetçiler, içsin diye içine banotu karıştırılmış bir şarap hazırlarlar. Şarabı içince uyuyakalır. Onu evine taşırlar. Uyandığında eşini yanında bulur. Bunun üzerine kralın yanına gider ve cennete geri dönmeyi talep eder. Bu durumda, kral der ki:

"Şu kişiyi öldür. Eğer, bunun ardından öldürülürsen, gördüğün

1 Bkz. Tûr Sûresi, 20. ayet.
2 Bkz. İnsan Sûresi, 19. ayet.

yere zaten gideceksin. Eğer bu seferden zarar görmeden çıkarsan, seni bizzat oraya ben göndereceğim."

Cahil adam, efendisinin sözlerinin doğruluğuna tüm kalbiyle inanır ve bu tür ölümcül girişimlere kör gibi atılır.

Konuşan kafa

İsmailiIerin kralı şöyle demiştir:

"Bir insan öldüğünde veya öldürüldüğünde, onu diriltebilirim."

Bu önermesinin kanıtı olarak da, üzerinde bir insan boynu boyutlarında bir deliği olan ve idam cezalarında kullanılan türden deri bir kilimi; ayrıca, aynı şekilde düzenlenen bir leğeni vardır. Huzuruna çıkanları kabul etmek için oturduğu yerin önünde, derinliği insan boyuna eşit olan bir çukur açtırmıştır. Birini öldürmüş gibi yapmak için adamı alır; bu çukura yerleştirir; üzerini deri kilimle örtüp, boyun çevresine de düzgün biçimde ayarladığı leğeni geçirirdi. Ardından, leğenin içine kırmızıya boyanmış su döker; hepsinin üzerini de bir örtüyle kaplardı. Bunların ardından, şaşırtmak istediği kişiyi çağırır ve ona şöyle derdi:

"İşte, leğenin içinde şu kişinin kellesi duruyor."

Örtüyü kaldırır ve kelleyi gösterirdi. Kellenin etrafı kanla kaplı olurdu. Karşısındaki kişi, kafanın koparıldığından şüphe etmezdi.

Bu gösterinin ardından, sarhoşluktan bayılmış olan adamı gizli bahçesine taşır; orada birkaç gün bırakırdı. Ardından, uyandığında gözlerini evinde açmasını sağlardı. Kurban, bunun üzerine şöyle derdi:

"Kral beni diriltti ve bana sevgisini bahşetti."

Adam, "cennet" olarak adlandırdığı bahçede gördüklerini ve tattığı zevkleri insanlara anlatırdı. Tüm bu insanlar, gördükleri karşısında, krala sadakatle bağlanırlardı. Bunun hatırası uzun süre zihinlerinden silinmiyordu ve kral, onları istediği şekilde kullanabiliyordu.

Abraha[1], bu hileye, Habeşistan kralının vekili Arbât'ı öldürdüğünde başvurmuştur.

"Uzun saçlı adam", Du Novâs[2], Najrân[3] sakinlerini ateşe atar. Bunun üzerine, eşraftan Talabân isimli biri, kendisine ait bir atın üzerine atladığı gibi kaçıp Bizanslı Greklerin kralını[4] bulmaya gider. Kralın yanına vardığında, Du Novâs'ın kiliseleri yerle bir ettiğini, rahipleri öldürdüğünü, Kitab-ı Mukaddes nüshalarını ateşe verdiğini, İsa'ya inanan herkesi katlettiğini anlatır ve ardından da Hıristiyanlığı kabul eder. Bizanslı Greklerin kralı, ona der ki:

"Benim topraklarım, o bölgenin kralından son derece uzaktadır. Ama, bir mektup yazacağım ve seninle birlikte Habeşistan Kralı'na göndereceğim. O bizimle aynı dine mensup ve senin ülkene de daha yakın."

Bunun üzerine, Habeşistan Kralı'na[5] ithafen bir mektup yazıp, adama teslim eder. Mektupta, Mesih'in dininin zaferini güvence altına alması talep edilmektedir kendisinden. Du Novâs'ın kiliseleri yıktığını, Hıristiyanları katlettiğini ve Kitab-ı Mukaddes nüshalarını ateşe verdiğini haber verir. Talabân mektubu alır ve Negus'a götürür. Negus, mektubu okurken çok sinirlenir. Ordusundan yetmiş bin askeri seçer; başlarına komutan olarak da, baba tarafından kuzeni Arbât'ı koyar ve ona şunu emreder:

"Du Novâs'ı yeneceksin ve o ülkedeki tüm Yahudileri öldüreceksin."

Arbât, ordusuyla birlikte denizden ilerler ve Du Novâs'ın ülkesine varana dek ilerleyişini sürdürür. Du Novâs, bu seferin haberini önceden alıp, hazırlıklarını yapmıştır. Arbât kendisine saldırıp onu

1 Yemen Valisi. Habeşistan kralı adına, 6. yüzyıl sonunda görev yapmıştır.
2 Habeşistan seferinden önce Yemen kralı. Kendisi, İsrailli'ydi.
3 Bir Hıristiyan topluluğun 4. yüzyıl sonunda yerleştiği Yemen'de bir vaha.
4 İmparator Jüstinyen. Kendisi, 527 ila 565 yılları arasında Konstantinopolis'te hüküm sürmüştür.
5 Kral Kâlib. 527 ila 565 yılları arasında Habeşistan'da hüküm sürmüştür.

yener; beraberindekileri öldürür ve tüm Yemen topraklarını ele geçirir. Ama, kendi yoldaşlarına karşı sert davrandığı için, onlar tarafından terk edilir. Yoldaşları, komutanlarının Abraha olmasını isterler. Bunun üzerine, Abrât ile Abraha arasında bir savaş patlak verir; Abraha, Arbât'ı öldürüp onun yerine geçer.

Abraha'nın onun yerine ülkeyi yönetmek için Arbât'ı öldürdüğü haberi Negus'a dek ulaşır. Kral, Abraha'ya çok sinirlenir ve dağları, ovaları aşarak, tüm güçlükleri yenerek onun yanına varıp, saçlarını kesmeye ve kanını toprağa akıtmaya yemin eder. Abraha, Negus'un bu yemininden haberdar olur. Bu konuda düşünür, taşınır; aklına kurnazca bir fikir gelir: Deri bir çanta alıp, içini ovalardan ve dağlardan toplanmış toprakla doldurur; saçından bir tutam keser ve bir şişenin içine koymak üzere kanından bir miktar alır. Saçlarını, ipekten bir kumaşın içine sarmıştır. Şişenin ve çantanın üzerine mührünü basar; ardından bunları Negus'a gönderir. Gönderirken, yanına da şu mesajı ekler:

"İşte yönettiğim ülkenin dağı ve ovasından alınmış toprak; işte, kralın, kendi eliyle kesmesi için saçlarım; işte, kralın toprağa akıtması için kanım. Böylelikle, savaşmanıza gerek kalmaksızın sözünüzü tutmuş olabilirsiniz."

Etiyopya kralı, bu davranış karşısında hayranlık duyar.

"Pratik zekâsı sayesinde, bu adam, bulunduğu konumu doldurmaktadır; yerini değiştirmeye gerek yoktur," der.

Ona kendisini temsil etme yetkisi verir ve onu resmi olarak o ülkenin yöneticisi ilan eder.

Bir katilin ortaya çıkarılması

Bu hile, Züheyr bin Hüdeyma el Absî[1] tarafından tertiplenmiştir. Züheyr'in oğlu Şâs, Numân bin Mundir'in karşısına çıkıp, onun kız kardeşi el Mutacarida'yla evlenme niyetini bildirir. Geri dönerken, Yahya bin Emir'in kontrolündeki su kaynaklarından birine varır. O

---

1 Arap kabilesinin başı. Kendisi, İslam'dan önce yaşamıştır.

civarda Talaba bin el Araç el Ganavî isimli bir avcı, hayvan yakalamak için ağlarını yerleştirmiştir. Şâs, onun yakınına gelir ve uyumak için yere uzanır. Avcı, Şâs'ın üzerinde taşıdığı zenginlikleri görünce açgözlülüğe kapılıp, hiç tanımadığı Şâs'ı öldürerek iyi bir ganimete konacağını düşünmeye başlar. Bu olaya dair bir başka anlatıma göre ise, Şâs avcıya hakaret etmiştir; avcı da ona doğru bir ok atarak onu ve üzerinde bulunduğu yarış atını bir vuruşta yere sermiştir. Katil, kurbanının cesedini gizler; Numân bin Mundir'in ona verdiği zenginlikleri alır. Tüm bunları evine taşır; karısına olan biteni anlatır ve ona, bunu sır olarak saklamasını tembihler.

Şâs'ın babası, oğlundan uzun süre haber alamayınca durumunu Numân'a sordurmak üzere birini gönderir.

"Bizim yanımızdan şu gün şu ayda ayrılmıştı. Ondan Banu Kilâb topraklarının sınırına dek haber alabildik. Ondan sonra, kendisiyle irtibatımız kesildi."

Züheyr bunun üzerine, oğlanı öldürenlerin Banu Gani'ler olduğunu anlar. Oğlunu sordurmak üzere bir ulak gönderir. Onlar ise, şu şekilde yanıt verirler:

"Onun hakkında hiçbir şey bilmiyoruz."

Doğru söylediklerine de yemin ederler. Baba ısrarcı olmaz ve bu mesele hakkında suskunluğunu korur. Ardından, on yaşlı kadın bulur; her birine eritilmiş domuz yağı, yağ ve buğday yüklü birer dişi deve verir ve Arap kafilelerine doğru ilerlemelerini emredip, her birine şöyle söylemesini tembihler:

"Ben şu kabiledenim (Abs'ların kabilesinden farklı; tercihen onlara düşman bir kabile olmalı). Kızımı evlendiriyorum. Benim size vereceklerim karşılığında sizden parfüm temin etmek istiyorum."

Ardından ekler:

"Yolculuğunuzdan döndükten sonra, olan bitenden beni haberdar edin."

Yaşlı kadınlardan biri Banu Gani'lere gider ve eritilmiş domuz yağını, yağı ve buğdayı sunar. Yaşlı kadın, avcı Talaba bin el Araç'ın evine varana dek uğradığı her evde bir şeyler satar. Talaba'nın ka-

rısına eritilmiş domuz yağını, yağı ve buğdayı sunduğunda, beriki ona sorar:

"Sen hangi kabiledensin, ey yaşlı kadın?"

"Aslen Yemenliyim, Muhârib'in kabilesindenim. Kızımı evlendirdim ve parfüm satın almak istiyorum."

"Sen, ey yaşlı kadın, aradığın her şeyi, istediklerine tıpatıp uyan şeyleri benim evimde bulabilirsin. El Lât ve el Uzza tanrıçalarının sayesinde, bu zamana dek sadece kralların sahip olduğu bir parfüm var bende."

Yaşlı kadın, bu haber karşısında sevinir ve parfümü satın almak ister. Kadın, ona misk ve parfüm verir. Mümkün olabildiğince daha fazla domuz yağı, yağ ve buğday alabilmek için parfümün miktarını artırır. Kocası, o sırada evde değildir. Yaşlı kadın sorar:

"Bu parfüm senin eline nasıl geçti?"

Kadın yanıt verir:

"Kocam bir Arap'ı öldürmüş. Arap'ın yanında da, üzeri parfüm, değerli giysiler ve altın yüklü dişi bir deve varmış."

Yaşlı kadın malını alır; yola çıkmak üzere oradan ayrılır ve Züheyr'i bulmaya gider.

"Ey güçlü şef," der ona. "İzlediğin yolda devam et."

"Kimle mücadele etmem gerek?" diye sorar Züheyr.

"Talaba bin el Araç el Ganavî, senin oğlunu öldürdü."

Ardından, ona olanları anlatır ve parfümü verir. Adam vakit kaybetmeksizin atına atlar ve kılıcını kuşanıp, zapt edilemez bir cesaretle Gani ve Kilâb kabilelerine doğru yola çıkar. Kabile şefleri onu karşılamak üzere toplanırlar. O anda aralarında Hâlid bin Cafer; erkek kardeşi el Ahvas; şampiyonları, mızrakçı; el Rabî bin Akîl; Candab bin el Bekkâr ve el Tufayl bin Malik vardır.

Züheyr onlara der ki:

"Oğlum Şâs, Avcı Talaba bin el Araç el Ganavî tarafından öldürüldü."

Oğlunun katilini tanımasına yardımcı olan hileyi açıklar onlara. Kabile şefleri Talaba'yı çağırırlar. Adamın kaçtığı söylenir.

Suçlamanın doğru olduğunu o zaman anlarlar.

"Talaba'nın karısını istiyorum."

Karısını getirirler. Suçu itiraf etmez ise, onu dövüp ardından da öldürmekle tehdit eder. Kadın itiraf eder ve tüm olan biteni ona anlatır.

"Tüm bunların doğru olduğuna ikna oldunuz mu?" diye sorar kabile şeflerine.

"Evet," diye yanıt verirler.

"Oğlumun kanından sizi sorumlu tutuyorum."

"İstediğin fidyeyi seçebilirsin."

"Şu üç şeyden birini istiyorum," diye yanıt verir. "Ya bana oğlum Şâs'ı sağ salim teslim edersiniz; ya kucağımı gökyüzündeki yıldızlarla doldurursunuz; ya da bana, tüm üyelerini öldürmem için, Gani kabilesini teslim edersiniz."

Yanıt verirler:

"Ey kral, bizden sana veremeyeceğimiz bir şeyi istiyorsun. Onun yerine, sana katilini teslim etmeyi, kan parası için belirlenen fidyenin on katını ödemeyi ve böylelikle senin rızanı almayı öneriyoruz."

Züheyr, bu telafiyi, ancak uzun tartışmaların ardından kabul eder.

Dişi develer ve yavruları

Züheyr bin Hüdeyma el Absî'nin bir diğer hilesi, Lukayt bin Zurâra'ya karşı kullanılmıştır. Lukayt bin Zurâra, Greklerin Dağı'nda Züheyr'in etrafını kuşatır ve onun kaçmasını önlemek için dört bir yana askerlerini yerleştirir. Kuşatma uzun süre devam eder ve Züheyr'in birlikleri, çok büyük güçlüklerle karşılaşır. Züheyr düşünür taşınır ve bu zorlu durumdan kurtulmak için aklına kurnazca bir fikir gelir: Dişi develerle yavrularını ayırmak ve beş gün boyunca onları susuz bırakmak. Çevresinde hiçbir kimse, bu hareketin amacını kavrayamaz. Ardından, esirlere, tüm yavru develeri salıvermelerini ve onları ordugâhın dışına doğru itmele-

rini emreder. Yavru develer, önüne geçilmesi olanaksız bir nehrin kabarması misali dışarıya doğru şahlanırlar.

Lukayt'ın askerleri, herhangi bir şekilde durumdan haberdar olmaksızın, karşılarında aniden bu yavru hayvanları görürler. Onları yakalayıp keserler; etlerini yerler. Sinân bin Hârita'ya dönen Lukayt, ona sorar:

"Sen, ey Araplar arasında hileleriyle tanınan, tüm deneyimlerinden yararlanarak savaşlara katılan, kendisinden sır saklanamayan adam! Söyle bana: Züheyr niçin sonunda öldürüleceklerini bile bile bu yavru develeri dışarı çıkardı?

"Devamını bekle," diye yanıtlar Sinân. "Yerinden kımıldamazsan, düşmanları ellerinle birer birer toplayacaksın."

"Düşmanın kanını bir sel gibi akıtmak varken, dar geçide neden girmeyeyim? İçlerinden birini bile canlı bırakmayacağım."

"Bu şekilde davranmanı tavsiye etmem; saldırını erteleyerek onları ele geçirebilirsin."

Lukayt, Sinân'ın sözlerine aldırış etmez. Son derece kibirli ve başına buyruk biridir. Sinân karşısındaki kişinin bir an önce eyleme geçmek istediğini görünce, onu tek başına bırakır ve askerlerin arasına sığınır. Onlara der ki:

"Eğer Lukayt dar geçide girerse, onu en geriden takip edin. Eğer çarpışma lehimize sonuçlanırsa, konumumuz bir sorun yaratmaz. Ama, eğer zaferi elde edemezsek, ilk kurtulan biz olacağız; çünkü çıkışa yakın olacağız."

İşte, düşman saflarında olan bitenler bu şekildedir. Züheyr'e gelince, dağın yamacına iki uşağını ve onlara eşlik etmeleri için de genç esirlerini yerleştirir ve onlara der ki:

"Düşman askerleri dar geçide girdiklerinde, hepsi içeride toplanacak ve bir tanesi bile dışarıda kalmayacak; işte siz de o sırada size vermiş olduğum bayrakları havaya kaldırın."

Lukayt'ın ordusu dar geçide girdiğinde, Sinân ve adamları da gerektiğinde kaçabilmek için geride durduklarında, uşaklar bayrakları havaya kaldırır. Züheyr, bunun üzerine, dar geçidin dışında

tek bir askerin bile kalmadığını anlar. İki yandan sıkıca çevrelenen yola göz atar. Orada onlarca at ve üst üste yığılmış mızrak bulunduğunu görür. Bunun üzerine, dişi ve erkek develeri birbirine bağlayan ipleri çözmelerini emreder diğer uşaklara. İpleri çözerler ve hayvanları harekete geçirmek üzere önlerinde çığlıklar atarlar. Beş gündür susuz bırakılan, üstüne üstlük yavrularını da kaybeden dişi ve erkek develerin, uşakların çığlıkları karşısında dehşete kapılıp mızrak gibi ileri atılmalarına ne dersiniz? Hayvanlar, şiddetli bir rüzgârın sürüklediği bulutlar gibi birbirinin peşi sıra düşmanın üzerine yürürler. Adamlar da, çığlıklar atarak peşlerinden gelmektedir. Develer, düşman askerleriyle var güçleriyle çarpışırlar; atları dağıtırlar; insanları itip etrafa saçarlar. O gün en cesurca çarpışan Antara'dır. Lukayt'ın askerleri kılıçtan geçirilir ve hepsi ortadan kaldırılır. Dar geçit, cesetlerle dolar.

Sinân, kullanılan hileyi zamanında anlamıştır. Adamlarıyla birlikte canını kurtarırken şöyle der:

"Her zaman deneyimli insanın sözünü dinlemek gerekir."

Lukayt bin Zurâra'ya gelince, onun yolunu bir adam keser: El Rabî bin Ziyâd. Ve adam ona der ki:

"Ey Lukayt, bugün sizin için azap günüdür, bizim için değil."

Üzerine atılır ve ona kılıcıyla saldırır. Kafatasını ikiye böler. Adam, yıldırım çarpmışçasına yere yığılır. Sinân'a gelince, o da peşine düşen Antara tarafından hapse atılır ve Züheyr'in önüne getirilir. Züheyr onu öldürür ve Sinân'ın yanındakiler de aynı kaderi paylaşır. O dönemde, Araplar arasında yaşanan, Habâ Kuyuları'nda gerçekleşen çarpışma ile kıyaslanacak türden en büyük mücadele budur.

Kavun çiftçisi

Sultan Celâlüddevle'nin[1] bir hilesi, el Sâbî[2] tarafından, *Tarih* adlı

1 421/1030 yılları arasında Bağdat'ı kontrol altında tutan Büveyhoğulları Hanedanlığı'nın emiri.

2 El Sâbî (Hilâl): 359/970 yılında doğup, 448/1056 yılında ölen Arap tarihçi.

eserinde şu şekilde aktarılır: "Bir köylünün bana anlattığına göre, Celâlüddevle askeri karargâhta yaşadığı sırada, alışkanlığı olduğu üzere, günün birinde atına atlayıp ava çıkar. Karşısına gözü yaşlı bir köylü çıkar.

'Neden ağlıyorsun?' diye sorar Celâlüddevle.

"Adam yanıt verir:

'Üç genç geldi. Tüm kavunlarımı gasp ettiler. Hem de satmak üzere ayırdığım hasadın tümünü...'

'Karargâha git,' der ona Celâlüddevle. 'Orada kırmızı tenteli bir çadır var. Çadırın hemen yanıbaşına otur, oradan ayrılma ve seni zenginleştirecek bir şey getirmemi bekle.'

"Köylü gider ve kendisine emredileni yapar. Sultan, avdan döndüğünde yanındakilere şöyle der:

'Kavun yemek istiyorum. Karargâhı, çadırları ve yakındaki pazar yerini araştırın.'

"Etrafı araştırırlar ve kavun getirirler.

'Onları nereden aldınız?'

"Şu isimdeki mabeyincinin çadırından bulduklarını söylerler.

'Onu buraya getirin,' diye emreder.

"Mabeyinci geldiğinde, ona sorar:

'Bu kavunlar senin eline nasıl ulaştı?'

'Onları bana genç uşaklarım getirdi.'

'Onları da görmek istiyorum.'

"Mabeyinci, sultanın ne istediğini anında anlar. Sultanın onları öldürmesinden çekinerek, uşaklarının kaçmasını sağlar. Geri döndüğünde der ki:

'Sultanın onları çağırdığını öğrendikleri gibi kaçmışlar.'

'Köylüyü getirin,' der Celâlüddevle.

"Köylüyü getirirler.

'Bu kavunlar seninkiler, değil mi?'

'Evet.'

'Burada gördüğün mabeyinci benim esirimdir. Onu sana hediye olarak veriyorum; çünkü kavunları alan kişiler ortalıktan kaybol-

muşlar. Allah'ın huzurunda yemin ederim; eğer onu serbest bırakırsan, seni çarmıha gererim. Onun yerine, bu adamı satacaksın ve karşılığında elde ettiğin parayı kendine saklayacaksın.'

"Köylü, artık ona ait olduğunu belirtmek için mabeyinciyi elinden tutup çadırdan dışarı çıkar. Esiri, özgürlüğüne üç yüz altın para karşılığında kavuşur. Bunun üzerine, köylü, sultanın huzuruna çıkar ve ona der ki:

'Ey efendi, mabeyinci üç yüz altın para karşılığında kendi özgürlüğünü satın aldı.'

'Bu pazarlığı kabul ettin mi?' diye sorar sultan.

'Evet.'

'Parayı al.'

'Parayı aldım.'

'O zaman yolun açık olsun.'"

Bir tecavüz

El Sâbî, Celâlüddevle'nin bir başka hilesini aktarır. Bu öykünün, kendisine İsfahanlı bir tanık tarafından anlatıldığını söyler.

Bir Türkmen, Celâlüddevle'nin huzuruna çıkar; beraberinde de bir başka adamı zorla kolundan çekiştirmektedir.

"Bu herif benim kızıma tecavüz etti," der. "Seni bu olaydan haberdar ettikten sonra onu öldürmek istiyorum."

"Öldürülmeyi hak etmiş," diye yanıt verir sultan. "Ama istersen onu kızınla evlendirebiliriz; başlık parasını da bizzat ben öderim."

"Onu öldürmekten başka hiçbir şey tatmin etmez beni," diye karşılık verir Türkmen.

"Bana bir kılıç getirin," diye emreder Celâlüddevle.

Ona bir kılıç getirirler. Genç kızın babasına der ki:

"Yaklaş."

Adam yaklaştığında kılıcı çekmesine izin verir; ama kını elinde tutar. Ardından, kılıcı kınına geri koymasını emreder. Türkmen kendisinden isteneni tam yapacakken, sultan kılıcın kınını bir sağa bir

sola kaçırmaya başlar. Adam, bir türlü kılıcı kının içine yerleştirememektedir. Artık sabrı tükendiğinde, sultana der ki:

"Bana fırsat vermezsen, sana nasıl itaat edebilirim?"

"Kızın için de aynı şey geçerli," diye karşılık verir Celâlüddevle. "Eğer o da rıza göstermeseydi, bu adamın onun ırzına geçmesi olanaksızdı. Eğer suçlunun ölmesini istiyorsan, kızının da öldürülmesi gerek; çünkü kızın da bu adam kadar suçludur."

"Bu soruna bir çözüm bulmayı sana bırakıyorum," der Türkmen.

Sultan, bir kadı çağırır; adamı genç kızla evlendirir ve gelinin babasına başlık parası olarak da kendi hazinesinden tartarak para[1] verir.

Zehirli arpa

Bazı vakayinamelerde, düşmanlar tarafından etrafı sarılmış olan bir sultanın, galip gelmek için şu hileyi kullandığından söz edilir. Sultan, bir miktar arpa alır; onu defne ağacı dallarıyla birlikte suda haşlar ve kurutur. Ardından, öncü güçleriyle birlikte dışarı çıkar ve atların saman heybelerine bu arpadan yerleştirir. Düşmanın akıncıları yaklaştığında adamlarıyla birlikte kaçar; geride ise bu heybeleri bırakır.

Düşman ordusu onun izlerini takip ederek, oraları işgal eder. Askerler de, içi arpa dolu heybeleri bulurlar. Onları atların boyunlarına asarlar. Kısa süre sonra bu yiyecek atları zehirleyince, hepsi yere yığılır. Sultan, bunun üzerine, süvari birlikleriyle birlikte düşmana saldırır ve hepsini kolaylıkla esir alır.

Sahte külçeler

Rivayet olunur ki, sultan, bakır külçeleri alır; üzerini ince bir altın tabakayla kaplar ve hazinesinin bulunduğu yere yerleştirir. Ordusundaki askerler, kendisinden maaşlarını talep etmek üzere

1 Bir ödeme yapılmadan önce paralar mutlaka tartılırdı. Bazı insanlar bu paraları kendi çıkarları için küçülttüklerinden, paralar çabucak yıpranır, boyutları değişirdi.

aralarından bir temsilci heyetini huzuruna gönderdiğinde, onlara sahte altın külçelerini gösterir ve der ki:

"Bu altından para basmamız ve maaşlarınızı vermemiz için bize biraz zaman tanıyın."

Bunun üzerine, vergi gelirleri toplanana dek sabrederler ve sultan, topladığı paralarla onların maaşlarını öder.

Takviye güçler

Nuh, amcası İbrahim'i yakalamak için bir hileye başvurur. Aslında Nuh, o sırada Davud el Balkî'nin ordusundan kaçan amcası İbrahim'e karşı ilerlerken, askerlerinin cesaretini artırmanın bir yolunu arar. Öncelikle, takviye kuvvetlerin onlara yetişmek üzere yola çıktığını, ancak sadece gece vakti ilerleyebildiklerini haber verir. Çarpışmanın eli kulağındadır. Kaçınılmaz karşılaşmanın bir gece öncesinde, zifiri karanlıkta, askerlerinin bir bölümünü, yanlarına güvendiği adamlarını da koyarak gönderir ve ordugâhtan belli bir mesafe uzaklaşmalarını emreder. Gecenin son demlerinde, birlik, davul ve borazan çalmaya başlar ve ordugâha doğru ilerlerken, beklenen takviye güçler görüntüsü altında ordugâha girerler.

Gün ağarırken savaş başlar. Takviye kuvvetlerin ulaştığı düşüncesiyle kendilerini daha güçlü hisseden askerler, Nuh'un amcası İbrahim'in ordusunun kaçmasını sağlar. İbrahim esir alınır ve Nuh'un yoldaşlarından bir grubun himayesi altına verilir.

Sırdaş

İbni Sunbur, kendini Ebû Hafs el Şarîk'in düşmanı ilan eder. Ebû Tâhîr'i[1] kendi yanına çekmek için de bir hile tertipler. Bunun için, İsfahan doğumlu bir adam gönderir; öncesinden de Ebû Saîd el

1 Ebû Tâhîr Süleymân el Cennâbî bin Ebû Saîd el Cennâbî, İsmaili tarikatından Karmatilerin Büyük Üstadı'dır. Karınatiler Müslüman imparatorluğun kaderini 10. yüzyılda değiştirecek türden bir eşitlikçi hareketti. Basra Körfezi'nin Arap tarafında, Bahreyn'de yerleşmiş; 311/923 yılında Basra'yı yerle bir etmiş; ertesi yıl Kûfe'yi yağmalamış ve 315/927 yılında Bağdat'ı tehdit etmiştir. 322/914 yılında ölmüştür.

Cennâbî[1] sayesinde öğrendiği sırlardan onu haberdar eder. Bu sırları kimse bilmemektedir; Ebû Tâhîr ise, bu sırların İbni Sunbur'a ulaşmak için babası tarafından kendisine aktarıldığından habersizdir.

"Derhal Ebû Tâhîr'i bul ve ona de ki, kendi babası, insanların bana itaat etmesini istiyordu. Senin iddian hakkında kanıt veya işaret talep ederse, sana söyleyeceğim sırları kendisine açıkla."

İbni Sunbur, söz konusu sırları ona aktarır ve eğer elinden gelirse, Ebû Tahîr'in, Ebû Hafs el Şarîk'i öldürmesi gerektiğini de ekler.

İsfahanlı adam, bu meseleyi sonuca vardıracağına söz verir ve Ebû Tâhîr'in yanına varmak üzere yola çıkar. Görevine resmiyet kazandırmak üzere Ebû Tâhîr'e bazı işaretler gösterir ve karşısındakinin şüphe etmesinin imkânsız olduğu sırları açıklar. Ebû Tâhîr şaşkınlıktan yerinden zıplar. İbni Sunbur onun karşısına çıktığında, böylece tüm güvenini kazanmıştır. Bunun üzerine Ebû Tâhîr, yoldaşlarına der ki:

"İşte, ismini vermeksizin, peşinden gitmenizi istediğim adam budur. Güç ona aittir."

Ebû Tahir, İbni Sunbur'un otoritesini kabul eder; ona itimat eder ve kendisiyle ilgili verdiği sözleri tutup, Ebû Hafs el Şarîk'i öldürür. O ve erkek kardeşleri, İbni Sunbur'un emirlerine uymaya başlarlar ve onun söylediği herkesi öldürürler. Böylelikle, İbni Sunbur'un isteği üzerine, Karmatilerin şeflerini ve emirlerin büyük bölümünü öldürür.

Bir mahkûmun hapisten kaçışı

El Merzubân'ın hapsedildiği kaleden kaçması, bir hile sayesinde olmuştur. Onu Semîr'e hapsederler. O da, verilen yiyecek ve içecekleri reddetmeye başlar; birkaç buğday tanesiyle yetinir. Bu durumdan Ruknüddevle'yi haberdar ederler. Beriki, güvendiği aşçısını, esirin yiyecek ve içecekleriyle ilgilenmesi için görevlendirir. Adam kaleye gelir ve el Merzubân, onun aracılığıyla gerçekleşecek

1 Karmati şefi Ebû Tâhîr'in babası. 301/914 yılında öldürülmüştür.

bir kaçış planı ayarlar. Yeni aşçı pek zeki biri değildir ve budalalığı yüzünden sırlarını açığa vurur. Kalenin kâhyası, planlarından haberdar olur. Aşçıyı öldürür ve el Merzubân'ı daha yakından gözetlemeye başlar.

El Merzubân'ın annesi, onu kaçırmak için bir yol arayışı içindedir.

İbn el Sâbî adıyla bilinen, son derece yetenekli ve sabırlı bir adam vardır. El Merzubân'ın annesine, oğlunu kurtarabileceği konusunda güvence verir. Kadın da ona hayli yüklü miktarda para öder. Adam, Yunân isimli bir başka adamla görüşmektedir; o adam da son derece yetenekli ve sabırlı biridir. O da oğlunu kurtaracağını vaat eder anneye. Anne, onları bir araya getirip her ikisine de bolca para verir. Adamlar, tüccar kıyafetlerine bürünüp, dindar kişileri andıran bir görünüm edinirler; ardından kalenin girişine gelirler. Kaleyi korumakla görevli kâhyayı görmeyi talep ederler ve zamanında el Merzubân'la iş ilişkileri olduğunu söylerler. El Merzubân'ın mallarını alıp, onlara beş kuruş ödemediğini anlatırlar. Kâhyaya, el Merzubân'la yüzleşmek, böylelikle de ona yazılı sözleşmesini ve imzasını anımsatarak, kendisinden mallarını ve tüccarlara verilmesi uygun görülen tazminatı isteyeceklerini söylerler. Emire hayır dualarıı ederken, el Merzubân'a sürekli lanet okurlar. Bedduaları ve hakaretlerinde ölçüyü kaçırırlar ve eklerler:

"Ne Allah'ı ne de Onun Elçisi'ni tanıyan bu adama lanet olsun!"

Kalenin kâhyası onlara acıyıp, esiri sırayla görmelerine izin verene dek bu şekilde konuşmayı sürdürürler. El Merzubân onları görünce der ki:

"Ben bunları tanımıyorum."

Tüccarlar, suçlamalarının doğruluğunu desteklemek için yalan yere yemin ederler; onu Allah'a, O'nun Elçisi'ne ve yaptıklarının cezasını mutlaka bulacağına inanmaya çağırırlar.

"Aramızda herhangi bir ticari hesap olduğunu bilmiyorum," der el Merzubân. "Ama yine de bu borca dair hesapların kontrol edilmesi için bir yazı yazacağım."

İki adam, onu daha sık ziyaret etmeye başlarlar. El Merzubân'ın

annesi, onların yanına Vasıf el Daylamî el Muşattab'ı, Ebû'l Hasan İbnü'l Hînî'yi ve başka kişileri verir. Bunlar, kalenin kâhyasına hediyeler getirirler. Ardından, esir için gereken şeyleri satın almaya koyulurlar; bir yandan da el Merzubân'ın eskiden işlemiş olduğu adaletsizliklerden, düşmanlıklardan dem vururlar; ona sözde şikayetlerini ileten mektuplar yazarlar, ondan yanıt alırlar, ona gizlice altın paralar gönderip, ihtiyaçlarını gidermesini sağlarlar.

Kâhyanın sakalı henüz çıkmamış, genç ve güzel yüzlü bir esiri vardır; fiziksel özellikleri mükemmeldir. Bu esir, yanında daima bir kalkan ve balta bulundurur. El Merzubân ona sevgi gösterilerinde bulunup aşkını ilan eder; ardından hediyeler verir; para gönderir; ta ki genç adamın elinde yüklü miktarda para birikene kadar. Merzubân, uygulamak istediği hilenin ancak bu şekilde işlerlik kazanabileceğini ve mutlu bir sona ancak bu şekilde ulaşacağını anlar. Esire gittikçe daha pahalı hediyeler verir. Bir yandan da ona der ki:

"Eğer buradan çıkarsam, seni önemli görevlere getireceğim; sen de emir olacaksın."

Ona o kadar çok vaatte bulunur ki, oğlan en sonunda aklını kaybeder ve ona tamamen itaat etmeye, istediği her şeyi getirmeye başlar. Günlerden bir gün el Merzubân bir zırh ister. Oğlan, palmiye dallarıyla kaplı bir küfenin içinde, beraberinde çok sayıda bıçakla birlikte zırhı getirir. Ayrıca kalın mumların içinde gizlediği eğeleri de el Merzubân'a verir. Uygulanacak tüm hileler konusunda aralarında uzlaşıya varırlar; en sonunda el Merzubân, oğlan ve tüccarlar, kalenin kâhyasını öldürecekleri günü de belirlerler.

Tüccarlar, bir muhafızın arkasından, oğlanın da onayını alarak, peş peşe kaleye girerler. Kalenin kâhyası, her zamanki gibi el Merzubân'ın yanına gelip onun durumunu kontrol eder. El Merzubân, genç esirle suç ortaklığı yaparak, zincirlerini eğelemiş ve onları düzmece olarak ayaklarına bağlı bırakmıştır. Her zamanki giysisinin altına zırhını giymiştir. Kâhya onun yanına gelir gelmez, el Merzubân adamın üzerine saldırır; adamı alaşağı edip bıçağını bedenine saplar. Esir de baltasını çıkarıp efendisine vurur ve onu

oracıkta öldürür. Bunun üzerine tüccarlar, kapıdaki gardiyanlara ve emirin akrabalarına saldırıp onları öldürürler. El Merzubân, oğlanın ve tüccarların yardımıyla kalenin efendisi olur. Onun vaatlerde bulunduğu askerler de yanına gelirler. El Merzubân kaleyi terk eder ve tüm yandaşlarını etrafına toplar.

Gizli ganimet

El Hibâbî yoldaşlarını, onların sırlarını, en gizli düşüncelerini bildiğine ve zihinlerinden geçenleri okuyabildiğine inandırır. Günlerden bir gün, aniden bir grup düşmana saldırır ve önemli miktarda ganimet elde eder. Bu zenginliğin büyük bölümü, yoldaşlarının eline geçer; onlar da ganimeti kendileri için saklarlar. Bunun üzerine, ganimet içinde bulunan çok değerli taşlardan ve inci kolyelerden birkaç tane alır ve bunları çölün ortasında bir yere saklar. Ardından, ordusunun da gözü önünde, yoldaşları arasından seçtiği iki erkek kardeşi huzuruna çıkartır.

"Bu orduya ve onun zenginliklerine ihanet eden ve dinini inkâr eden adama nasıl bir yaptırım uygulamalı?" diye sorar onlara.

Kardeşlerden biri yanıt verir:

"O adam ölümü hak eder."

Diğer kardeşe dönerek emreder:

"O zaman onu öldür; çünkü o ikiyüzlü ve hain birisi. Bu adamın günahlarını ancak ölüm temizler."

Bir kardeşi diğer kardeşe öldürttükten sonra, el Hibâbî berikine der ki:

"Şuraya bir grup askerle git. Toprağı eşele ve bana erkek kardeşinin oraya sakladıklarını bulup getir."

Mücevherleri bizzat kendisinin sakladığı yeri onlara tarif eder. Gidip, hazineyi saklı olduğu yerden çıkarırlar. El Hibâbî mücevherleri alır ve yanındaki yoldaşlarına der ki:

"Hain ölümü hak etti; çünkü bana inanmadı ve onun en gizli düşüncelerini bilemeyeceğimi, hazineyi sakladığı yeri öğreneme-

yeceğimi düşündü. İmamından şüphe eden her kim ise, bu şekilde cezalandırılacaktır. Pişman olan kişi ise, ancak ve ancak sakladığı şeyleri teslim ettikten sonra affedilecektir."

Ganimetten alıkonan zenginlikler, bu şekilde dört bir yandan ona ulaşmaya başlar; ayrıca yoldaşları, durmadan bağışlanmayı rica edip dururlar. Böylelikle, gerçekleştirmek istediği planı sonuca vardırır.

Nam sahibi olmak

Zenc emirinin[1] yaptığı hile sonucunda, etrafında önemli sayıda yandaş toplanır. Bu, şöyle gerçekleşir: Emir, günlerden bir gün Samarra'ya[2] çıkar ve orada, erdemli bir adam gibi çileci kılığında dolaşır (olaylar el Mutaz'ın[3] zamanında geçmektedir). Güya Müslümanlara iyi tavsiyelerde bulunup, caiz olan şeyleri salık verip, günahlardan sakınmalarını söyler; sevap işleyerek selamete ulaşılacağını telkin eder.

Günlerden bir gün, el Mutamid'den[4] şöyle bir talepte bulunur:

"Basra'dan geçerken, gün boyu hizmet edip yorulan, geceleri de ayakları zincirlenen esirler gördüm. Böylesi davranışlarda bulunmamız emredilmedi bize. Allah'ın elçisi Aleyhisselam, bize başka şekilde davranmamızı salık vermişti. Bize, 'Onları, yazılı bir sözleşme ile özgür kılın'[5] diyerek onlarla birlikte uyum içinde yaşamamızı buyurmuştu."

Basra ahalisi için bir mektup yazılmasını ister. Mektupta, esirlerin kaderiyle ilgilenme görevinin kendisine verildiği yazacaktır (Aslında, Basra kentinde, denize yakın olmasından dolayı, gizlice

---

1 Ali bin Muhammed el 'Alevî, Yahya bin Zeyd'in soyundan gelmektedir. Zencilerle ilgili olarak, bkz. s. 205, dipnot no 1.

2 Abbasi halifeleri tarafından inşa edilen kent. Bağdat'ın kuzeyinden yüz kilometre öteye, Dicle nehrinin sol kıyısına kurulmuştur. Burada 220/836 ila 279/892 yılları arasında yaşamışlardır.

3 252/866 ila 255/869 yılları arasında hüküm süren Abbasi halifesi.

4 256/870 ila 279/892 yılları arasında hüküm süren Abbasi halifesi.

5 Nûr Sûresi, 33. ayet.

gemilere binip efendilerinin yanından kaçmalarını önlemek için esirlerin ayakları zincirlenmektedir). Emir, esirlerin umutsuzluğa sürüklendiğini ileri sürer ve zincire vurulmalarını engellemek ister. Sultan bu kişiyle ilgili iyi bir izlenim edinmiştir, sevap işlemek istediğinden bu mektubu yazar.

Emir, Basra kentine geldiğinde, insanları toplayarak mektupta yazılan talimatlara uygun davranılması emrini verir. İnsanlar, olumlu yanıt verip karara şükrederler; rıza göstererek talimatları uygularlar. Özgürlüklerine kavuşacaklarına dair haber, Zenc'ler[1] arasında yayılır. Bunu sağlayanın kim olduğunu sorarlar. Dürüst bir adam olduğu, yıkanmamış yünlü bir giysiyle dolaşıp, sadece helal gıdalarla beslendiği, palmiye yapraklarını örerek kazandığı parayı yiyeceğine harcadığı, köylülere yardım etmek için yollardaki dikenli çalıları topladığı, sadece arpa ekmeğiyle beslendiği, köpeklerle birlikte çöplük alanlarda uyuduğu, sürekli Allah korkusuyla yaşadığı söylenir. Bunun üzerine adama saygıyla bakarlar; onun emirlerine uymak üzere çevresinde büyük bir topluluk oluştururlar. Adam, düşmanları üzerinde sağlanacak zaferler konusunda onlarla konuşur ve gizli planı açığa çıkar. Hilesi, İslam âlemi için ciddi sonuçlar doğurur. Kutsal olan her şeyi yok sayar; çocukları katleder ve en önemli kutsal hazinelere ganimet olarak el koyar. Bizanslı Grekler'in asla ulaşamadığı derecede bir korku salar etrafına ve Türklerin asla yapmadıklarını bizzat kendisi yapar.

1 El Basra kenti ve dolaylarına yerleşen siyahi esirler.

Yedinci Bölüm

Vezirlerin, Valilerin ve İdari Memurların Hileleri

Gözden düşen vezir

Ruhların Teskini adlı kitapta bahsedildiğine göre, bir sultanın vezirlerinden biri, doğruluktan şaşmaması ve Allah yolunda kusursuz davranışıyla düşmanlarının sayısını günbegün artırmaktadır. Düşmanları, vezire haksız yere suçlar yakıştırıp, sultan vezirin ölüm emrini verene kadar iftiralarından vazgeçmezler. Sultanın vahşi köpekleri vardır ve öldürmek istediği kişiyi sımsıkı bağlayıp, parçalasınlar diye köpeklerini üzerine salmayı âdet edinmiştir. Veziri de bu hayvanların önüne atmalarını emreder. Vezir ise, sultana der ki:

"Borçlarımı ödemem için bana on günlük süre vermeni istiyorum; böylelikle gerekli parayı denkleştiririm; insanların bana emanet verdikleri eşyaları onlara iade ederim; mallarımı aile fertleri ve çocuklarım arasında bölüştürürüm ve çocuklarım için bir vasi tayin ederim."

Sultan, ona on günlük süre tanır ve kaçmaması için devletin başlıca görevlilerinden güvence alır.

Vezir evine gelir; yüz altın para alır ve on adet köpek ile ilgilenmekle görevlendirilen Baş Zağarcı'nın evine yönelir.

"Köpeklerle on günlüğüne benim ilgilenmeme izin ver."

Beriki, köpekleri ona emanet eder. O da köpeklerin refahı için elinden geleni yaparak köpeklere hizmet etmeye, onlar da adama alışıp sadakatle bağlanana dek kendi eliyle beslemeye başlar.

On günlük sürenin bitimiyle birlikte, vezirin düşmanları, ölüm

emrini hatırlatırlar sultana. Sultan da, sanığı huzuruna çağırır ve ölüm emrini verir. Veziri sımsıkı bağlarlar ve onu köpeklerin önüne atarlar. Hayvanlar onu gördüklerinde çevresinde dolanırlar; gözlerinden parıltılar saçarak kuyruk sallarlar. Ardından, omuzlarını hafifçe ısırırlar ve onunla oyun oynamaya başlarlar. Bu gösteri karşısında sultan hayrete düşer; veziri yeniden huzuruna çağırır.

"Bana gerçeği söyle," diye sorar ona. "Ne oldu da köpekler canını bağışladı?"

Vezir yanıt verir:

"On gün boyunca bu köpeklere hizmet ettim. Sonucu da sultan hazretlerinin gördüğü gibi oldu. Size otuz yıl boyunca hizmet ettim. Sonucunda da beni ölüme mahkûm ettiniz; hem de düşmanlarımın ileri sürdüğü suçlamalara inanarak..."

Sultan, utançtan kıpkırmızı kesilir; vezire itibarını iade eder; endişelerini dindirir ve iftira atanları ona teslim eder. Vezir ise söz konusu kişilere iyilik edip hepsini salıverir.

Eski elyazması

Bu hile, Ebû'l Samar el Bazancı'nın anlattığı *Ümmetlerin Deneyimleri*'nden aktarılıyor. Anlatılan olay, incelikli bir psikolojiyi yansıtır ve el Hüseyin bin el Kâsım'ın[1], en önemli idari mevkilere nasıl eriştiğini gösterir. Anlatıcı der ki: "Ebû Ali el Hüseyin bin el Kâsım, İbn el Cemmâl takma adıyla bilinirdi. Bana güvenen bir arkadaşım beni, el Hüseyin'in gizlendiği yerlere götürüyordu. El Hüseyin, önerilerimi dinleyerek beni onurlandırırdı. Onu davasında tüm çabamla destekledim, tüm olanakları ve hileleri kullanarak vezir mertebesine ulaşmasını sağlamak için elimden geleni yaptım.

"Kullandığım taktiklerin en iyileri arasında şunu aktarabilirim: 'Barış Kenti'nde[2], el Danyâlî ismiyle bilinen bir adam yaşamaktaydı. Kendisi, beni sık sık ziyaret eder, hatta geceyi benim evimde geçi-

1 Peygamber'in torunu Hasan'ın soyundandır. Dolayısıyla, halife olmaya taliptir. Yemen'deki Zeydi imamların geleneğinden gelir.

2 Bağdat'ın diğer adı.

rirdi. Gizli faaliyetlerinden, eski yazıyla Daniyel'e[1] atfettiği kitaplar yazdığından bahsederdi. Devletin ileri gelenlerinin isimlerinde harfleri birbirinden ayırıp, onların sayısal değerlerinin toplamını bularak, sahip oldukları güç açısından bunun anlamını ortaya çıkarmaya çalışırdı. Böylelikle meşhur olmuş ve birçok müşteri edinmişti. Bu faaliyeti sayesinde, Kadı Ebû Ömer'den, onun oğlu Ebû'l Hüseyin'den ve yönetimi altındaki saygın kişilerden hediyeler alırdı. Hatta, özel olarak onunla ilgilenen Muflih'i[2] bile kandırmıştı; çünkü eski kitaplarda, Muflih'in Cafer bin Ebû Tâlib'in[3] soyundan geldiğini ortaya çıkardığını iddia ediyordu. Bunu öğrenen Muflih, onu bu keşfinden dolayı ödüllendirmek için kendisine önemli miktarda para vermişti.

"Bunun üzerine, kendi hazırlayacağı 'eski' bir kitapta bir bölüm yazma fikrini verdim; bu bölümde ona önerdiğim şeyleri açıklayacaktı. Kabul etti. El Hüseyin bin el Kâsım'ın fiziksel özelliklerini, sadece birkaç niteleyici ayrıntıyla tarif ettim: Boyu, çiçek bozuğu yüzü, üst dudağındaki yara izi ve o bölgede seyrelen bıyığı... Yine yazılı olarak şunu da ekledim: 'Şayet bu tarife uyan bir adam Abbasi Hanedanlığı'nın on sekizinci halifesi[4] nezdinde vezir olur ise, bu halifenin tüm işleri rast gidecek; düşmanları ona hükmedemeyecek; memleketleri fethedecek ve dünya, onun hükümdarlığı altında daha müreffeh olacak.' Ardından, hazırladığım belgeyi el Danyâlî adlı bu kişiye ulaştırdım. Bu ifadelerin daha birçok farklı konuyla karıştırıldığı bir dizi kâğıt üretmek üzere çalıştı; ama tüm bu yazılar, aslında tek bir bölüm üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Bana tüm bu işlemlerinin sonucunu iletmesini istedim ve elyazmasının 'olgunlaştığını', yani orijinalliği konusunda kimsede şüphe uyandırmayacak hale geldiğini bana haber verene dek, ona bu planı sürekli anımsatıp durdum. Bu ise, en az yirmi gün sürmüş; bu süre içinde el Danyâlî

---

1 Kitab-ı Mukaddes'teki Danyel Peygamber.

2 Halife el Muktedir'in sarayındaki haremağası; 295/908 ila 320/932 yılları arasında hüküm süren Abbasi halifesi.

3 Ali bin Ebû Tâlib'in erkek kardeşi, dolayısıyla da Peygamber'in kuzeni. 7/629 yılında öldü.

4 Yani el Muktedir.

öncelikle kâğıtları samanların içine saklamış; ardından ayakkabılarının altına yerleştirip, bir süre onların üzerinde yürümüştü. Bu koşullarda, kâğıtlar sararıp eski bir görünüm almıştı.

"Belirtilen süre geçtikten sonra beni buldu ve bana elyazmasını gösterdi. Ona söylediğim şey ile ilgili bölümü okudum. Sayfaları karıştırdım: İşin sırrını bilmesem, bunların gerçekten eski elyazmaları olduğunu sanır; bu konuda en ufak bir şüphe dahi beslemezdim."

Adam, ona bu eseri okumak üzere Muflih'in yanına gider. Muflih ona der ki:

"Bana o bölümü yeniden oku."

"Ona ikinci kez okudum. Muflih, el Muktedir bi'l Lâh'ı buldu ve ona bu konudan söz etti. El Muktedir ondan elyazmasını isteyince, Muflih'e verdi.

"'Bu bölümde sözü edilen kişinin tasvirine uyan kimi tanıyorsun?' diye sordu el Muktedir.

"Sorusunu birkaç kez yineledi. Muflih, bu tasvire uyan kimseyi tanımadığını söyledi. El Muktedir, onu bu konuda araştırma yapmakla görevlendirdi. Onu yeniden bu konu hakkında sorguladığı bir gün, şu yanıtı aldı:

'Bu tasvire uyan tek tanıdığım el Hüseyin bin el Kâsım, nam-ı diğer İbn el Cemmâl'dır.'

'Eğer onun arkadaşlarından biri sana bir dilekçe getirirse, onu kabul et. Eğer ondan bir mektup alırsan, o mektubu bana oku ve kimse farkına varmadan onun hakkında yeni haberler edin.'

"Muflih, el Danyâlî'yi bulmaya gitti ve ona dedi ki:

'Bu bölümde sözü edilen kişinin tasvirine uyan kimi tanıyorsun?'

"El Danyâlî ona olumsuz yanıt verdi ve ekledi:

'Size sadece Daniyel'in kitaplarını okudum; başka bir şey bilmiyorum.'

'El Danyâlî beni bulmaya geldi ve bana Muflih'in sözlerini aktardı. Bu konuşmayı derhal el Hüseyin bin el Kâsım'a ulaştırmaya gittim. Bundan çok mutlu oldu; havalara uçtu. Yüzünden gülümseme eksik olmadı.'

'İkinizi de ödüllendirmek için neler yapacağımı göreceksin,' dedi.'
"Birkaç güne kalmadan el Muktedir, el Kâsım'ı vezir olarak aldı."

Hekim ve piskopos

Sâbûr'un[1] veziri bir hileye başvurur ve bu hile, *İktidarın Eğlenceleri* adlı kitapta anlatılır. "Kürek kemiği" lakaplı Sâbûr (çünkü suçluların kürek kemiklerini söktürüyordu), kılık değiştirip, sırlarını öğrenmek üzere Bizanslı Greklerin ülkesine girmek ister. Danışmanları ve dostları, böylesi bir seferden vazgeçmesini öğütlerler; bunun tehlikeleri hakkında onu en açık şekilde uyarırlar. Ama onların sözünü dinlemez, bu yolculuğundan kimselere söz etmemelerini ister ve derhal yola koyulur. Yanına da, kendisinden önce babasının hizmetinde bulunmuş vezirlerinden birini alır. İhtiyar adam, keskin zekâlı, kararlı, muhakeme yeteneğine sahip, basiretli, hünerli biridir; farklı din ve dilleri tanır; bilim alanında derinleşmiştir ve hileler konusunda deneyimlidir. Sâbûr, bu yolculuk için gereksinim duyduğu her şeyi ona söyler ve kendisini belli bir mesafeden takip etmesini; ancak onu her türlü durumda, gece gündüz gözetmek için yeterince yakın durmasını emreder. Birlikte Bizanslı Greklerin memleketine doğru yola çıkarlar.

Vezir, üzerine keşişlerin giydiği bir elbiseyi geçirir ve Amaleklerin dilinden konuşarak o soya mensup bir kafileye katılır; kendini, cerrahlık sanatının uzmanı bir hekim olarak tanıtır. Yanında Çin merhemi bulundurmaktadır; bu merhem yaralara uygulandığı anda onları çabucak iyileştirme özelliğine sahiptir. Yolda ilerlerken, vezir yaralıları tedavi etmeye başlar. Yaraların üzerine bu merhemden eser miktarda sürmekte ve acıyı anında yok etmektedir. Yaptığı tüm bu tedaviler karşısında herhangi bir ücret almadığı için, bilimi ve çileciği dolayısıyla giderek artan bir şöhretin sahibi olur. Böylece Sâbûr, yalnız başına yürümekte; ardından gelen vezir ise, onu tüm tehlikelere karşı kollamaktadır.

1 Sapor veya Şâhpur'dan söz ediliyor. Kendisi, İslam öncesi Pers hükümdarıdır.

Sâbûr ve veziri, Konstantinopolis kentine girene dek yolculuklarını bu şekilde sürdürürler. Vezir, derhal patriğin konutuna yönelir. Eve girer girmez, ona kulluk etme mutluluğuna erişmek için kendisini arayıp bulduğunu; sırf bunun için Greklerin kralının halefi olanların memleketini terk ettiğini söyler. Ona çok güzel ve pahalı bir hediye verir. Patrik hediyeyi kabul ederek veziri yakın çevresine alır. Onun sağduyusunu sınamak ve kavrayışını ölçmek için ondan öğütler alır; onunla birlikte olmaktan büyük haz duyar. Vezir ise, patriğin mizacını dikkatle gözlemlemeye, kendisini yoldaş olarak kabul ettirebilmek için onun tepkilerini incelemeye, ona hoş gelme ihtimali güçlü olan sözleri sarfederek itibarını arttırmaya başlar. Onun eğlenceli hikâyeler dinlemeyi sevdiğini, tarihsel anlatılardan hoşlandığını görür. Ona yaranmak için sıra dışı maceralardan, şaşırtıcı ruhani anekdotlardan söz etmeye başlar. Kısa sürede onun gözü ve gönlünde biricik mertebesini kazanır, ona kendi burnundan daha yakın bir hale gelir. O sırada vezir de, herhangi bir ücret almaksızın yaralıları tedavi etmektedir; öyle ki namı yürür, nüfuzu artar. İnsanlar ona yürekten bağlanmışlardır. Tüm bunların yanında, Sâbûr'un durumunu da gözetmektedir. Bu arada Greklerin kralı bir şölen düzenler ve şölene, tüm sosyal sınıflara ait pek çok kişiyi davet ettiği gibi, gelmeyenleri de cezalandırma tehdidinde bulunur.

Sâbûr, şölene katılmak üzere hazırlık yapar. Vezir, onu engellemeye çalışır; ama Sâbûr onu dinlemez ve aşırı yoksulluğunu gizlemek isteyen bir adam kılığına girer. Kralın dış görünümünü, saraydaki tutumunu ve yönetim tarzını görmek üzere şölene katılır. Ayrıca düşmanının ne kadar zengin olduğunu da görmek ister. Ama Sezar, Sâbûr'a karşı savaştığı dönemlerde onun zekâsını, girişim gücünü ve cesaretini gözlemlemiş biri olarak, ondan çok korktuğu için, yanına gönderdiği bir ressamdan onun tahtta oturur halde, atına binerken, uyuklarken ve gündelik yaşantısının tüm durumlarında resmetmesini istemiştir. Ressam tüm bu eskizleri krala getirmiş; kral da onları örtülere, perdelere, yemek kâselerinin, bardakların üzerine işletmiştir. Dolayısıyla Sâbûr'un sureti her yerde bulunmaktadır. Sâbûr, kralın

davetlisi olarak şölene katılır, diğer davetlilerle birlikte yemek yerken, kristal, gümüş, altın ve camdan maşrapalarda içecekleri getirilir.

Bu mecliste, Konstantinopolis Greklerinden bir bilge de bulunmaktadır. Bu kişi, keskin zekâsıyla ünlenmiştir. Her türlü yüzü derhal anımsayan ve karakterinin derinine inebilen biridir. Sâbûr'u görür görmez onun sefil görüntüsünün gerçeği yansıtmadığını düşünür. Onun dış görünüşünü, bakışını, hareketlerini ayrıntılı biçimde inceler ve karşısında güç sahibi birinin durduğunu tahmin eder. Görüntünün ötesinde onun karakterine inmeye başlar; bu sırada bakışlarını bir an olsun onun gözlerinden ayırmamaktadır. Grek bilgenin yanı başında, üzerinde Sâbûr'un tasvirinin yer aldığı bir kupa bulunmaktadır. Bu tasviri görür görmez, karşısındaki adamın o kişi olduğunu anlar. Bundan en ufak bir şüphesi yoktur: Karşısındaki Sâbûr'un ta kendisidir. Bilge onun elini sıkı sıkıya kavrar, ardından sesini yükselterek haykırır:

"Bu kupanın üzerindeki tasvir, bana şaşırtıcı bir havadisi müjdeliyor."

"Nedir?" diye sorarlar.

"Bu tasvirin sahibinin aramızda olduğunu haber veriyor."

Bu sözleri söylerken Sâbûr'a bakar; onun yüzündeki değişimi görür ve yüzünün ana özelliklerinin değişmediğinden emin olur.

Kral olan biteni öğrenir; bilgeyi huzuruna çağırıp sorgular. Beriki, davetliler arasında Sâbûr'u gördüğünü söyleyip onu parmağıyla gösterir. Sâbûr'u yakalarlar ve onu kralın huzuruna çıkarıp adını sorarlar. Sâbûr, doğrudan yanıt vermemek için bahaneler bulur. Sâbûr'u tanıyan bilge ise, onlara der ki:

"Bu hilelere kanmayın. Karşınızdaki şüphesiz, Sâbûr'un ta kendisidir."

Kral, açık ve net bir şekilde yanıt vermez ise Sâbûr'u öldürmeleri emrini verir. Bunun üzerine, beriki Sâbûr'un ta kendisi olduğunu itiraf eder.

Kralın emri üzerine onu hapse atarlar. Ardından kral askerlerini toplayıp Acemlerin ülkesini işgal etmek ve kraliyetlerini ortadan

kaldırmak için gerekli hazırlıklara girişir. Sığır derisiyle kaplanmış, büyük bir sığır maketi yaptırır. Maketi yedi kılıfla sardırır, üst tarafına bir delik açtırıp, içeri doğru açılan bir kapakla pencereye çevirir. İçine de Sâbûr'u yerleştirir; ama öncesinde Sâbûr'un ellerini, yiyip içmesine izin verecek şekilde, altından yapılmış uzun bir zincirle boynuna bağlamıştır. Güçlü ve cesur yüz adama, bu maketi koruma görevi verir. Onu, ilerlemekte olan ordusunun ortasına getirtir; beş muhafızdan oluşan her grubun başına, onları idare etmesi için bir şef atar; ardından da hepsini, başpiskoposun genel vekili olarak şehrin dini yönetimini üstlenecek piskoposun yetkisi altına verir. Maket, askerlerin arasında, piskoposun eşliğinde ilerlemektedir. Dinlenmek için her durduklarında, maketi ortalarına alıp onun için kurulan bir çadırın altına koyarlar. Yan tarafta, piskopos için bir çadır kurulmakta; onun etrafına da her birinde beş muhafızın bulunduğu yirmi çadır daha çember şeklinde dizilmektedir. Bu topluluğun dışında, piskoposun ve Sâbûr'u gözetleyen diğer muhafızların karnını doyurmak için içinde yemek pişirilen kocaman bir çadır daha vardır. Bu şekilde kral, Acemlerin ülkesine, her şeyi tarumar etmek amacıyla saldırmıştır; çünkü kimsenin ona karşı çıkamayacağını bilmektedir. Ne de olsa, ordusunun elinde, yukarıda betimlenen şekilde, Sâbûr'un ta kendisi bulunmaktadır.

Sâbûr'un veziri tüm bunları öğrenir. Koşullar hakkında ciddiyetle düşünür ve kralını kurtarabilecek bir hile aramaya koyulur. Aniden aklına bir fikir gelir ki, bu savaş hilesini şimdi anlatacağız. Vezir, Sâbûr'un artık düşmanların elinde olduğundan emindir. Başpiskoposun evine gider; onun önünde secde edip der ki:

"Ey Yüce Babamız, müminlerinden gördüğün itibar, yaptığın iyiliklerden ileri geliyor. Ama, en çaresiz kişileri teselli etmekten ve onlara yardım eli uzatmaktan daha büyük bir iyilik olamaz. Benim yaraları tedavi edişimi duymuşsundur. Ruhum bana diyor ki, kralın bu seferinde ona eşlik etmeliyim; çünkü Allah'ın izniyle benim varlığım sayesinde bir can daha kurtulabilir."

Bu sözler, başpiskoposta nahoş bir his uyandırır; ya adamın

onun yanından uzaklaşmak istediğinden şüphelenir; ya da artık onun uzakta olacağı süre içinde hizmeti altında olmayacağından sıkıntı duyar. Vezir ise, sürekli yalvararak, onu pohpohlamayı, en kısa sürede onun yanına geri döneceğini vaat etmeyi sürdürür. En sonunda orduya katılma izni alır. Yola çıkmadan önce, başpiskopos yanına erzak verir ve askerlere eşlik eden piskoposa iletmesi için bir tavsiye mektubu iliştirir. Bu mektupta, vezirle ilgili tüm bilgileri vermekte; geride ağlamaklı gözler ve hüzünlü bir kalple onun gidişine izin verdiğinden söz edip, bu kişiyi kendi vekili olarak görmesini, ona paye vermesini rica etmektedir. Ayrıca, mektuba şu sözleri de eklemiştir:

"Sana şüpheli gelse bile, onun önerilerine itimat et."

Sâbûr'un veziri, piskoposun yanına varır. Piskopos, ziyaretçisinin hakkını teslim eder; onu kendi çadırına yerleştirir ve kendi alanını ilgilendiren konularda dizginleri onunla paylaşır. Ardından vezir, piskoposun hoşuna gidecek türden önerilerini sunmaya başlar; iyi huyu sayesinde onun sempatisini kazanır, Sâbûr'un da oyalanması için her gece yüksek sesle ona güzel hikâyeler anlatmaya ve zamanının bir bölümünü böylelikle hoşça geçirmeye başlar. Hikâyelerinde kralına mesajlar vermekte; onunla ilgili olaylardan onu haberdar etmektedir. Böylelikle Sâbûr'un da bir nebze içini rahatlatır. Vezir, Sâbûr'u kurtarmak için gerekli hileleri tasarlar, ayrıntıları düşünür ve amacına uygun araç gereci bir araya getirir.

Bu hileler arasında şundan söz edilebilir: Vezir, piskopos ile aynı yemeği yemek istemez; başpiskoposun kendisine bir diyet verdiğini ve buna uygun beslenmesini emrettiğini iddia eder. Yemeği servis ederlerken de, bir heybenin içinden biraz yiyecek çıkarıp onu yer ve bir parçasını da yemesi için piskoposa verir. Kralın ordusu, bu sırada Acemlerin memleketine girip, insanları topluca katletmekte, önemli miktarda ganimet elde ederek önüne çıkan her şeyi yıkıp geçmektedir. Askerler, geçtikleri topraklar ve buraların sakinleri üzerinde korkunç izler bırakırlar. Tüm bunlar, Kral Sâbûr'un sarayını zapt etmeye, kent eşrafı korkuya kapılıp eski kralın yerine vekalet edecek

başka bir kralı başlarına geçirmeden önce bu kişileri bizzat ele geçirmeye kararlı olan kralı yolundan döndürmez. Acemlerin tek çaresi, etrafına takviye kuvvet yığılmış yerlere sığınmak ve yüksek dağlara kaçmaktır. Sezar, bu ilerleyişinin sonunda, "Sâbûr'un Bahçeleri"ne varır; yani kraliyetinin başkenti olan Nişabur'a... Burayı kuşatır ve mancınıkları kurdurur. Ancak Acemlerin, surları koruyup düşman saldırılarına karşı savunma yapacak kadar güçleri kalmıştır.

Sâbûr, tüm bunları, vezirinin her gece piskoposla yüksek sesle yaptığı görüşmelerden dolayı, önceden bilmektedir. Bu olaylar hakkında anlatılanlara göre, Sâbûr bu konuda sessizliğini korur; kralın onu maketin içine hapsetmesinden beri tek bir söz dahi etmemiştir. Düşmanlarının başkent kuşatmasında hızlandıklarını, surlarda gedikler açtıklarını ve karşı tarafın savunma gücünü yıprattıklarını öğrendiğinde, cesaretinin kırıldığını hisseder; vezirinin iyi niyetinden şüphe etmeye başlar ve kurtulacağına dair ümidini yitirir. Ona yiyecek ve içecek vermekle görevli kişiler karşısında belirdiğinde, içlerinden birine der ki:

"Boynumun çevresindeki bu zincir canımı çok acıtıyor. Efendine şu sözlerimi iletiver: 'Sâbûr, onun ölmesini istemiyorsanız, sağlığını kötü etkileyen zinciri biraz gevşetmenizi talep ediyor.'"

O sırada civarda bulunan vezir ise, efendisinin eski cesaretinin yerinde yeller estiğini görür ve ondan endişe etmeye başlar. Sâbûr bu şekilde konuşarak vezirin onun düşüncelerinden haberdar olmasını istemektedir. Bu sözleri duyan vezir, derhal piskoposa, yanındakilere ve en önemlisinden en sıradanına dek Sâbûr'u kollamakla yükümlü gardiyanlara verilen yemeklerin hazırlandığı çadıra girer. Yemeklerin her birine hızlı uyku getirici birer ilaç atar. Piskoposa, yanındakilere ve Sâbûr'u kollamakla görevli kişilere yemek servisi yapıldığında, vezir bir kenara çekilir ve kendi yemeğini yer; tıpkı oraya geldiğinden beri yaptığı gibi... Diğerleri yemeği yedikleri gibi uykuya dalarlar. Vezir bunu görür görmez ayağa kalkar; korkuluğun kapısını açar; içeriden Sâbûr'u çıkarır ve onu zincirlerinden azat eder. Kendileri için gereken silah ve giysilerden alırlar; nöbetçi

kılığına girerek kamptan çıkana dek bir devriye yerinden bir diğerine ilerlerler. Ardından kuşatma altındaki kente yönelirler ve surların dibine ulaşırlar.

Kenti korumak üzere nöbet bekleyen adamlar, onlara seslenir. Vezir, adamlara doğru ilerler; onları, çok yüksek sesle konuştukları için azarlar; içlerinden birini köşeye çekip, kralın sağ salim olduğu haberini ona gizlice söyler; ardından da bu mesajı iletmesi için onu Acemlerin komutanlarının yanına gönderir. Acemlerin komutanları bizzat kendileri gelirler, iki yabancıyı inceleyip; haberin doğru olduğunu anlarlar. Kentin kapısını açarlar. Sâbûr ile vezir içeri girer. Hükümetteki kişiler de onlara katılırlar. Sâbûr, mücadeleye bıraktıkları yerden devam etmeleri için onlara gerekli talimatları verir. Gerekli hazırlıkları yapmalarını, silahları hazır hale getirmelerini emreder. Kuşatma altındaki kentten çarpışarak çıkış, ilk çan sesiyle olmalıdır; çünkü bunun Greklerin karargâhındaki anlamı, gecenin sona erdiğidir. Çan beklenen zamanda çalar. Sâbûr, devlet şûrasının diğer üyelerine –ki onlar da en yakın yoldaşlarıdır– eşlik eder. Planı uyarınca orduyu bir düzene koyar; onlara gerekli talimatları verir ve düşman güçlerine nasıl sessizce yaklaşmak gerektiğini göstermek üzere komutanlara önerilerde bulunur.

Greklerin karargâhının çan sesi işitilir işitilmez, Acemler saldırıya geçerler. Sâbûr, onların ortasındadır; kralın çadırına yapılacak saldırıyı üstlenmiştir. Bununla birlikte, eğer zafer kazanırlarsa, kralın öldürülmemesini emreder. Böylesi bir saldırıyı beklemeyen Grekler herhangi bir önlem almamışlardır; çünkü düşmanlarının ne denli zayıf ve karar alma yetisinden yoksun olduğunu bilirler; ne de olsa başlarında bir komutan yoktur ve Greklerden korktukları için kentin kapılarının önüne büyük kayalar yığmışlardır. Grekler düşman ordusunun son sürat üzerlerine doğru geldiğini görürler; başlarında bizzat Sâbûr'un kendisi bulunmaktadır. Saldırganlar, onları hızla ezip üzerlerinde hâkimiyet kurarlar. Sâbûr, kralı ve maiyetinin büyük bölümünü esir alıp hazinelerine el koyar. Bu felaketten ancak birkaç kişi canını kurtarabilmiş, Acemler devasa bir ganimet elde etmişlerdir.

Sâbûr, kraliyet üzerindeki otoritesini kurduğu saraya geri döner; ülkenin komutanlarını huzuruna çağırır ve hepsini vezirin emrine verir. Ardından, kralı huzuruna çağırttırır; ona iyi davranır ve der ki:

"Sen beni öldürmemiştin, ben de senin canını bağışlıyorum. Beni dar mı dar bir hapse atmış ve zincire vurdurmuştun; ben sana böyle davranmayacağım. Bununla birlikte, bana ait olan ve zamanında hasar verdiğin tüm mallarımı tazmin etmeni şart koşuyorum. Yıktığın her şeyi yeniden yapacaksın; kestiğin her palmiyenin yerine yenisini dikeceksin. Ayrıca, benim topraklarımdan esir aldığın ve ülkene götürdüğün herkesi serbest bırakacaksın.

Greklerin kralı, kendisinden talep edilenleri yapmayı kabul eder ve sözünü tutar. Bunun ardından, Sâbûr ona der ki:

"Memleketinden getirdiğin toprakla benim kentimin etrafında surlar inşa etmeni istiyorum.

Sezar ve tebaası, bunun üzerine memleketlerinden aldıkları toprakları Sâbûr'un ülkesine taşırlar ve surların yıkılan yerlerini tamir ederler. Bunun ardından, Sâbûr, krala bağışlarda bulunur ve onu serbest bırakırken der ki:

"Eşyalarını topla, silahlarını hazır et; en kısa zamanda askerlerini topla, çünkü ülkene savaş açıp başkentini kuşatmaya niyetliyim."

Yay imalatçısı

Acem Nevâdârac'ın Namûcar isimli bir veziri vardır. Vezir, dinine bağlı, bilge biridir; Allah'ı Kadir-i Mutlak olarak benimsemiştir. Kral ise kibirli, herkese yukarıdan bakan, gururlu mu gururlu biridir. Genç olmasına karşın, tebaasına karşı son derece katı bir tutum içindedir ve gücünü işine geldiği gibi kullanır. At üzerinde halkın arasından geçtiğinde, kimse –ne bir adaletsizliğin kurbanı olan biri, ne de zalim bir kişi– sesini yükseltmez, kimse ona seslenemez. Havarilerin vaazlarının anlamını kavramış olan vezir, kralı sık sık Yüce Allah'a tapınmaya davet etmektedir.

Günlerden bir gün kral maiyetiyle geçerken, yüksek sesle konu-

şan bir yaşlı adamı işitir. Yanındaki muhafızlara emreder:

"Adamı bulup yakalayın."

Hapse atılmak üzereyken ihtiyar adam haykırır:

"Allah benim efendimdir."

Bunun üzerine vezir devreye girer ve der ki:

"Bırakın onu."

Adamı serbest bırakırlar.

Bu müdahalesinden dolayı kral vezirine karşı öfkeyle dolar; ama o anda bunu itiraf edemez. Herkesin vezirinin onun emri üzerine adamı serbest bıraktırdığına inanmasını ister. Ama konutuna geldiğinde, veziri çağırıp ona der ki:

"Benim tebaamın önünde emirlerime itaat etmekten seni alıkoyan nedir?"

"Eğer kral hazretleri benim hakkımda derhal bir yargıda bulunmaz ise, ona karşı davranışımın gerçek nedenini, ona olan ihtimamımı ve kurtuluşuna gösterdiğim önemi kanıtlayacağım," diye yanıt verir vezir.

"Haydi kanıtla bakalım; ben de seni hemen şimdi yargılamaktan vazgeçiyorum."

"Kral hazretlerinden, bu kabul odasının içinde bir yere gizlenmesini, gizlendiği yerden etrafını görüp işitebilmesini; ama kimsenin onu görememesini istiyorum."

Kral, vezirin istediğini yapar. Vezir, kral için zanaatkârlarından birinin imal ettiği ve ayarını özenle yaptığı, kaliteli bir yayı getirmelerini emreder. İmalatçının ismi yayın üzerinde yazılıdır.

Vezir, genç hizmetlilerinden birine yayı verip ona der ki:

"Bu yayı imal eden kişi geldiğinde onunla konuşacağım. Benim işiteceğim şekilde, yayın üzerinde yazılı olan ismini okuyacaksın; ardından onun önünde yayı kıracaksın."

Hizmetli, vezirin istediği şekilde davranır. Yay kırıldığında, imal eden kişi hizmetlinin üzerine atılıp ona vurmaktan, yüzünü yaralamaktan kendini alamaz. Neredeyse onu öldürecektir. Vezir araya girer.

"Benim bulunduğum bir yerde hizmetlimi mi dövüyorsun?" diye haykırır.

"Peki, benim yaptığım yayı niçin kırdı?" diye karşılık verir zanaatkâr. "İmal ettiğim yay mümkün olan en mükemmel ve kusursuz olanıydı. Onu niçin yok etti; hem de benim eserim olduğunu bile bile?"

"Belki de imalatçısının sen olduğunu bilmiyordur," diye yanıt verir vezir.

"Yayın kendisi bunu söylüyor."

"İmalatçısının sen olduğunu bir yay nasıl söyler?"

"Çünkü üzerinde ismim yazıyor. O da ismimi okudu; duydum."

Vezir, yay imalatçısını geri yollar. Gizlendiği yerden çıkan kral ona der ki:

"Şimdi, sana karşı davranışımın gerçek nedenini, sana olan ihtimamımı ve kurtuluşuna gösterdiğim önemi göstermiş oldum. Aslında, ihtiyar adama karşı sert davranmak istediğinde Yüce Allah'ın onun efendisi olduğunu bildirdi. O anda, kendi imal ettiği nesneyi kıran kişiye karşı yay imalatçısının davrandığı gibi, onun efendisinin öfkesinin de sana karşı parlayacağından endişelendim."

"İhtiyarın benden başka efendisi mi var?" diye karşılık verir kral.

"Evet," diye yanıt verir vezir.

"Peki, kim?"

"Tek ve biricik Allah'tır. Yeri ve göğü, bu ikisi arasında her ne varsa O yarattı. Geceyi ve gündüzü O yarattı."

Bunun ardından kral, Allah'a tapınmaya başlar; davranışlarını değiştirir; Yüce Allah'ın hükmüne uygun davranır.

Bir kadının merakı

İbnü'l Mukaffa, *Kralların Tarihi* adlı kitabında, şu anekdotu anlatır. İskender, el Garrâ adasına geldiğinde, burayı yöneten kraliçe hakkında, dünyada eşi benzeri olmayan bir güzelliğe sahip olduğu, cin veya insan ırkından gelenler arasında onun kadar zarif başka

biri olmadığı söylenir. Bu sözler İskender'in kalbinde derin bir iz bırakır. Hızır'a[1] der ki:

"Bu kraliçeyi bizzat kendim bulmak istiyorum; ulak kılığına gireceğim."

"Sakın yapma ey kral hazretleri," diye karşılık verir Hızır. "Kendini tehlikeye atma. Allah bize bu acıyı yaşatmasın, ama sen ölürsen, seninle birlikte herkes de şüphesiz ölecektir. Bunun yerine, o kraliçeye beni gönder. Eğer ben ölürsem, benim yerime insanları sen yüreklendirirsin."

"Planımı mutlaka uygulamaya koymalıyım," der İskender.

Hızır hiçbir şey demez, onu rahat bırakır. İskender kılık değiştirir; küçük bir kayığa biner; yanına da değerli biblolardan ve krallara layık hediyelerden alır. Ardından adanın kıyılarına varana dek ilerler.

Kraliçe sarayın denize bakan küçük bir odasında bulunmaktadır. İskender'i gördüğünde, genç hizmetçilerine der ki:

"Adaya yanaşan kişiyi doğruca bana getirin."

Hizmetçiler derhal onun yanına varırlar ve onu kraliçenin huzuruna getirirler.

"Kimsin sen?" diye sorar kraliçe.

"İskender'in sana gönderdiği ulağım," diye yanıt verir.

Adamı uzun süre inceler; ardından ayağa kalkar ve ona elini uzatır. Kraliçenin uyuması için özel olarak hazırlanmış on adet odacık vardır. Odacıklardan her birine, İskender'in resmini çizdirmiştir. Her odacığı onunla birlikte ziyaret edişinde, ona şöyle demektedir:

"Şu görüntüye bak ve onu dikkatlice incele."

Her defasında, İskender'in kendi görüntüsü karşısına çıkmaktadır. Envai çeşit renkle ve gündelik yaşantısının her türlü halinde resmedilmiştir. Kraliçe ona kişiliğinin her boyutuna dair resimleri gösterdikten sonra onunla birlikte sarayın ana salonuna dönerler; adamın üzerindeki elbiseleri çıkartır ve ayaklarından zincire vur-

1 İskender'in danışmanı (belki de Georgos isminin bir başka sureti).

durur; odanın ücra bir köşesine hapseder ve ona en ağır hakaretlerde bulunur. Şöyle der:

"Kendini insanların en hilebazı olarak tanıtmana rağmen benim elime nasıl oldu da düştün? Öfkemi bastırabilmem için nasıl bir kötülükle karşı karşıya kalacağını bir düşün; kendi öfkeni dindirmek için başkalarına uyguladığın yöntemleri anımsa."

İskender'e ilişkin haberlerin danışmanı Hızır'a ulaşması geciktiğinde, beriki şu sonuca varır: Kral, adalıların eline düşmüştür. Gemileri hazırlatır; içine ev eşyaları ve krallara layık biblolan yerleştirir. Ardından, yüzünü yağa bular ve cildi esmerleşene kadar her gün güneşin karşısında oturur. Daha sonra, adanın kıyısına varmak için gemileriyle birlikte denize açılır. Onun varlığından haberdar edilen kraliçe, huzuruna getirilmesini ister. Huzuruna çıktığında ise, şöyle sorar:

"Bize hangi biblolardan hediye edeceksin?"

"Senin gibi birine layık olanları," diye yanıt verir beriki.

"Getir onları madem."

Gemilerinin yanına geri döner; mobilya kumaşlarından en iyilerini karaya taşıttırır. Onları hediye eder ve gemilerde bulunan diğer öteberiyi tarif etmeye koyulur. Bu tarif, kraliçenin hoşuna gitmiştir.

"Gemide taşıdığın her şeyi bana getir," der.

"Ey kraliçe hazretleri," diye yanıt verir beriki. Çok fazla eşyam var. On tane gemiye yayılmış durumdalar ve sizin bu eşyalardan hangilerini beğeneceğinizi bilemiyorum. Getireceğim öteberiyi beğenmezseniz ve onları geri götürmek zorunda kalır isem, bu iş çok uzun zaman alır. Eğer kraliçe hazretleri bana bir lütufta bulunurlarsa, hoşuna giden şeyleri yerinde görmeleri için gemilerin yanına buyurmaları beni çok onurlandırır. Esirler, malları daha sonra saraya taşıyacaklardır."

Kraliçe de bunun en iyi çözüm olduğuna katılır, kalkıp adama eşlik eder; yanında da muhafızları bulunmaktadır. Zaten, onların varlığından cesaret almıştır.

Odadan çıkacakları anda başını çeviren Hızır, İskender'i görür; demir zincirlerle bağlanmış; ücra köşesinde kıvrılmıştır.

"Ey kraliçe," der Hızır. "Bu esir hakkında sana soracak bir sorum var; çünkü ben senin misafirinim ve misafirlerin her zaman bazı ayrıcalıkları vardır."

"O bir esir değil," diye yanıt verir kraliçe. "O İskender, dünyanın en güçlü krallarını esir eden kişi."

"O nasıl İskender olabilir ki?" diye yanıt verir Hızır. "Oysa bize anlatılana göre İskender'in yanında bir milyon altı yüz bin asker vardır; ama şu anda bu adam yapayalnız. Askerleri nerede?"

"Şunu bil ki, onun gündelik yaşantısının her anına dair bir tasvire sahibim. Bu adam İskender'dir, şüpheye mahal yok."

"Ama onu esirlerinin, yakın dostlarının ve askerlerinin arasından çekip çıkararak nasıl ele geçirebildin?"

"Ayağıma kadar kendisi geldi; ulak kılığına girmiş. Hile yapacağını sandı; ama yanıldı. Onu hemen tanıdım."

"Ey kraliçe," diye haykırır Hızır. Gemide yüz yirmi tüccar var ve hepsi de İskender'e benziyor. Ondan ne bir eksikleri, ne bir fazlaları var. Hepsi İskender'dir."

"Bu doğru olamaz. Bu adam İskender'dir; şüpheye mahal yok."

"Ey kraliçe, eğer söylediğin şey doğru ise, benim yanımda gemide İskender'i tanıyan kırk, elli, altmış, hatta yetmiş adam var. Onun huzuruna çok kez çıkmışlardır. Onun öğrencileriydiler ve ona danışmanlık yaptılar. Bu adamı onlara göstermemiz için yanımıza alalım. Eğer tanırlarsa, onu öldür ve bedenini denize at; bu adamın temsil ettiği kötülüğü bu şekilde insanlara göstermiş ol. Ama, o İskender değil ise, onu özgür bırak."

"Doğru söylersin," diye yanıt verir kraliçe.

Hızır, denizcilere ve genç hizmetçilere önceden tembih etmiştir: Kraliçe, gemiye biner binmez ve tüm yolcular gemideyken, demir alıp yelkenleri açacaklar ve denize açılacaklardı.

Kraliçe İskender'i yanına alır; iki muhafızını da çağırır ve gemilerden birine çıkar. Taşınabilir ve kumaş cinsinden olan şeylere

bakar. Bu mallar onda hayranlık uyandırmıştır. Kendinden geçer adeta. Kalafat yerine iner; yanında sadece İskender ve Hızır kalmıştır. Hızır envai çeşit mobilyaları ve kumaşları göstermeye başlar. Kraliçe gördükleriyle o denli meşguldür ki, diğer her şeyi unutur. Öğleden sonra geç saatlere kadar incelemelerini sürdürür; bu sırada gemiler denize açılmıştır bile. Gemilerin hareketini fark ettiğinde, kraliçe Hızır'a dönüp der ki:

"Benden daha hilebaz başka birinin olamayacağını düşünmüştüm. Oysa senin entrikan başarılı oldu."

"Ben Hızır'ım ve bu adam da İskender," diye yanıt verir.

Kraliçe sessizliğini korur. Ardından İskender ve Hızır, askerlerinin yanına gelirler. İskender, tahtına oturup kraliçeyi huzuruna çağırtır. Ona der ki:

"En çok ne hoşuna gider? Tanrı'ya inanmak ve benimle evlenmek mi, yoksa cehalet batağında kalıp, ölümü beklemek mi?"

"Tanrı'ya inanmayı yeğlerim," diye yanıt verir.

Tanrı'ya inanarak İskender'in eşi olur; tüm varlığını da onun kraliyetiyle birleştirir.

Elçilik görevi

Bu hile, *Bermekilerin Soyu*[1] (*Nasab el-Barâmika*) adlı kitaptaki, Kâtip Hasan bin İsa'nın anıları arasından alınmıştır. Denilene göre, Mansûr, Ali bin Musa'yı[2] halifelik vasiliğinden çıkarmak ve onun yerine el Mehdi'yi[3] getirmek ister. Ali, mirastan vazgeçmeyi reddeder ve inadıyla halifeyi bezdirir. Halife, Hâlid bin Bermek'i[4] bulmalarını emreder ve ona der ki:

"Ey Hâlid, bu adamın hakkından gelmek için bir hilen var mıdır? İnadı beni canımdan bezdirdi."

---

1 Vezir ve danışmanlardan oluşan aile. İran asıllıdır. Bağdat'taki Abbasi halifelerine hizmet etmişlerdir.

2 Peygamberin torunu Hüseyin'in soyundan gelen sekizinci halife adayı.

3 El Mehdî bin el Mansûr. 158/775 ila 169/785 yılları arasında halife olacaktır.

4 Bermeki soyundan gelen ilk resmi memur.

"Evet, ey Müminlerin Emiri," diye yanıt verir Hâlid. "Yanıma Şiilerden[1] otuz adam ver; ben de bu sorunun üstesinden geleyim."

Halife, talep edilen adamları verir. Hâlid, Abbasi Şiileri ile birlikte ata biner ve Ali bin Musa'yı bulmaya gider. Ona ulaştıklarında, Müminlerin Emiri'nin görevinden ayrılmasını talep eden mektubunu Ali'ye teslim ederler. Ali yanıt verir:

"Allah bana bu iktidarı bahşetmişken, ben ondan vazgeçmem."

Hâlid, bunun ardından Ali'nin yanından ayrılır; beraberinde halen Şiiler bulunmaktadır.

"Bu durumda ne yapmamız gerekir?" diye sorar beraberindekilere.

"Müminlerin Emiri'ne, yanıt mektubunu ulaştıracağız ve talebinin reddedildiğini söyleyeceğiz."

"Hayır olmaz," diye yanıt verir Hâlid. "Kabul ettiğini söyleyeceğiz. Eğer inkâr ederse, söylediğimizin doğruluğunun ardında duracağız; ardından yalan söylediğimiz için tövbe edeceğiz."

Bu şekilde yaparlar. Ebû Cafer Mansûr, halefi olarak iktidara Halife el Mehdî'yi getirir ve bu yönde bir belge hazırlanır. Ali bin Musa, bu durumdan haberdar olur ve karşı çıkar. El Mansûr, Hâlid'i ve ona eşlik eden Şii ahalisini huzuruna çağırır. Halife bu konu hakkında ne bildiklerini sorar. Yanıt verirler:

"Görevinden ayrılmayı kabul etmişti. Bu kararından geri dönemez."

Mansûr, bu işteki çabası için Hâlid'e teşekkür ederek ona der ki:

"Çok önemli bir meselede bana destek verdin."

El Mehdî daha sonraları Hâlid'in yaptığı yardımı kabul edip ona her zaman minnet duyar.

Bir adın lekelenmesi

Hâlid'in bir diğer hilesi de, Ali bin Muhammed el Mâridânî ta-

1 Burada Şiiler sözü (ki daha sonraları, Peygamber'in iki torununun soyundan gelen Ali'nin ailesinin yandaşları olan Şiiler ortaya çıkacaktır), Muhammed'in ailesinden gelen (birinci dereceden veya uzak) akrabalarını tanımlar.

rafından aktarılır. Rivayete göre, günlerden bir gün Mansûr, kendilerini tamamen Ebû Müslim'in ellerine teslim eden, ona hürmette kusur etmeyen ve onu tüm kalpleriyle seven askerleri (özellikle de Horasan sakinlerini) görünce duyduğu üzüntüden söz eder Hâlid'e. Bu bağlılığı ortadan kaldırmak için kullandığı hilelerin de hiçbir sonuç vermediğini; bu yüzden de cesaretinin kırıldığını söyler.

"Ey Müminlerin Emiri," diye yanıt verir Hâlid. "Bu durumun çaresi bendedir."

"Peki nedir?"

"Ebû Müslim'e, askerlerini teftiş etmesini buyur. Horasan'da yaşayan Arapları, isimlerini koruyarak var olan konumlarında tutsun; birer müvekkile dönüşüp, patronlarının isimlerini alan Arap olmayan kişileri de defetsin."

Mansûr, Ebû Müslim'e bu şekilde bir mektup yazar. O da, genel bir teftiş için askerlerini çağırır; içlerinden bir bölümünü gözden geçirir ve Arap olmayanları içeren listeler çıkarır. İkinci gün de aynı şekilde davranır. Üçüncü gün, askerleri çağıran ikaz sesine kimse yanıt vermez. Araplar arasından biri gelip ona der ki:

"Allah seni yüceltsin, ey Emir. Diğerlerinin boyun eğmesini sağlayan emirlerine tercihen kendisi boyun eğmeye başlayan kişi, senin bulunduğun mevkidedir. Bu, senin iyiliğin ve otoritenin korunması için verdiğim bir öğüttür."

"Ben hayatım boyunca bu şekilde davrandım," diye yanıt verir Ebû Müslim. "Peki, bu konuda ne düşünüyorsun?"

"Niçin Horasan'da yerleşmiş Arap olmayanların haklarını ellerinden aldın?"

"Sultan'ın emirlerine uymak için."

"Bu durumda kendi haklarından da feragat etmelisin, çünkü sen İsfahanlı olmana karşın, kendini Horasanlı Arapların arasında sayıyorsun."

Ebû Müslim bir anlığına düşünür; ardından yerinden aniden kalkarak haykırır:

"Demek ki tüm bunları bana zarar vermek için tertip ettiler!"

Sahip olduğu iktidar Müminlerin Emiri tarafından fark edilince, ona bu emri verdirterek elindeki şöhretten mahrum kalmasını istediklerini ve bu hilenin de onun safında yer alan Hâlid tarafından tertip edildiğini o vakit anlar.

Marifetli bir yanıt

Rivayet olunur ki Musa'nın döneminde yaşayan firavunun, Assım bin Malik bin el Rayyân isimli bir veziri vardır. Bu vezir, Musa bin İmrân Aleyhisselam'ın etkisi altında kalıp, gizlice Allah'a inanır ve bir süre ibadetlerini yaparken inanışını gizli tutar. Firavunun çevresinden biri –ki bu kişi saray ahalisindendir– vezirin dini inanışını anlar. Zaten, efendisi nezdindeki ayrıcalıklı konumundan dolayı onu kıskanmaktadır. Günlerden bir gün firavuna der ki:

"Assım gökteki Allah'a, Musa'nın ve Harun'un Allah'ına inanıyor. Senin yaptığın iyilikleri reddedip, senden başkasına tapıyor."

Firavun, Allah'a tüm sadakatsizliğine ve kötülük yapmaya meyilli oluşuna rağmen, kırk dindar ve imanlı kişinin tanıklığı olmaksızın bir kişinin diğerine karşı yönelttiği suçlamayı asla kabul etmemekte, ancak bu şekilde bir konu hakkında söylenenler arasında bir kıyaslama yapabilmektedir. Vezire ithamda bulunan kişiye sorar:

"Bir tanığın var mı?"

"Evet," diye yanıt verir beriki.

Hepsi, Assım'ın gökteki Allah'a inandığını ve firavunun iyiliklerini reddettiğini söyleyen, kırk adam getirir huzuruna.

Firavun, vezirini çağırıp sorar:

"İnsanların seninle ilgili söyledikleri hakkında ne diyeceksin?"

"Ne söylüyorlar?" diye sorar vezir.

"Senin Musa'nın ve Harun'un Allah'ına inandığını; bana sadakatsizlikte bulunduğunu ve benim iyiliklerimi reddettiğini söylüyorlar."

"Onları kimin yarattığını, onlara kimin var olma imkânı sağladığını, onları kimin yaşattığını ve ileride kimin öldüreceğini sor hepsine."

Firavun onlara bu soruyu sorar. Yanıt verirler:

"Sen, ey kral hazretleri."

"Benim söyleyeceklerimin tanığı olun," diye yanıt verir vezir. "Ey sen, kral hazretleri, bu sözleri de, belgelenmiş bir yanıt olarak kabul et; onları yaratan, beni de yarattı; onlara var olma imkânı sağlayan, bana da sağladı; onları yaşatan beni de yaşattı, onları öldürecek olan beni de öldürecek."

Veziri şikayet eden kişiye dönen firavun, sorar:

"Tüm bunlar hakkında ne söylüyorsun?"

"Sadece şahsım için merhamet ve af diliyorum."

Vezir, bu noktada araya girer ve der ki:

"Ey kral, beni mutlu etmek istiyorsan, onu affet."

Bu olaydan sonra vezir, firavunun nezdinde çok daha üstün bir rütbeye erişir.

Kazançlı bir işlem

İbrahim bin İshak el Mavsilî[1], ona babası tarafından anlatılmış olan şu hikâyeyi aktarır: "Günlerden bir gün, Yahya bin Hâlid bin Bermek'i[2] görmeye gittim ve elimdeki paranın azlığından yakındım. Bana yanıt verdi:

'Çok yazık! Sana yardım etmek için ne yapabilirim? Şu anda kasada hiç param yok. Bununla birlikte, senin için şöyle bir kurnazlık yapabilirim. Sana şimdi önereceğim konuda elini çabuk tutacaksın. Mısır'ın efendisi bana bir ulak göndermiş. Buraya gönderdiği kişinin elinden hediyemi almamı istiyor. Bu ricasında birçok kez ısrar etti; ama ben sürekli reddettim. Bana istediğini yaptırmak konusunda son derece kararlı olduğunu düşünüyorum. Öte yandan, senin bir esirini satın almak için üç bin altın para teklif edildiğini, ama ona karşı duyduğun aşktan ötürü esirini satmaya yanaşma-

1 İran asıllı büyük Arap müzisyen. 125/742 yılında Kûfe'de doğdu; 188/804 yılında Bağdat'ta öldü.

2 Halife Harun Reşid'in (170/780'den 193/809'a dek Bağdat'ta hüküm sürdü) on yedi yıllık veziri. Gözden düştükten sonra, 189/805 yılında hapiste öldü (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e, s. 239-242).

dığını öğrendim. Esiri bir hediye olarak talep edeceğim ve Mısırlı ulağa, esirden çok hoşlandığımı söyleyeceğim. Ama, esiri üç bin altın paradan daha ucuza satmamaya çalış. Eğer onu satın alır ve bana hediye ederse, esiri alacağım ve onu sana geri vereceğim. Ama her şey anlattığım şekilde yapılmalı.'

Anlatıcı, devam eder: "Evime döndüm. Öğleden sonra adam gelip esirimin fiyatı konusunda benimle pazarlığa başladı. Ona dedim ki:

'Onu ancak otuz bin altın paraya satarım.'

"Pazarlık yapmaya devam etti; ta ki fiyatı yirmi bin altın paraya indirene dek. Bunu işittiğimde, kalbim o denli hızlı çarptı ki, bu parayı reddetmekten korktum. Onu sattım ve altınları aldım. Ardından, Yahya bin Hâlid'in yanına gittim. Bana sordu:

'Esirin satışı nasıl geçti?'

"Olan bitenden onu haberdar kıldım ve ekledim:

'Fiyatı işittiğimde artık daha fazla karşı koyamadım.'

"Dedi ki:

'Ey cimri, esiri benden geri al. Orada Acem toprağının efendisinin bir ulağı var, onun da amacı Mısırlınınkiyle aynı. Eğer seninle esirin fiyatı konusunda tartışmaya başlarsa, ondan en az beş bin altın para iste. Bu parayı ödeyerek satın almak zorunda kalacak.'

"Yeniden eve gitmesine izin verdim. Söz konusu adam gelip beni buldu. Ondan elli bin altın para istedim. Otuz bin altın para ödemeye hazır olana dek benimle pazarlık etti. Bu meblağı duyduğumda kulaklarıma inanamadım, kalbim o denli hızlı çarptı ki, kabul etmek zorunda kaldım. Esiri ona verdim; ardından da Yahya bin Hâlid'in yanına gittim.

'Esiri nasıl sattın?'

'Ona gerçekleri anlattım.'

'Yazıklar olsun sana!' diye haykırdı. 'İlk satıştan hiçbir ders almadın mı?'

'Onu reddedemeyecek kadar heyecanlandım.'

'Git esirini bul ve onu benden geri al.'

'Yüce Allah'ın önünde beyan ederim ki, esirim artık özgür ve onu eş olarak alıyorum.'

"Bunun üzerine, beni onurlandırmak için bir elbise hediye etti."

Vergi kaçakçılığı

Bu hile, Hâmid bin el Abbâs[1] tarafından kullanıldı; ardından da yakınlarına şu şekilde aktarıldı: "Vezir Ali bin el Cehm beni hapse attığında, muhafız olarak bir kapıcısını görevlendirdi. Kapıcıya hediyeler verdim ve ona hayırsever yüzümü gösterdim. Bu kapıcı, izin almaksızın vezirin yanına girebiliyordu; çünkü uzun zamandır onun özel hizmetçiliğini yapmıştı. Bir gece benim yanıma gelip şöyle dedi:

'Vezir, Ali bin el Furât'ın[2] mallarını gasp edip dedi ki: 'Senin dışında hiçbir adam, Hâmid'i devlete daha fazla para ödemeye zorlayamaz. Ödemesi gereken vergilerin geri kalanını elde etmek için yasalar tarafından belirlenen cezaları ona uygulaman gerekir.' Vezir, yarın sana danışacak ve bu konudan söz edecek. Kendini savunmak için ona söyleyeceklerine şimdiden hazırlan.'

'Biraz düşününce aklıma binbir tane hinlik geldi ve aralarından şunu seçtim: Arkadaşlarımdan birine mektup yazıp, kaderim belirlenene dek ailemi doyurmak için ondan bin altın para talep ettim. Dostum, arka sayfaya bir özür yazısı yazarak, mektubu bana geri gönderdi; ödünç para veremeyeceğini, çünkü karşılığında değerli bir eşya almaksızın kimseye bir kuruş para vermeyeceğine dair büyük yemin ettiğini söyledi.

"Bunun üzerine mektubu aldım ve başımın üzerine, saçlarımın arasına sakladım. Ertesi gün, vezir beni çağırıp benden para istedi. Mektubu çıkarıp ona uzattım. Okudu; davranışından dolayı utandı ve ödemem gereken meblağdan beni muaf tuttu."

1 306/918 ila 311/923 yılları arasında yaşayan Halife el Muktedir'in veziri.
2 Halife el Muktedir'in eski veziri.

Sahte mektup

Vezir el Muhallabî[1], bir askeri sefer sırasında, günlerden bir gün, silah arkadaşlarından Sâbûr'un kullandığı oklarla ilgili şu şikayeti işitir:

"Hariciler bize karşı zehirli ok attıkça savaşamayız."

"Bu okları kimin imal ettiğini biliyor musunuz?" diye sorar onlara.

"Sâbûr'un yanında çalışan bir adam. İsmi de Eyüp'müş."

"Sizi bu tehditten kurtarmak için elimden geleni yapacağım, Allah'ın izniyle," der onlara.

Bunun üzerine o adama bir mektup yazar ve şu ifadeleri kullanır:

"El Muhallab bin Ebû Sufra'dan[2] bize mektup gönderdin ve içeriğini mükemmel bulduk; özellikle de Sâbûr'un yanından ayrılmanla ilgili olan bölümü. Seni bu hislerinden ötürü tebrik ederiz ve yakın zamanda sana emirlerimizi ileteceğiz. Sana şimdiden birçok hediye hazırladık ve iyi bir kul olduğundan sana onları vereceğiz."

Yanındaki adamlardan birine mektubu verir ve der ki:

"Sâbûr'un askerlerinin geçiş güzergâhında bekle."

Adam mektubu alır ve Sâbûr'un askerlerinin yoluna çıkar. Adamlar onu yakalarlar ve ağzını ararlar; ardından mektubu alıp Sâbûr'a verirler. Sâbûr mektubu okuduğunda, Eyyub'un öldürülmesini emreder ve der ki:

"Benim kanımı dökmek için el Muhallab'la bir olan birini ben de asla affetmem."

İşte, Sâbûr'un askerlerinin topyekûn mağlubiyetinin nedeni budur.

İlgili bir vezir

Vezir Mâdaveyh, insan yüzlü şeytanlardan biridir ve kalleşliğiy-

1 Müizzüddevle'nin veziri.

2 Ailesinin ismi de el Muhallab bin Ebû Sufra idi ve kendisi, Emeviler'den Şam halifesi 1. Muaviye'nin hizmetindeki bir komutandı. Horasan valisiyken, 82/701 yılında öldü. (Bkz. *Propos des Arabes*, a.g.e, s. 214-216)

le herkesi geride bırakır. Günlerden bir gün, Zenclerin kralının yanına gelir ve ona der ki:

"Allah'ın selameti üzerinde olsun, ey imam. Sana gelmek için Kaydam köyü ahalisini terk ettim. O köyde Allah'a ibadet etmezler. İlahi yasanın gereklerini asla gözetmezler. Hepsinin evleri başlarına yıkılmalı; kanları akıtılmalı; çocukları ve eşleri, savaş ganimeti olarak alınmalı. Onların eline düşmekten, hile yoluyla kurtuldum."

Bu sözler, söz konusu kişi üzerinde büyük bir etki bırakır. Ahaliyi yola getirmek için kimi görevlendirebileceğini düşünürken, adam ona sorar:

"Ey imam, bu konuda birkaç kelam etmeme izin verir misin?"

"Ne diyeceksin?"

"Bu köyün zenginliği, hasatlarının verimli olmasından ve ahalinin keçi sürüleri kadar hızlı çoğalmasından ileri gelir. Eğer İslam'a yönelirlerse, ibadet yaparken izleyecekleri yolu, kendi ibadetinle karşılaştırıp tiksinirsin. Onları yönetmek için hasatlarını alıkoyacak, ellerinden mümkün olan en fazla miktarda parayı zorla alacak ve bu zenginlikleri öküzler ve eşeklerin üzerinde sana taşımaya mecbur bırakacak birini bulman gerek."

"O insanları senin yönetmeni istiyorum," der Zenclerin kralı.

Mâdaveyh, göreve atandığına dair mektubu alır ve bu insanlardan vergi olarak yirmi bin altın para toplar. Tüm parayı kendine saklar ve el Ahvâz'a[1] yerleşir; ölene dek bu servetle yaşar.

Kırbaçlanan adam

Masrûr'un veziri, el Mutamid'in[2] ordusunun generali Naîm bin el Ferec'in hilesi, Kâtip Ebû İssa el Dînârî tarafından aktarılır. Masrûr'un, Buharalı Takîn'i yenecek güce sahip olmadığı bir dönemde (mücadelenin nedeni, Takîn'in halifeye itaat etmemesidir), isyancının Zenclerin efendisiyle ortaklık kurma niyetinde olduğuna

1 Huzistan'ın başkenti. Irak'ın doğusunda bir eyalet.
2 Abbasi halifesi. 256/870 ila 279/892 yılları arasında yaşadı.

dair peşi sıra haberler gelmeye başlayınca, Masrûr veziri Naîm'i çağırır ve ona der ki:

"Bil ki, Buharalı Takîn'in, birliklerini Zenclerin efendisiyle aynı safta tutacağına dair birbiri ardına raporlar ulaşıyor elime. Eğer bunu yaparsa, sultandan destek alamam ve bu durumda Takîn'i geri püskürtemeyiz. Dolayısıyla, onun elindeki güçleri öğrenmeni ve niyetinin ne olduğunu ortaya çıkarmanı istiyorum senden."

Vezir yanıt verir:

"Evet, bunu yapabilirim. Ama tek bir koşulum var: Sana söyleyeceğim şekilde davranacaksın bana."

"Nasıl?"

"Elbiselerimi çıkaracaksın, beni kırbaçlayacaksın ve kaçamayacağım bir yere beni hapsedeceksin. Seni korkutan adamın yanına gitmeme izin vereceksin, onun yaşadığı bölgeden, erişebildiğim ve senin bilmen gereken tüm bilgileri toplayacağım."

"Benim karşımda böyle bir durumdayken, kırbaçlanmaktan nasıl korkmuyorsun?" diye yeniden sorar Masrûr.

"Senin önerdiğin hedefe ancak bu şekilde ulaşabilirim. Eğer merak ettiğin bilgilere erişmemi istiyorsan, derhal harekete geç ki korktuğun başına gelmesin; yoksa bu otoriten üzerinde kötü bir etki doğurur."

Masrûr, bunun üzerine, Naîm'e kızmış gibi davranır; ona kırk kırbaç vurulmasını emreder ve onu ahırına hapseder. Naîm, geceleyin buradan kaçar ve sığınmak üzere onu Buharalı Takîn'in yanına götürecek yolu izler. Takîn'in yanına vardığında, onu bitkin halde gören adam haykırır:

"Yazık! Neler geldi başına?"

"Kabul odasındaki herkesi dışarı çıkar; ancak o zaman söylerim," diye yanıt verir Naîm.

Oda boşaldığında, Naîm der ki:

"Masrûr, bana karşı adaletsiz davrandı. Bana beslediği sevgiden artık eser yok; onurumu yerle bir etti. Aslında, hiç suçum yokken bana kızdı ve gördüğün gibi beni kırbaçlattı."

Kırbaç izlerini gösterir ve ekler:

"Servetimi elimden alıp ailemi dağıttı; beni ahırına hapsetti. Ama, senin yanına gelebilmek için elimden gelen tüm hileleri yaparak oradan kaçtım. Masrûr, despotluğa susamış biri; bunu kendi gözlerimle gördüm."

Tüm bunları işiten Takîn, Naîm'i onurlandırmak üzere bir elbise verir; onu sarayında konuk olarak ağırlar ve onu himayesi altına alır. Ardından, onu sürekli ziyaret etmeye başlar. En gizli düşüncelerinden, halifeye itaat etmeyi reddetmesinden, Zenclerin efendisiyle yakınlaşmasından söz eder ona. Naîm de ona der ki:

"Masrûr'la ilgili olarak; ne o seni görecek, ne de sen onu göreceksin; çünkü kendi kişisel çıkarlarıyla uğraşmakla meşgul. Horasan ve dağlık kentlerin zararına, kendisini zenginleştirmeye çabalıyor. Burada yapılması gereken en iyi şey, onun elindeki bölgeleri ele geçirmen. Zencler, ancak bu mücadelenin galibinin kim olacağını gördüklerinde, Tustar Vadisi'ne[1] doğru ilerleyeceklerdir.

Takîn, bu fikri kabul eder ve halifeye başkaldırmaya hazırlanır. Ardından Naîm gelip ona der ki:

"Bana çok iyiliğin dokundu ve benim gözümde bu konuda diğerlerinden çok daha üstünsün. Çocuklarımdan bazıları halen çok küçük. Eğer izin verirsen, onları gizlice buraya getireyim ki, seninle birlikte ve senin otoriten altında sonsuza dek yaşayalım."

Takîn izin verir ve başkentteki elçisine, Naîm'in ailesine gereksinim duyduğu her şeyi vermelerini emreden bir mektup yazar.

Bunun üzerine Naîm, Masrûr'un huzuruna çıkar. Masrûr, ona sorar:

"Bana ne havadisler getirdin?"

Yanıt verir:

"Bu adam daha sert bir tavır almadan ve güçlenmeden önce onu iyi takip et. Kürtlerle bağlantıya geçmiş; onları kendi hizmetine almak için askerlerini üzerlerine salıyor."

Masrûr, gece gündüz demeden ordusuyla birlikte ilerlemeye

1 Kuzistan sınırında; dolayısıyla Zenclerin kontrolündeki bölgelere yakın.

başlar; tüm menzilleri yakıp geçer. Takîn, onun kısa bir süre içinde el Sûs'a geldiğini öğrenir. Masrûr, ondan övgülü sözlerle bahsetmekte; onun idare yeteneğini takdir ettiğini ifade etmektedir. Takîn'in arkadaşlarından biri, duyduklarını ona aktarmak üzere bir mektup yazar. Takîn, planına ilişkin hazırlıkları henüz tamamlamadan Masrûr'un karşısına çıkmak ve onu Tustar Vadisi ve Tahs civarında karşılamak üzere ilerler. Kabul odasında toplanan insanlar arasında Naîm'i görür; kendisi, Masrûr'un yanında durmaktadır. O anda anlar ki, kendisine çok kötü bir harekette bulunulmuştur. Masrûr ona der ki:

"Ey Takîn, efendine karşı isyan etmek, onun izinden ayrılıp, düşmanlarla birlik olmak istedin."

Yanındakilere emirler verir. Takîn'in elinden kılıcı ve kemeri alınır. Orduda bir panik havası doğar. Bir grup asker, el Muhallabî'nin safına katılır. Masrûr, geri kalanların güvenliğini garanti altına aldığını söyler. Takîn'in elindeki tüm zenginlikleri ve birikimlerini gasp eder. Ardından onu öldürür ve her zaman yaşadığı yere geri döner.

Yeteneksiz bir komutanın atanması

Du'l-Riyâsetin'in, yani nam-ı diğer "biri sivil, biri askeri iki orduya komuta edenin[1]," Muhammed[2] tarafından Ali bin İssa'ya karşı savaşması için, bir başkasına tercih edilmesi hile sayesinde olmuştur. "İki ordunun komutanı", el Fadıl bin el Rabî'nin işlerinde sürekli olarak danıştığı adamı etkilemek ve ona şunu söylettirmek üzere bir hile tertipler:

"Konseydeki herkes, Gazza'yı komutan olarak tayin etmek konusunda uzlaşsa bile, benim fikrim yine de Ali bin İssa'yı komutan yapmak olacaktır."

1 El Fadıl bin Sehl'den söz ediliyor. Bu unvan, kendisine Halife el Memûn tarafından, hizmetlerinin ödülü olarak verilmiştir. El Memûn, 813 ila 833 yılları arasında hilafet sürmüştür.

2 Muhammed el Amîn, el Memûn'un erkek kardeşi ve taht mücadelesinde rakibidir.

Ali'nin ideal aday olması için, danışmana şu haberi gönderir: Horasan sakinleri[1], Ali hakkında çok konuşmakta; ondan nefret etmekte, Muhammed'in ordusunun ilerleyişine ise sempatiyle yaklaşmaktadırlar. Aslında, "iki ordunun komutanı", bu askeri sefer sırasında Ali bin İssa'yı yok etmeye niyetlidir.

El Fadıl bin el Rabî, her zaman fikrini aldığı adama danıştığında, şu yanıtı alır:

"Ali bin İssa eğer harekâtta bulunursa, sahip olduğu gücü, başına buyrukluğu, Horasan'da valiyken kendi cebinden beslediği insan sayısı ve herkese yaptığı iyiliklerden dolayı, onların gözünde sıra dışı bir niteliğe bürünecek."

El Fadıl bin el Rabî tavsiyeye uyar. Meclisteki herkes, Ali bin İssa'nın seçimine onay verir. O da, "iki ordunun komutanı" Du'l-Riyâsetin'in planına yanıt verecek şekilde, etrafta yankı uyandıran bir başarısızlığa kurban gider.[2]

Olaylardan çıkarılan ders

Şu hile, Ebû'l Hasan Bin el Furât[3] tarafından kullanılmıştır. Günlerden bir gün, el Muktedir bi'l Lâh, Zaydân Sarayının kâhyası aracılığıyla, Ebû'l Hasan bin el Furât'tan kişisel bir işinde kullanmak üzere, acilen yirmi bin altın para nakit borç para talebinde bulunur. İbnü'l Furât, parayı hazırlar; ancak, ne mektup ne de ulak aracılığıyla iletebileceğini söylediği bir şeyden onu haberdar etmek için, el Muktedir ile ayrı bir yerde görüşme talep eder. El Muktedir, onu bu koşullarda huzuruna kabul etmeye razı olur. Zaten, kendisi de sık sık habersiz şekilde onu görmeye gidip, yanında kalmakta; onunla konuşmakta ve işlerinde ondan nasihat almaktadır. Onu o gün kabul eder. İbnü'l Furât içeri girer; halifenin önünde oturur; ardından

1 El Memûn ve veziri el Fadıl bin Sehl'in saklandığı yer.

2 Bu hikâyede, Muhammed el Emîn'in yerine el Memûn getiriliyor ve Horasan'dan Bağdat'a gelip halife oluyor. Yeteneksiz komutan Ali bin İssa ise, bu mücadeleler sırasında ölüyor.

3 Halife El Muktedir'in veziri.

yanında taşıdığı ve içinde onar bin altın para bulunan iki heybeden birini alıp açar; el Muktedir'in önünde içlerini boşaltır ve ona der ki:

"Ey Müminlerin Emiri; ücretler ve ikramiyelerden dolayı mallarının yağmalanıp tükendiğini sana daha önceden haber vermiştim. Her ay sonunda sadece kendisi için bu gördüğünün iki katı, yani yirmi bin altın para alan bir adam hakkında ne düşünürsün?"

El Muktedir, bu gelirin çok yüksek olduğunu söyler ve gözü korkar:

"Lanet olsun ona!" diye haykırır. "Peki, bu adam kimdir?"

"Ali bin Muhammed el Havârî'den söz ediyorum."

İbnü'l Furât, bu adamı görevlerinden azletmeyi ve evini barkını başına yıkmayı önerir.

"Ve yine bu adam, elde ettiği tüm üstünlüklerin, hediyelerin, değerli bibloların, tarlaların yanı sıra, üstlendiği kamu yararına çalışmalardan da kâr elde etmektedir."

El Muktedir, aniden yerinden kalkar; İbnü'l Havâri'ye karşı nahoş davranışlar sergileme fikrini geçirir zihninden. İbnü'l Furât ise, altın paraları heybesine geri koyar. Bu meseledeki amacını gerçekleştirmiştir; çünkü bu denli büyük bir meblağdan söz etmek, onu görmekle aynı etkiyi doğurmaz. On gün içinde, İbnü'l Havârî yakalanıp hapse atılır; İbnü'l Furât da, halifeye ödünç verdiği parayı geri almış olur.

Ordunun zayıflaması

Bu hile, Kaytam bin el Abbâs tarafından kullanılmıştır. Halife Mansûr'un askerleri günün birinde ona karşı ayaklanırlar ve Altın Kapı'nın[1] önünde onunla mücadeleye tutuşurlar. Bunun üzerine, halife, Kaytam bin Abbâs bin Abdullah bin el Abbâs'ın sarayına sığınır. O sıralarda, Abbasi Hanedanlığı'nın şeyhi ve onların halife nezdindeki temsilcileri sıfatını taşımakta, herkesten saygı görmektedir. El Mansûr ona der ki:

1 Yuvarlak Kent'in merkezindeki sarayın kapılarından biri, halife Mansûr tarafından yaptırılmıştır.

"Şu anda içine düştüğümüz durumu görmez misin? Askerler bize karşı birlik oldular! Bizim elimizden gücümüzü almaya kalkışmalarından korkarım. Bu konudaki görüşün nedir?"

"Ey Müminlerin Emiri," diye karşılık verir Kaytam. "Bu konuda bir görüşüm var. Eğer onu sana açıkça söylersem, askerlerin daha fazla baştan çıkacak. Eğer bu görüşümü sana söylemeksizin uygulamama izin verirsen, o zaman da halifelik rütben güçlenecek ve askerlerin senden çekinecek."

"Planında, benim halifelik rütbemle ilgili bir şeyi kullanacak mısın?"

"Söylemem."

"Planını uygula," diye emreder halife Mansûr.

Kaytam evine döndüğünde, genç esirini çağırır ve ona der ki:

"Yarın, Müminlerin Emiri'nin sarayına dek benim peşimden geleceksin ve saray avlusunda oturacaksın. İçeri girdiğim gibi, saray eşrafı çevremi sardığı anda, katırımın dizginlerini tutacaksın. Allah'ın Elçisi Aleyhisselam adına, el Abbas'ın ve Müminlerin Emiri Mansûr adına bana şunu söyleyeceğine yemin et: 'Ey sen, sana soracağım soruya net bir cevap ver!' Seni iteleyeceğim ve sana kötü davranacağım. Hiç korkma. Yeniden beni sorgulamaya başla. Sana vuracağım; ama sen daha da ısrar edip bana soracaksın: 'Hangi soy daha soyludur; Yemenli Araplar mı, Mudarlı Araplar mı?' Soruna yanıt verdiğimde, katırın dizginlerini bırakıp istediğin yöne gideceksin; çünkü o zaman artık benim esirim olmayacaksın; özgürlüğüne kavuşmuş olacaksın. Bunu Yüce Allah'ın huzurunda beyan ediyorum."

Genç esir, efendisinin emirlerine uyar ve Kaytam'ın ona söylediği şekilde davranır. Hizmetçisinin sorusuna yanıt olarak, şöyle der:

"Mudarlı Arapların soyu daha soyludur; çünkü Allah'ın Elçisi (s.a.v), onların arasından çıkmıştır; çünkü Mekke'de bulunan Kâbe, onlara aittir ve Allah'ın halifesi, onların arasından seçilmiştir."

Bu sözlerin üzerine Yemenli Araplar sinirlenirler; çünkü onların keşiflerinden herhangi bir şekilde söz edilmemektedir. Kumandanlarından biri haykırır:

"Tüm bunlar, Yemen halkının meziyetleri olmasa gerçekleşmezdi."

Ardından, esire emreder:

"Şeyhin katırının yanına yaklaş ve hayvanın karnını yar."

Diğeri emre uyar. Mudarlı Araplar öfkelenirler. İçlerinden biri, esire, diğerini cezalandırmasını emreder. Esir, hızını alamayıp kılıcını diğerinin eline indirir ve eli keser. Arapların iki hizbi birbirinden ayrılır ve aralarında savaş çıkar. Ordu, iki gruptan birini desteklerken taraflara bölünür. Kimileri Mudar'ı destekler, kimileri Yemen'i, kimileri de Horasan halkını.

Bunun üzerine Kaytam, Mansûr'un yanına gider ve olanlardan kendisini haberdar eder:

"Askerlerinin arasına nifak tohumları ektim," diye ekler. "Ve onları taraf kıldım; her biri, diğer tarafın üstünlüğünden korkar oldu."

Mansûr'un otoritesi, bu durumun ardından güçlenir ve halifelik rütbesini korur.

Erzak hesaplamasında hata

Bu hile, Çin kralının veziri tarafından kullanıldı. Şahmir Ebû Karib bin İfrîkus, bin Abraha, Yustâsaf[1] devrinde kral[2] olur; tebaasına despotça davranır; hanedanlığına komşu ülkeleri talan edip, Irak'ı işgal eder. Yustâsaf, ona sadık kalacağına söz verir. Bunun üzerine Şamir, istikametini ordusuyla birlikte Çin'e çevirir; ta ki Sogdiana'ya varana dek. Bu memleketin insanları, bugün "Semerkand" diye bilinen yere sığınır. Şamir, onların etrafını sarar ve hiçbir topluluğa ayrıcalık tanımaksızın kente saldırır. Kenti yerle bir eder, bu yüzden de oraya "Şamir kand" denmiş (yani "Şamir yıktı"); daha sonraları kent yeniden inşa edildiğinde "Semerkand"a dönüşmüştür. Ardından, Çin'e doğru ilerleyişini sürdürür. Bu haber Çin kralının kulağına dek varınca, kral mağlup olacağına ve kentlerinin harabeye döneceğine kesin gözüyle bakar. Bunun üzerine

1 Pers kralı.

2 Büyük olasılıkla Yemen kralı.

vezirini çağırır ve ondan fikir alır.

"Onu yenmek ve askerlerini etkisiz hale getirmek için bir hile bul," der.

"Emrin üzerine," diye yanıt verir vezir.

Burnunda bir delik açıp yüzünü bıçakla yaralar ve Şamir'in yanına gider. Şamir, o sırada en yakın su kaynağına on günlük yürüme mesafesindeki, kurak bir alanda bulunmaktadır. Çin kralının, Şamir'in ordularına direnmeme yönünde kendisine verdiği öğüde kulak asmadığı için, kendisini bu şekilde cezalandırdığını anlatır ona. Beriki, izlenecek yol ve en yakın su kaynağının nerede bulunduğunu öğrenir ondan. Vezir yanıt verir:

"Bulunduğun bölgeden içeri doğru ilerlersen su kaynağına ulaşmak için önüne üç aşama çıkacak."

Şamir ve ordusu, üç etaplık su erzakı alırlar yanlarına. Erzak bitince, geriye bir yudum su kalmaz. Şamir, bu bilgiyi kendisine veren adamı çağırmalarını ister. Ama adamı bulamazlar. Bunun üzerine, kaybetmesi için yapılan bir hilenin kurbanı olduğunu anlar. Ardından, o ve ordusu, susuzluktan kırılırlar.

Alışkanlığın gücü

Kûfe kuşatması sırasında Hartama[1], kenti zorla ele geçiremeyeceğini anladığında, amaçlarına ulaşmak için hileye başvurmaya karar verir. Kolları sıvar ve Kûfe'den iki fersah ötede, el Hârita isminde küçük bir kasaba kurar. Orada sadece, kente doğru akan derenin etrafına kurulan bendin altındaki bataklığın kalmasına izin verir. Ardından askerlerine, yer değiştirirken düzenli olarak bendin altından geçmelerini emreder. Bunun sonucunda su, akışkan bir tür çamura dönüşür ve Kûfe sakinleri, artık bu suyu içemez olurlar.

Ardından Hartama'nın askerleri, atlarına binip aniden saldırarak,

---

1 Hartama ibn Ayan, Halife el Memûn'un komutanı. Ali'nin tahtına talip olan Muhammed ibn İbrahim, nam-ı diğer İbn-Tabâtabâ'nın bulunduğu Kûfe kentini ele geçirmekle yükümlüydü.

kenti ele geçirmek istercesine kente doğru ilerlerler. Kent sakinleri her seferinde silahlanır ve saldırıya karşı direnmek üzere yerlerini alır; o ise onları o halde bırakıp, ordugâhına geri döner. Kuşatma altındakiler artık bu şekilde hareket etmekten bıkana dek gidip gelmeleri sürdürür. Bir süre sonra Hartama fark eder ki, onlara doğru ilerlerken, artık insanlar silahlarına sarılmamaktadırlar. Bunun üzerine, yanına mümkün olan en fazla sayıda ve en iyi silahlarla kuşanmış askeri alarak kente saldırır. Saldırıyı başlatır: Kent sakinleri, herkesi silah başına çağırır; ama alışkanlık gereği, ikazı ciddiye almazlar. Bu şekilde Hartama kenti fetheder ve sakinlerinin çoğunu katleder.

Zorlu bir askeri sefer

Cafer bin Muhammed el Aşat, bir askeri sefer sırasında düşmanlarını yenmek için şu hileye başvurmuştur: İfrîkiye[1] sakinleri, Halife el Reşid devrinde merkezi otoriteye başkaldırırlar. Bunun üzerine, beriki, bir grup komutanla birlikte Cafer el Aşat'ı huzuruna çağırır ve onlara akıl danışır. İçlerinden çoğu, ordu gönderme yanlısı değildir; çünkü hem memleketin ücra bir köşesidir, hem de ordunun yanında bolca erzak taşıması gerekecektir. Cafer sessizliğini korur; tek bir kelime dahi etmez. El Reşid ona sorar:

"Bana verilen tavsiyeler hakkında ne düşünüyorsun?"

"Ey Müminlerin Emiri," diye yanıt verir Cafer. "İsyankârların üzerine büyük bir ordu göndermen ve ordunun yanına ihtiyacı olan erzakı vermekten sakınmamandan yanayım."

"O orduya senin kumanda etmeni istiyorum," diye buyurur halife el Reşid.

"Kabul. Tek bir şartla: Gereksinim duyduğumuz şeylerin hepsini bize vereceksin," diye yanıt verir Cafer.

"Ne gerekiyor?" diye sorar el Reşid.

"On bin insan gerek ve bunlar, Horasan ahalisi arasından seçilmeli; her birine bir yıl yetecek kadar erzak verilmeli."

1 Afrika'daki eski Roma eyaleti; yani günümüzün Tunus'u.

El Reşid, istediği kadar askeri verir. Cafer, onlarla birlikte yola çıkar ve İfrîkiye sınırlarına varana dek ilerler. İsyankârların kentiyle en son su kaynağı arasında, su bulunmayan, karargâh kurulabilecek uygun herhangi bir alanın olmadığı, on fersahlık uzun bir çöl vardır. Geride, bir dağın üzerinde suyu bol bir kaynak bulunmaktadır. İfrîkiye sakinleri, üzerilerine doğru ilerleyen bir ordu gördüklerinde, her defasında onun özgürce yoluna devam etmesine izin verirler ki, çölü geçtikten sonra karşılarına susamış ve yorulmuş şekilde çıkabilsinler. İşte o anda karşılarına çıkarlar; muharebeyi başlatıp orduyu çöle doğru geri püskürterek, orada susuzluktan ölmelerini sağlarlardı.

Cafer, çölün kıyısına vardığında, dağdaki su kaynağının yakınlarına yerleşir; kampın etrafına çukurlar kazdırır; içlerine de söz konusu su kaynağının akmasını sağlar. Ardından silah arkadaşlarına, atlarını dinlendirmelerini emreder ve her birine rahat rahat yaşamalarını sağlayacak erzaklardan dağıtır. Ardından, hepsini, çevre köylere ani saldırılarda bulunmaya gönderir ve İfrîkiye ahalisinin bir araya gelip, aralarındaki mesafeyi kendi başlarında katetmelerini beklemeye koyulur; bu şekilde geldikleri anda onlarla muharebeye girişecektir. Ordusunu bir araya getirene dek, bu şekilde geri planda bekler; bu sırada, onlara İfrîkiye tüccarları ve bölgedeki köylüler arasından topladığı seksen bin asker daha eklenmiştir.

Yeni birliği üç gruba ayırır ve başkaldıran kente doğru ilerleyip ilk grubu buraya gönderir. Bu askerler, kent sakinlerinin yanına vardıkları gibi, onlara saldırılacağını haber verirler. Kent sakinleri silahlarını kuşanıp yanlarından ayırmazlar. Ardından, şehirden yaklaşık üç fersahlık bir mesafeye dek uzaklaşıp savaşmak üzere mevzilenirler. Cafer, bunun üzerine birliğin ikinci grubunu, muharebe talep etmek üzere kente doğru gönderir. Bu yeni gelen grupla mücadele etmek için diğer silahlı sakinler, kentten biraz daha uzaklaşır. Üçüncü silahlı grup ise kentten çıkar ve onları gün ortasında yakalar. Cafer'in ordusuyla birlikte arkalarında olduğunu haber verir. Cafer'in ordusu su ihtiyaçlarını gidermiş ve dinlenmiştir; düşman-

lar ise yorgun, susuzdur; arkalarında ne dinlenecekleri bir yer, ne de su temin edebilecekleri bir kaynak vardır. Cafer onlara saldırır; büyük bölümünü öldürür; geri kalanını da hapse atar. Ardından, kendini savunacak tek bir silahlı askeri kalmamış olan kentin önüne gelir ve o anda kenti ele geçirmiş olur.

Düşmana sığınan kaçaklar

Rivayet olunur ki, Muhammed bin Yusuf (nam-ı diğer Ebû Saîd Du'l Kalamayn), sınırdaki birliklere kumandanlık ederken, Arap olmayan birlikler, süvari sınıfını terk edip Ermenistan'a geçer ve oradan da Bizanslı Greklerin kralının yanına giderler. Kral, onları itibarla karşılayıp kendilerine hediyeler verince, bu durum, sınırdaki diğer insanları çileden çıkarır. Greklerin kralının yanında bu şekilde saf tutan bu birliklerde on bin asker vardır ve bunlardan büyük bölümü ordunun süvari sınıfındandır. Arap birliklerin başındaki Muhammed bin Yusuf, nam-ı diğer Ebû Saîd Du'l Kalamayn, güya düşmana sığınan kaçakların imzaladığı ve Ebû Saîd'e gönderilmek üzere hazırlanan sahte bir mektubu taşıyan hilebaz bir adamı gizlice gönderir; mektupta, bir muharebe sırasında Greklerin kralına arkadan aniden saldırıda bulunurlarsa güvenliklerinin sağlanması güvencesini istemektedirler. Beriki, askerlerinin eline geçen mektuptan haberdar olduğunda, ona katılan birliklere karşı kendini korur; niyetlerini onlardan gizler; bu durum da birliklerinin ona şüpheyle yaklaşmasına neden olur.

Bunun üzerine Ebû Saîd, düşmana sığınan kaçaklara yönelik ikinci bir mektup yazar ve onlara güvence sağlayacağını temin eder. Bu mektup, Bizanslı Greklerin kralına da ulaştırılır. Beriki, onlardan biraz daha fazla kuşkulanır; ama bu hislerini belli etmez; onları düşman olarak gördüğünü anlamalarından ve müdahale etmelerinden endişelenir. Ardından, bir an gelir ki, hizmetlerinde ihmalkâr davrandıkları için onlara sitem eder; ciddi bir hata yüzünden onları haksız yere suçlar; onlara saldırır ve bir muharebe sırasında hepsini katleder.

Bir isyanı bastırmak için

Abbasilerden Muhammed bin Musa, Bahreyn ve Yamâma'nın valisi olarak atandığında, Muhammed adında başka biri isyan çıkararak, Basra kentinin kapılarının önünde baskın yapar; bölgedeki erzaklara el koyup vergi toplamak üzere süvari birliklerini gönderir.[1] Bunun ardından, asi olan Muhammed, Bağdat'taki serseriler ve en acımasız kişiler arasından toplanmış üç bin adamı emri altına alır. Bu adamlara uzun mızraklar, sert kalkanlar ve keskin kılıçlar verilmiştir. Halkı baskı altında tutarlar ve valinin kontrolü altındaki toprakları yağmalamak, geriye kalan sadık askerlere saldırmak üzere bir araya gelirler.

Muhammed bin Musa, asilerin nasıl hareket ettiğini öğrenir; artık buna bir son vermenin zamanının geldiğini anlar; güvendiği adamlarına Basra'dan çıkma emri verir; yanlarına da erzak olarak lezzetli yiyecekler verir, ancak para vermez. Asilerin istedikleri yiyecekler karşılığında sadece silahlarının rehin olarak alınmasını emreder. Bu şekilde mallarını onlara ucuza verip, her gün topladıkları silahları Basra kentindeki özel dükkanlara taşımalarını öğütler. Asilerin yanına varan satıcılar, etraflarının askerlerle çevrildiğini görür. Silahlarını alıkoymaya, karşılığında da erzaklarından vermeye başlarlar. Asiler, yiyecekleri ve içecekleri görünce baştan çıkarlar; böylelikle savaşmalarına yardımcı olacak silahları teslim ederler.

Valinin emri üzerine, sahte tüccarlar kente geri dönerler. Düşman askerleri sarhoşluklarından ayıldıklarında, hiç silahlarının kalmadığını fark ederler ve öfkeyle halkı yağmalamaya karar verirler. O sırada vali de, Basra'da kalan askerlerini dışarı çıkarmıştır. Savaşa hazırlıklıdırlar ve iyice silahlanmışlardır; silahsız düşmanın ise, kendisini savunmak için başvurabileceği tek şey, taşlardır. Muhammed bin Musa onları yakalar; büyük bölümünü öldürür ve bu birlikten iki kişinin bile buluşmasını yasaklar.

1 Karmatilerin bir baskınından söz ediliyor.

Bir varsayım sonucu gözden düşme

Bu hile, Muhammed el Tâhirî bin İbrahim tarafından hazırlanmıştır. Halife el Mutasım[1], Amzariyâ baskının ardından Sâmarrâ'ya yerleşeceği sırada, yanında bulunan Emir Afşîn'in konumu daha büyük önem kazanır. El Mutasım, ona çok büyük onurlar bahşeder; Babil ve Bizans krallarının döneminde kimse bu denli övgüye mazhar olmamıştır. Afşîn, bunun üzerine Ahmed bin Ebû-Dâvûd'a ve Muhammed bin Abdü'l Malik'e karşı bir tür horgörü içine girince, onlar da berikinin havasını söndürmek üzere bazı yollar araştırmaya koyulurlar. Ancak en başarılı hilenin, onun halifeye meydan okumasını sağlamak olduğunu fark ederler.

El Afşîn'in, ona işlerinde yol gösteren bir arkadaşı vardır: Muhammed bin İbrahim el Tâhirî. Onunla Muhammed bin Abdü'l Malik arasında uzun süren bir ahbaplık söz konusudur. Muhammed bin Abdü'l Malik, Muhammed bin İbrahim'in yaptığı iyilikleri takdir eder ve şayet el Afşîn'in Halife el Mutasım karşısındaki güvenilirliğini zedelemeyi ustaca becerir ise, onu Acem ve Ahvâz eyaletlerinin valisi yapmaya söz verir.

"Öyle yap ki el Afşîn, el Mutasım'dan soğusun, biz de el Mutasım'ı el Afşîn'den soğutmaya çalışacağız."

Günlerden bir gün Muhammed bin İbrahim, el Afşîn'in yanına gelir. Beriki onu, alışılmışın aksine, üzgün görür. Bu değişikliğin nedenini sorar. Beriki gizlemek ister. El Afşîn ısrarcı olunca, Muhammed bin İbrahim yanıt verir:

"Can sıkıcı bir durumdayım. Eğer bildiklerimi söylersem, sultanın vefasızlığı ortaya çıkacak. Eğer susarsam, bir dostum, kötü bir adama güven duymaya devam edecek."

El Afşîn, ona sürekli bu konuda sorular sorar; ta ki Muhammed ona şöyle diyene kadar:

"Sana anlatacaklarımı kimseye söylemeyeceğine yemin eder misin?"

1 Abbasi halifesi. 218/833 ila 227/842 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

Beriki en büyük yeminleri eder. Bunun üzerine Muhammed bin İbrahim ona der ki:

"Müminlerin Emiri, sana yönelik tavrını değiştirdi ve sana zarar vermek için gereken tüm tedbirleri aldı."

"Ama bu çok saçma!" diye haykırır el Afşîn. "Ben onun üzerindeki ilahi rahmeti temsil ediyorum; böylelikle büyük zaferler kazanmasına yardımcı oldum ve benden bu zamana kadar en ufak bir kötülük dahi görmedi."

"Ben sana kendi düşüncemi açıkladım ve kısa zaman içinde bunu kendi gözlerinle göreceksin."

Ona gerçeği söylediğine dair yemin eder. El Afşîn'in neşesi kaçar. Bu konu hakkında çokça düşünmeye ve halifenin kendisine karşı kötü planları olduğundan şüphelenmeye başlar.

Bir defasında onun yanına gider ve tesadüf eseri, el Mutasım o sırada kişisel bir meseleden dolayı canı sıkkın, sarayındaki hizmetçilerden birine sinirlenmiş durumdadır. Hali tavrı tamamen değişmiştir; bakışlarından sertlik okunmaktadır. El Afşîn, Halife Mutasım'ın bu davranışının, tam da Muhammed bin İbrahim'in kendisine söylediği davranışa denk düştüğüne inanır. Her şey netlik kazanmıştır. Artık ona karşı soğuk davranır ve bundan böyle her adımını dikkatli atar; kulağı sürekli kapıda, gözü evinin etrafındadır.

Halife el Mutasım bu durumdan haberdar edilir; ama duyduklarına inanmak istemez. Bunun üzerine, İbn Ebû Dâvûd ona der ki:

"Ey Müminlerin Emiri, ruh bedene göre hangi konumdaysa, sen de bize göre aynı düzeydesin. Ve bu yabancılar senin yanına geldiklerinde, silahsız şekilde karşılarında rahatça oturuyorsun. Onların ise ellerinde demirden çubuklar, kılıçlar ve hançerler var."

"Korkma," diye yanıt verir el Mutasım. "Senin şüphelendiğin kişi, henüz halifelik rütbesine erişmedi. O adama çok fazla önem atfetme."

El Mutasım, el Afşîn'e karşı nefret duymaya başlar. O ise, el Mutasım'ın alaşağı edilmesi için Mankacir ve onun Azerbaycan'daki

vekiline mektup yazar. Mektup, sultanın eline geçer ve el Afşîn'i öldürür. Onun sünnetsiz olduğu iddia edilir ve aynı zamanda, İslamiyetin gereklerini yerine getirmemekle suçlanır.

Altın paraların gizlendiği yer

Bu hile, el Tanûki tarafından yazılan *Derinleştirilmiş Sohbetler*'den aktarılmıştır. Hâkim Ebû'l Hasan Muhammed el Hâşimî bin Abdü'l Vâhid'in bize anlattığına göre, Hâmid bin el Abbâs, evinin bir odasını ayakyoluna çevirir. Ev işlerinde ona yardım eden kişiye, kendisine yüksek ayar altın almasını söyler; gerekçe olarak da yasal sadakasını ödeyeceğini ileri sürer. Altınları heybelerde toplar. Her bir heybenin içinde bin adet altın biriktiğinde, onları giysilerinin altına saklar ve aptes almaya gidecekmiş gibi ayağa kalkar. Heybeyi helanın içine atar ve bu gibi yerlerde genellikle giderilen doğal ihtiyacı görmeksizin oradan çıkar. Dışarı çıkarken de oraya tükürür ki, nazik insanların arasındaki edep kuralına göre onun dışında kimse oraya giremesin. İçeri girdiğinde, evdeki hizmetçisi de ona kapıyı tutar; ama o da olan bitenden habersizdir.

Hâmid bin el Abbâs, ayakyolunun ağzı tıkanana dek bu şekilde sürekli altın dolu heybeleri buraya atar. Bunun üzerine, yan tarafta başka çukurlar açmaya başlar. Onun dışında kimse, bu çukurların içinde ne olduğunu bilmez; ta ki o ölene dek...

Kendine has bir zengin

Hayli yüklü bir servete sahip olan bir zengine karşı düzenlenen bu hile, el Tenûhî tarafından bize ulaştırıldı; o da kendi ailesinden duyduklarını aktaran Ebû'l Abbâs Abdullah bin Muhammed bin el Müneccim'den duymuştur. El Memun, günlerden bir gün, Amr bin Buhayra isimli birini esir alarak, kendisinden vergi talep eder. Bu kişi, Musa'nın damadı, el Ferec Bin el Dahhâk'ın oğlu ve bir Savâd[1]

---

1 Irak'taki verimli topraklar.

sakinidir. Muhammed bin Yazdâd'a onunla ilgilenmesini, onu cezalandırmasını, ona işkence etmesini söyler; böylelikle on milyon gümüş para değerindeki vergiyi alabilecek ve paraya doğrudan ulaşabilecektir. Neticede tutuklu Amr, Muhammed'e teslim edilir. Beriki, ona saygılı davranır; esire iyi davranılması için emir verir ve kendi evinde mobilyalı, hizmetçili, genç esirlerin bulunduğu bir odaya alır onu; yani onun gibi birine layık şekilde davranır. Onunla üç gün boyunca konuşmaz; bu sırada El Memun esir hakkında sürekli haber alır. Halife, esire iyi davranıldığını öğrendiğinde sinirlenir ve gardiyana sürekli onunla ilgili sorular sorar. Muhammed'in cevabı ise değişmez: Onu sorgulamakla meşguldür.

Dördüncü gün, Amr, gardiyan Muhammed'i çağırır; Muhammed yanına gider. Beriki ona der ki:

"Ey efendi, halifenin benim hakkımda senden istediklerini öğrendim. Allah şahidim olsun, benden talep ettiğiniz parayı daha önce bir arada bile görmedim; ne yarısını, ne üçte birini. Benim böyle bir servetim yok. Belki halife benim kanımı dökmek istediğinden bu parayı bahane ediyor. Bana o denli saygı gösterdin ki, elimdeki tüm para, ne benim bu iyiliğinin borcunu ödememe ne de senin efendinin isteğini getirip onun gözüne girmene yeter. Nakit para ve mal olarak elimdeki her şeyi içeren bir liste hazırladım. İşte."

Listeyi Muhammed'e verir. Listede üç milyon gümüş para değerinde bir servet vardır. Ardından, karısının üzerine yemin eder ve eğer yalan söylüyorsa tüm esirlerini azat edebileceklerini ileri sürer. En büyük yeminleri eder ki, sözlerine dayanak olsun.

"Bundan başka elimde kalan tek şey, çıplaklığımı gizlemek için elbiselerim. İşte, sana verebileceklerim bunlar. Eğer istersen bu serveti al ve halifeden beni sağ salim bırakmasını söyle. Eğer kabul ederse, Allah bu yardımın sayesinde beni kurtarır ve senin sayende ölümden dönerim. Eğer reddederse, beni düşmanım el Fadıl bin Mervan'ın ellerine teslim edecektir. Ama Allah'a yemin ederim, ona elimdeki paradan tek kuruş koklatmayacağım. Kendilerine layık olan saygıyı görmeksizin önerilen şeyi kabul edenlerden asla olmadım. Paramı

tamamen imha ederim ve halifenin eline beş kuruş bile geçmez. Ama, senin için gereken meblağ verilecektir. Eğer hayatta kalırsam, önce Allah'a sonra sana müteşekkir olacağım. Bana karşı iyi davranışlarından dolayı, O, benim yerime seni ödüllendirecektir."

İşte, Muhammed daha sonra olan olayları bu şekilde aktarır:

"Listeyi aldım. Ardından, El Memun'un yanına gittim. Bana:

'Amr ile ilgili yeni neler öğrendin?' diye sordu.

'İki milyon gümüş para ödeyebileceğini söyledi,' diye yanıt verdim.

'Sekiz milyonu bile kabul etmem,' diye yanıt verdi halife.

"El Fadıl bana dönerek dedi ki:

'Ona sürekli iyi muamele ettin; saygıda kusur etmedin; onu el bebek gül bebek yaşattın; genç esirlerinin eşliğinde ona bizzat hizmet ettin. Bu durumda nasıl olur da fikrini değiştirir ki?'

'Onu buradan al,' diye yanıt verdim, 've kime istersen emanet et.'

"El Memun araya girip dedi ki:

'El Fadıl, onu evine götür ve onunla ilgilen.'

"El Fadıl, Amr'ı yanımızdan aldı ve ondan on milyon istedi. Ona eziyet etti; onu dövdü. Beriki hiçbir şeye razı olmadı. El Fadıl, bunun üzerine meblağı beş milyona indirdi. Esir reddetti. El Fadıl bu sefer üç milyona razı oldu. Tek bir yanıt dahi gelmedi. İşkence dozunu artırdıktan sonra, el Fadıl, bu kadar kötü muamenin adamın ölümüne neden olacağından endişe etti; zira o durumda tüm parayı kendi cebinden ödemek zorunda kalacaktı. Ona iyi niyetle yaklaşmayı denedi; onu tedavi etti; ona temiz elbiseler verdi ve birkaç gün boyunca ona çok iyi davrandı. Ardından ona dedi ki:

'Muhammed, senin adına bize iki milyon gümüş para önerdi. Ben de bu parayla yetineceğim.'

'Bu kadar parayı daha önce bir arada dahi görmedim,' diye yanıt verdi esir. 'Muhammed'e bu kadar para ödemeyi asla teklif etmedim.'

"El Fadıl, gelip El Memun'u buldu ve Amr'a yaptığı muameleyi anlattı: İlk önce küçük görmüş; ardından saygı göstermiş; sonra da nazikçe davranmış; daha sonra da meblağı iki milyon gümüş para-

ya indirmişti. Adam ise bunu reddetmiş; tek bir kuruş dahi ödeyemeyeceğini söylemişti.

"Bunu duyan El Memun, nasıl bir hileye başvuracağını bilemedi ve el Fadıl'ı öldürüp öldürmemek arasında tereddütte kaldı. Bunun üzerine, ona şöyle dedim:

'Ey Müminlerin Emiri; insanların niyetleri, kazanla ölçülmez ve her insanın içinden neler geçtiğini bilmek kolay değildir. El Fadıl, Amr'a davranış şeklimi saçma buldu. Ardından, bu davranışa o da başvurmak zorunda kaldı ve karşısındakine verdiği zararlardan sonra, artık hiçbir işe yaramayacağını bile bile ona iyi davrandı. Eğer en baştan beri Amr'la benim ilgilenmeme izin verseydin, eline gönüllüce verilmiş üç milyon gümüş para geçecekti. İşte, esirin kendi eliyle yazdığı liste; içinde üç milyon gümüş para değerindeki eşyaların bir listesi bulunuyor.'

"Belgeyi cebimden çıkarıp El Memun'un önünde açtım ve ekledim:

'Şayet Müminlerin Emiri'nin o anda üç milyonluk meblağı kabul edeceğini bilseydim, o adamın yerine ben öderdim. Ona kabul etmesi için iki milyon önerdim. Bundan sonra, onu razı etmek için bir milyon daha ekledim; eder size üç milyon. Bu meblağı da, vergi mükellefi bana daha sonra ödeyecekti. Şimdiyse her şey heba oldu. Allah'a ant olsun, Amr, el Fadıl'a tek bir kuruş dahi vermeyecek. Eğer Müminlerin Emiri onun kanını dökmeyi meşru görürse, buyursun öldürsün. Eğer bunu yapmayı reddederse, bu adamdan tek kuruş bile alınamaz.'

"Bu sözleri duyunca El Memun'un yüzü kızardı. Gözünü yere dikip derin derin düşündü. Ardından başını kaldırıp haykırdı:

'Allah adına, kâtiplerimden birinin, bir Nabatili'nin[1], meselelerin hallinde benden daha cömert, daha mükemmel, daha marifetli olduğu ortaya çıktı. Amr'ı sana hediye olarak veriyorum; o ve bana

1 Eski Nabatilerin başkenti Petra idi. Petra, Filistin'de Ölüdeniz ile Kızıldeniz arasında yer alır; M.Ö. 6. yüzyıldan M.S. 2. yüzyıla kadar refah içinde yaşamış bir kenttir.

olan borcu senin olsun ey Muhammed. Ne yaparsan yap.'

"El Fadıl'dan vergi mükellefinin sorumluluğunu aldım; onu azat ettim ve evine dek ona olabildiğince onurlu bir şekilde eşlik edilmesini sağladım."

Bir hâkimin gözden düşmesi

Bu hile, Ebû'l Kâsım el Cuhanî tarafından Hâkim Vakî'ye karşı tertiplenmiştir. El Tenûhî'nin aktardığı *Derinleştirilmiş Sohbet* adlı eserde bu hileden söz edilir. O da, bu olayı Ebû'l Kâsım el Cuhanî'nin –Allah ona merhamet eylesin– kendisinden duymuştur.

"Muhammed bin Halaf adlı hâkim ile benim (yani Ebû'l Kâsım'ın) aramda bir meseleden dolayı bir tartışma patlak verdi; buna Ebû'l Hasan İbnü'l Furât da tanık oldu. Aramızdaki husumet devam etti. Bu konunun üzerine pek düşmedim; ta ki sefil durumda bir babası olduğunu öğrenene dek. Babası, Bâb el Tâk[1] mahallesinde sandık imal edenlerdenmiş. Bir binek hayvana atladığım gibi, söz konusu yere ulaşmak üzere yollara düştüm ve kendi eliyle sandık yapan babayı gördüm. Onunla sohbete başladım. Dünyanın en mütevazı insanıydı. Cahil biri olduğunu anladım ve yanından ayrıldım. Vergi tahsildarlarının, büyük tüccarların, yöneticilerin ve emanetçilerin arasından en ünlü ve en önemli yeminli tanıklara birer mektup yazdım ve önemli bir toplantı yapmak üzere kendilerine randevu verdim. Onlara kalabalık bir topluluk daha katıldı. Binek hayvanıma atladığım gibi onların yanına gittim.

"Yanlarına vardığımda haykırdım:

'Huzuruma sandık imalatçısı Halaf'ı getirin.'

"İhtiyarı işinin başından alıp getirdiler; araç gereci elinde kalmış; kullandığı malzemeler yüzünden elleri kir pas içindeydi; giysilerine kuvvetli bir yapıştırıcı bulaşmıştı. Yeminli tanıklara dönüp onlara dedim ki:

'Allah size kuvvet versin! Sizden buraya gelmenizi istememin

---

1 Bağdat'ta.

nedeni, bu ihtiyarla sizin huzurunuzda konuşmak ve daha sonra zabıt tutarken işimize yaraması için konuştuğumuz konuları not almanızı rica etmekti.'

"Ardından adama sordum:

'Ey ihtiyar, kimsin sen?'

'Ben Halaf bin Muhammed'im,' diye yanıt verdi.

'Hâkim Vakî ile hısımlık derecen nedir?' diye sordum yeniden.

'Benim oğlum olur.'

"Bu soruyu, orada hazır bulunan mahallenin büyüklerine de sordum:

'Doğru söylüyor mu?'

'Evet,' diye yanıt verdiler.

"Sonra devam ettim:

'Ey ihtiyar, Kuran'ı hatmettin mi?'

'Günlük ibadetime yarayacak kadarını bilirim.'

'Kuran'ı farklı biçimlerde okuma yollarını bilir misin?'

'Hayır.'

'Peygamberin öngördüğü sünnetleri tanır mısın?'

'Hayır.'

'Peki ya dilbilgisi ve şiirden anlar mısın?'

'Hayır.'

'Efendilerinin ağzından, edebi eserler hakkında duyduklarını, hadisleri, anekdotları, ayetleri hiç hatırlamıyor musun?'

'Allah şahidim olsun ki hayır,' diye yanıt verir.

"Ona sürekli ilimlerden ve ilmin farklı kollarından söz ettim; ama hep aynı olumsuz yanıtı aldım; ta ki bitkin düşene dek. Bunun üzerine, orada bulunanlara hitaben şöyle haykırdım;

'Allah size kuvvet versin! Vakî, din bilimi ve edebiyat hakkında bildiğini iddia ettiği her şeyde yalan söylüyor. Allah'ın Elçisi (s.a.v) hakkında hileyle aktardıklarında ona güvenmiyorum. O yalan söylemeye meyilli biri. Bu ihtiyar öldüğünde, şöyle diyecektir: 'Babam bana demişti ki...' Ve, babasının ağzından sahte rivayetler yayacaktır. Bu ihtiyarın söylediklerini aklınızda tutun ki, onun cahil oldu-

ğunu bilesiniz. Oğlunun aktardıkları bu adama ait değildir; ona atfedilemez. Ölümünün ardından, oğlu onun ağzından bize bir şey aktarmasın. Oğlunun duygularının yozluğunu, babasına karşı kötü davranışlarını ve adam gibi davranmayıp onu bu halde bıraktığını sizin de bilmenizi istedim.'

"Tutanak üzerinde onların imzalarını topladıktan sonra yanlarından ayrıldım; bana sundukları tutanak, tahmin edebileceğim en nahoş dilde kaleme alınmıştı.

"Ardından, vezirin halka açık bir oturumuna katıldım; cebimde tutanağımla birlikte... Vakî ile sohbet açtım; ta ki konuşma, şiddetli bir tartışmaya dönüşene dek. Bunun üzerine, şöyle haykırdım:

'Ey sen, cahil bir sandık imalatçısının oğlusun!'

"Kendisine bu şekilde hitap etmemem konusunda beni derhal uyardı. Cebimden tutanağı çıkardım ve onu vezire verdim; vezirden, Hâkim Vakî'nin babasını soruşturup incelemesini talep ettim. O andan itibaren, Vakî'ye olan tüm saygısı yok oldu. Birkaç gün sonra, onu hâkimlik görevinden aldı."

Sahte suçlama

Vali Ebû'l Abbâs Ahmad bin Muhammed bin Hasan bin Nazzâm, hile amacıyla sahte bir suçlamada bulundu. Halife el Muktafî[1], Amed'i fethettiğinde, otoritesini kurduktan sonra; buranın korunmasını Vassîf'e emanet eder. Gerisini Ebû İshâk İbrahim bin Yakub'un ağzından dinleyelim:

"Onun yanında kâtip olarak çalışıyordum. Günlerden bir gün, Amed, Arzum ve Mayâfârikin bölgesinin valisi olarak Ebû'l Abbâs Ahmed bin Muhammed geldi. Onun gibi valiler, vezir misali debdebeyle karşılanır; önemli ve hatta korkutucu bir gücü elinde bulundururdu. Günlerden bir gün beni çağırıp dedi ki:

'Senin arkadaşından bir hizmet talep edeceğim ve bu hizmeti bana bedava vermesini de istemiyorum. Bu hizmet karşılığında ona

1 Abbasi halifesi. 289/902 ila 295/908 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

on bin, sana üç bin altın para vereceğim.'

'Peki bu hizmet nedir?' diye sordum.

'Askerlerin gereksinimlerinin karşılanması için erzaklar elime ulaştı. Yöneticinin servetinin artmasının, sultanın malları aleyhine olduğunu bilecek durumdasın. Burada, o kadar bol miktarda erzak var ki, onları tam olarak ölçmemiz mümkün değil. İçinden ne alırsak alalım geriye hiçbir iz kalmayacak. Bir bölümünü satmak, parayı kendime saklayıp kaybolan miktarın suçunu da, karşımıza çıkan göçebe Araplara atarak, malları onların yağmaladığını söyleyeceğim. Arkadaşın, buna sultanın önünde tanıklık edecek; sultan ise, bu kaybolan erzaklarla ilgili mutlaka vezire danışacak. Beriki ise, bunun sorumlusunun Araplar olduğu şeklinde bir yanıt verdiğinde, senin arkadaşının eline on bin altın para geçmiş olacak.'

"Yanıt verdim:

'Ey efendi, ona bu önerileri sunacağım. Kabul etmeyecektir ve sultana zararı dokunacak bir yoldan ilerlemeye yanaşmayacaktır.'

'Ona bu meseleden söz et,' der. 'Eğer itaat ederse ne âlâ. Eğer reddederse, onun yardımına ihtiyaç duymaksızın yine bildiğimi okuyacağım.'

"Onun yanından ayrıldım ve hikâyeyi anlatmak üzere gidip Vassîf'i buldum. Sinirlendi ve kesin bir dille reddetti. Olası tüm bakış açılarını ve hileleri kullanana dek onunla konuşup durdum; ama fikri değişmiyordu. Ardından, Vassîf ile olanlar hakkında kendisini bilgilendirmek üzere Ebû'l Abbâs'ın yanına vardım ve işimin başına döndüm.

"Ebû'l Abbâs'ın tasarladığı satış, kısa sürede gerçekleşti: Buğday, arpa, saman ve diğer zahirelerin karşılığında kırk bin altın para aldı. Daha sonra vezire bir mektup yazarak, erzaklarının göçebe Araplar tarafından zarara uğratıldığını, şu paraya satılacak olan buğdayın ve samanın çalındığını; yükün korunması için gereken tedbirlerin Vassîf tarafından alınmadığını; Vassîf'in Araplara karşı mücadele etmeyip, yağmacıların kaçmasına izin verdiğini; bu konuda ne yapılması gerektiği konusunda tereddütte kaldığını anlattı. Yanıt olarak, Halife

el Muktafî'den bir mektup geldi; Vassîf'in davranışını eleştirmekte ve onu en ağır cezaları vermekle tehdit etmekteydi. Beriki, kent sakinlerini ve civarda yaşayanları, mahalle reislerini ve çiftçileri topladı; Ebû'l Abbâs'ın yaptıklarını anlatarak yazılı bir tutanak tutturdu ve üzerine imzalarını atmalarını istedi. Ama içlerinden hiçbiri buna yanaşmadı; ne de olsa Ebû'l Abbâs'ın yardımseverliğini ve ondan elde ettikleri ayrıcalıkları yitirmekten çekinmekteydiler. Buna karşın, Ebû'l Abbâs, bir belge üzerinde imzalarını topladı ve belgede, Arapların buğday, arpa ve samanların bir bölümünü çaldığı, binaları ateşe verdikleri ve bu durumun valinin –yani bizzat kendisinin– arkadaşları ve yanında bulunan askerleriyle birlikte devreye girmesine dek sürdüğü yazmaktaydı. Mektubu Halife el Muktafî'ye gönderdi.

"Beriki, bu olayı kabullendi; valiyi, görevinde cesaretlendirdi ve zararını telafi etti. İddia edilene göre, onun hatası yüzünden alınamayan parayı ödemeye zorlandığında, Vassîf'in üstüne kıyamet günü tedirginliği çöktü. Ebû'l Abbâs'a karşı nezaketini kullanarak, bu paranın bir bölümünü ödemesi kabul edildi. Böylelikle, on bin altın para kazanacak yerde, acı bir pişmanlığa gark oldu; üstüne üstlük cebinden bana üç bin altın para verdi. Ebû'l Abbâs'ın ona karşı tertiplediği hile de, böylelikle sonuç vermiş oldu."

Taşınma

Ebû'l Hüseyin bin Ebû'l Bağl, İsfahan kentinin valisidir. Günlerden bir gün, görevinden azledildiğini öğrenir. Sarayındaki eşyalarını dışarı çıkartıp, erkek kardeşinin ve güvendiği adamlarının evlerine yerleştirir. O denli fazla değerli eşyası vardır ki, daha önce kimse benzeri bir zenginliğe tanık olmamıştır. Her şey bir yana, yedi bin sekiz yüz parça Çin porseleni, envai çeşit, en ince, en değerli, en mükemmel incilerden yapılmış kolyelerden oluşan bir koleksiyonu bulunmaktadır. Hele yüz altın para değerinde, kayısı renkli bir çorba kâsesine hayran kalmamak imkânsızdır. Birkaç gün sonra el Karkî gelir; tayinini haber veren ve vezirin yazıhanesinden

alınan bir mektubu, ona zarifçe sunarak, ondan görevini teslim alır. Amaçları, mobilya ve eşyalarıyla kentten çıkmasını sağlamak; daha sonra yolunu kesip, tüm servetine el koymaktır. Burada, ona karşı tertiplenen bir hile söz konusudur. O ise, sanki bu hileyi sezmişçesine başka bir hileyle karşılık verir. Yeni vali, ona el Kâsım'ın malikanesine gitme emri verir. Görevinden alınan eski vali Ebû'l Hüseyin ise, bunun üzerine şu yanıtı verir:

"Sultanın memuru, aynı anda hem yüz altın para değerinde bir elbiseyi hem de tek bir altın para dahi etmeyecek bir giysiyi diken terziye benziyor. El Kâsım'ın malikanesine gideceğim; ama vezirin vereceği emirden çekiniyorum."

Birkaç gün sonra, el Hüseyin çokça sandık, bir semer ve birçok mutfak malzemesi taşıyan katırların eşliğinde İsfahan'dan ayrılır. Kentin dışına çıktığında, el Kâsım, Ebû'l Bağl'ın oğlunun güzergâhının üzerindeki bölgenin emiri olan Badr el Hâmî'ye bir mektup gönderir. Ona, berikini yakalamasını, yüklerine el koymasını ve bu konuda kararını vermesi için hepsini el Kâsım'a yollamasını buyurur. Badr el Hâmî, bunun üzerine eski valiyi yakalar; mallarına el koyar; ardından aldığı emre uygun olarak, yanında bulunan herkesle birlikte onları el Kâsım'a teslim eder. El Kâsım, sandıkları ve paketleri didik didik arar. Sandıkların büyük bölümünün boş olduğunu ve geri kalanların içinde de ekmek, kereste, çanak çömlek, şilte, yastık, perde, yol erzakı ve değersiz şeyler olduğunu fark edip, şaşırır. Toplam altmış sandık vardır.

Badr el Hâmî her şeyi toplar ve eski valinin beraberinde götürdüğü tüm eşyaların tam bir listesini çıkarır. Toplam değerleri, ancak altı bin gümüş para etmektedir. El koyabilecekleri sadece binek hayvanlarıdır; ama onlardan büyük bölümüne de koşum takılmamıştır. Vezire iletmek üzere bu işleme dair bir tutanak hazırlanır. Beriki, eski valinin serbest bırakılmasını emreder.

El Kâsım'ın atanması ise, bunu da içine alan birçok olayın sonucudur aslında. Günlerden bir gün, el Kâsım, Halife el Mütevekkil'in[1]

1 Abbasi halifesi. 232/847 ila 247/861 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

gözünde kir bulunduğunu fark eder. Kiri çıkarmak için parmağıyla dokunmaz; bu konuda tek bir kelime dahi etmez. Ama, onun yerine, bir ayna ister. Aynayı getirirler. Aynayı halifenin yüzüne doğru tutar. Beriki, aynada gözüne çarpan kiri, kendi parmağıyla temizler ve karşısındaki kişinin bu nezaketini takdir eder.

Başka bir gün, Hâlid bin Abdullah, el Güzzî'nin Bağdat'ta, Dicle kıyısındaki evinde oturmaktadır. Muhammed'in parmağında bir yüzük vardır. Yüzüğü çıkarır ve nehre atar.

"Ne yaptın sen?" diye sorar Hâlid.

"Yüzük benim ne işime yarar ki?" diye yanıt verir Muhammed. "Zengin kişi, parmağını süslemek ve daha heybetli görünmek için yüzük satın alır; bir bölgenin valisi ise, idaresi altında hazırlanan bir rapora mührünü basmak için yüzük kullanır. Ben her iki örneğe de uygun değilim."

Onun burada ne ima ettiğini anlayan Hâlid haykırır:

"Allah adına, seni bu iki insandan biri yapacağım veya daha ziyade aynı anda her ikisi yapacağım."

Ardından, onu bir valilik görevine atar ve böylelikle zenginleşmesinin yolunu açar.

İlginç bir ceza

Bu hile, Hâkim el Tenûhî tarafından aktarılır; o da bu hileyi, Kâtip Ebû'l Hüseyin Abdü'l Azîz bin İbrahim'den, yani nam-ı diğer İbn Hâcib el Numân'dan öğrenmiştir. Vergi toplayan memur, vergi dairesine herhangi bir ödemede bulunmaksızın bolca para biriktiren bir adamı cezalandırmak ister. Onu çağırıp kendisine der ki:

"İsteğin nedir?"

Beriki yanıt verir:

"Beni hamama sokmanı, saçımı tıraş etmeni, bana temiz bir tunik giydirmeni, ardından da iyi pişmiş ve sıcak oğlak etiyle sıcak bir 'sikbâc'[1] (ekşi aş) yahnisi yedirmeni istiyorum."

---

1 Tarifi için, bkz. *La Cuisine Arabe*, Albin Michel, s. 42.

(Bu olaya dair bir başka anlatımda, oğlak eti yerine sıcak tavuk eti denmektedir.)

Vergi toplayan memur, berikinin talebini yerine getirir. Hamamda yıkadıktan sonra, onu kendi evine getirir ve istediği yemekleri hazırlatıp önüne koyar. Ardından da, üzerindeki tüniği çıkarmalarını emreder. Ekmeği parçalar; büyük bir lokma haline getirir ve konuğunun ağzına doğru götürür. Beriki ağzını açar; ama vergi memuru lokmayı kendi ağzına atar. Bu hareketi birçok kez yineler; ta ki karnı doyana dek. Konuğu neredeyse son nefesini verecek hale gelir; bunun üzerine kendisinden talep edilen vergileri vermeyi kabul eder. Bundan sonra vergi memuru, konuğun talep ettiği yemekleri yeniden getirir ve bu kez onun karnını doyurmasına izin verir.

Bir kentin teslim oluşu

Ardabîl kenti[1], Tebrîz'den kaçan İbn Deysem'in yönetimi altına girip etrafı surlarla çevrildiğinde, Vezir Muhammed bin Ahmad el Nuaymî atına atladığı gibi, ordusu ve uygun durumdaki tüm askerleriyle birlikte kentin yolunu tutar; İbn Deysem'in çevresini kuşatacaktır. Kuşatma düşündüğünden de uzun sürdüğünde, Merzubân'a yani kentin Acem valisine mektup yazar; ona iyi niyetle yaklaşır; cömertlikte bulunma vaadi verir ve işbirliği konusunda onayını alır. Ardından, ona şu önerilerde bulunur:

"İbn Deysem'e, onu korkutmak için kent eşrafını ve şeyhleri göndereceksin. Ardından, iyi niyetin konusunda ona güvence verecek; kuşatmanın uzun süreceğinden şüphelenmesini sağlayacaksın. Kent sakinlerinin canına tak ettiğini ve erzaklar tükenirse kenti teslim edeceklerini anlamalı. Örneğin, kent sakinleri ona şöyle diyeceklerdir: 'Senin güvence altına alınman için bir anlaşma yapacağız; barış zamanında isteyeceğin şeyi senin için elde edeceğiz. Dirlik düzenlik sağlayıp, sultanın otoritesini kabul ettireceğiz.' Sen ise, ona,

1 İran'da bir kent. Tebrîz ile Hazar Denizi kıyıları arasında yer alır.

halkın ruh halinden haberdar olduğunu söyle ve barış görüşmelerine başlamaz ise, halkın ona karşı düşmanlığının yakın zamanda su yüzüne çıkacağını bilsin."

İbn Deysem, tüm bunları duyduktan sonra düşünür ve ona yapılan uyarılardaki koşulların yakın zamanda ortaya çıkacağını anlar. Aslında, kuşatma daha da ciddi bir hâl almıştır; geçit verilmeyen yollardan dolayı askerleriyle, kent sakinleriyle ve dışarıyla iletişimi kesilmiştir. Ayaklanmaya dair söylentiler ortalıkta dolaşmaya başlar ve giderek yaygınlaşır; insanlar hırçınlaşmıştır; artık barıştan umutlarını kesmişlerdir.

Heyet, Acem Valisi Merzubân'ın yanından dönmüştür; İbn Deysem, koşulların daha da kötüleşeceğinden korkmaktadır. Onlarla görüşmesi için birini gönderir. Eğer boyun eğerse onu destekleyeceklerine dair söz verirler. Muhammed bin Ahmed, heyettekileri esir alması, İbn Deysem onları bulmak için gelene dek onları kente geri göndermemesi konusunda Merzubân'a emir gönderir. Çünkü, temsilcileri yanlarına gelmedikleri takdirde kent sakinleri, onlar hakkında çok büyük endişelere kapılacaktır. Bunun üzerine, heyettekileri hapseder. Ardından, İbn Deysem, Merzubân'ın yanına varır ve kenti teslim eder. Onunla vezir arasındaki bir anlaşma, berikinin isteği doğrultusunda sonuçlanmış olur.

Bir valinin atanması

Yezid bin el Muhallab, Abdullah bin el Ahtam'ın bir hilesi sayesinde Horasan valisi olarak atanır. Aslında, Yezid bin el Muhallab, Vâsit'e yerleştiğinde ve Sâlih[1], ona kaba davranıp onu küçük düşürmeye çalıştığında, canı çok sıkılır. Abdullah bin el Ahtam'ı çağırıp ona der ki:

"Beni endişelendiren bir meselede bana yardımcı olmanı istiyorum; beni can sıkıntımdan kurtaracak bir fedakârlıkta bulunacaksın. Karşılığında da, benden yüz bin gümüş para alacaksın."

---

1 Sâlih bin Abdü'l Rahmân, vergilerin toplanmasıyla görevlidir.

"Hizmetindeyim ve ne istersen yaparım," diye yanıt verir Abdullah.

"Gördüğün gibi bana zulmediliyor ve bu durum canımı sıkıyor. Müminlerin Emiri'nin[1], Horasan'ın yönetimini erkek kardeşim Abdü'l Malik'e önerdiğini işittim. Bu görevi bana vermesi için bir hile yap."

"Ben bir mesele için Müminlerin Emiri'nin yanında gidene kadar sabret. Bu görevi sana vermesini sağlayacağımı umuyorum."

Yezid bin el Muhallab, halifeye iki mektup yazar; mektuplardan biri Horasan'dan, diğeriyse Irak'tan söz etmek içindir. İkinci mektupta, İbn el Ahtam'a methiyeler düzer; onun Horasan'ı çok iyi bildiğini belirtir. Ardından, İbn el Ahtam'ı, yanına resmi mektubu taşıyanların eşliğinde halifeye gönderir. İbn el Ahtam, Halife Süleyman'ın yanına gelene dek yolundan şaşmaz; halife kendisini nezaketle karşılar; onunla sohbet eder ve ona der ki:

"Yezid bin el Muhallab bana bir mektup yazdı ve senin Horasan ve Irak'ı iyi tanıdığından söz etti. Horasan hakkında bilginin kaynağı nedir?"

"Ey Müminlerin Emiri," diye yanıt verir İbn el Ahtam. "Ben orada doğup büyüdüm. Dolayısıyla orayı, deneyimlerim ve derin düşüncelerim sayesinde tanırım."

"Bu ne kadar da iyi oldu! Müminlerin Emiri'nin de tam bu zamanda senin gibi birine gereksinimi vardı. O zaman bana o memleketin özelliklerini söyle ve o eyaletin valisi olarak kimi atayacağımı göster bana."

"Eğer Müminlerin Emiri aklından geçen adayların isimlerini bana açıklarsa, ben de onlar hakkında fikrimi veririm ve önerilen kişinin duruma elverişli olup olmadığını söylerim."

Ve, konuşma devam eder. İbn el Ahtam, konuşmayı daha sonra şu şekilde aktarır:

---

1 Emevi Hanedanlığı'ndan gelen, Şam Valisi Süleymân bin Abdü'l Malik, 96/715 ila 99/717 yılları arasında baştadır.

"Bana, Kureyş kabilesinden bir adamın ismini verdi."

'Ey Müminlerin Emiri,' dedim. 'O kişi, Horasan'ı idare edecek yetide değil.'

'Peki, ya Abdü'l Malik bin el Muhallab?'

'O da değil,' dedim.

"Daha sonra bana bir dizi isim saydı; en sonuncusu ise, Vakî bin el Esved idi.

'Ey Müminlerin Emiri,' dedim. 'Vakî'ye en çok saygı duyacak kişi benim; bana şimdiye kadar kimse onun kadar iyilikte bulunmadı. Düşmanımdan öcümü aldı; adalete olan susuzluğumu dindirdi. Ama Müminlerin Emiri, benim hizmetlerimden yararlanmaya daha layık. İyi öğüt verme yükümlülüğüm gereği şunu söyleyebilirim ki Vakî, efendisine ihanet etmeyi aklının ucundan geçirmeksizin, otlak hayvanlarıyla dolu üç yüz merayı bir araya getirememiştir. O, Müslümanları yönetmek söz konusu olduğunda zayıf kalır; bir isyanı bastırmak gerektiğinde de kararsız...'

'Doğru söylüyorsun! Yazıklar olsun ona!' diye haykırır halife Süleyman. 'Peki, bu göreve kadir olan kimdir?'

'Tanıdığım biri; ismi, Müminlerin Emiri tarafından zikredilmemiş biri...'

'Peki kimdir o?'

'Eğer Müminlerin Emiri bu fikrim hakkında ağzısıkı davranacağı ve eğer bunu öğrenirse hıncı karşısında beni koruyacağı konusunda güvence verirse ancak söylerim ismini...'

'Tamam. Söyle bakalım.'

'Yezid bin el Muhallab.'

'Yazıklar olsun sana!' diye haykırır halife. 'O adamın görevi Irak'ta. Orada bulunmak, onun için Horasan'dan çok daha önemli.'

'Biliyorum, ey Müminlerin Emiri. Ve, bu yüzden de beni gerektiğinde ona karşı korumanı talep ettim senden. Ama, bu yeni göreve gelmeye onu zorlayacaksın ve onu Horasan'a göndereceksin; Irak'a da onun erkek kardeşini yerleştireceksin.'

'Doğru çözümü buldun.'"

Vali, Yezid'in Horasan'a atanması için mektubu yazar ve İbn el Ahtam aracılığıyla ona gönderir. Adam, böylelikle Yezid'in yanına döner; Yezid kararnameyi alıp derhal görevinin başına gider.

Hilebaz bir vergi memuru

Bu olay, Hâkim el Tenûhî'ye, Merv asıllı vergi memuru İbn Tamîm tarafından anlatılmıştır.

"Bana vergi borcu olan bir adama azap çektirdim," der. "Öyle bir cezaydı ki bu, o zamana dek kimseye böylesini reva görmemiştim."

"Anlat bize."

"Dinleyin o zaman."

"Basra kentinin o dönemki valisi Ebû Muhammed el Mâkardahî, beni, bu kentin ilk valisi olan Kâtip Ebû Abdullah el Babamrî ile tanıştırdı ve onun vergi dairesine borçlu olduğu vergileri tahsil etmemi emretti. Bu zatın, her türlü işkenceye sabırla dayandığını ve vergi memurlarının her türlü yöntemine karşı koyduğunu daha önceden biliyordum. Onu evime götürdüm ve ona karşı hangi yöntemleri kullanacağımı tüm ayrıntılarıyla gösterdim. Servetinden tek kuruş dahi almama izin vermedi. Bunun üzerine anladım ki, hangi işkence yöntemine, hangi kırbaç cezasına başvurursam vurayım, onunla hiçbir sonuca varamayacaktım. Mesele hakkında etraflıca düşündüm, şurası açıktı ki kaba kuvvetle, işkenceyle, ona acı çektirerek hiçbir sonuca varamayacaktım. Bunun üzerine onu ayağa kaldırdım; sımsıkı bağladım; üzerine kaba yünden bir giysi giydirip onu evin bir odasına kapattım."

"Ardından, evimin çok yakınındaki bir okula gittim. Oraya giden öğrenciler arasından, en kaba görünen on tane oğlan seçtim. Her birine birer gümüş para verip, onlara şöyle dedim:

'Benimle gelin. Her biriniz parmaklarınıza sümküreceksiniz ve parmaklarınızı da evimde bulunan dikkafalı adamın yüzüne ve dudaklarına sileceksiniz; bir yandan da ona şamar vuracaksınız.'

"Oğlanlar geldi ve vergi mükellefimin etrafında dönmeye başla-

dılar. Adam, başına gelecekleri anladı ve bana dedi ki:

'Bekle ve bana karşı bağışlayıcı davran. Bana kırbaçla vur; bana kaba davran. Bana işkence çektirmek için her türlü yola başvur; ama beni bu oğlanlardan uzak tut.'

'Hayır,' diye yanıt verdim. 'Ancak, bana borçlu olduğun vergiye karşılık, kendi elinle bana bir senet yazıp verirsen.'

"Bu konuda dediğim dedik olduğumu görünce, bana belirttiğim tutarda bir senet imzaladı; ben de onu serbest bıraktım."

Hakaretler

Bir sultan, günlerden bir gün, çatıdaki bir pencereden ahırlarından birini seyre dalmıştır; o sırada seyisler de hayvanları kırbaçlamakta ve onlara şöyle hakaret etmektedir:

"Ey sen, bilmem ne! Hey sen, bilmem ne!"

Hakaretler ona son derece ağır gelir. Bundan rahatsız olur; seyislerin müfettişini huzuruna çağırtır.

"Seyislerin ne söylediğini işitmedin mi?" diye sorar.

"Ey sultanım; Allah sizi başımızdan eksik etmesin. Ne söylüyorlar acaba?"

"Hayvanlarına 'Ey sen, bilmem ne! Hey sen, bilmem ne!' diye hitap ediyorlar. Her birine yüz adet sopa cezası ver ve bir yıl boyunca onları hapiste tut."

"Ey Efendimiz," diye yanıt verir müfettiş, "aslında seyisler bu hayvanları çok benimsediler; kendilerinden bir parça gibi görüyorlar onları. Sultanın tanıklık edeceği gösteri de, bunun bir kanıtı. Daha önce bulunduğunuz yere geri dönmenizi ve olanları izlemenizi rica ediyorum."

Sultan, çatı penceresinin önüne geri döner; müfettiş de ahıra girer. Tüm hayvanların iplerini çözer; onları bir araya toplar ve seyislere der ki:

"Her biriniz, özel olarak ilgilendiğiniz hayvanı alın."

Seyisler, bir yandan acele edip bir yandan haykırırlar:

"İşte benim atım! İşte benim katırım! İşte, benim semerim! İşte benim yularım!"

Kendi ilgilendikleri hayvanın hangisi olduğu konusunda tartışmaya başlarlar; öyle ki, neredeyse birbirlerini öldüreceklerdir. Bu gösteri karşısında sultan gülmekten katılır. Seyislerin müfettişinin hilesi işe yarar; sultanın öfkesi yatışmıştır.

Kralın kurtuluşu

Mahmûd bin Sebük Tigîn[1], Gazne'nin yöneticisidir. Günlerden bir gün, avlanmak üzere kentten çıkar. Veziri el Kûfî –ki kendisi, idrak yeteneği güçlü ve ölçülü biridir– ve bir dizi insan da onunla birliktedir. Kentlerini ellerinden aldığı bir grup düşman topluluğu çıkar karşısına. Veziri tanırlar; ama sultanı tanımazlar. Vezirin ve onunla birlikte olanların çevresini sarıp, onlara derler ki:

"Artık senin üzerinde bizim sözümüz geçer."

Onu ölümle tehdit ederler. Vezir, onlara yanıt verir:

"Ölümüm sizin hiçbir işinize yaramayacak. Sizin için önemli olan, kentlerinizi geri almak."

Ona hak verirler.

"Krala bir ulak göndereceğim," diye ekler.

Yoldaşlarından birini göstererek, ona der ki:

"Git de kralı bul ve görüp işittiklerin hakkında ona bilgi ver."

Anlatacaklarının doğruluğuna dair ona güvence veren bir işareti de ulağa belletir. Ulak uzaklaştığında, onu geri çağırmak üzere bir başka ulağı göndermeye niyetlenir. Ardından, ona der ki:

"Becerikli birine benzemiyorsun."

Bizzat kralın şahsına doğru bir işaret yapar ve ona der ki:

"Hey sen, akıllı birine benziyorsun. Git de kralı bul; ve ona şunları söyle."

Nasıl davranması gerektiğini anlatır ona. Gerçek kral, gruptan

1 388/999 ila 420/1030 yılları arasında Afganistan-Gazne'nin sultanı. Topraklarını İran, Irak ve Hindistan'a dek yaymıştır. Gazne Hanedanlığı'nın kurucusudur.

uzaklaşır. Vezir, kralın artık güvencede olduğundan emin olduğunda, onun gerçek kimliğini açıklar düşmanlara. Az önce gönderdiği ulağın aslında kralın ta kendisi olduğunu, kralı ellerinden kaçırdıklarını haber verir. Ardından, karşılıklı görüşmelere başlar; ta ki, kendisini de onların tehditlerinden kurtarana dek. Böylelikle kral ve vezir, bu maceradan da sağ salim kurtulurlar.

Sözde yoksulluk

Ömer bin Ubeyde, Hâlid'in[1] zindanlarından kaçıp kurtulduktan sonra, derhal gidip Halife Hişâm'ı[2] bulur. Beriki, ziyaretçisinin can güvenliğini sağlar; ama ona şöyle der:

"Vergilerini ödemelisin; bu olmazsa olmaz."

"Benim o kadar param yok," diye yanıt verir Ömer bin Ubeyde. "Ama kabilemdeki diğer insanlar, devletin dağıttığı maaşlarını alır almaz, onlardan ödünç para isteyeceğim."

İnsanlar ona bağışlarını getirirler. Parayı topladığında şöyle der:

"Sizden almak istediğimiz aslında para değil. Bizde yeterince para var. Niyetimiz, size başvurduğumuzu ve kasamızda para olmadığını Halife Hişâm'ın öğrenmesidir."

Söylenene göre, her bağış aldığında listede bağışı verenin isminin karşısına bağışın tutarını yazar. Gece olunca parayı herkesin evine tek tek giderek geri verir. Bu iş bitince; Hişâm'ın talep ettiği parayı kuruşu kuruşuna kendi kesesinden öder.

Bir konuşma tarzı

Günlerden bir gün, eyalet valisi el Haccâc, astı olan Cabir bin Habîb isminde bir valiye cezalandırmak istediği birini ona getirmesini emreder. Cabir bu planı kabul etmez. Şu şekilde karşılık verir:

---

1 Hâlid bin Abdullah, el Kasrî, 105/724 ila 120/738 yılları arasında Irak valisi. Halife, vergisini geciktirenlerden tahsilat yapması için ona sürekli emir verirdi.

2 Hişâm bin Abdü'l Malik, Şam'ın Emevi Hanedanı'na mensup halifesi. 105/724 ila 125/743 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

"Allah, emire selamet versin! Bana sözünü ettiği adamı en son gördüğümde başı sallanıyordu, insanların boğazından aşağı gıdım gıdım su akıttıkları bir durumdaydı. Eğer onu sana getirmek üzere yatağının üzerinde taşısalardı, bedeninin utanç verici bir uzvu görünürdü; bu da onun Allah yolundan uzaklaşmasına neden olurdu."

Bunun üzerine, el Haccâc, adamı bırakmalarını emreder. Aslında, tüm bedenlerde baş sallanır ve bir insan yatağına uzandığında, utanç verici uzuvlarının görünmesi olasıdır.

Bir bağlılık yemini

Rivayet olunur ki, kralın birinin namuslu bir veziri vardır. Saraya sık sık gelip gidenler, bu veziri kıskanırlar. Kralın, vezirden kuşkulanması için vezirin bölgedeki diğer krallarla haberleşerek onu tahtından indirmeye çalıştığı söylentisini yayarlar. Hükümdar vezirini alt etmek ister. Günlerden bir gün onu huzuruna çağırır; vezir ise kendisi hakkındaki bu söylentileri işitmiştir. Kral ona der ki:

"Tahtımdan feragat edip, çivili bir kemer takıp, çileciler gibi dünyayı tavaf etmek istiyorum. Ben gidersem sen ne yaparsın?"

"Allah'ın izniyle, böyle bir durumda ne yapacağımı yarın görürsünüz, kral hazretleri," diye yanıt verir vezir.

Ardından vezir evine gider; saçlarını tıraş eder; üzerine çivili bir kemer geçirir; kullanılmış kumaşlardan yapılmış sandaletlerini giyer; eline bir değnek ve bir heybe alıp ertesi gecenin sonunda kralın sarayının önüne gelir. Berikini, onun varlığından haberdar ederler. Onu bu halde huzuruna kabul eder. Onu gördüğünde, sorar:

"Bu giysinin anlamı nedir?"

"İktidarından vazgeçip, çileciler gibi dünyayı tavaf edeceğine dair dün bana sözünü ettiğin planına uygun bir giysidir. Ben de kendi kendime dedim ki: 'Dünyayı gezerken, bu süreçte ne yaparsa yapsın ben de kralın yanında bulunmalıyım.'"

Kral, etrafta dolaşan söylentilerden onu haberdar eder ve eskisi gibi ona güvenmeyi sürdürür.

Okuma yazması olmayan bir vali

Rivayet olunur ki, Amr bin Hubayra'nın okuma yazması yokmuş ve kendisine bir mektup gönderildiğinde, mektubu açıp dikkatlice incelermiş; ancak okuyamazmış. Ardından, kabul salonundan kalkıp, okuma yazması olan hizmetçisini bulmak üzere evine dönermiş. Hizmetçi kadın, ona mektubu okuyup ardından da onun söylediklerine uygun olarak yanıtını kaleme alırmış. Ardından, mektubu alıp onun emri altındaki kâtiplere verirmiş.

Kâtiplerden biri, bu durumdan şüphelenir. Ona bir mektup yazar; mektubu tersten katlar ve valiye teslim eder. Vali mektubu alır; dikkatlice inceler ve mektubun tersten yazılmış olduğunu fark edemez. Bunun üzerine herkes valinin okuma yazma bilmediğini anlar.

Arap esirlerin fidyeyle kurtulması

Abdullah bin Amir el Hamadânî'nin bu hilesi, İbn Abbâs tarafından aktarılır. "Ummân'da[1] esir düşen Araplar için fidye getirildiğinde, Abdü'l Malik bin Mervan'ın[2] yanındaydık," der İbn Abbâs. Abdullah bin Amir el Hamadhânî ayağa kalkar ve ona der ki:

"Müminlerin Emiri, bana bu esirleri sat."

"Parayı bana sen vereceksin," diye talebini bildirir Abdü'l Malik.

"Ben Arapların arasında en zenginiyim," der Abdullah.

"Para elime geçecek mi?"

"Para eline geçecek."

"Ne kadar öneriyorsun?" diye sorar Abdü'l Malik.

"Beş yüz bin gümüş para."

"Satmam."

"Bir milyon."

"Satmam."

"Allah şahidim olsun, sana bir kuruş daha fazla önermem."

1 Arap yarımadasının doğu ucundaki bölge.

2 Şam'ın Emevi Hanedanlığı'na mensup halifesi. 65/685 ila 86/705 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

"Satıyorum."

"Bu satışın tanıkları da siz olun," der Abdullah. "Esir olarak satın aldığım bu kişileri şu anda serbest bıraktığıma da tanıklık edin."

"Peki, ya para?" diye sorar Abdü'l Malik.

"Onların kabilesine ödemen gereken meblağdan alırsın."

"Beni kandırdın!" diye haykırır Abdü'l Malik.

"Satış gerçekleşmiştir," diye sonlandırır konuşmayı Abdullah.

Abdü'l Malik'in şahsi kasasından çıkması gereken tutarı, satış sözleşmesine kaydettirir.

Samimiyetin kanıtı

Rivayet olunur ki, Hindistan krallarından biri, yeryüzündeki mallarından ve iktidarından vazgeçer. Çileci bir hayat sürdürmek için kentini terk eder; yanına da hayatta en sevdiği kişiyi, eşini alır. Yoldaşlarından oluşan bir grup da, bir süre için ona eşlik etmek üzere peşi sıra yollara düşer. O grubun içinde bulunan vezirlerinden biri, ona dönerek şu şekilde konuşur:

"Ey kral hazretleri, bu dünyanın mallarından feragat etmeye karar verdin. Sen yaşça benden büyüksün; ben halen çok genç sayılırım. Senin eşine, senden daha çok ihtiyacım var."

Bu kelimeleri işiten insanlar, onu susturmak isterler.

"Bırakın onu," der kral.

Ve ona dönerek ekler:

"Haklısın."

Bunun üzerine, eşi üzerindeki haklarından büyük bir ciddiyetle vazgeçer.

Vezir, kralın çileci bir yaşam sürme isteğindeki samimiyetini görmüştür: Eşinden bile vazgeçmiş ve ona, yeniden evlenme özgürlüğü tanımıştır. Bunun üzerine, vezir der ki:

"Ey kral hazretleri, senin eşine herhangi bir şekilde gereksinim duymuyorum. Ama, bu dünyanın mallarına karşı kalbinde en ufak bir arzunun kalıp kalmadığını öğrenmek için seni sınamıştım."

Vezir, ona katılmaya karar verir ve son nefesine kadar kralın yanından ayrılmaz.

Sahte ikmal

Rivayet olunur ki, sultanlardan biri, bir diğer sultanın çevresini kuşatır ve onu büyük bir tedirginliğe sürükler. Beriki, vezirini çağırır ve ona sorar:

"Düşmanı geri püskürtmek için işe yarayacak bir hilen var mı?"

"Bir tane var, ey sultan hazretleri," diye yanıt verir vezir.

"Uygun gördüğün şekilde davran," diye emreder sultan.

Vezir gider; yanına yüz adet heybe alır; onları mahmude[1] taneleriyle karıştırılmış buğdayla doldurup, develerin üzerine yerleştirir ve gizlice kentten dışarı çıkarır. Kervanın sürücülerine de der ki:

"İki gün boyunca yürüyün; kentten uzaklaşın; ardından kente geri dönerken, düşman askerlerini, taşıdığınız yüklerin ayni vergi olduğuna inandırın."

Söylenene uygun hareket ederler. Kenti kuşatan askerlerle karşılaşırlar; berikiler, onların yüklerine ve develerine el koyar; buğdayı paylaşır ve bundan ekmek yapıp yerler. Ardından aşırı derecede zayıflarlar; öyle ki içlerinden çoğu ölür ve gerisi, hareket edemeyecek hale gelir. Bunun üzerine sultan onlara saldırır; ellerindeki her şeyi alır; ancak buğdayı yememiş olanlar kaçıp canlarını kurtarabilirler. Böylelikle, düşmanların üzerinde zafer elde edilmiş olur.

---

1 Şiddetli bir dizanteriye yol açma riski bulunan müshil.

Sekizinci Bölüm

Hâkimlerin, Saygın Tanıkların ve Savcıların Hileleri

Tilkiden daha kurnaz

Günlerden bir gün, Hâlid bin Saîd, el Şabî'ye[1] sorar:

"Halk arasında 'Şüreyh,[2] tilkiden daha kurnazdır,' diye bir deyiş vardır. Bunun kaynağı nedir?"

El Şabî, aşağıdaki hikâyeyi anlatarak ona gerekli açıklamayı yapar. Veba salgını olduğu dönemde, Şüreyh, Necef'e[3] gider. Orada günlük duasını yapmak için dışarı çıktığında, onun hareketsizliğinden yararlanan bir tilki, gelip secdesiyle oynamakta, büyük olasılıkla da üzerine çişini yapmaktadır. Bu durum ise, Şüreyh'i, dini vecibesini layığıyla yerine getirmekten alıkoyar.

Bir süreliğine bu durumda kalır; ancak sonunda bundan rahatsızlık duyar. Bunun üzerine, üstündeki tüniği çıkarır; kolları aşağı doğru sarkacak şekilde bir sazın üzerine asar; en üste de takkesini yerleştirir. Bunu gören, sanki ayakta durup dua edenin o olduğunu sanır. Ardından, tilkinin üzerine çullanabileceği bir yer seçip, gizlenir. Bu şekilde beklerken tilki gelir; secdenin üzerine yan gelip yatar ve içine bir güzel sarınıp sarmalanır. Şüreyh, o anda hayvana doğru koşar ve onu yakalar. İşte, "Şüreyh, tilkiden daha kurnaz," deyişi buradan kaynaklanır.

1 Râvi. Doğumu 19/640; ölümü 110/728 Kûfe.

2 Şüreyh bin el Hârit, el Kindî: Ünlü Arap hâkim, 87/706 yılında yüz yaşında ölmüştür.

3 Kûfe'ye yakın bir yer.

Dişi devenin satılması

Şüreyh'in bir başka hilesi daha vardır. Günlerden bir gün, bir dişi deveyi satışa çıkarır; müşterisi ona sorar:

"Ey Ebû Ümeyye, bu devenin sütü nasıl?"

"Sütünü sağ ve istediğin boyutta bir kabın içine yerleştir," diye yanıt verir Şüreyh.

"Peki yürüyüşü nasıldır?"

"Adımları çok geniş iz bırakır."

"Peki, ya görünüşü?"

"Bir sürünün ortasındayken, onu derhal fark edersin."

"Peki, ya gücü?"

"Üzerine istediğin kadar ağırlık koyabilirsin."

"Ya, dişlerine bakıp yaşını söylesen?"

"Dört yaşında."

Adam, dişi deveyi satın alır; ama Şüreyh'in verdiği yanıtlarda sözü edilen nitelikleri hayvanda göremez.[1] Bunun üzerine, deveyi Şüreyh'e geri götürür ve ona der ki:

"Senin sözünü ettiğin hiçbir özelliği göremedim ben bu devede."

Şüreyh, bunun üzerine ona şu şekilde yemin eder:

"Allah aşkına, ben seni kandırmadım! Allah aşkına, ben seni kandırmadım! Allah aşkına, ben seni kandırmadım!"

Göçebe Arap, dişi deveyi alır ve yoluna gider.

Namussuz bir emanetçi

Bu hileyi Hâkim Ravah bin Ebû'l Hayn el Kaysî tertiplemiştir. Rivayet olunur ki, Mekke'ye giden bir adam onun kâtiplerinden birine bir miktar para emanet etmiştir. Geri döndüğünde, emanetçisinden parasını geri ister; ama beriki, bu parayı aldığını inkâr eder. Bunun üzerine adam, söz konusu meseleyi Hâkim Ravah'a götürür. Hâkim sorar:

"Emanetçin bana geldiğini biliyor mu?"

1 Verilen tüm yanıtlar, satın alan kişinin hayal gücüne kalmıştır.

"Hayır," diye yanıt verir şikayetçi.

"Bu yönteme başvuracağından başkasına söz ettin mi?"

"Hayır. Seni ziyaret ettiğimi kimse bilmiyor."

"Şimdi ortadan yok ol ve bundan kimseye söz etme. Yarın buraya yeniden gel; emanetçin de burada olacak. O zaman paranı istersin kendisinden."

Adam uzaklaşır. Ertesi gün hâkim, kâtibi çağırır. Beriki huzuruna geldiğinde, hâkim ona der ki:

"Şunu bil ki, elime yaklaşık on bin altın para tutarında yüklü bir para geçti. Ayrıca, aynı değerde mobilyalar ve değerli kumaşlar da aldım. Tüm bunları evinde saklamanı istiyorum; çünkü senin evin güvenli."

"Evet," diye yanıt verir kâtip.

"Kumaşları koymak için bir yer hazırla ve buraya geri döndüğünde, yanında iyi tanıdığın adamlardan birkaç hamal getir."

"Sana karşı duyduğum sevgi ve saygıyla yaparım hepsini."

Aralarında bu şekilde konuşurlarken, kâtibe para emanet etmiş olan kişi içeri girer ve ondan malını geri ister.

"Allah aşkına!" diye haykırır kâtip. "Benimle derhal eve gel de sana paranı vereyim."

Adam, onunla gider ve malını –yani bin altın parasını– geri alır.

Ardından hâkimin yanına geri döner ve parasını aldığını haber verip, yanından ayrılır. O sırada, kâtip, hâkimin yanına gelir ve ona der ki:

"Her şeyi senin emirlerin doğrultusunda yaptım. Hamalları da beraberimde getirdim."

Hâkim karşılık verir:

"Şunu bil ki, sana karşılığında on bin altın para vaadinde bulunup, senden bin altın paramızı geri aldık. On bin altın parayı geri alabilmek için sana ne kadar vaat etmemiz gerekir?"

Kâtip, bunun üzerine görevinden ayrılır.

Ağacın tanıklığı

Hâkim Ebû Yusuf[1], bir meseleyi halletmek için bu hileye başvurur. Bir adam, başka bir adama emanet para vermiştir. Parayı geri almak istediğinde, emanetçi, ondan para aldığını inkâr eder. Hakkı yenen kişi, meseleyi Hâkim Ebû Yusuf'a götürür. Rakibi, bu ithamın yanlış olduğunu iddia eder. Hâkim sorar:

"Sözü edilen parayı emanet verirken, orada başka biri var mıydı?"

"Hayır; ikimiz dışında başka kimse yoktu," diye yanıt verir şikayetçi. "Ona parayı şurada, şu kişinin yakınlarında, şuradaki ağacın altında verdim. Yanımızda üçüncü bir kişi yoktu."

"O zaman o ağaçtan bir yaprak getir ki, onun tanıklığına başvurayım," diye emreder hâkim.

Adam uzaklaşır.

"Hey sen, hasmın geri dönene dek burada oturup bekle," der Ebû Yusuf berikine.

Beriki oturur ve hâkim, bir saat boyunca yapacağı işlerle ilgilenir. Bir saatin sonunda adama dönüp sorar:

"Hey sen, söyle bakalım; hasmın ağacın yanına varmış mıdır şimdi?"

"Hayır," diye yanıt verir beriki. "Yolun yarısına bile varamamıştır."

"Onun parasını geri ver!" diye haykırır bunun üzerine hâkim. "Onun parası sende. Ya seni hapse atarım ya da ona borçlu olduğun parayı derhal tartarsın."

Adam, parayı tartar ve hâkime verir.

Hâkim ve karısı

Günlerden bir gün, bir hâkimin karısı, ondan kendisi için bir kadın esir almasını ister. Hâkim, bunun için esir satıcısının yolunu tutar. Ona birçok esir gösterilir. İçlerinden birinin son derece güzel olduğu-

1 Ebû Yusuf Ya'kûb bin İbrahim, el Ensâri. 113/731'de doğdu, 182/798'de öldü. *Vergi Sözleşmesi* (Kitâb el-Harâc) adlı eseri, ona borçluyuz.

nu fark eden hâkim, onu satın alacağını belli eder karısına, ve der ki:

"Parasını bizzat kendim verip onu satın alacağım. Senin parana ihtiyacım yok."[1]

"Benim biriktirdiğim şu altın paraları kullanıp satın al onu," diye karşılık verir karısı.

Hâkim karısının önerdiği parayı alır; onu ayrı bir cebine yerleştirir ve esiri kendi parasıyla, kendisi için alır. Satın alma sözleşmesini kendi adına göre düzenletir ve bu konudan esiri de haberdar eder.

Bundan sonra, hâkimin karısı, esiri kendi işleri için kullanmaya başlar; esirin ona ait olduğuna ikna olmuştur. Ama, hâkim de, eşinin kendisini her reddedişinde, gidip esir kızla yatmaktadır. Günlerden bir gün, karısı onu o haldeyken yakalar.

"Gözlerime inanamıyorum, ey cehennem şeyhi, ey alçak şeyh!" diye haykırır. "Ey zina düşkünü! Allah'tan da mı korkun yok? Müslümanlara adalet dağıtan sen değil miydin?"

"Şeyh mi? Evet, ben şeyhim," diye yanıt verir kocası. "Zina düşkünü mü? Hayır, ben öyle biri değilim. Allah'ın adına yemin ederim. Allah, beni o günahtan alıkoysun!"

"Peki, bana ait olan bu esir kızla ne işin var? Onunla yatmayı nasıl meşru görürsün?"

Hâkim karısına, esiri satın alırken hazırlattığı sözleşmeyi gösterir; üzerine kendi mührünü bastırmıştır. Karısı mührü tanır ve utançtan kızarır; kocasından özür diler ve esir kızı satmasını sağlayana dek ona nazik davranır.

Hızlı bir müdahale

Bu hikâye, Ebû'l Aynâ[2] tarafından aktarılmıştır; kendisi de, Ebû Bekir el Suramî'den duymuştur. Söylenene göre, Emir el Afşîn, Ebû

---

1 Bu bir hiledir: Eğer esiri kendi parasıyla satın alır ise, esir ona ait olur; böylelikle yasal olarak, esir onun metresi olur.

2 Ebû'l Aynâ Muhammed bin el Kâdir el Hâşimî: Yazar ve şair. Abbasi Halifesi el Mutevekkil'in çevresinde yaşamını sürdürmüştür. Doğumu 191/719; ölümü 283/896.

Dulaf'ı[1] çevresinden uzaklaştırır: Ondan nefret etmektedir; çünkü o bir Arap'tır, ayrıca cesur ve bonkör biridir. El Afşîn, sürekli ona yönelik entrikalar peşinde koşar; ta ki, Ebû Dulaf'ın bir katil ve hain olduğuna tanıklık eden insanlar bulana dek. Onu yanına çağırır ve derhal orada kellesini uçurmak üzere bir cellat getirtir.

Haber, Hâkim Ebû Dâvûd'a ulaşır; beriki, atına atladığı gibi, o sırada beraberinde bulunan yargıçlarıyla birlikte el Afşîn'in evine girip ona şöyle der:

"Beni buraya Müminlerin Emiri gönderdi ve Ebû Dulaf'ın kılına zarar gelmemesini ve onu kendisine teslim etmemizi emrediyor."

Ardından, yargıçlarından birine döner ve ona der ki:

"Müminlerin Emiri'nin mektubunu beraberimde getirdim."

El Afşîn, böylelikle esirini iade etmek zorunda kalır; Halife el Mutasım da bu olaydan haberdar edilir. Ebû Dâvûd'un tüm yaptıklarını onaylar; Ebû Dulaf'ı buldurtur ve onu onurlandırır.

Üçkâğıtçı bir hakem

İki adam, bir dişi koyuna kimin sahip olduğu konusunda kavgaya tutuşurlar; her biri, koyunun sahibinin kendisi olduğunu iddia etmektedir. Oradan üçüncü bir adam geçmektedir. İki hısım birbirlerine derler ki:

"Onu, anlaşmazlığımızın hakemi olarak tayin edelim."

"Benim kararımı kabul etmeye önceden söz verirseniz hakeminiz olurum."

"Söz veriyoruz."

"Eğer kararıma karşı çıkarsanız karılarınızı boşayacağınıza dair bana yemin edin."

İstenilen yemini ederler. Bunun üzerine, beriki onlara emreder:

"İkiniz de koyunun yanından ayrılın."

Koyunun yanından ayrıldıklarında, beriki koyunu iki kulağından tutar ve der ki:

1 Abbasi halifelerinden el Memun ve el Mutasım'ın hizmetindeki komutan.

"İşte, benim kararım budur: Bu koyun, bana ait."
Koyunu alır ve yoluna devam eder.

Hâkim ve kuzeni

Hâkim Ebû'l Hüseyin bin Ukba, şu hikâyeyi anlatır:

"Baba tarafımdan kuzenimle evlenmiştim; çok zengindi ama güzellikten nasibini almamıştı. Bununla birlikte, onun serveti sayesinde para biriktirip, gizlice başka kadınlar almaya başladım. Karım bu durumu fark ettiğinde benimle ilişkisini kopardı; bana eziyet etti; yeni karımı geri gönderene kadar evdeki yaşantımı zindan etti. Ondan sonra bana iyi davranmaya başladı yeniden.

"Günlerden bir gün, istediğim gibi bir genç kızla evlendim; tam bana uygun biriydi; benim zevklerime uyum sağlayabilirdi. Onunla kısa süre beraber oldum; ardından kuzenim yeniden araya girdi. Bana hayatı zindan etmeye, benimle tartışmaya, bana eziyet etmeye başladı. Ama, ikinci eşimi terk etmek pek kolay değildi benim için. Bunun üzerine, günlerden bir gün ikinci karıma dedim ki:

"En şık ve güzel elbiselerini giy; sarısabır ağacının kokusunu sür ve gidip karımı bul. Onun önünde ağlayıp sızlan ve seni işitmek istemeyene dek ondan yardım talep et. Umutsuzluğunun nedenini sorduğunda, ona şunu söyle: 'Beni eş olarak alan bir kuzenim var ve kendisi sürekli benim paramı kullanıp başka bir kadınla evleniyor. Birini terk eder etmez diğerini alıyor; bu evlilikler için servetimi tüketiyor. Kocamı yola getirmekte bana yardım etmesi ve onun bana adaletli davranmasını sağlaması için kocandan benim adıma yardım talep etmeni istiyorum. Bu konuyu mahkemesinde çözmesini diliyorum.' Eşim, bu sözleri işittiğinde, seni benim huzuruma getirecek."

"İkinci eşim, ona emrettiğim şekilde davrandı. Karımın yanına geldiğinde ve ona öğrettiğim sözleri yinelediğinde, beriki dedi ki:

'Benim kocam olacak hâkim, senin eşinden çok daha kötü ve hilebaz biridir.'

"Bunun üzerine bir hışımla yanıma geldi, ikinci eşim olan genç kadını elinden tutup beraberinde getirdi.

"Bana dedi ki:

'Bu kadın, benimle aynı çileyi çekiyor. Onun söylediklerini dinle ve ona eşinin karşısında adalet sağla.'

'Ne olmuş ki?' diye sordum.

"İkinci eşim, ona ezberlettiğim dersi şakıdı yeniden."

'Eşine itham ettiklerini kendi gözünle de gördün mü?' diye sordum ona.

'Hayır, Allah şahidimdir!' diye haykırdı.

"Dedim ki:

'Hey sen, Allah'a inanman için yalvarıyorum sana; çünkü insanlar her zaman için diğerlerinin yaşam düzenlerini bozmaya hazırdır. Duyduğun her şeye inanma; çünkü kıskançlık çok yaygın. Aynı şekilde, burada gördüğün eşim de, benim ikinci bir eş aldığımı ve onunla birlikte yaşadığımı öğrenmiş.'

'Evet, Allah şahidimdir, sen ikinci bir kadınla evlendin!' diye haykırdı kuzenim.

"Ben ise, bunun üzerine, yürekli adam rolüne bürünüp dedim ki:

'Bu evin dışında bulunan bir eşim varsa eğer, hemen şimdi boş olsun! Şimdi üç kez boşanma yeminini edeceğim. Peki, şimdi ne düşünüyorsun?'

'Şimdi inandım,' dedi kuzenim. 'Bu zamana dek kulağıma gelen hiçbir şeyin artık bir değeri kalmadı.'

"Diğer kadın da evine döndü; ben ise hem kuzenimle barıştım hem de keyfime göre davranmış oldum."

Aklın yolu bir

İsrailoğulları her yıl, alışveriş için bir araya geldikleri bir panayır düzenlemektedirler. Bu panayırlardan birine, bir kısrağın üzerinde bir adam gelir. Kısrağın tayı da peşinden gelmektedir. Başka bir adam tayı çalar ve kendine ait olan bir ineğin sütüyle besler. Bir sonraki yıl

düzenlenen panayırda, tayın gerçek sahibi olan kişi, tayı fark eder.

"Bu benim tayım," diye haykırır. "Üzerine bindiğim bu kısrağın yavrusuydu o."

Hırsız, bunu inkâr eder. Bunun üzerine, meseleyi Hâkim Yunâne'ye götürürler. Tay, nereye gitse sanki onun yavrusuymuş gibi ineğin peşi sıra gider ve bu durum insanları hayrete düşürür. Her ikisi olayı anlatırlar. Hâkim, onlara şöyle der:

"Hanginizin haklı olduğuna karar vermem için yarın gelin; çünkü bugün muayyen günümdeyim."

"Erkeklerin de kadınlar gibi muayyen günleri olur mu?" diye sorar ineğin sahibi olan adam.

"Evet," diye yanıt verir hâkim. "Bir ineğin bir tay doğurduğu bir kasabada, erkeklerin de muayyen günü olması şaşırtıcı olmasa gerek!"

Bunun üzerine, tayı gerçek sahibine iade eder; beriki tayı alır ve yoluna gider.

Bilinçli yapılan iş

Hâkim İbn Abbâs, günlerden bir gün, Ebû Yusuf el Adil ile ilgili şu olayı aktarır:

"Bağdat'taki köprünün altındaki küçük gemilerden birinde bir keresinde Ebû Yusuf el Adil'i gördüm. Köprüyü tutan zincirin halkalarından birinin içinden elini geçirmişti. Bunun üzerine, haykırdım:

'Hey sen, beni şaşkına çevirdin! Köprünün zincirine bağlı halkanın tüm ağırlığı elinin üzerindeyken, nasıl yazı yazabilirsin?'

'Berikinin yazısını taklit etmek istiyorum.'

Adını zikrettiği kişi, yazı yazarken sürekli eli titreyen biridir.

'Elimi şu gördüğün şekilde tutuyorum ki, doğal olarak titresin. Bu şekilde, o kişinin yazısını taklit edebilirim.'

"Zekâsı ve hilesi karşısında şaşırdım ve yoluma devam ettim."

Sözleşmesiz satış

Rivayet olunur ki, Horasanlı bir adam, Umm Cafer'in yöneticisi Merzubân el Cuhûdi'ye otuz bin gümüş paralık malı, verilen söz üzerine satar. Beriki, ödemeyi geciktirir; böylelikle satıcının yola çıkmasına mâni olur. Adam, bu meselenin artık onun aleyhine işlediğinin farkına varır. Hâkim Hafs bin Giyât'ın arkadaşlarından birini bulur ve bu mesele hakkında ondan nasihat ister.

"Onun evine git," der beriki, "ve ondan şu ricada bulun: 'Horasan'a dönüşüm için gerekenleri satın almak üzere bana bin gümüş para ver.' Gerisini, ben buraya geri gelene kadar sakla. Bu para, birkaç insanın tanıklığıyla verilsin. Ardından tekrar beni bul ki, bundan sonra yapman gerekenleri söyleyeyim sana."

Adam, Merzubân'ı bulur; ona içinde bulunduğu zorlu durumu anlatır; savcının ona söylediği şekilde davranır. Beriki, samimiyetleri, sadakatleri ve iyi davranışlarıyla bilinen tanıkların huzurunda ona bin gümüş para verir. Alacaklı, savcı-danışmanın yanına geri döner; onu olan bitenden haberdar eder. Beriki ona der ki:

"Yeniden borçlunun yanına git ve ona şöyle de: 'Yarın geri dönmek üzere atına bindiğinde, yolun hâkimin evinden geçecek şekilde ayarla ki Horasan'a gitmeden önce birini gönderip, senden biraz daha para alayım.'"

Adam bu şekilde hareket eder. Merzubân, hâkimin önüne çıktığında, ona iletilen resmi bildiride, kalan borcunu ödemesi talep edilir; çünkü bir gün önce bin gümüş para, tanıkların önünde verilmiştir. Hâkim, Merzubân'ı alıkoyar ve borcunu ödeyecek paraları tartana dek onu bırakmaz.

Evlilik ve pişmanlık

Savcı Muhammed bin İssa'nın bir hilesinin söz konusu olduğu bu hikâye, el Râgıb tarafından *Sohbetler* adlı kitapta aktarılır.

Bir adam, bir kadını eş olarak alır ve karşılığında iki yüz altın para değerinde bir sözleşme imzalar. Ardından, evlendiğine pişman

olur ve bu durumda ne yapacağını bilemez. Muhammed bin İssa'yı bulur ve meseleyi ona anlatır. Beriki der ki:

"Eşinin ailesinin evine gideceksin ve onlara şöyle diyeceksin: 'Allah'ın adına, ailem beni cehaletle suçluyor ve evlenme kararımın saçma olduğunu düşünüyor. Cebimde beş kuruş param yokken, evlilik için iki yüz altın para ödememin arsızlık olduğunu düşünüyorlar. Böyle bir harekette bulundum; çünkü müstakbel eşime âşıktım ve sizin dostunuz olarak kalmak istiyordum. Kalbimin teskin olması ve ailemin sakinleşmesi için bu paranın yarısından feragat edin.' Eğer reddederlerse, şöyle yanıt verirsin: 'En azından sözleşmenin arkasına, benden yüz altın para aldığınızı yazın. Gerisi değişmeyecektir; herkes, tutarın iki yüz altın para değerinde olduğunu öğrenecektir.'"

Adam gider ve eşinin ailesine savcının ona ezberlettiği şeyleri söyler. Önerisi kabul edilir ve sözleşmenin arkasına, ondan yüz altın para aldıklarını yazarlar.

Bunun üzerine savcının yanına döner ve olan bitenden onu haberdar eder. Beriki der ki:

"Şu andan itibaren, evlilik sözleşmesini feshedebilirsin. Aslında, sözleşme için öngörülen paranın yarısını aldıklarına tanıklık etmiş oldular. Bu durumda, evlilik işlemi gerçekleşmediği için, meselenin usül kurallarına göre çözümü mümkün."

Adam, böylelikle evlilik sözleşmesini fesheder ve iki yüz altın para ödemekten kurtulur.

Alacaklılardan nasıl kaçılır?

Bu hile, Hâkim Ebû'l Hüseyin Ali bin Muhammed bin Ahmed bin İshâk el Behlûl tarafından Hâkim el Tenûhî'ye anlatılmış olup, *Derinleştirilmiş Sohbetler*'de aktarılmıştır. El Hüseyin bin el Kâsım bin Abdullah, büyük meblağlı borçların altına girer; borç tutarı bir milyon altın paraya varır. Alacaklıları, onu hâkime şikayet ederler. Hepsini bir arada görmekten korkan borçlu, onlardan gizlenerek,

Hâkim Ebû Ömer'in savcısı olan el Hüseyin'in yanına gelir ve bu durum hakkında ondan nasihat ister. Onunla şu şekilde konuşur:

"Tüm mal varlığımı satsam bile borçlarımın hepsini ödeyemiyorum ve bu durumda, sözüne sadık olmayan bir adamın kötü şöhretiyle, sefalet içinde yaşamam gerekecek. Alacaklılarımın hepsine olan borcumu kuruşu kuruşuna ödeyip aç kalmayı yeğlerim; ama bunu yapmak için bana zaman tanımayacaklardır. Bu durumda ne yapmak gerekir? Sorunumu çözmem için bana bir hile bulmanı istiyorum."

Borçlu el Hüseyin bin el Kâsım'ın evi, kentin doğu kısmında yer alır ve Ebû Ömer'in idaresi altındadır. Zaten görüşüne başvurulan kişi de, bu zatın savcısıdır. Savcı yanıt verir:

"Borçlarını, aslında hiçbir şekilde ihtiyacının olmadığı meblağlar olarak göstereceksin. Bu durumda, parayı hesapsızca israf ettiğin sonucuna varırlar ki, bu da senin deli olduğun anlamına gelir. Senin özel durumunu bilen birinin tanıklığına ihtiyacın olacaktır bu durumda. Deli olduğun mahkeme önünde beyan edilecek; bu da mal varlığını kendi başına kullanmak konusunda ehil olmadığın sonucuna varılmasını sağlayacak ve borçlularla arandaki ilişkileri düzenlemek üzere kayyum atanacak. Bundan sonra, borçlarını ödemek üzere mallarının gelirlerini kullanabilecekler sadece. Ana para da sana kalacak."

Borçlu, kendini Hâkim Ebû Ömer'in hükmüne bırakır; o da bu usulü uygulamaya koyar ve yeni durumu yasalar çerçevesinde çözer. Berikinin durumu iyileşir ve alacaklılarıyla ilişkisi, istediği şekle kavuşur.

Belagatin zararları

El Ahvâz'ın hâkimi Muhammed bin Mansûr ile Ferec el Rahcî arasına bir husumet girer. Hâkim bu durumu gizli tutmasına karşın, el Rahcî açığa vurur. Ama, iki taraf da, diğerinin kaybetmesini sağlamak için elinden geleni yapmaktadır. El Rahcî'in eline Halife el Mütevekkil'in[1] bir mektubu ulaşır: Bir vergi meselesi için hâkimin

1 Abbasi halifesi. 232/847 ila 247/861 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

eşliğinde onun huzuruna çıkmasını ve hâkim olmadan gelmemesini buyurmaktadır. Hâkim, el Mütevekkil'in yanında en üst rütbeli kişidir.

El Rahcî, yüksek görevli bir kişi tarafından eline ulaştırılan mektuptan hâkimi haberdar eder ve ona der ki:

"Müminlerin Emiri'nin mektuptaki emrine uygun olarak, vergi dairesine git ve orada buluşalım."

Hâkim yanıt verir:

"Hayır, sen Büyük Cami'ye git de orada buluşalım."

Ve aralarında bu tür konuşmalar geçer. El Rahcî, bunun üzerine kendisine gönderilen görevli kişiye der ki:

"Müminlerin Emiri'ne git ve de ki, hâkim, onun emrini yerine getirmeyi erteliyor; böylece zaman kazanıp, parasını gizlemeye çalışıyor."

Bu mesaj, hâkimin kulağına ulaşır. O da, atına atladığı gibi Şûra'ya gider; yanında da yeminli tanıkları vardır. Odaya girer. El Rahcî, ilk sıraya oturmuş; önünde de mektup durmaktadır. Yardımcıları hâkimi içeri buyur ettiklerinde, herkes ayağa kalkar. El Rahcî hariç. Hâkim, oturmak için bir yer arar; halıda kalan son yere yönelir ve berikini yerinden kaldırdıktan sonra yerine yerleşir; etrafına da tanıklarını toplar. O anda sarayın bir hizmetçisi gelip, hâkimin yanı başına oturup ona mektubu okur. Ters düştükleri meseleyi çözene dek tartışıp dururlar.

Konuşmaları tamamlandığında, el Rahcî, hâkime der ki:

"Ey Ebû Cafer, bu güç durum neden kaynaklanıyor? Bir yandan sürekli mütevazı davranışlarda bulunuyorsun; bir yandan da benimle aranda sürekli tartışma yaratıp, Müminlerin Emiri'nin –Allah onu başımızdan esirgemesin– nezdinde benimle eş konumda olduğunu, ancak benden daha önemli biri olduğunu ileri sürüyorsun."

Benzer konular etrafında bir tartışmaya girişir ve belagatini coşturur. Hâkim sessizliğini korumaktadır. Öyle bir an gelir ki, el Rahcî, şöyle der:

"... ve halife –Allah, ona zaferler bağışlasın–, devletin desteğini

göstermek üzere, onun hazinesinden istediğim kadar almama izin verdi ve onun iznine gerek kalmaksızın hazineden bir milyon altın para aldım; ardından bir milyon daha aldım; ardından bir milyon daha. Bunun karşılığında benden herhangi bir gerekçelendirme talep etmedi. Sana gelince, seni de yalan yere edilen yeminlerle, koca karşısında kadının hakkının verilmesiyle, masumların haksızca hapsedilmesiyle ilgilenmen için görevlendirdi."

Ve, haksızlık vakalarını ayrıntılandırmaya ve benzer durumlardan söz etmeye devam eder. El Rahcî bir milyon altın paradan söz ettiğinde ve bu sayıyı bir kez daha telaffuz ettiğinde, hâkim, topluluğun önünde ellerini açar. El Rahcî konuşmasını tamamladığında, hâkim haykırır:

"Hey sen, savcı!"

Hâkimin savcısı, çağrıya derhal yanıt verir:

"Buradayım, ey hâkim."

"Onun söylediklerini işittin mi?" diye sorar hâkim.

"Evet," diye beyan eder savcı.

"Bu parayı el Rahcî'den talep etmek gerekiyor."

"Eğer hâkim bey de bu fikirde ise, söz konusu meseleye dair kararını versin. Bu para, tüm Müslümanlara ait," der savcı.

Bu süre zarfında, el Rahcî de duygularını zar zor bastırmaktadır ve en alçakgönüllüsünden en ünlüsüne dek orada bulunan insanlar, hâkimin nereye varmak istediğini bilemez.

Beriki, eline bir mürekkep hokkası ve bir kâğıt alır; kâğıdın üzerine kendi eliyle, sözü edilen parayı el Rahcî'nin almış olduğunu yazar; ardından kâğıdı tanıklara uzatır ve onlara der ki:

"Bunun üzerine imzalarınızı atın ki, yazmış olduğum şeyi resmileştirebilelim; sözü edilen meblağı ödemesi için şu kişinin oğlu şu kişiyi mahkûm ettim."

Ve parmağıyla el Rahcî'yi gösterir.

"O kişi, parayı aldığını itiraf etti; tutarı da üzerinde yazıyor. Bu para, tüm Müslümanlara ait."

Tanıklar, kendi elleriyle yazılı bir sözcükle, tutanağa onay verip

imzalarlar. Ardından, hâkim kâğıdı alır; onu kolunun içine saklar ve yanlarından ayrılmak üzere ayağa kalkar.

Bunun üzerine, el Rahcî, hâkimle dalga geçmeye başlar ve onu bu olay hakkında fazla bilgi sahibi olmamakla suçlar.

"Ey Ebû Cafer," diye haykırır alay edercesine. "Sana vur dedik, sen beni öldürdün!"

"Evet, Allah şahidimdir!" diye yanıt verir hâkim.

El Rahcî, hâkimin niyeti hakkında bundan başka kelam işitmez onun ağzından. Hâkim, Halife el Mütevekkil'in yanına gider ve ona imzalı tutanağı uzatır. Beriki, ona derhal el Rahci'yi tutuklama emrini verir ve onu, tüm meblağı geri ödemeye mecbur bırakmaları için kendi adamlarına emanet eder. İşte, el Rahcî'nin ölüm nedeni de budur.

Hediyelerin doğru kullanımı

Hâkim Ebû Ömer'e ilişkin bu anekdot, Hâkim Ebû'l Hasan Muhammed bin Abdü'l Vâhid el Hâşimî tarafından aktarılmıştır.

"Günlerden bir gün, Halife el Muktedir'in[1] resmi kortejinin ardından bir sandala bindim; beraberimde de Hâkim Ebû Ömer vardı. Saraya ulaşmak üzere oğlu ile birlikte sandala bindi; ben ise o sırada birkaç arkadaşımla birlikte sandalda bulunmaktaydım ve onun dönüşünü bekliyordum. Saraydan bir dizi hizmetçinin onun geçiş güzergâhında ayakta bekleyip, ona en ağır hakaretleri yağdırdıklarını gördüm bulunduğum yerden. Şöyle diyorlardı:

'Sen tiransın! Sen satılıksın!'

"Ebû Ömer, saraya girene dek gözlerini yere dikip yürümüştü. Ona karşı insanların takındığı cürete şaşırmıştım. Dışarı çıktığında, hizmetçiler yine aynı sözlerle ona hakaret ettiler. Buradan şu sonucu çıkardım: Halife ile görüşmesinde, kendilerinden şikayetçi olmamış ve onlara zarar verecek herhangi bir söz etmemişti. Sandala binip evinin yolunu tutmuştu. Ona bu konu hakkında herhangi bir şey söylemeye cesaret edememiştik.

---

1 Abbasi halifesi. 285/909 ila 320/932 yılları arasında hilafetini sürdürmüştür.

"Akşam yemeği için onun evine gittim. Önünde bir dizi değerli giysi, kafurlu tablet, küçük parçalara ayrılmış sarısabır otları, içinde beş yüz altın para bulunan bir av çantasının yanı sıra, biblolar ve ufak tefek benzeri hediyeler bulunmaktaydı. Hepsini topladı ve saraydaki tüm hizmetçilerin amiri olan en üst düzey memura verdi. Ertesi gün, her zamanki gibi kayığa bindi ve Halife el Muktedir'i görmek için saraya girdi. Ve, yine bir gün önceki hizmetçiler, kendilerine benzeyenleri de beraberlerine alıp, hâkimin etrafına iki sıra halinde dizilip bağırıyorlardı:

'Ey namuslu kişi! Ey saf insan! Ey sadakat küpü! Ey güvenilir kişi! Ey sözünün eri! Ey İslam'ın güzel yüzü! Ey seçkin hâkim!'

"Ona en iyi şekilde hizmet ettiler; o ise sessizliğini koruyordu. Dışarı çıkarken de, kayığa binene dek bu şekilde davrandılar. Bu manzara karşısında şaşkınlığa düştüm ve uzun süre şaşkınlığımdan bir türlü sıyrılamadım. Bunun üzerine, hâkim benimle şu şekilde konuştu:

'Sanki içinden şöyle diyorsun: Hâkim, insanları parayla tutuyor; hediyeler gönderiyor; büyük meblağlar ödüyor; böylelikle toplum içinde saygınlık kazanıyor.'

'Aynen öyle.'

"Sözlerine devam etti:

'Hizmetçilerin başındaki memur, halife ile baş başa görüşüyor. Bu tür görüşmelerin olmasını bu dünya üzerinde kimse engelleyemez; söz konusu kişi eğer bir kötülük yapmayı kafasına koymuş ise, onun önüne kimse geçemez. Senin gördüğün kişi, hizmetçilerin şefidir. Benden, bir davada gayrimeşru şekilde birisi lehine karar vermemi talep etti. Yapmadım. O kişi tarafından kendisine bir vaatte bulunulduğu veya bir şeyler verildiği kesindi. Onun istediği şekilde vermedim hükmümü; davalı kişinin ona söz verdiği ödülü alamadığı için öfkelendi. Benden intikam almaya kalkıştığında da, söz konusu kişiden alacağını umduğu hediyeden daha fazlasını gönderdim kendisine. Bunun üzerine sakinleşti ve işte en son gördüğün de, bunların sonucudur.'

İyi ilişkilerin yarattığı endişe

Ebû Ömer isimli aynı hâkim, saraydaki hizmetçilerin başındaki memurla bu macerayı yaşadıktan sonra, günlerden bir gün evine şehirden yabancı birini getirtir. Bu kişi ona hizmet etmektedir. Ona der ki:

"Şu kişinin sarayındaki hizmetçiye bir dilekçe götür. Onun önünde bol bol ağla ve şu şekilde konuş: 'Erkek kardeşim öldü ve arkasında bir miktar para ve küçük bir çocuk bıraktı. Hâkim Ebû Ömer çocuğun vesayetini kâtiplerinden birine emanet etti ve her ne kadar şeriat kurallarına uygun olsa da, bu karar benim gururumu incitti. Allah adına, parayı ve çocuğu benim vesayetime vermesini talep et ondan.' Ona istediğini yaptırmak için elinden geleni ardına koyma. Sana şimdi vereceğim beş yüz altın parayı kendisine vereceksin ve yüz altın para daha vermeyi vaat edeceksin. Ve, atına atlayıp, bu dileği bana iletmek üzere buraya gelene dek onun peşinden ayrılmayacaksın."

Adam söyleneni yapar. Hizmetçi haykırır:

"Yazık! O hâkime karşı aklıma gelen her türlü kötü yönteme başvurdum. Bana hizmet etmesini ondan nasıl talep ederim?"

Adam, atına atlayıp Hâkim Ebû Ömer'e gidene kadar onu sürekli pohpohlar durur; en sonunda da aklını çeler. Söz konusu kişi hakkındaki talebini ona iletir; ondan istediğinin gerçek bir hizmet olduğundan bir an olsun şüphe duymaz. Hâkim Ebû Ömer, ona karşı iyi niyetinin bir simgesi olarak, ziyaretçisinin isteklerine uygun bir karar almaya söz verir. Ardından, adam yola çıktıktan sonra, diğerine yüz altın para verir ve der ki:

"Bu paraları hizmetçiye vereceksin."

Hizmetçi, hâkimi daha sık ziyaret etmeye başlar ve ilişkileri samimileşir.

Âşık bir kadın

Savcı el Husrî, bu hikâyeyi Ebû Tâlib Hasan bin Muhammed bin el Hüseyin el Cevheri'ye anlatmış; o da Hâkim el Tenûhî'ye aktarmıştır.

"Günlerden bir gün evimde oturuyor; misafirlerimle yemek yemeye hazırlanıyordum. Tam o sırada, kapıya bakmakla görevli genç bir esir, bana gelip:

'Sizi görmek isteyen genç bir hanım var,' dedi.

"Onunla birlikte dışarı çıktım. Kadın bana şöyle dedi:

'Ben, şu kişinin kızı olan şu kişiyim. Kendi seçtiğim adamla evlenmek istiyorum; ama erkek kardeşlerim beni engelliyor.'

'Peki, o kişi kimdir?' diye sordum.

'İşte bu.'

"Bana eliyle komşuları olan marangozu işaret etti. Adam yoksul, ama yakışıklıydı. Kadın, hiçbir endişe duymaksızın ona âşık oluvermişti."

'Peki benden ne istiyorsun?' diye sordum ona.

'Onunla evlenmemi sağlamanı.'

'Onun durumunu değiştir,' dedim. 'Ona tüccarlara yaraşır gösterişli elbiseler giydirip buraya getir.'

Anlatıcının söylediklerine göre, olaylar şu şekilde gelişir: Kadın, savcının ona söylediği şekilde hareket eder. Savcı ise, evinden altın, değerli taş, yüzük taşları, inciler getirir; tüm bunları bir mendilin içine toplayıp, paketi müstakbel tüccarın kolunun altına yerleştirir.

Ona der ki:

"Hâkimin huzuruna vardığında, senin yoksulluğundan söz ederse, ona şu şekilde yanıt verirsin: 'Bu kadar zenginliği olan birisini nasıl yoksul olarak nitelendirirsiniz ki!' Bunun üzerine, tüm bu mücevheratı çıkarıp, herkesin görmesi için hâkimin önüne dizersin."

Ardından, savcı, onu ve kadını alıp, onlarla birlikte mahkemeye gider.

Söz konusu Savcı İbn Sâlih el Husrî'nin bağlı olduğu hâkimin adı Ebû Hâzim'dir. Kadının vasileri ise, bu evliliği engellemesi için başka bir savcıyı görevlendirmişlerdir. Savcı İbn Sâlih, adam ile ona âşık olan kadının eşliğinde ileri doğru bir adım attıkça, kadının erkek kardeşlerini temsil eden savcı da geri kalmamakta ve şöyle demektedir:

"Bu adam, bir kadının geçimini sağlayabilecek durumda değil. Yoksul ve hiçbir şeyi yok."

Adam, bunun üzerine cebinden altın paraları, değerli taşları çıkarır ve hepsini hâkimin önüne dizer. Beriki sorar:

"Tüm bunlar sana mı ait?"

"Evet," diye yanıt verir adam. "Hatta, bunların iki katı var bende."

Hâkim, evliliğe onay verir. Bu birleşme sona ermeden ve sözleşme imzalanmadan salonu terk etmezler. Ardından, savcı, mallarıyla birlikte geri döner ve çiftten, bu yardımı karşılığında yüz altın para alır. Adam, eşini alır ve onunla birlikte yola koyulur.

Kalpazanın becerisi

Hâkim el Tenûhî'nin anlattığına göre, günlerden bir gün vezirin Vâsit'teki kâtibi Ebû'l Hüseyin Ahmed bin Ömer, el Tâlikânî'nin evinde, Ebû'l Hüseyin isimli ve İbn Ebû Şibl adıyla bilinen orta yaşlı bir adam görür.

Hâkim el Tenûhî şöyle der:

"Konuğum, o adamın dünyanın en hilebaz kişisi olduğunu söyledi: Diğerlerinin yazısını taklit etmekte üstüne yokmuş ve farklı alanlarda kurnazca entrikalar çevirebiliyormuş. Söz konusu kişiden, tertiplediği hilelerden birkaçını bana anlatmasını rica ettim. İstediğimi yapacağına dair kendisine yemin ettirene dek uzun süre karşı koydu ve konuyu değiştirmek istedi.

"Kendisinin bildiği maddelerle hazırladığı bir mürekkep yardımıyla yazılı sözcükleri silebildiğini söyledi bana. Gerçek bir mürekkeple yazılmış bir metin veya resim eline geçtiğinde, üzerine bildiği bir ürünü uygulayıp geriye en ufak bir iz kalmamacasına her şeyi yok edebilmektedir. Ardından, elyazmasının tam orta yerine, sahte ayrıntılar yazıp; belgenin altında, imzacı tarafların kendi elleriyle attıkları orijinal imzalarını korumaktadır. Bu hile sayesinde çok büyük bir servet kazanmıştır.

'Sonuna başarıyla ulaştığın birkaç hileni anlat bana,' dedim.

"Reddetti.

'Takîn'in karısıyla olan hikâyeni anlat,' diye talep etti ev sahibi Ebû'l Hüseyin el Tâlikânî.

"Uzun süre karşı koydu. Ev sahibim, anlatacağına dair ona yemin ettirdi. Bunun üzerine, hikâyesini bize anlattı."

'Bağdat'a yaptığım seyahatlerde, onlara bitişik bir oda daha bulunan iki odada kalıyordum. Benim yanımda, daha önce çok zengin ve güzel giyimli olarak tanıdığım bir adam oturuyordu. Ama beş parasız kalana dek servetini çarçur etmişti. Artık para kazanmak için mektup yazıp mektuplarına yanıtlar almakla uğraşıyordu. Ona acıyor ve imkân buldukça kendisine yardım ediyordum. Bir ara komşular birlik olup, onu evinden atmak istediler. Onu aldım ve sahip olduğum iki odadan birine yerleştirdim. Birkaç gün sonra ona şöyle dedim:

'Eğer bir mektup alırsan, bana okut. Sana birçok fayda sağlayarak yardımcı olabilirim.'

"Aldığı mektupları okumam için bana vermeye başladı ve ben de bu şekilde dışarıda olan biten hakkında bilgi toplamaya, aynı zamanda yarar sağlamaya başladım.

"Günlerden bir gün, Musul'da yaşayan birinden Bağdat'taki ailesine iletilmek üzere ona bir mektup geldi. Mektubu okudum. İçinde, onun aracılığıyla karısına iletilmiş olan gizli bilgiler yer alıyordu. Adam, kendisine ait, ancak ailesinin eline geçmiş olan zenginliklerden, mücevherattan, değerli taşlardan, silah ve mobilyalardan söz ediyordu. Önemli bir kişilik onlara şöyle diyordu:

'Hepsini şu tüccarın oğlu olan şu kişiye emanet edin.'

"İsmini zikretti. Tüccar, Musul'da yaşamaktaydı.

'Tüm bunları sizden gizlilik içinde alacak ve bana getirecek,' diye ekledi. 'Çünkü, buna ihtiyacım var. Bu mektubu alır almaz, ona hepsini emanet edin.'

"Bu mektupla birlikte, tüccara iletilmek üzere bir başka mektup daha vardı. İki mektubu da aldım ve yazman adama dedim ki:

'Sana yüz altın para verirsem, istediğin ve tanınmayacağın bir yere gitmek üzere Bağdat'tan çıkmayı kabul eder misin?'

'Evet,' diye yanıt verdi.

'Bu iki mektubu bana bırak.'

"Mektupları aldıktan sonra, ona sordum:

'Bu adamı tanır mısın?'

'Bu mektup Takîn'den geliyor: Kendisi Izzüddevle ve Nâssüddevle'nin[1] yanında ordunun başlıca mensuplarındandır. Mektuplarını hep bana gönderir ki, ben de ailesine ileteyim. Ama, onun hakkında Müizzüddevle'ye iftirada bulunanlardan birinin onunla ilgili haber almasını ve ailesine zarar vermesini önlemek için ismini söylemem.'

"İlk mektubun sözcüklerini değiştirdim; Musul'da yaşayan tüccarın isminin yerine, oradaki bir dostumun ismini koydum. Yazı benziyordu. Yazmana dedim ki:

'Bu mektubu ona götür ve yanıtını al.'

"Mektubu onlara iletmek üzere yola çıktı ve bir yanıt eşliğinde geri döndü. Adam onların yanına vardığında, sözü edilenlerin hepsinin kendisine emanet edileceğini söylüyorlardı.

"Onları bir süre beklettim. Ardından karşılarına çıktım ve ikinci mektubu gösterdim. O mektubu da değiştirmiş; Musul'daki bir arkadaşımın ismini koymuştum. Mektubu okuduklarında, içinde yer alan taleplere uygun davrandılar:

'O ne derse uyarız!' diye beyan ettiler.

"Kocanın mektupta belirttiği her şeyi gizledikleri yerden çıkardılar. Canlarından olmaktan korktukları için altın paraları sarrafların önünde tartamıyorlardı; çünkü kendilerini gizlemek için her şeyi yapmaktaydılar. Altın paraları bir ekmek terazisinde tarttık, sekiz buçuk kilo tuttu. Bana, altın ve gümüş mücevheratı emanet ettiler; bunların değeri ise elli bin altın paradan daha fazlaydı. Değerli taşlara, alacalı kumaşlara ve silahlara gelince, onları gece vakti almaya

1 Musul ve Halep'teki Hamdaniler Hanedanlığı'nın emirleri; Nâssüddevle, 331/943 yılında Bağdat'ta başa geçmiş; ama kenti kısa sürede terk etmek zorunda kalmıştır.

geleceğimi söyledim; böylelikle kimse bir şey görmeyecekti. Altını, değerli taşları alıp, oradan bir daha geri dönmemecesine ayrıldım. Bu servet sayesinde bugüne dek yaşantımı sürdürdüm. Benim gidişimden sonra o kişilerin başına gelenleri bilmiyorum."

Mutsuz koca

Bir hâkimin karşısına bir kadın çıkar; yanında da bir adam vardır. Adam genceciktir, ama üzerinde eski ve kullanılmış elbiseler ve parçalanmış bir manto vardır. Yüzünden zengin olduğu anlaşılmaktadır. Güzel konuşmakta ve nazik davranışlar sergilemektedir. Kadın ise, mükemmel bir fiziğe sahip güzel biridir. Üzerinde görkemli elbiseler vardır. Boşanmayı isteyen de kadın tarafıdır.

Kadın, hâkime evlilik sözleşmesini gösterir. Hâkim sözleşmeyi alıp okur. Üzerinde, ödenmesi gereken belli bir meblağ bulunmaktadır.

"Bu sözleşme seni ilgilendiriyor mu?" diye sorar hâkim, genç adama.

"Evet, hâkim bey," diye yanıt verir beriki. "Ve bu kadın da, baba tarafından kuzenimdir. Onu kendi kanımdan ve canımdan kabul ederim. Onunla evlendiğimde, servetim üzerinden belirlenen başlık parası, sözleşmede yazan meblağa eşit idi. Ama ben yoksullaşınca, o da benden nefret eder oldu ve boşanma talebinde bulundu. Sözleşmede öngörülen parayı ona ödeyecek tek bir kuruşum bile yok."

"Onun dediğini işittin mi?" diye sorar hâkim, kadına.

"Ona üç çözüm arasında seçim hakkı veriyorum," diye yanıt verir kadın. "Ya boşanmayı kabul eder ve o durumda ondan alacağım parayı ödemekten kurtulur, ya bana sözleşmede belirtilen nafakayı verir, ya da borçları yüzünden hapsi boylar."

"Boşanmayı kabul etmiyorum," diye yanıt verir genç adam. "Nafakayı ödemek için de param yok; çünkü zaten param olsaydı, benden boşanmayı istemeyecekti."

Kadın, hâkime dönerek der ki:

"Ey hâkim bey, senden görevini yerine getirmeyi istiyorum."

Hâkim, bu sözlerin üzerine, esirlerinden birine emir verir:

"Bu genç adamı elinden tuttuğun gibi hapse at."

Esir, adamı elinden kavrayıp hapse doğru götürürken, genç adamın gözlerinden aniden yaşlar boşalır; büyük bir kargaşanın içine çekilmiştir. Bu manzarayı gören hâkim, aslında başka şeylerin söz konusu olduğunu hisseder. Adama acıyıp merhamet gösterir.

"Genç adam," der, "yakınların arasında halen yaşayan biri yok mu?"

Hâkim, ona kaş göz işareti yaparak, olumsuz yanıt vermesi gerektiğini hissettirir.

"Hayır, ne yazık ki," diye yanıt verir genç adam.

"Bu durumda, o kadın sana karşı düşmanca duygular besleyip, istediği gibi dışarıda dolaşırken, senin hapse girmen meşru olmaz. Evlilik sözleşmesinde öngörülen meblağı ödemek için bir yol aradığın sırada, o kadının da gözaltında tutulmasını ister misin?"

"Evet," diye yanıt verir genç adam.

Hâkim, bunun üzerine kadına şöyle der:

"Şunu bil ki, tıpkı senin hakkını talep etmen gibi, kocan da kendi haklarını talep etti. O parayı ödeyene dek, sen de mahkeme binasında alıkonacaksın."

"Peki, bana ödemek için parayı nasıl bulacak?" diye karşılık verdi kadın. "Onun artık ne bir serveti, ne ailesi, ne bir evi, ne de toprağı var. Sadece üzerindeki elbiseler kaldı geriye. Bir haftadır yediği yemeği bile ben kendi paramdan karşılıyorum."

"Bu durumda, davada onun tarafında oluyorsun," diye sonuca varır hâkim. "Onun yoksulluğuna tanıklık ettin. Bu durumda, hapse girmesi de yasal olmaz."

Ardından, genç bir adamı borçları için hapse attırmak isteyen herkese yönelik bir pusula yazar ve dava sırasında, söz konusu paranın ödenemeyeceğinin ortaya çıktığını, bu yüzden de adamın hapse atılamayacağını belirtir. Genç adam pusulayı alır ve yoluna gider. Bunun üzerine mahkemedekiler der ki:

"Hâkim adaletsiz davranmıyor: Gerçekleri çarpıtması, birine faydası dokunsun diyedir."

Bu cümle, deyim halini alır ve halk arasında ağızdan ağıza yayılır.

Tanıklığın reddi

Medâinî, kitabında hâkim İyâs bin Muaviye'nin[1] bir hilesini aktarmıştır. Söylediğine göre, günlerden bir gün, Vakî, Hâkim İyâs bin Muaviye'nin mahkemesinde tanıklık yapmaya gelir:

"Ne için tanıklık yapmaya geldin?" diye sorar beriki. "Mahkemeye azatlı esirler, tüccarlar ve çapulcu takımından başka kimse tanıklık yapmaya giremez."

"Haklısın," diye karşılık verir Vakî.

Geri çekilir. Ardından, ona derler ki:

"Hâkim seni kandırdı; çünkü senin tanıklığını duymak istemiyordu. Hileye başvurarak seni huzurundan gönderdi."

Vakî yanıt verir:

"Eğer bilseydim, onu sopamla döverdim."

Başkasının malı

Bir adam, komşularından birine ait olan esireye gönlünü kaptırır. Esire de ona âşık olur; o da esireye olan aşkından çıldırır. Günlerden bir gün, birbirlerinden ayrı düştüklerinde çektiği acılardan dolayı esireye sitem eder.

"Allah'ın önünde düştüğüm sefaleti sergiliyorum!" diye haykırır. "Bu ıstırabımdan kurtulmak için hiçbir yol bulamıyorum."

"Bunun bir çözümü var," diye yanıt verir beriki. "Git de Hâkim İbn Burda'yı bul. Bu konuda bir hilesi vardır mutlaka."

Adam, Hâkim İbn Burda'nın huzuruna çıkar. Beriki, şu hileyi tertipler: Eğer bir kişi bir başkasının esirini serbest bırakırsa, bu işlem tek bir şartla geçerli sayılacaktır. Esiri özgür bıracak kişi, onun

---

1 80/699 yılında ölmüştür.

bedelini sahibine ödemek zorundadır. Âşık adam, bunun üzerine kadınla birlikte İbn Burda'nın mahkemesine çıkar ve der ki:

"Bu kadın, şu kişinin esiresidir. Ben onu seviyorum; o da beni seviyor. Onunla birlikte ahlakdışı bir harekette bulunmak istemem. Halimizi anla. Sorunu çözmek için bize önerebileceğin bir yol yok mu?"

"Onu özgürlüğüne kavuşturduğunu mahkemedeki tanıkların huzurunda beyan et," der hâkim.

"Bu konuda tanığım olunuz," der adam. "Şu kişiye ait şu esiri özgürlüğüne kavuşturdum ve kendisi artık hürdür."

Hizmetçi kız, başının üzerindeki peçeyi kaldırır ve gelip adamın yanına oturur.

Bunun üzerine esir kadının sahipleri mahkemeye gelirler ve onunla tartışırlar. Hâkim, adamın parasını ödemesi kaydıyla kızın özgür kalacağı yönünde bir karar verir.

"Ama benim tek kuruşum yok," der adam.

"Onu hapse at," diye talepte bulunur esirin sahipleri.

"Şayet onu hapsedersem," diye karşılık verir hâkim, "onun bir sözüyle kentteki tüm esir erkeklerin ve kadınların özgürlüklerine kavuşmasından korkarım."

Böylelikle bu konuda bir çözüme varma umudu kalmayınca, esir kız da, sevdiği kişiyle birlikte yoluna gider.

Güzel bir gösteri

Rivayet olunur ki, Yahya bin Aktam[1] günlerden bir gün heybetli bir hayvanın üzerine binmiş, güzel bir kortejin ortasında ilerlemektedir. Bu sırada çok yakışıklı bir oğlan çarpar gözüne. Ona uzun uzadıya bakmak ister; ama bu davranışını diğerlerinin kınamasından da çekinir. Bunun üzerine atından iner ve hizmetçisine der ki:

"Allah senin yüzünü çirkinleştirsin! Atın kayışlarını iyice sık. Neredeyse düşüyordum."

Bu şekilde ayakta durarak sıkılana dek oğlanın yüzüne bakar.

1 Tanınmış hâkim, ölümü 242/855.

Saçların tanıklığı

İki adam, Hâkim İyâs bin Muaviye'nin önünde kavgaya tutuşurlar. Kavganın konusu da, desenli bir ipek tunik ve Rum tarzı bir gömlektir. Her ikisi de, tuniğin kendisine, gömleğin ise ötekine ait olduğunu iddia etmektedir. İyâs, su ve bir tarak getirtir. Şikayetçilerden her biri, saçlarını ıslatıp tarar. Tüniğin ince telleri birinin başından çıkarken, gömleğin ince telleri de berikinin başından çıkar. Bunun üzerine, her birine gerçekten sahip oldukları şeyi verir.

Dilsiz sanık

Rivayet olunur ki, dikenli dal satan bir adam, yükleriyle birlikte pazar yolundan geçerken, bir kadının yerlere dek sürünen peçesine takılıp, peçeyi yırtar. Peçe çok değerlidir. Kadın, peçenin parasını ister. Bunun üzerine, birlikte hâkim önüne çıkarlar. Hâkimin savcılarından biri, adamın yakınıdır. Ona, dava sırasında dilsizmiş gibi davranmasını salık verir.

Kadın adama suçlamasını yönelttiğinde, adam dilsizmiş gibi davranır. Hâkim, şikayetçi kadına der ki:

"Bu adam dilsiz. Yargılanamaz."

Kadın yanıt verir:

"Ey hâkim bey, sana yemin ederim ki bu adam dilsiz değil. Beraberinde dikenli dalları taşırken, 'Çekilin! Bana yer açın!' diye bağırıyordu."

"Eğer söylediğin doğruysa," der hâkim, "bu olaydan sorumlu değil; çünkü insanlara kenara çekilmelerini söylemiş. Eğer dilsiz ise, yasalara göre yine yargılanamaz."

Kadın, satıcıdan hiçbir şey elde edemeden davayı geri çekmek zorunda kalır.

Öç alma hakkı

Büyük bir ailenin çocuklarından biri, babasını öldürür. Yakınları, çocuğun da öç alma hakkı gereği öldürülmesini talep ederler; ama

asıl amaçları, mirasına el koymaktır. Yasalar, çocuğun öldürülmesine izin vermektedir. Hâkim İbn el Dâmigânî, bu vakayla ilgilenir; ancak davanın, çocuğun infaz edilmesiyle sonuçlanmasını sağlamak için hiçbir çaba sarf etmez. Suçlunun amcasının davadan vazgeçmesi için ona mirasın bir bölümünü teklif eder. Amca reddeder. Toplam meblağın dörtte üçünü teklif eder. Amca yine reddeder; tek istediği yeğeninin ölmesidir. Bunun üzerine, hâkim ona der ki:

"Onu al ve kendi ellerinle öldür."

Ardından, kâtiplerinden birini çağırır ve ona der ki:

"O oğlanın yanına git. Amcası onu öldürmek üzereyken, de ki: 'Bu oğlan babasını öldürmedi; onu öldüren benim.'"

Hâkim daha önceden de, eğer adam kendini bu şekilde suçlar ise, şöyle yanıt vermesi konusunda oğlanı tembihlemiştir:

"Babamın kanını akıttığına dair üstlendiğin bu cezadan seni azat ediyorum. Bunu, sultan adına bir merhamet işareti olarak kabul et."

Kâtip oğlanın yanına vardığında, beriki, amcası onu rahatlıkla öldürsün diye sımsıkı bağlanmıştır. Der ki:

"Bu oğlan babasını öldürmedi; onu öldüren benim."

İnsanlar, oğlanı bırakırlar ve kâtibi yakalarlar. Oğlana derler ki:

"Haydi, babanın katilini öldür."

Beriki yanıt verir:

"Onu bağışlıyorum. Bu hareketimi, sultan adına bir merhamet işareti olarak kabul etsin."

Çocuk adamın serbestçe uzaklaşmasına izin verir; bu şekilde ölümden de kurtulmuş olur. Babasının mirasını alır. Amcası ise hiçbir şey elde edemez; eline tek geçen, planının suya düşmesinden dolayı duyduğu hayal kırıklığıdır.

Dokuzuncu Bölüm

Hukukçuların Hileleri

Bir yemini tutmak için

Rivayet olunur ki, hırsızlar günlerden bir gün bir adamın evine girerler. Tüm servetini çalıp onu öldürmek isterler. Adam, hiçbirinin ismini açığa çıkarmayacağı konusunda karısı üzerine üç kez yemin eder. Hayatını bağışlarlar. Ertesi gün adam, hırsızlarını görür; ortalık yerde onun eşyalarını satışa çıkarmışlardır. Ama elinden hiçbir şey gelmez; ne de olsa yeminlidir.

Gidip Ebû Hanîfe'yi bulur ve ona olayı anlatır. Beriki der ki:

"Komşularını topla; içlerinde masumlar da olsun suçlular da. Onları evine getir ve dışarıya birer birer çıkmalarını sağlaması için birini görevlendir. Her biri için sana şu soruyu sorsun o kişi: 'Senin hırsızın bu mu?' Masum kişi için olumsuz yanıt ver; suçlu kişi için de sessiz kal. Görevlendirdiğin kişiye önceden söyle ki, sessiz kaldığında bunu olumlu yanıt kabul etsin."

Adam kendisine söyleneni yapar. Eşyalarını geri alır ve yeminini de bozmamış olur.

Telafi

Ebû Hanîfe'nin bir başka hilesi, bizzat kendi ağzından şu şekilde aktarılmıştır: "Günlerden bir gün, çölün ortasında içi su dolu bir kaba ihtiyacım oldu. Göçebe bir Arap, elinde su dolu bir testiyle bana doğru geldi. Testiyi beş gümüş paradan daha azına satmak istemedi. Ona parayı ödedim; testiyi aldım ve dedim ki:

'Ey Arapların kardeşi, unlu bir yemek hakkında ne düşünürsün?'

'İyi şeyler düşünürüm,' diye yanıt verdi.

"Ona, yemesi için sıvı yağla karıştırılmış un verdim. Tıka basa doyana kadar yedi. Bir süre sonra, korkunç bir susuzluk çekmeye başladı. Bir yudum su istedi. Ona şu yanıtı verdim: 'Bana beş gümüş para ödemen gerek.'

"Su kaynağı uzaktaydı. Susuzluktan neredeyse ölecek hale gelince, bana beş gümüş para verdi; ben de ona bir yudum su. Gerisi bana kaldı; parasını da ödememiş oldum."

Para nasıl geri alınır?

Ebû Hanîfe'nin komşuları arasında onun her toplantısına zamanında gelen genç bir adam vardır. Günlerden bir gün, Ebû Hanîfe'ye der ki:

"Şu hanımı eş olarak almak istiyorum. Benden yüklü miktarda başlık parası istediler. O kadına âşık oldum ve ona karşı ahlak dışı bir harekette bulunmaktan korkuyorum."

"Allah'ın merhametine sığın ve senden istenen bedeli öde," diye yanıt verir Ebû Hanîfe.

"Ama benim tek kuruşum yok."

"Sana ödünç para veririm."

Genç adam, başlık parasını vereceği kişileri bulur; onlara evlenmeye hazır olduğunu bildirir; Ebû Hanîfe'den parayı alıp onlara verir. Karısıyla evlenip onunla bir ay geçirdikten sonra Ebû Hanîfe, genç adamdan borcunu talep eder.

"Benim tek kuruşum yok," diye yanıt verir yeni evli.

"Bu durumda, eşinin ailesini bulup şöyle demen gerekiyor: 'Horasan'a seyahat etme niyetim var; karımı da yanımda götürmeyi düşünüyorum.' Eğer bu konuda benim fikrimi almaya gelirlerse, onlara şöyle diyeceğim: 'Karısıyla istediği yere seyahat edebilir.'"

Adam, eşinin ailesiyle bu şekilde konuşur. Onlar ise, kocanın karısını uzağa götürme hakkının olup olmadığını öğrenmek için

Ebû Hanîfe'nin kapısını çalarlar. Beriki, onlara olumlu yanıt verir. Bunun üzerine kadının ebeveyni, kocaya şöyle derler:

"Ödediğin başlık parasını al ve kızımızı burada bırak."

"Onu ancak başlık parasının iki katını bana öderseniz bırakırım," diye yanıt verir.

Bunun üzerine, Ebû Hanîfe devreye girer:

"Senin hoşuna hangisi gider, verdiğin başlık parasını geri almak mı, yoksa karına ödemesi gereken bir borcu olduğunu söylememi mi istersin? Bu durumda, borcunu ödeyene dek seninle yolculuğa çıkamayacaktır."

Adam, verilen parayı alır ve Ebû Hanîfe'ye borcunu öder.

Doğru bilgiler

Ebû Hanîfe'nin bir başka hilesinin de, arkadaşlarından birine faydası dokunmuştur. Arkadaşı, günün birinde bir genç kızla evlenmek ister. Genç kızın ailesi ona der ki:

"Seninle ilgili olarak Ebû Hanîfe'den bilgi alana dek yanıt vermeyiz."

Adam bu durumu Ebû Hanîfe'ye haber verir. Beriki, ona şu şekilde davranmasını tavsiye eder:

"Benim yanıma geldiğinde, beraberimde başka insanlar bulunuyorsa; elini başının üzerine koyacaksın."

Adam bu şekilde davranır. Ebû Hanîfe ona sorar:

"Elinin altındakini bana on bin gümüş para karşılığında satar mısın?"

"Hayır," diye yanıt verir adam.

Genç kızın ailesi, onunla ilgili olarak Ebû Hanîfe'ye danıştıklarında, beriki şöyle der:

"Bugün onu gördüm; yanında özgürce harcayabileceği bir şey taşıyordu. Bana satması için ona on bin gümüş para teklif ettim; kabul etmedi. Üstelik o şey, onun sahip olduklarının sadece bir parçası."

Bunun üzerine, aile, Ebû Hanîfe'nin arkadaşına kızlarını verir; adam da istediğine kavuşmuş olur.

Adsız kahraman

Kahramanlara dair nükteleri anlatmaya meraklı biri, bana şu olayı aktarmıştı: İbn Avn isimli bir hukukçu, bir sefere çıkmış bulunmaktadır. Kafirlerin ordusundan bir adam çıkar ve Müslüman askerlerin üzerine şevkle saldırır. Askerlerin geri çekildiğini görünce, içlerinden biriyle savaşmayı talep eder. İbn Avn, ona doğru ilerler. Yüzünün bir bölümü örtünün altında gizlenmektedir. Kafiri öldürür; ardından yoldaşlarının oluşturduğu kalabalığın içinde gözden yiter. Sultan, bu kahramanın kimliğini ortaya çıkarmak için her türlü çabayı gösterir; ama nafile. Ordunun tam ortasına gelip haykırması için tellalını gönderir:

"Size Allah adına ant içerim! Kafiri öldüren kişinin gelip beni bulması gerekiyor."

İbn Avn, onun karşısına geçer ve der ki:

"Kimse benim yerime göz dikmesin! Kafiri öldüren kişi benim."

Ardından, hemen sultanın yanından ayrılır ve kendi yoluna gider.

Dikkatsizce edilmiş bir yemin

Bu hikâye, Ali bin Hasan el Tenûhî'nin yazdığı *Derinleştirilmiş Sohbetler*'den alınmıştır; o da babasından duymuştur. Rivayete göre, Halife el Reşîd'in[1] bir kadın hizmetçisi vardır. Halifenin yanında her zaman inci bir kolyesi bulunur ve bu kolyeyi, saraydaki yakınlarının göreceği şekilde ortada bırakır. Günlerden bir gün, kolyenin yerinde olmadığını fark eder. Hizmetçi kızın çaldığından şüphelenir. Kız inkâr eder. Bunun üzerine, eğer kıza gerçeği söylettirmeyi başaramazsa, esirlerini azat edeceğine, karısını boşayacağına ve Mekke'ye hacca gideceğine dair yemin eder. Kız yine reddeder; oysa suçunu kabul etmesi için gerekli her türlü koşulu yaratmıştır.

1 Harun Reşid.

Bunun üzerine, yeminini bozmuş olmaktan çekinir; ne de olsa söylediği her şeyi yerine getirme yükümlülüğü altına girmiştir. Bunun üzerine, hukukçu Ebû Yusuf'u çağırır ve ona durumu anlatır. Beriki der ki:

"Beni hizmetçi kızla yalnız başıma bırak; yanımızda da erkek bir hizmetçi olsun. Ben de seni yemininden kurtaracağım."

Söyleneni yapar. Bunun üzerine, Ebû Yusuf, kadına şu tavsiyede bulunur:

"Eğer Müminlerin Emiri kolyeyi alıp almadığını sana üç kez arka arkaya sorarsa, birinci defasında kolyeyi aldığını itiraf et; ikincisinde inkâr et; ardından üçüncü defasında hem inkâr hem de itiraf et."

Ardından, odadan çıkar ve der ki:

"Müminlerin Emiri, kızı sorgula. Sana gerçeği söyleyecektir."

El Reşîd içeri girer ve hizmetçinin ağzını arar. Kız, kolyeyi aldığını itiraf eder. Biraz daha ağzını arar. Kız inkâr eder. Üçüncü kez ağzını arar. İlk başta itiraf edip, ardından inkâr eder.

"Peki ama, ne söylemek istiyorsun bu şekilde?" diye sorar halife.

"Ebû Yusuf, bana bu şekilde yanıt vermemi söyledi," diye yanıt verir kız.

Onu arayıp bulur ve sorar:

"Bu yöntemin anlamı nedir, ey Ebû Yusuf?"

"Müminlerin Emiri," diye yanıt verir hukukçu. "Yemininden kurtuldun artık; çünkü sana her durumda gerçeği söyledi. Gerçek zaten ancak iki şekilde dile getirilebilir: Ya kolyeyi aldı ya da almadı."

Halife, bu tür bir çözüm bulunduğu için mutlu olur ve hukukçuya onu onurlandırmak için ona bir elbise verir.

Yemek ve yememek

El Şâfi'nin bu hilesi, *Ruhların Teskini* adlı kitaptan alınmıştır. Bir adam ona şöyle der:

"Bu olgun ve sert hurmayı yersem veya onu yemeksizin yere atarsam karımı boşayacağıma dair üç kez yemin ettim."

El Şâfi, ona yanıt verir:

"Yemininden muaf olmak için hurmanın yarısını yiyip, geri kalanını yere atacaksın. Böylelikle hepsini yememiş veya hepsini yere atmamış olacaksın."

Aslında bu tür hilelerden çokça ders çıkarılır. Onları aklında tutan kişi ise, kuşkusuz günün birinde benzer durumlarda onlara başvuracaktır.

Sudaki kadın

Benzer hileler arasında, sudaki kadına dair olanı da aktaralım. Kocası, kadına der ki:

"Bu suda kalsan da, sudan çıksan da seni boşayacağım."

Çözüm şu şekildedir: Eğer, söz konusu akan bir suysa, kadın suda kalsa da sudan çıksa da adam onu boşayamayacaktır; çünkü akarsu hiçbir zaman tek ve aynı su olamaz. Eğer su durağan ise, kadın içinden çıkmaz; ama birisi, o direniyormuş gibi yaparken onu çekip zorla sudan çıkarır.

El merdiveni üzerindeki kadın

Karısı el merdiveninin üzerindeyken, kocası yemin eder ve eğer kadın bu merdivenin basamaklarını çıkarsa ya da inerse, veya birisi onu zorla aşağı indirirse, karısını boşayacağını söyler.

Bu kadın için bulunan çözüm ise, ilkinin yanına ikinci bir merdiven yerleştirmektir. Kadın, ikinci merdivene geçip bu şekilde basamakları istediği gibi inip çıkabilecektir.

Kadın ve cevizler

O sırada ceviz yemekte olan bir adam, karısına der ki:

"Yediğim cevizlerin sayısını söylemezsen seni boşarım."

Buradaki çözüm ise, kadının birden başlayıp mümkün olan en

büyük sayıya kadar yüksek sesle saymasıdır, böylece adamın yediği cevizlerin sayısına mutlaka denk gelecektir.

Hırsızlıkla suçlanan kadın

Bir adam karısına der ki:

"Eğer cebimden para çalıp çalmadığın konusunda bana gerçeği söylemez isen, seni boşarım."

Kadın için çözüm ise, şunu söylemekten geçer:

"Allah şahidimdir, ben çaldım! Allah şahidimdir, ben çalmadım!"

Böylelikle, parayı çalıp çalmadığı konusunda gerçeği söylemiş olur.

Su bardağı tutan kadın

Bir adam, karısının ellerinin arasında bir su bardağının bulunduğunu fark eder.

"Ver bana da içeyim," diye rica eder.

Kadın reddeder.

"O suyu içersen de, onu yere dökersen de, suyu bardakta bırakırsan da boşarım seni."

Bu üçünden herhangi birini yapmamak imkânsız görünmektedir. Kadının kurtuluşu ise, bardağın içine suyu emen bir kumaş koymaktan, ardından da bu kumaşı kuruması için güneşe bırakmaktan geçer.

Merdiven üzerindeki adam

Bir adamın iki karısı vardır: Biri zemin katta, diğeri birinci katta yaşar. Adam, katları birbirine bağlayan merdivenin tam orta yerine kadar çıkar. Kadınlardan her biri ona seslenir:

"Benim yanıma gel."

Adam, eğer kadınlardan birine gitmek üzere yukarı çıkarsa, veya diğerine gitmek üzere aşağı inerse, ya da bulunduğu yerde kalırsa,

onları boşayacağına dair yemin eder. Bulunan çözüm ise, şöyledir: Kadınlardan biri aşağı inecek, diğeri ise merdivenin orta yerine kadar çıkacaktır; böylece iki kadının da yanında bulunan adam ise ilk kadının eşliğinde yukarı çıkabilecek, veya eğer isterse ikinci kadının eşliğinde aşağı inebilecektir.

Şahinin üzerindeki adam

Bir adam, dişi bir şahinin üzerine binmez ise, geceyi geçirmek üzere evine gitmeyeceği ve karısıyla birleşmeyeceğine dair yemin eder.

Çözüm ise, bu iki işlem için, sazdan yapılmış bir dişi şahinin üzerine oturmasıdır.

Bir nişan

El Dahhâk bin Muzâhim'in Hıristiyan bir arkadaşı vardır; kendisi ona yardım etmek için sürekli yanına gelmektedir. Günlerden bir gün, bu arkadaşına sorar:

"Sen niçin Müslüman olmuyorsun?"

"Şarap içmeyi seviyorum," der beriki. "Ve bundan vazgeçemem."

"O zaman Müslüman ol ve şarap iç."

Beriki Müslüman olur. Bunun üzerine, el Dahhâk ona der ki:

"Şimdi şarap içersen, sana yasaların belirlediği cezayı uygulayacağız; yani seksen kayış cezası alacaksın. Eğer İslam'dan vazgeçersen de, seni öldürürüz."

Adam, şarap içmekten vazgeçer.

İki gün

El Esmaî, İbn Sîrîn'in[1] bu hilesini, *Nadir Sözcükler* adlı kitabında anlatır. Birisi, İbn Sîrîn'den ödünç para istemeye geldiğinde, beriki ona şu yanıtı vermektedir:

1 Râvi, 124/742 yılında ölmüştür.

"Sana istediğin parayı iki günün birinde ödeyeceğim."

Söz konusu iki "gün" ile, dünyevi yaşantı ile ahireti kastetmektedir.

Benzer yanıtlar

Bir adam, şayet karısının söylediklerini harfi harfine tekrarlayamazsa, onu boşayacağına dair yemin eder. Bunun üzerine kadın hızla şöyle der:

"Üç beyanla boş ol!"

Adamın şaşkınlıktan ağzı beş karış açık kalır. Kısa bir süre sonra, Ebû Cafer el Tabarî (kimilerine göre Usâme) onu ziyarete gelir. Adam ona olayı anlatır. Ziyaretçisi der ki:

"Git karını bul ve bazı kelimelerin sırasını değiştirerek şöyle de: 'Boş ol üç beyanla.' Eğer kadın boşanmaya can atıyorsa, senin yeminini bahane olarak kullanamaz; çünkü aynı harfleri kullanarak ona yanıt vermiş olursun."

Tuzlu ve tuzsuz yemek

Bir kadın, Ebû Hanîfe'yi bulur ve ona der ki:

"Kocam, ona küçük bir kazanın içinde bir yemek pişirmezsem, içine de yerken tadını fark etmeyeceği şekilde bolca tuzun koymaz isem beni boşayacağına dair yemin etti."

Ebû Hanîfe yanıt verir:

"İçi su dolu bir kazan al; içine bolca tuz boşalt ve bu suyun içine yumurta koyup haşla. Yemek piştiği gibi kocan onu yediğinde tuz tadını almayacaktır."

Söylendiği gibi yapar ve böylelikle kocasının ettiği yeminden muaf olur.

Onuncu Bölüm

Çilecilerin ve Dindarların Hileleri

Koltuk değnekli adam

Milletlerin Tarihi'nde anlatılana göre, Davut Aleyhisselam (bu kişinin Süleyman olduğu da söylenir), Kudüs'te tapınağın içine mihrabın hemen yanına altın bir zincir yerleştirir. Bir dava olduğunda her iki davacı taraf da zincirin önünde karşı karşıya gelir; haklı olan zincire dokunabilir; haksız olanın boyu ise zincire erişmek için her zaman kısa kalır. Zincir uzun süre olduğu yerde kalır. Ardından, İsrailoğulları'ndan bir adam, başka bir adama çok değerli bir taş emanet eder. Adam taşı geri almaya geldiğinde, beriki taşı aldığını inkâr eder. Değerli taşın sahibi de bunun üzerine der ki:

"Zincir, bizim aramızdaki davayı çözer."

"Evet, yarın zincirin huzuruna çıkalım," diye yanıt verir beriki.

Emanetçi bir koltuk değneği alır; ucunu oyar ve değerli taşı, oluşan çukurun içine yerleştirir. Ardından, ertesi gün, hasmıyla birlikte davanın görüleceği yere, zincirin önüne gider; bir yandan da yürümek için değnekten destek almaktadır. Mücevherin sahibi olan kişi, zincire yaklaşarak der ki:

"Ey Allah'ım, ey Yüce Tanrımız, eğer gerçekten bu değerli taşı ona emanet olarak verdiğimi biliyorsan, zincire kolaylıkla dokunmamı sağla."

Ardından elini uzatır ve zincire dokunur. Dindar biri gibi görünen beriki ise, hasmına der ki:

"Koltuk değneğimi biraz tut ki; zincire yaklaşabileyim. Ve insanlar masum olduğumu görsünler."

Beriki koltuk değneğini alır. Çileci, zincire yaklaşır ve der ki:

"Ey Allah'ım, ey Yüce Tanrımız, eğer bu adama ait olan malı ona iade ettiğimi gerçekten biliyorsan, zincire kolaylıkla dokunmamı sağla."

Elini uzatır ve zincire dokunur. Ardından, koltuk değneğini diğer adamdan geri alır. Bu olayın ardından, zincir göğe doğru çekilir ve bir daha asla ortaya çıkmaz.

Fare

Mısırlı Du'l Nûn'un[1] yapmış olduğu bu hile, Yusuf bin el Hüseyin tarafından şu şekilde aktarılmıştır: "İşittiğime göre, Mısırlı Du'l Nûn, Yüce Allah'ın ismini biliyormuş. Bunun üzerine Mısır'a gittim ve bir yıl boyunca ona hizmet ettim. Bu sürenin sonunda ona dedim ki:

'Ey şeyh hazretleri; sana bir yıldır karşılıksız olarak hizmet ediyorum. Artık senin üzerindeki hakkımı bana teslim etmen şart oldu. Bana Yüce Allah'ın ismini öğretmeni istiyorum.'

'Bunu, seni ödüllendirmek ve onurlandırmak için yapacağım,' diye yanıt verdi Du'l Nûn.

"Ardından, birkaç gün bana hiçbir şey söylemeden bekledi. Bu sürenin sonunda, bana, üzerinde bir kapak bulunan tepsiyi uzattı. Her ikisi de büyük birer mendilin içine sarmalanmıştı. Bana dedi ki:

'Şu kişiyi tanır mısın?'

'Evet.'

'Bunu ona götür.'

"Tepsiyi aldım ve söz konusu kişinin yanına gittim. Biraz yürüdükten sonra kendi kendime şöyle dedim:

'Mısırlı Du'l Nûn, dünyada bir eşi benzeri daha bulunmayan bir hediyeyi bir dostuna gönderiyor. Allah adına, hediyenin ne olduğunu göreceğim.'

---

1 Müslüman sufi, ölümü 245/860. Bkz. *Propos d'Amour des Mystiques Musulmans*, Orante Yayınları, Paris, s. 41-55.

"Mendili kaldırdım. Kapağın altından küçük bir fare çıktı. Onu yakalamak istedim; ama kaçmasına engel olamadım. Bunun üzerine çok öfkelendim. Kendi kendime dedim ki:

'Demek ki, ona bir yıl hizmet ettikten sonra Mısırlı Du'l Nûn beni bir fareyi taşımakla görevlendirerek benimle bu şekilde dalga geçiyor!'

"Onun yanına geri döndüm. Öfkem yüzümden okunuyordu. Ona yaklaştığımı görünce, bana dedi ki:

'Ey bedbaht! Bir farenin emanet edilemeyeceği birine Yüce Allah'ın ismi nasıl emanet edilebilir ki?'

"Beni bırakıp gündelik meşgalelerine geri döndü."

Hırsızlara karşı koruma

Bu hikâyeyi bana samimiyetine güvendiğim biri anlatmıştı: "Günlerden bir gün Suriye'ye doğru seyahate çıktım; yaklaşık otuz kadar sufiden oluşan bir kafile de bana eşlik etti. Güzergâhımızın üzerinde kervanımıza bir adam katıldı; iyi görünümlü bir sufiydi; beraberinde de arada sırada bindiği bir eşeği ve üzeri eşya, değerli kumaş ve mobilya yüklü iki katırı vardı. Ona bir keresinde şöyle dedik:

'Hey sen, hırsızlar bize saldıracak olursa, yanımızda değerli hiçbir şeyin olmaması gerektiğini düşünüyoruz. Ama sen, bunca yük ve zenginliği yanında taşımaktan korkmuyor musun?'

'Allah korur ve esirger,' diye yanıt verdi bize.

"Dinlenmek üzere mola verdiğimizde, birçoğumuzu masasına davet edip, sofrasına buyuranlara yiyecek ve içecek verirdi. İçimizden biri yorulduğunda, eşeğinin sırtından iner ve yerine onu geçirirdi.

"Onunla birlikte yolumuzda ilerlediğimiz günlerden birinde, karşımıza hırsızlar çıktı. Etrafa dağıldık ve onları geri püskürtmeye hazırlanmaya başladık.

'Öyle yapmayın,' dedi şeyh.

"Mücadeleyi bıraktık. O ise, eşeğinin sırtından indi; sofra örtü-

sünü yere serdi ve yemek yemek üzere yere oturdu. Biz de atları salıverdik.

"Hırsızlar yemeği görünce, hepsi birlikte bize yaklaştı. Şeyh, yemeğini bölüşmek üzere onları çağırdı. Oturdular ve yemeğe başladılar. Ardından şeyh, denklerini çözmek ve içinden şekerli böreklerden çıkarmak üzere ayağa kalktı. Çok miktarda börek vardı. Hepsini onlara bıraktı. Hırsızlar, karınları doyana kadar yedikten sonra, adamların elleri ve ayakları aniden uyuşmaya başladı. Öylece kalakaldılar. Ardından, bakışları donuklaşınca çok şaşırdık. Şeyh bize şöyle dedi:

'Bu pastaların içinde bir miktar banotu vardı. Benzer durumlarla karşılaşacağımızı düşünerek onları özellikle hazırlamıştım. Böylelikle, hilemizi üzerlerinde başarıyla uygulamış olduk.'

"Atları ve hırsızların silahlarını aldık. Emniyetli ve sağ salim şekilde eşeklerimizin sırtına yerleştik ve yolumuza devam ettik. O hırsızların akıbetini asla öğrenemedik."

Jûnus'un[1] hıncı

Dünya zevklerinden elini eteğini çeken bir Yahudi vardır. İsmi Jûnus'tur. Hıristiyanlardan nefret eden bu kişi, onlara elinden gelen tüm kötülükleri yapmakta ve var gücüyle onlarla mücadele etmektedir. Yaşlandığında şöyle der:

"Onlara karşı düşmanlığım, ölümümle birlikte sona ermemeli."

Günlerden bir gün bir grup Hıristiyan bulur ve onlara sorar:

"Beni tanıyor musunuz?"

"Evet," diye yanıt verirler. "Sen Jûnus'sun. Tanrı'nın yeryüzünde yarattığı canlıların en zalimisin."

Jûnus, sanki bir gözü yuvasından fırlamış gibi yapar.

"Şunu öğrenin ki, Mesih İsa, ben uyurken kendini bana gösterdi. Gözüme doğru bir şamar attı ve gözümü yerinden çıkardı. Bana

1 Elyazması metinde "Jûnus" denmiştir. Acaba bir yazım hatası mı var? "Bûlus", yani Paulus, Paul olarak okumak daha doğru mu olur?

dedi ki: 'Benim cemaatime daha ne kadar kötülük yapacaksın?' Şimdi, yaptıklarımdan dolayı pişmanlık duyarak sizin karşınıza çıkıyorum. Sizin dininize geçmek istiyorum."

Onların önünde kendini küçük gösterir, ağlar; boyun eğmiş gibi davranır. Hıristiyanlar ona inanırlar ve onu cemaatlerine alırlar. Onların kiliselerinden birine girer; keşişlerin arasına karışır. Gün boyu oruç tutar ve tüm gece dua eder. Böylelikle, tüm Hıristiyanların kalbini çalana dek bu şekilde davranır.

İnsanların kalbinde ona yönelik sevginin iyice yerleştiğinden emin olduğunda, dini ilimlerde uzman birkaç bilgini çağırır ve onlara der ki:

"Askerlerin, kralın yaşadığı yerden geldiğini bilmiyor musunuz?"

"Elbette biliyoruz," diye yanıt verirler.

"Şayet güneş, ay, yıldızlar gibi gezegenlerin hepsi doğudan geliyorlarsa, Tanrı da bu istikamette bulunuyor olmalı."

"Doğru," derler.

"Dolayısıyla, dua ederken doğuya doğru dönmeliyiz."

Bunun üzerine ibadetin yönünü değiştirir; Kudüs'ün yerini doğu almış olur.

Daha sonra, başka bir grup insanı çağırıp onlara sorar:

"Tanrı, her şeyi insan yararına yaratmıştır, değil mi?"

"Elbette," diye yanıt verirler.

"Peki, niçin daha lezzetli ve sağlıklı olan domuz eti yerine sığır eti yenir?"

Onlara domuz eti yedirir ve bunun dini açıdan uygun olduğunu beyan eder. Ardından, diğerlerini çağırır ve onlara sorar:

"İsa, ölüleri diriltmedi mi? Kör ve cüzamlı kişileri iyileştirmedi mi? Balçıktan yarattığı kuşa hayat vermedi mi? Bunlar, Tanrı'nın yaptıklarına benziyor. Tüm bunları ancak Tanrı yapabilir. O Mesih, tamamen ilahi bir özellik taşıyor. Onu Tanrı olarak kabul edin."

Ardından, günlerden bir gün etrafına Hıristiyanları toplayıp onlara şöyle der:

"Uyurken rüyamda Mesih'i gördüm. Bana şöyle diyordu: 'Artık senden memnunum.' Eliyle oyuk göz çukuruma dokundu ve gözüm yerine geldi. Sizin yanınızda yerine getirmem gereken bir görevle beni görevlendirdi. Onun emri üzerine, onun bir mesajını size ileteceğim. Bilginlerinizin arasından, tüm kavrayışını kullanarak bu mesajı benden almaya en muktedir olanları seçin."

Hıristiyanlar, üç bilgin seçerler. Onlara der ki:

"Her biriniz yanıma yalnız geleceksiniz."

İçeri ilk giren kişiye şöyle der:

"Mesih bana dedi ki: 'Ölü insanı dirilttiğimi, kör ve cüzamlı kişileri iyileştirdiğimi, balçıktan kuş yapıp onun uçmasını sağladığımı öğrenmişken, bana niçin halen peygamber dersiniz ki? Bana Tanrı deyin.'"

Adam, çileciden gelen bu mesajı kabul eder ve dışarı çıkar. İkincisi içeri girdiğinde, ona şöyle der:

"Mesih bana dedi ki: 'Benim yaptığım şeyleri biliyorsunuz. Bunların hepsini tek başına ancak Tanrı yapabilir. Ben de bunları onun emri üzerine ve onun izniyle yaptım. Ona bağlıyım; dolayısıyla ilahi sıfat dahilinde onun ortağıyım. İşte bu yüzden onca şeyi yapabildim.'"

Adam, çileciden gelen bu mesajı kabul eder ve dışarı çıkar. Üçüncüsü içeri girdiğinde ise, ona şöyle der:

"Mesih bana dedi ki: 'Halkıma, benim Tanrı'nın Oğlu olduğumu söyle; çünkü ancak Tanrı'nın yapabileceği şeyleri yaptığımı biliyorsunuz. Ben O'nun Oğlu'yum. Bunu Kitab-ı Mukaddes'te de okuyacaksınız.'"

Adam, çileciden gelen bu mesajı kabul eder ve dışarı çıkar.

Bunun üzerine, insanlar bu üç delegenin etrafına toplanırlar ve kendilerine aktarılan mesajı onlarla paylaşmalarını isterler. Her biri, Jûnus'un onlara söylediğini aktarır. Ancak, birinin dediği, ötekini tutmaz. Bunun üzerine, onlara doğru olanı aktarması için Jûnus'un yanına geri dönmeye karar verirler. Ama, onların gidişinin ardından Jûnus kendi kendini öldürmüştür; böylelikle onun yanına geri döndüklerinde, neden her birine farklı şeyler söylediğini ona sormaları-

nı imkânsız hale getirmiştir. İlk temsilcinin ismi Nestor; ikincisinin Yakup, üçüncüsünün de Melk'tir. İşte bu yüzden de Hıristiyanlar üç gruba ayrıldılar: Yakubiler, Nasturiler, Melkîtler.

Çilecinin orucu

Hallâc-ı Mansur'a[1] ait olan ve eylemlerindeki yapmacıklığı ortaya koyan aşağıdaki hile, *Derinleştirilmiş Sohbetler*'den alınmıştır.

Hâkim el Tenûhî, "Ebû'l Hasan Ahmed bin Yusuf el Azrak'dan, el Hüseyin bin Mansûr el Hallâc'ın bir aya yakın bir süre ağzına tek lokma yemek koyamayacağını öğrenir. Ama Ebû'l Hasan bunu ciddiye almaz. Ve şöyle der: Ebû'l Farah ile sufi Darcân, birbirlerine karşılıklı saygı duymaktadır. Ebû'l Farah adil biridir; rivayetler konusunda bilgedir, dindardır. Kız kardeşinin eşi olan el Kasrî ise, Hallâc-ı Mansur'un çevresindendir." Ebû'l Farah, Darcân'a, bu meselenin doğru olup olmadığını sorar. Şöyle yanıt verir:

"Hallâc-ı Mansur'un bu konudaki davranışı hakkında herhangi bir bilgim yok. Ancak, kayınbiraderim el Kasrî, kendisinin hizmetçisiydi. Yıllar boyu az yemeye alışmış biridir. Öyle ki, neredeyse on sekiz gün veya daha fazla süre yemek yemeden hayatta kalmaya alışıktır. Ama, bu denli uzun süre direnç göstermesi, benden gizlediği bir hile sayesindedir. Hallâc-ı Mansur ile birlikte hapse girdiğinde bana açıklamıştı."

Ebû'l Farah, Darcân'ın kendisine anlattığı olayı aktarır. "Hapisteki kayınbiraderim günlerden bir gün bana şöyle demişti: Bir adam üzerinde gözetim uygulanması, onun tertiplediği hilenin başarıyla sonuçlanmasını engeller. Ama kendisini gözetim altında tutanlar uzun süre içinde bu hareketlerini dayandıracak bir karışıklık yaratmazlarsa, gözetim zayıflar. Bunun üzerine, gözetim altında tutulan kişi

1 El Hüseyin ibn Mansûr, el Hallâc, yani Hallâc-ı Mansur. Müslüman teolog ve sufi. Kendisi, Vezir Hâmid İbnü'l Abbâs'ın özel çabalarıyla, 309/922 yılında Bağdat'ta öldürüldü. Burada anlatılan tanıklıkların kaynağı, Hallâc-ı Mansur'un düşmanlarıdır: Kendisi, belki de gençliğinde, özgün bir çileci yaşama adanmadan önce hileye başvurmuş olabilir. (Bkz. Louis Massignon, *La Passion d'al-Hallâdj*, 4 cilt, Paris, 1975)

istediğini yapmaya fırsat bulur." Bu insanlar da, on beş gün boyunca hapishaneye yaptığım ziyaretler sırasında kayınbiraderimle olan ilişkimi gözetlemişlerdi. Kayınbiraderim bana şöyle dedi:

"Hiçbir şey yemediğimi görünce beni unuttular. Zaten, benim oruç tutmadaki kararlılığımın amacı da buydu. Ama, mutlak anlamda hiçbir şey yemez isem, ölürüm. Dolayısıyla, bana Horasan'dan kırmızı kuru üzüm, yağlı badem, şeker, kızarmış bezelye ve kızarmış ciğer getir. Hepsini öğüt ki bir tür hamur elde edesin; ardından hamuru parçalara ayırıp, yemek artığına benzer halde bir paçavranın içine yerleştirecek, ayak yolunda uygun bir yere koyacaksın. Oraya girip kendime yetecek miktarda alacağım; ardından abdestimi alıp, ağzımı çalkalarken su yutacağım. Böylelikle, on beş gün daha oruç tutmam mümkün olacak; ta ki, sen ikinci kez beni görmeye gelinceye ve yanında biraz daha erzak getirinceye dek. Bu insanlar, on beş gün boyunca beni gözetlemeye devam edecekler; gerçekten hiçbir şey yemediğimi anladıklarında beni rahat bırakacaklar."

Ve ben de, onun hapiste bulunduğu dönemde her on beş günde bir bu şekilde davrandım.

Olağanüstü balık

Günlerden bir gün, mahkemenin yeminli tanığı olan Ebû Bekir Muhammed bin İshâk, bin İbrahim el Ahvâzî ile, Hallâc-ı Mansur hakkında konuşuyordum. Kendisi, yetenekli ve cesur bir adam olarak tanıttığı bir astroloğun ağzından işittiği bir olayı bana aktardı. Bana adamın ismini söyledi; ancak unuttum.

Astrolog şunları anlatmış:

"Hallâc-ı Mansur'un davranışından, yaptığı tuhaflıklardan ve onları birer mucize olarak anlatışından haberdar oldum. Kendi kendime:

'Nasıl olağanüstü şeyler yaptığını gideyim de kendi gözlerimle göreyim,' dedim.

"İbadetin doğru yolunu ondan öğrenmek isteyen bir adam kı-

lığında kendisine yaklaştım. Sohbet ettik. Ardından bana dedi ki:

'Şimdi, ne istiyorsan söyle ki sana getireyim.'

"Dağdaki küçük kasabalardan birinde bulunuyorduk. Burada ne balık, ne deniz, ne de balık tutmak için bir nehir vardı.

'Şu anda yumuşak etli ve halen canlı olan bir balık istiyorum,' dedim.

'Yerine otur,' diye emretti bana.

"Ayağa kalktı ve dedi ki:

'Şurada gördüğün evlerden birine gireceğim ve sana istediğin balığı göndermesi için Allah'a yakaracağım.'

"İçinde kimsenin yaşamadığı evlerden birine girdi; kapıyı kapattı ve uzunca bir süre orada kaldı. Ardından, dizlerine dek çamur izleriyle yanıma geri döndü; sanki bir gölün içinde bata çıka yürümüş gibi bir hali vardı. Elinde kımıl kımıl oynayan büyük bir balık tutuyordu.

'Bu nedir böyle?' diye sordum.

'Allah'a yakardım,' diye yanıt verdi. 'Ve, senin için balık tutmak üzere bataklığa gitmemi emretti bana. Balığı yakalamak için derin suya ve çamura battım.'

"Burada bir hilenin döndüğünü o anda anladım. Ona şöyle dedim:

'Şu eve girmeme izin ver. Eğer bir hilenin izlerini bulamazsam, sana inanacağım.'

"Eve girdim ve kapıyı ardımdan kapattım. Sıra dışı bir eyleme veya bir hileye yol açacak türden herhangi bir unsura rastlayamadım. Yaptığımdan utanıp kendi kendime şöyle dedim:

"Eğer burada bir hilenin izine rastlarsam ve bundan söz edersem, bu evin içinde beni öldürüp öldürmeyeceğinden emin olamam. Eğer bir iz bulamazsam, beni derhal müridi olmaya davet edecektir.

"Bir an için kafam allak bullak oldu; bu meseleden sıyrılmanın yollarını düşündüm. Bu evin dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı nasıl korunduğunu inceledim. Burada birçok savaş silahı buldum. İçlerinden bir tanesi –ki bu bir zırhtı– duvarda düşecekmiş gibi

duruyordu. Onu hareket ettirdiğimde fark ettim ki, duvara gerçekten kötü yerleştirilmişti. Konduğu yerden düştü ve elimde kaldı. Ardında, bir insanın geçebileceği büyüklükte bir açıklık vardı. Buranın içinden geçtim ve derhal büyük ve olağanüstü bir bahçeye sahip büyük bir yapının önünde buldum kendimi. Bahçede envai çeşit ağaç, çiçek, güzel kokulu bitki, mevsimi dışında açmış ve şekilleri marifetle korunmuş meyve ağaçlarına rastladım. Dolapların içinde, onları lezzetli kılabilecek her türlü şeyle hazırlanmış envai çeşit yemek vardı. Bahçenin ortasında, büyüklü küçüklü balıklarla dolu kocaman bir havuz duruyordu. İçinden bir tane büyükçe balığı yakaladım ve tıpkı onun yaptığı gibi bacaklarımı çamurla kirlettikten sonra, bahçeden dışarı çıktım. Bu esnada şöyle düşündüm:

'Eğer elimde balıkla dışarı çıkarsam beni öldürür. Ama, beni rahat bırakması için bir hileye başvurmalıyım.'

"Bunun üzerine, evin içinden haykırdım:

'Sana inanıyorum ve sana güvenim var.'

'Ne buldun peki?' diye sordu.

'Burada hile yapmanı sağlayacak bir şey yok. Senin samimi olduğunu kabul etmenin dışında söylenecek bir şey yok.'

'Dışarı çık,' dedi.

"Dışarı çıktım; sözlerim, güvensizliğini yatıştırmıştı. Çarçabuk büyük kapıdan elimde balıkla geçtim ve yolun orta yerine kadar geldim.

"Bunun üzerine, onun yöntemini ve hilesini anladığımı fark etti. Benim peşimden geldi. Balığı onun suratına doğru fırlattım ve ona dedim ki:

'Beni sana bu balığı avlamak için bataklıklara dek gitmek zorunda bıraktın ve beni yordun.'

"O yüzünü temizleyip balığı yerden alırken, ben kaçmaya davrandım. Keza, içimi bir korku ve endişe sarmıştı.

"Yanıma geldi ve benimle barıştı. Ardından bana dedi ki:

'O eve gel.'

'Hayır, asla!' diye haykırdım. 'Oraya asla girmem.'

"Bunun üzerine, kulağıma usulca fısıldadı:

'Allah şahidim olsun, eğer bu olaydan birine söz edersen, yatağında uzanmışken gelip seni öldürürüm. Eğer bu olayı birinin ağzından işitirsem, nereye sığınırsan sığın, bulur seni öldürürüm. Bu olay gizli kaldıkça sen de güvende sayılırsın. Şimdi istediğin yere gidebilirsin.'

"Beni bıraktı ve evine döndü. Tehditlerini uygulamaya geçirebileceğini bildiğim için öldürülene dek bu meseleden kimseye söz etmedim."

Müridin şifası

Hâkim el Tenûhî, *Derinleştirilmiş Sohbetler* adlı kitabında, Hallâc-ı Mansur hakkındaki şu olayı aktarır. O da, birçok insanın anlattıklarını derleyen Ebû'l Hüseyin Ahmed bin Yusuf el Tenûhî'den işitmiştir. Söylenene göre Hallâc-ı Mansur, sırlarını paylaştığı dostlarından birini, bir bölgeye gönderir ve öncesinde, burada tertiplemesi gereken hileyi ona anlatır. Adam gidip birkaç sene halkın arasında yaşar. Bir çileci gibi davranır; kendini coşkulu bir ibadete, Kuran'ı hatmetmeye, oruca ve duaya adar. Böylelikle, itibarının kasabanın sakinlerinin zihinlerine sağlam bir şekilde yerleştiğinden emin olduğunda, aniden görme yetisini kaybetmiş gibi davranıp, dua yerine bu şekilde gitmeye başlayana dek onları kandırır. Ardından, herkesin önünde kör numarası yapmaya başlar. Daha sonra da, elim bir hastalığa yakalandığını iddia eder ve yerlerde sürünmeye başlar. Onu bu şekilde dua ettiği yere götürürler. Bu durum, herkes onun gerçekten sakat olduğuna ikna olana dek bir sene boyunca devam eder.

Ardından, çilekeş, çevresindeki insanlara şöyle der:

"Rüyamda Allah'ın Resulü'nü –Allah'ın rahmeti ve inayeti üzerinde olsun!– gördüm. Bana, dış görünüşü ve nitelikleri şöyle olan bir adamın bu bölgeye geleceğini söyledi."

Hallâc-ı Mansur'u tarif eder ve şöyle der:

"Bana dedi ki: 'Bu adam dürüst biridir. Ve, Allah'a ettiği tüm

dualar kabul olur. Onun aracılığıyla sağlığına kavuşacaksın. Onun duaları sayesinde hastalığından iyileşeceksin ve yeniden görmeye başlayacaksın.' Ey siz iyi kalpli insanlar; bölgeden geçen herkesi, yoksulları ve sufileri buraya getirin. Peygamber efendimizin (s.a.v) vaadine göre, belki de Yüce Allah, beni kötülüklerimden arındırır."

Bu sözlerin üzerine, herkes Dürüst Kul'u aramaya koyulur. Tüm yürekler bir olmuş, onun yolunu gözlemektedir. Zaman akıp geçer; ta ki efendinin müridiyle buluşması için önceden belirlenen tarih gelene dek. Hallâc-ı Mansur kasabaya gelir; üzerinde ince bir yün hırka vardır. Camiye çekilir ve burada bir sürü dua eder. Felçli körü yanına getirirler. Onun bir sözüyle mürit sözde sağlığına kavuşur.

Fırındaki oğlak

"Hallâc-ı Mansur'u, fırında bir oğlak üzerinde bir işlem yaparken gördüm," der bir tanık. "Bulunduğu yerde bir sağa bir sola dönüyordu. İyice ısınan fırına, bir tepsi üzerinde duran canlı oğlağı atıyor; üzerine de kapağını kapıyordu. Ama, ateş ile oğlak arasına toprak ve çimenle kaplı bir başka tepsi daha yerleştiriyordu. Hayvan böylelikle sadece pişmekle kalmıyor; aynı zamanda, fırından dışarı çıkarıldığında, otlarmış gibi bir görüntü veriyordu."

Aynı tanık, sözlerine şunu ekler: "Başka bir yöntemin daha olduğunu öğrendim. Hallâc-ı Mansur'un iki oğlağı vardı ve birbirine benzeyen oğlaklardan birini gizlice getirmişti. Diğerini alıp öldürdü ve onu yukarıda belirtilen işlemle pişirdi. Öldürülmüş hayvanı ortaya çıkarırken, üzerine canlı olanı yerleştirdi; aralarına da, onları ayırmak için, üzerinde çimenlerin bulunduğu tepsiyi koydu. Ardından, kızartılmış eti yok etti ve canlı oğlağı topraklı ve çimenli tepsinin önüne otluyormuş gibi duracak şekilde dışarı çıkardı. Bu hileler karşısında, Hallâc-ı Mansur'a duyduğum tüm sempati yok oldu."

Lezzetli su

Hallâc-ı Mansur, nehir ve derelerden lezzetli ve içimi rahat, gül

ve kafur kokulu bir su çekebilmektedir. Bunun için de, yepyeni bir su kabı ya da bir testi alır; gül suyunun içinde yüksek kalitede beyaz şekeri eritir; onu ateşin üzerinde kalın ve yoğun bir hamura dönüştürür. Ardından, bunu, yeni kabın veya kendi seçtiği kilden bir çanağın içine döker; iç çeperlerine de her yere eşit gelecek bir katman halinde yayar. Su kabı, içine konan bu şeyi emer ve içi sıva kaplanmış gibi olur. Su kabını beraberinde saklar. Ondan içecek bir şey istendiğinde, su çekmek için bunu kullanır; kabın içindeki hamurun bir bölümünün suyun içinde erimesi için bir süre bekler; ardından isteyen kişiye bunu içirir. Seçilen kişi –ki kendisi, bu olayın hiçbir aşamasından haberdar değildir– suyun, gül şurubuna dönüştüğünü sanır. Ve, inanmak istediği şeye inanmayı tercih eder.

Majestelerinin evi

Hallâc-ı Mansur'un, Basra'da "Majestelerinin Evi" isimli bir evi bulunmaktadır. Bu eve gelip yerleştiğinde kilo alıp, heybetli bir görünüme kavuşmaktadır. Varlığı, odanın içini doldurur hale gelmektedir. Burada kullanılan hile ise şu şekildedir: Ev inşa edilirken, dışarıdan hava girmesini sağlayacak bir havalandırma kanalı düzenlemişti ve bu havanın, zorunlu olarak onun oturacağı yerin altından geçmesini sağlamıştı. Koltuğu, birbiri içine geçmiş uzun tahtalardan yapılmıştı. Hava, bunların arasından sızıyor ve elbiselerinin arasına girip, onları şişiriyordu. Elbiseleri, ipekten yapılmış, son derece heybetli bir tunikle kaplanmıştı. Hava içeri her girişinde, hafif hafif hacmini artırıyor; en sonunda da odayı baştan aşağı kaplıyordu. "Majestelerinin Evi"nde oturan bu kişinin daha heybetli göründüğü söyleniyordu. Bu şekilde, insanları, yanında istediğini bulundurduğuna inandırıyordu.

Güneşin batıdan yükselişi

Hallâc-ı Mansur, güneşin doğu haricinde ufuktaki noktalardan birinden doğabileceğini iddia ediyordu. Zaten, Horasan'ın bir bölge-

sinde, bir maceracı, yılın belli bir gecesinin sonunda, batıdan doğan bir güneşin görüntüsünü yaratmayı başarmıştı, ancak bu işlem hokkabazlık marifetiyle gerçekleştirilmişti. Hile, şu şekilde tertiplendi: Adamın yanında tüm sırlarını paylaştığı bir dostu vardı; dostu, yanında bir leğen ve firavun camından yapılmış iki geniş, yuvarlak, büyük bardak almıştı. Yanında ayrıca büyük bir mum bulunuyordu, güneşin doğuşu için belirlenen yere bu şekilde gitti. Leğeni, bu olayı gözlemlemesi gereken insanlara doğru yerleştirdi. Karşısına, bardaklardan birini, leğene bitişik şekilde koydu; diğer bardağı da, ilkinden bir karış öteye yerleştirdi. İki bardak arasında mumu yaktı. Mumun ışığı, küvete yoğun bir kırmızı parıltı yansıttı; tıpkı güneşin doğuş anındaki gibi... Onu uzaktan gören insanlar, güneşin doğmakta olduğundan bir an bile kuşku duymadılar. Bu olay bir süreliğine gerçek olarak algılandıktan sonra, işlemi gerçekleştiren kişi, yıldızın ortadan kaybolmasını canlandırabilmek için, küveti hafifçe sallamaya başladı. Bunun ardından, maceraperest kişi, istediği kişileri istediği şeye inandırmış oldu.

Boyu uzayan adam

Hallâc-ı Mansur, boyunu istediği kadar uzatıp, komşularının çitlerinin üzerinden onları izleyebilmekte, teraslarının üzerinden olanları gözlemleyebilmektedir. Dostlarıyla sık sık çatının altındaki pencerelerden sohbet etmektedir. Bunun için uyguladığı hile ise şu şekildedir: İnsan ayağına benzeyen ayaklarla donatılmış iki uzun baston alır. Onlara, belli bir yükseltide enlemesine destekler yerleştirir; buraya ayaklarını koyar; bacaklarını ise bastonlara bağlar. Böylelikle, ayağına çok yüksek iki tahta nalın yerleştirmiş gibi olur. Ayaklarını sağlam kayışlarla bağlar. Ayrıca, bu gibi durumlarda giymek üzere uzun elbiseler dikmiştir. Mucidi olduğu bu icat, bugün, hokkabazlar tarafından kullanılmaktadır. Bazen iki bastonun ayağına köseleden potinler takılır. Birisi onu bu halde gördüğünde, boyunun uzadığını sanır ve bunu bir mucize olarak görür. El Hallâc böylelikle, istediği kişiyi istediği şeye inandırabilir.

Gökten inen ses

Hallâc-ı Mansur, eline uzun ince bir üfleme borusu alır ve ucuna da, camilerde yağ kandillerini ve şamdanları söndürmek için kullanılana benzeyen, ucu kıvrılmış, oyuk bir kamış yerleştirir. Tıpkı kuş avcılarının taşıdıkları gibi, kendi borusunu da parçalarına ayırıp daima elbiselerinin altında saklamaktadır. Bir dostunun evinin önüne vardığında, üfleme borusunun farklı bölümlerini birbiri içine geçirir; böylelikle avluyu çevreleyen duvarın veya evin yüksekliğine erişmesini sağlar. Ardından da, ağzını bu borunun ucuna dayayarak konuşur. Sözler, borunun içinden geçerek; sanki evin üzerinden aşağı inmektedir. Bu sözleri işiten kişi, sözlerin gökten geldiğini sanır ve yukarıdan üzerine ses yağdığını düşünür. Ardından, Hallâc-ı Mansur, bu kişiye, duruma uygun düşen işaretler ve bilgiler verir. Böylelikle, yöneticilerin de yönetilenlerin de, herkesin kalbine girebilir.

Kaynar suyun içinde banyo

Bu hikâye, Hâkim el Tenûhî'nin anlattığı *Derinleştirilmiş Sohbetler*'den alınmış olup, kendisi de, Ebû'l Hasan Ahmed, bin Yusuf, el Azrak'tan işitmiştir. Beriki şöyle der: "Günlerden bir gün, el Anbâr'da bulunduğumuz bir sırada, yanımıza saray ahalisinden biri geldi; ismi Ömer idi. Halktan insanlara vaaz vermekte ve şunları söylemekteydi:

'Allah'a inanan kişi, her şeyi egemenliği altına alır.'

"Elini fokur fokur fokurdayan yağa daldırabildiğini ve hiçbir şekilde canının yanmadığını iddia ediyordu. Bu şekilde tüm kent ahalisini kendisine hayran bıraktı. Caminin avlusundaki taştan bir bankın üzerinde harlı bir ateş yaktıktan sonra, ateşin üzerine küçük bir kazan yerleştirdi. İnsanlar, onu görmek için dört bir yandan camiye üşüşüyorlardı. Benden, orada bulunmam talep edildi. Kardeşlerim ve o bölgenin sultanıyla birlikte ben de oraya gittim. Adam karşımızda ayakta duruyor ve dua ediyordu. Biz gelince, biz-

den yağ istendi. Yağ dolu bir tulum bulması için esirimi gönderdim. Yağı, tulumun içine boşalttılar ve harlı bir ateş yükseldi içinden. Yağ kaynamaya ve içinden kabarcıklar çıkarmaya başladığında adam, erkek kardeşim Ebû Muhammed'in yanına yaklaştı ve ona sordu:

'Ey Ebû Muhammed, sana Allah adına yalvarırım ki doğru söyle: Getirdiğin şey, yağdan başka bir şey miydi?'

"Onun yerine yanıt verdim:

'Hayır, getirilen sadece yağ idi.'

"Bu işlemin içinde bir hilenin olduğu izlenimine kapılmıştım. Adam elbiselerini çıkardı. İçinde yaklaşık yarım karış yağ kalan tuluma doğru ilerledi. Kalanı aldı ve onu kazanın içine döktü. Sonra, çiçek özlerinden yapılmış bir merhemle ellerini, kollarını ve göğsünü bolca sıvadı. Ardından, avucunun içini soğuk suyla doldurdu ve uğultusu giderek artan kaynar yağa serpti. Daha sonra, bankın üzerine çıktı; elinde demirden diskler vardı. Hepsini küçük kazana attı; ardından da elini hızla kaynar yağın içine daldırdı. Bir yandan da avazı çıkana kadar haykırıyordu:

'Aman Allah'ım! Aman Allah'ım!'

"Bunun ardından, kaynar yağın yanına daha da yaklaştı; avucunun içine aldı ve göğsünü, kollarını yıkadı. Bir yandan da yüksek sesle çığlık atıyor; bu sahneye tanık olanların, bunun Allah'a bir yakarış olduğunu sanmasını istiyordu. Nihayetinde, taş bankın üzerinden indi ve kalabalığa yaklaşarak, şöyle dedi:

'Bir saat sonra buraya en iri aslanları kulaklarından çekerek getireceğim.'

"Onu evimize kadar beraberimizde götürdük. Orada, sıcak bir banyo aldı; vücuduna merhem sürdü ve ona tütsüler hazırladık. Günün geri kalanını bizimle geçirdi. Bu meselede nasıl hareket ettiğini sorduk. Şöyle yanıt verdi:

'Allah'a inanan kişi, her şeyi egemenliği altına alır.'

"Bunun üzerine ağzını aramayı bıraktık.

"Birkaç gün sonra, el Anbâr kentinde yaşayan bir grup insan bizi bulmaya geldi.

"Dediler ki:

'Kendimizi kaynar yağla yıkayabiliyor, onun gibi hareket edebiliyor, bedenimizi sıvı ziftle yıkayabiliyor, ardından da onu kazandan alıp sıcak halde ellerimizin arasında tutabiliyoruz.'

"Onun da bulunduğu bir ortamda bir araya geldik ve onun önünde aynı işlemi yaptılar. Adam gördükleri karşısında derinden sarsıldı ve dedi ki:

'Tüm bunları yapıyorsunuz, çünkü Allah'ın bana uzattığı yardım eli size kadar ulaşmış.'

"Bunun üzerine kentten kaçtı ve ondan bir daha hiç haber alınamadı. Bu hikâyenin anlatıcısı, onların kullandığı yöntemi öğrenmek için onunla aynı şekilde davranmış olan diğerlerinin ağzını aradıklarını söyledi. Onlar ise, şu yanıtı verdiler:

'Cesaret ve sebatla donatıldık ve tıpkı sizin de içinizden birinin, diğerlerinin aksine, sıcak suya dayanıklılık gösterebileceği gibi, biz de buna katlanabildik.'"

Cennet için bir güvence

Peygamber (s.a.v), ölmeden önce vaaz kürsüsüne çıkar ve haykırır:

"Ey siz, burada toplanan Müslümanlar! Peygamberinden bir adaletsizlik görüp bundan dolayı sitem eden her kimse, ayağa kalksın ve konuşsun; çünkü bu dünyada verilecek ceza, ahirettekine katlanmaktan çok daha kolaydır."

Bunun üzerine Akkâşa yanına yaklaşır ve ona der ki:

"Ben sitem ediyorum, ey Allah'ın Elçisi. Bana bir gün haksız yere kırbacınla vurmuştun; bunun isteyerek mi, yoksa fark etmeden mi olduğunu bilmiyorum."

Peygamber (s.a.v), ona kırbacını geri verir ve der ki:

"Peygamberinden öcünü al."

"Ey Allah'ın Elçisi," diye yeniden söz alır Akkâşa. "Bana vurduğunda çıplaktım."

Peygamber karnını açar. Akkâşa, Peygamber'in çıplak karnı-

nı gördüğünde, elindeki kırbacı yere atar; kendi karnını Allah'ın Elçisi'nin (s.a.v) karnına yapıştırır ve der ki:

"Ey Allah'ın Elçisi, senin şöyle dediğini duydum: 'Benim bedenime değen kişinin bedeni, cehennem ateşine karşı güvende olacak.' Ben de, bedenimin seninkine değmesini istedim ve istediğimi elde etmek için de sana karşı bu hileyi tertipledim."

Bunun üzerine, Peygamber (s.a.v) şöyle der:

"Her kim cennette benim yoldaşlığımı isterse, Akkâşa'ya doğru baksın."

Bir başka adam ayağa kalkar ve şöyle der:

"Ben de, senin tarafından bir adaletsizliğe uğradım."

"Akkâşa, hilede senden önce davrandı."

Dirilen müneccim[1]

Müneccimler arasında, Bahâyarbad el Mecûsî isminde dindar bir adam, bu dinin bilgelerinin aktardığına göre, ağır hasta numarası yapar ve mezarlıkta ayarladığı bir mezarın içine ölü olarak yerleştirilip, bu şekilde gömülmek üzere her şeyi ayarlar. Tüm bunlar, yetkili mercilerin haberi olmadan yapılmaktadır. Ardından, yerin altında açtığı bir koridordan geçerek evine geri döner ve burada kimsenin haberi olmaksızın iki ay yaşar. Bu dönemin sonunda, din kardeşlerinin karşısına canlı olarak çıkıp der ki:

"Sizin karşınıza peygamber olarak çıkmak için dirildim. Size bir mesaj iletmek üzere buraya gönderildim."

Birkaç kişi ona inanır; böylelikle o da kendine mürit toplamış olur.

Kötülük, kötülüğü doğurur

Bu hikâye, Ebû Tâlib Ubeydullâh bin Ahmed, bin Yakûb el

1 Müneccimler, Hıristiyan geleneğine göre, bebek İsa'ya Yahudilerin kralı olarak hürmetlerini sunmak üzere Doğu'dan gelip, beraberlerinde hediye olarak değerli eşyalar getirdiklerine inanılan soylulardır. (ç.n.)

Anbârî tarafından aktarıldı; o da arkadaşlarının birinin kitabından okumuştur. Bu hikâyenin ilk anlatıcısı, Hammâd bin Maslama bin Humayd İbn Bikkîr'dir ve Affân'a aktarmıştır. Affân ise, oğlu Musa'ya... Musa da, Ebû Bekir Ahmed bin Musa bin el Abbâs, bin Mücâhid'e aktarır. Nihayetinde, en sonuncusu, bu kitabın yazarına aktarmıştır.

Anlatıcının söylediğine göre, bir Acem kralı, günün birinde huzuruna çıkan yurttaşlarından birinin şöyle dediğine şahit olur:

"Ey kral hazretleri; iyilik yapan, bu iyiliğin kendisiyle ödüllendirilir; kötülük yapan ise, hak ettiği cezayı yine kötülükten bulur."

Adam başka bir söz etmez. Kral, adamın bu ağzı sıkılığından memnun olduğundan onunla yakınlaşır ve onu yakın çevresine kabul eder. O dönemin krallarının hizmetinde çok sayıda vezir bulunmaktadır. Bu kralın vezirlerinden biri, krala bu denli yakın olmasından ve edindiği itibardan dolayı bu adamı kıskanır.

Günlerden bir gün, kralla yapılan bir görüşmeden çıkarken, vezir, adama:

"Bu akşam evimi ziyaret etmeni ve yemeği benimle yemeni isterdim," der.

"Kabul ediyorum," diye yanıt verir adam.

Vezir, adama sunulacak yemeklere bol miktarda sarımsak koymasını tembih eder aşçısına. Aşçı, söyleneni yapar. Konuk, vezirin evine gelir; onunla birlikte akşam yemeğini yer ve gider. Ertesi gün, vezir, sabahın ilk saatlerinde kralı görür ve ona der ki:

"Ey kral hazretleri, sizin yanınıza her gün gelen ve bildiğim şekilde hareket edip, bildiğim sözcükleri telaffuz eden o adam yok mu o adam! Kralın nefesinin pis koktuğunu iddia ediyor!"

"Böyle bir iddiada bulunduğuna dair kanıtın var mı?" diye sorar kral.

"O adamı huzuruna çağır; kulağına bir sır verirmiş gibi eğil; senin soluğunu duymamak için burnunun üzerine elini koyduğunu göreceksin."

"Evet, işte bu bir kanıt olur," der kral.

Adam içeri girdiğinde, her zamanki gibi davranır ve der ki:

"Ey kral hazretleri; iyilik yapan, bu iyiliğin kendisiyle ödüllendirilir; kötülük yapan ise, hak ettiği cezayı yine kötülükten bulur."

"Yanıma yaklaş," diye emreder kral.

Adam yaklaşır.

"Daha da yaklaş," diye yineler kral. "Sana bir sır vermek istiyorum."

Beriki biraz daha yaklaşır; vezirin evinde yediği sarımsağın kokusunun kral tarafından fark edileceği korkusuyla, elini ağzının ve burnunun üstüne koyar. Kral ise, burnun önüne yerleştirilen eli görür görmez, ona şöyle der:

"Sana önemli bir ödül verilmesini emrettim. Ödülünü almak için muhafızların başındaki kişiyi bul."

Ardından mürekkep ister ve muhafızların başındaki kişiye şu notu yazar:

"Karşına, bu notu taşıyan kişi çıktığında, onu yakala ve öldür. Derisini yüz ve içini samanla doldur. Kentin kapısında bir darağacına as."

Emri imzalar ve adama verir. Beriki, notu alır ve gider.

Yolda vezir ona rastlar ve der ki:

"Hey sen, elinde ne taşıyorsun?"

"Kralın bana verdiği bir mükafatı."

"Ver onu bana."

"Memnuniyetle."

Adam, kendisinden talep edileni reddetmekten utandığından notu vezire verir. Beriki notu alır ve muhafızların başındaki kişiye verir. O kişi ise belgeyi açar; okur ve ona der ki:

"Hey sen, bu notun içinde ne yazdığından haberin var mı?"

"Evet," diye yanıt verir vezir. "Kralın bana vermeyi uygun gördüğü ve senin elinden alacağım bir mükafat."

"Notta şunlar yazıyor."

Vezir, onun önünde yerlere dek kapanır ve haykırır:

"Bırak da gideyim. Kral, kişileri şaşırmış olmalı."

"Kral, verdiği bir emrin gözden geçirilmesi için önlerinde yalvaran insanları görmeyi sevmez."

Vezir, hayatını kurtarmak için elinden gelen tüm çabayı gösterir; ama nafile. Muhafızların başındaki kişinin emri üzerine, onu yakalayıp; yere sererler; boğazlarlar ve derisini yüzüp, içini samanla doldururlar. Ardından, kentin kapısındaki bir darağacına bedenini asarlar.

Ertesi gün, insanlar her zamanki gibi sabahın ilk saatlerinde kralı görmek için huzuruna çıkarlar. Adam da aralarındadır. İçeri girdiğinde, her zamanki yerinde durur. Kral adamı görünce, ona sorar:

"Sana dün verdiğim mükafatı ne yaptın?"

"Ey kral hazretleri," diye yanıt verir adam. "Şu isimli vezirin, notunu ona vermemi istedi. Ben de yaptım."

"Yanıma yaklaş," diye emreder kral.

Adam yaklaşır ve krala çok yakın durur. Ancak elini burnunun üzerine götürmez. Çünkü sarımsak kokusu artık kaybolmuştur.

"Peki, niçin dünkü gibi bugün de elini burnunun üzerine koymuyorsun?"

"Şu isimli vezirin, bana bir akşam önce bol sarımsaklı yemekler verdi. Kralın kokuyu fark etmesinden korktum ve tedbir amacıyla ağzımı ve burnumu elimle kapattım. Bugün sarımsak kokusu kalmadı; ben de artık bu hareketi yapmak zorunda değilim."

"Evet," der kral. "İyilik yapan, bu iyiliğin kendisiyle ödüllendirilir; kötülük yapan ise, hak ettiği cezayı yine kötülükten bulur."

Ardından, kral, bu adamın itibarını yükseltir; ona hediyeler verir ve şu öğütte bulunur:

"Karşımda her zamanki gibi dur ve bana hep aynı sözleri söyle."

Yüce Allah, Kuran'da der ki: "Kalleşçe yapılan hile, sadece onu tertipleyenleri vurur."

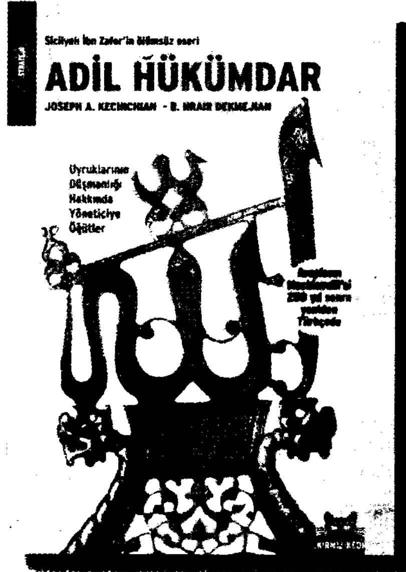
Yüce Allah'a şükürler olsun. Ve, Allah'ın inayeti, Peygamber efendimiz Muhammed, onun ailesi ve ondan sonra bir peygamberin gelmediğine inanan kişilerin üzerinde olsun.

ADİL HÜKÜMDAR

Joseph A. Kechichian - R. Hrair Dekmejian

Çeviren: Barış Doğru, 320 sayfa, 20 TL

İbn Zafer, Doğu siyaset geleneğinde bir ilktir. Sadece Doğu mu? Sicilyalı güç, meşruiyet ve kontrol arasındaki ilişkiye Max Weber'den 800 yıl önce kafa yormuştur. Hileye yaklaşımıyla, şiddet kullanımına bakışıyla, zayıfken savaştan çekinmesiyle Sun Tzu'yu anımsatır. Savaşa bir kez başladıktan sonra düşmanını yok etmeden durmamayı savunmasıyla da akla Machiavelli'yi getirir. Kırmızı Kedi Yayınevi bu büyük strateji klasiğini 250 yıl sonra yeniden Türkçeye kazandırmaktan gurur duyuyor.

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ - 1. Cilt

Haz: Ralph D. Sawyer

Çeviren: Utku Umut Bulsun, Pınar Erbayık, 384 sayfa, 25 TL

Kadim Çin'in yedi strateji klasiği günümüzde hâlâ savaş ve yönetim sanatının en önemli metinleri durumundadır. Bunlar, T'ai Kung'un *Altı Gizli Öğreti*'si, *Ssu-ma'nın Yöntemler*'i, Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı,* Wu-tzu, Wei Liao-tzu, Huang Shih-kung'un *Üç Stratejisi, T'ang T'ai-tsung ve Li Wei-kung Arasındaki Soru ve Cevaplar* başlıklarıyla tanınmaktadır. Ülkemizde bu strateji klasiklerinden ne yazık ki sadece Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* biliniyor. Oysa Sun Tzu'nun kitabı yedi kadim strateji klasiğinin üçüncüsüdür. Ancak kadim Çin'in stratejiye bakışını anlamak için yedi klasiğin hepsi bir arada değerlendirilmelidir.

